ERICH MARIA REMARQUE

NOAPTE LA LISABONA

ROMANUL DE DRAGOSTE • Colecţia JEU D'AMOUR •

HELICON

© Editura HELICON
ISBN 973-574-346-9
Consilier editorial: IOAN I. IANCU

ERICH MARIA REMARQUE

NOAPTE LA LISABONA

Traducere de
LUMINIȚA METEA

EDITURA
HELICON
TIMIȘOARA

CAPITOLUL 1

Priveam fix vaporul. Strălucitor, cu luminile aprinse, era ancorat pe malul fluviului Tejo. Cu toate că eram deja de o săptămână în Lisabona, încă nu mă obişnuisem cu risipa ei de lumini. În ţările din care veneam, oraşele erau noaptea întunecate ca smoala, iar o lanternă în timpul nopţii era mai de temut decât ciuma în evul mediu. Venisem din Europa secolului douăzeci.

Vaporul era o navă pentru pasageri. Se afla în curs de încărcare. Ştiam că va porni în larg a doua zi. Sub lumina stridentă a becurilor fără abajur, lăzi cu carne, peşte, alimente conservate, pâine şi legume erau coborâte în cală. Hamalii transportau bagajele la bord, ridicând lăzile şi baloturile cu atâta

uşurinţă de parcă n-ar fi cântărit nimic. Vaporul era pregătit pentru o călătorie – ca arca lui Noe pe vremea potopului.

Era o arcă. Orice vapor ce părăsea Europa în acele luni ale anului 1942 era o arcă. Muntele Ararat era America, iar apele produse de potop creşteau de la o zi la alta. Cu mult timp în urmă cuprinseseră Germania şi Austria, acum aveau un nivel ridicat în Polonia şi Praga; Amsterdam, Bruxelles, Copenhaga, Oslo şi Paris fuseseră deja inundate, oraşele Italiei puteau din cauza igrasiei, iar Spania începuse să nu mai fie un loc sigur. Coasta Portugaliei devenise ultima speranţă a refugiaţilor pentru care dreptatea, libertatea şi toleranţa însemnau mai mult decât casa şi mijloacele de trai...

Aceasta era poarta spre America. Dacă nu puteai s-o atingi, erai pierdut, condamnat să-ţi dai duhul într-o junglă a consulatelor, a comisariatelor de poliţie, a birourilor guvernamentale, unde pe de o parte vizele îţi erau refuzate, iar pe de altă parte permisele de muncă şi rezidenţă erau imposibil de obţinut, o junglă a lagărelor de concentrare, a birocraţiei, a singurătăţii, a dorului de casă, precum şi a unei ucigătoare indiferenţe universale. Ca de obicei în vreme de război, teama şi suferinţa, fiinţa umană a încetat să mai existe; doar un singur lucru conta: un paşaport valabil.

În după-amiaza aceea mă dusesem la cazinoul Estoril să-mi încerc norocul. Încă mai aveam în

garderobă un costum de haine bun aşa că m-au lăsat să intru. Era un ultim şi disperat efort de a şantaja destinul. Permisul nostru de rezidenţă în Portugalia urma să expire peste câteva zile, iar eu şi Ruth nu aveam nici o altă viză. Ne făcusem planul încă din Franţa. Am întocmit o listă a navelor care plecau spre New York. Acest vas ancorat pe Tejo era ultimul de pe lista noastră. Dar biletele de călătorie erau deja vândute de luni de zile; nu aveam viza americană şi ne lipseau şi trei sute de dolari din costul biletelor. În cele din urmă am încercat să obţin banii pe singura cale posibilă pentru un străin la Lisabona – jucând. O idee absurdă, pentru că şi dacă aş fi câştigat, ar fi fost un miracol să ne putem îmbarca. Dar când eşti disperat şi în primejdie dobândeşti o încredere în miracole, fără de care ai sucomba.

Am pierdut patruzeci şi şase din cei şaizeci şi doi de dolari pe care-i mai aveam.

Era noaptea târziu şi cheiul era aproape pustiu. După o vreme am sesizat un bărbat, nu departe de mine. La început păşea fără nici o ţintă, apoi s-a oprit şi a început şi el să se uite la vapor. Alt refugiat la ananghie, m-am gândit, şi nu i-am mai dat nici o atenţie până când am observat că mă privea. Un refugiat nu-şi pierde niciodată teama de poliţie, nici în somn şi nici măcar atunci când nu are de ce să-i fie teamă – aşa că m-am întors cu un aer de indiferenţă şi plictiseală şi am început să

mă îndepărtez de dig, încet, ca un om care nu are motive să se teamă.

O clipă mai târziu am auzit paşi în spatele meu. Am continuat să merg, fără să măresc pasul, întrebându-mă cum aş fi putut să-i dau de ştire lui Ruth dacă aş fi fost arestat. Casele în culori pastelate de la capătul digului, adormite ca fluturii în timpul nopţii, erau încă prea departe ca să fug înspre ele şi să dispar în labirintul de străduţe.

Acum bărbatul era alături de mine. Era puţin mai scund, decât mine.

– Eşti neamţ? m-a întrebat în germană.

Am scuturat din cap şi am continuat să merg.

– Austriac?

Nu am răspuns. Priveam spre casele care se apropiau mult prea încet. Ştiam că erau poliţişti portughezi care vorbeau germana foarte corect.

– Nu sunt poliţist, a spus bărbatul.

Nu l-am crezut. Purta haine civile, dar oameni în haine civile mă arestaseră deja de câteva ori în Europa. Aveam acte, destul de reuşite, făcute în Paris de către un profesor de matematică din Praga, dar nu ar fi rezistat unei examinări mai atente.

– Te-am văzut privind spre navă, a spus bărbatul. Asta m-a făcut să mă întreb...

L-am privit cu indiferenţă. De fapt nu arăta a poliţist, dar civilul care mă arestase în Bordeaux arăta la fel de patetic ca Lazăr la trei zile după ce

a fost băgat în groapă, şi cu toate astea a fost cel mai nemilos dintre toţi. M-a înhăţat cu toate că ştia că germanii vor fi a doua zi în Bordeaux. Aş fi fost terminat dacă un gardian cumsecade nu mi-ar fi dat drumul câteva ore mai târziu.

– Vrei să mergi la New York? m-a întrebat omul.

Nu i-am răspuns. Încă douăzeci de metri îmi erau de ajuns. Atunci la nevoie aş fi putut să-l dobor cu un pumn şi să o iau la fugă.

– Aici – a continuat bărbatul, băgând mâna în buzunar – sunt două bilete pentru acel vapor.

Am văzut biletele. Nu distingeam ce scria pe ele din cauza luminii slabe. Dar mersesem destul. Puteam acum să mă opresc în siguranţă.

– Ce-i cu toate astea? l-am întrebat în portugheză. Învăţasem câteva cuvinte portugheze.

– Poţi să le ai, mi-a răspuns el. Nu am nevoie de ele.

– Nu ai nevoie de ele? Ce vrei să spui?

– Acum nu mai am nevoie de ele.

M-am uitat la el. Nu puteam să înţeleg. Într-adevăr nu părea să fie poliţist. Dacă ar fi vrut să mă aresteze, ar fi putut s-o facă fără aceste trucuri ciudate. Dar dacă biletele erau valabile, de ce nu putea să le folosească? Şi de ce mi le oferea mie? Am început să tremur de emoţie.

– Nu pot să le cumpăr, am spus în cele din urmă în germană. Valorează o avere. Sunt refugiaţi

bogaţi în Lisabona; ţi-ar da pe ele oricât le-ai cere. Te-ai adresat cui nu trebuie. Eu nu am bani.

– Nu vreau să le vând, a spus el.

Am privit din nou la bilete.

– Sunt adevărate?

Mi le-a înmânat fără nici un cuvânt. Foşneau între degetele mele. Erau autentice. Posedarea lor era diferenţa dintre ruină şi salvare. Chiar dacă nu puteam să le folosesc fără viza americană, puteam totuşi să încerc a doua zi să o obţin pe baza lor – sau cel puţin puteam să le vând. Asta ar fi însemnat încă şase luni de supravieţuire.

– Nu înţeleg, i-am spus.

– Poţi să le ai, mi-a răspuns. Pe gratis. Eu părăsesc Lisabona mâine dimineaţă. Există totuşi o singură condiţie.

Braţele mi-au căzut. Ştiam că era prea frumos ca să fie adevărat.

– Nu vreau să fiu singur la noapte.

– Vrei să stau cu tine?

– Da. Până mâine dimineaţă.

– Asta-i tot?

– Da, asta-i tot.

– Nimic altceva?

– Nimic altceva.

L-am privit neîncrezător. Ştiam bineînţeles că oamenii în situaţia noastră puteau să ajungă cu nervii la pământ, că singurătatea era uneori de nesuportat. Cunoşteam această frică de vid care

atacă oamenii a căror lume s-a transformat într-un pustiu. Şi mai ştiam că prezenţa, chiar a unui străin, poate salva un om de la sinucidere. Se înţelege de la sine că în asemenea cazuri, oamenii se ajutau unii pe alţii. Nu era nevoie de o recompensă.

– Unde locuieşti? l-am întrebat.

A dat din cap în semn că nu vrea să se întoarcă acasă.

– Nu vreau să merg acolo. Nu mai e vreun bar deschis?

– Trebuie să mai fie.

– Nu e nici un bar în care se adună refugiaţii? Ca şi Café de la Rose din Paris?

Cunoşteam cafeneaua. Ruth şi cu mine dormiserăm acolo trei săptămâni. Patronul te lăsa să stai atâta timp cât îţi plăcea, chiar dacă comandai numai o cafea. Îţi întindeai nişte ziare pe jos şi te întindeai pe ele. Nu am dormit niciodată pe mese. De pe duşumea nu ai posibilitatea să cazi.

– Nu cunosc nici unul, i-am răspuns. Nu era adevărat, dar nu duci un om cu două bilete de vapor de dăruit într-un loc frecventat de oameni care şi-ar fi vândut şi sufletul ca să pună mâna pe ele.

– Cunosc un singur bar, a spus bărbatul. Putem să-l încercăm. Poate mai este deschis.

A făcut semn unui taxi şi m-a privit.

– Bine, i-am spus.

Am urcat şi apoi i-a dat şoferului o adresă. Aş fi vrut s-o anunţ pe Ruth că nu voi veni acasă în noaptea aceea, dar intrând în taxiul întunecat şi urât mirositor am fost cuprins de o speranţă atât de puternică încât a început să îmi pocnească capul de durere. Poate că totuşi era adevărat; poate că vieţile noastre nu se aflau într-un impas şi că imposibilul devenea dintr-o dată posibil; poate că urma să fim salvaţi. O dată ce mi-a pătruns în minte acest gând, mi-a fost teamă să-l scap din ochi chiar şi pentru o clipă pe acest străin.

Ne-am învârtit în jurul impunătoarei *Praça do Comércial* şi în cele din urmă am ajuns la o încurcătură de alei şi scări. Nu cunoşteam această parte a oraşului. Ca de obicei cunoşteam foarte bine muzeele şi bisericile – nu pentru că iubeam arta sau pe Dumnezeu, ci pentru simplul motiv că în biserici sau muzee nu-ţi cere nimeni acte. În prezenţa lui Christos crucificat şi a marilor maeştri, erai încă o fiinţă umană, şi nu un individ cu acte dubioase.

Am părăsit taxiul şi ne-am continuat drumul pe străduţe întortocheate. Mirosea a peşte, a usturoi, a flori de noapte, a asfinţit şi a somn. Sub launa care se ridica pe cer, castelul St. George se înălţa de o parte a drumului, cu scările inundate de lumina lunii. M-am întors şi am privit înspre port. Acolo jos era fluviul care însemna libertate şi viaţă; se vărsa în ocean, iar oceanul însemna America.

M-am oprit.

– Sper că nu-ţi baţi joc de mine, l-am spus.

– Nu, a spus el.

– La bilete mă refer:

Şi le băgase înapoi în buzunar încă de pe dig.

– Nu. Nu glumesc, a spus arătând cu degetul spre o piaţă înconjurată de copaci. La localul ăsta mă refeream. E încă deschis. Nu vom atrage atenţia. Majoritatea clienţilor sunt străini. Vor crede că plecăm mâine şi că sărbătorim ultima seară pe care o petrecem în Portugalia, înainte de a ne îmbarca.

Localul era un restaurant de noapte cu un ring de dans îngust şi cu o terasă. O fată cânta un *fado,* acompaniată de un chitarist. Mai multe mese de pe terasă erau ocupate de străini. La o masă stăteau o femeie în rochie de seară şi un bărbat în smoching alb. Am găsit o masă liberă la capătul terasei. De acolo puteai privi în jos, spre oraş, şi să admiri bisericile care îşi profilau clopotniţele în lumina palidă a lunii, străzile, portul, digul şi vaporul.

– Crezi în viaţa de dincolo de moarte? m-a întrebat bărbatul cu biletele.

Mi-am îndreptat privirea înspre el. Numai la asta nu m-aş fi aşteptat.

– Nu ştiu, am spus în cele din urmă. În ultimii ani am fost foarte ocupat făcându-mi griji legate de viaţa dinainte de moarte. O să mă gândesc la asta când voi fi în America, am adăugat ca să-i amintesc de biletele pe care mi le promisese.

– Eu nu cred, a spus el.

Am răsuflat uşurat. Eram pregătit să ascult orice, dar nu aş fi suportat o discuţie pe această temă. Eram prea agitat. Acolo jos era vaporul.

Bărbatul a stat o vreme ca şi cum ar fi dormit cu ochii deschişi. Când chitaristul a ieşit pe terasă, s-a trezit.

– Mă numesc Schwarz, a spus. Nu este numele meu adevărat. Este numele din paşaport. Dar m-am obişnuit cu el. Ne putem rezuma la el în seara aceasta. Ai stat mult timp în Franţa?

– Atâta timp cât m-au lăsat.

– Internat?

– Când a izbucnit războiul. Ca de altfel toată lumea.

Bărbatul a dat din cap.

– Aşa am fost şi noi. Am fost fericit, a spus el repede şi cu o voce moale, cu capul plecat şi ochii abătuţi. Am fost foarte fericit. Mai fericit decât am crezut vreodată că aş putea să fiu.

M-am întors surprins. Într-adevăr nu arăta ca un om care să vorbească astfel. Părea mai degrabă rezervat.

– Când? I-am întrebat. În lagăr?

– Nu. Înainte.

– În 1939? În Franţa?

– Da. În vara de dinainte de război. Tot nu pot să înţeleg cum s-au petrecut lucrurile. De aceea trebuie să vorbesc cu cineva acum. Nu cunosc pe

nimeni aici. Dar dacă povestesc cuiva, atunci totul îmi va reveni în minte şi se va clarifica. Şi aşa va rămâne. Simt că trebuie neapărat – s-a întrerupt brusc. Înţelegi? a întrebat după un timp.

– Da, am spus. Nu e greu de înţeles, domnule Schwarz.

– Este imposibil de înţeles! a replicat cu violenţă în glas. Ea zace acolo într-o cameră cu geamurile închise, într-un sicriu oribil de lemn; e moartă, nu mai există! Cine poate să înţeleagă asta? Nimeni. Nici tu, nici eu, nimeni, şi cine spune că înţelege este un mincinos.

N-am spus nimic şi am aşteptat să continue. Stătusem adesea de vorbă cu oameni într-o situaţie asemănătoare. Pierderile erau mai greu de suportat când nu erai în ţara ta. Nu era nimic care să te susţină şi ţara străină în care te aflai devenea atât de groaznic de neprimitoare. Şi eu am trecut prin asta când eram în Elveţia şi am aflat că părinţii mi-au fost omorâţi şi incineraţi într-un lagăr. Mă obseda gândul la ochii mamei în focul crematoriului.

– Presupun, a spus Schwarz mai calm, că ştii în ce stare de nervi trăieşte un refugiat.

Am dat din cap. Un chelner ne-a adus un castron cu creveţi. Dintr-o dată mi-am dat seama cât de flămând eram şi că nu mai mâncasem nimic de la prânz. M-am uitat ezitant spre Schwarz.

– Ia şi mănâncă, mi-a zis. O să aştept.

A comandat vin și țigări. Am mâncat repede. Creveții erau proaspeți și foarte bine pregătiți.

– Iartă-mă, am spus, dar mi-e tare foame.

L-am privit pe Schwarz în timp ce mâncam. Stătea foarte calm, privind în jos spre grandiosul decor, numit Lisabona, fără să arate nici un semn de nerăbdare sau iritare. Am simțit un fel de afecțiune pentru el. Părea să-și dea seama că indiferent de codul bunelor maniere, un om putea fi flămând chiar și în prezența nefericirii, fără să rămână însă nesimțitor. Dacă nu poți să faci nimic ca să dai o mână de ajutor, atunci ar fi mai bine să-ți mănânci mâncarea până nu ți se ia din fața gurii. Pentru că asta se poate întâmpla oricui.

Am dat farfuria la o parte și am luat o țigară. Trecuse mult timp de când nu mai fumasem. Nu mai îmi cumpărasem țigări ca să am mai mulți bani să joc.

– **În primăvara lui '39** m-au lăsat nervii, a spus Schwarz. Eram refugiat de mai bine de cinci ani. Unde erai la sfârșitul lui '38?

– La Paris.

– Și eu. Renunțasem. Era tocmai înainte de Pactul de la München. Încetase să mai îmi fie frică. Încă mă mai ascundeam și îmi luam precauțiuni, dar numai din obișnuință. Renunțasem. Urma să fie

război şi nemţii aveau să vină şi să **mă prindă**. Asta îmi era soarta şi eram resemnat.

Am dat din cap.

– Aceea a fost vremea valului de sinucideri. Un lucru foarte ciudat: când germanii au venit în realitate, cu un an mai târziu, numărul sinuciderilor a scăzut.

– Apoi a urmat Pactul de la München, a spus Schwarz. Atunci viaţa noastră a căpătat un nou sens. Viaţa noastră era aşa de dulce, de uşoară, încât am devenit neglijenţi. Castanii au înflorit pentru a doua oară în Paris în anul acela, îţi mai aminteşti? Mi s-a urcat la cap. Am început să mă simt din nou om, şi ce a fost şi mai rău, să mă port omeneşte. Aşa că poliţia m-a prins şi m-a reţinut pentru patru săptămâni pentru repetate intrări neautorizate. Era vechiul joc: m-au împins peste graniţă la Basel, elveţienii m-au trimis înapoi, francezii m-au scos din nou din ţară în altă parte, am fost închis din nou – doar cunoşti obiceiul, acest şah cu fiinţe umane...

– Îl cunosc. Nu era nici o glumă. Închisorile elveţiene erau cele mai bune. Încălzite ca hotelurile.

Am început să mănânc din nou. E şi ceva bun legat de amintirile neplăcute: te fac să crezi că eşti fericit dacă cu o clipă înainte erai convins de contrariu. Fericirea este o chestiune de proporţii. Când ştii asta, rar mai eşti complet nefericit. Am fost fericit în închisorile elveţiene pentru că nu erau

nemțești. Dar aici în fața mea stătea un om care vorbea ca și cum ar fi fost abonat la fericire, cu toate că undeva în Lisabona zăcea un sicriu de lemn, într-o cameră neaerisită.

– Ultima dată când mi-au dat drumul, m-au amenințat că mă trimit înapoi în Germania dacă mă mai prind iar fără acte, a spus Schwarz. Era doar o amenințare, dar m-a speriat. Am început să mă întreb ce m-aș face în această situație. Am început să visez noaptea că eram în Germania, cu SS-ul pe urmele mele. Am avut atât de des acest vis încât mi-era teamă să mai adorm. Ți s-a întâmplat și ție vreodată?

– Aș putea să scriu o adevărată dizertație pe tema asta, am răspuns eu.

– Într-o noapte am visat că mă găseam în Osnabrück, orașul în care locuisem și în care soția mea încă mai stătea. Mă aflam în camera ei și vedeam că este bolnavă. Era slabă ca o scândură. M-am trezit scăldat în sudoare. Nu o mai văzusem și nu mai știam nimic de ea de aproximativ cinci ani. Nici nu i-am scris, fiindcă mi-era teamă că i se deschidea corespondența. Înainte de a pleca, mi-a promis că va divorța. Am crezut că așa îi va veni mai ușor. Timp de câțiva ani am crezut că așa a și făcut.

Schwarz a tăcut o vreme. Nu l-am întrebat de ce a plecat din Germania. Erau o mulțime de motive, dar nici unul interesant, pentru că toate

erau nedrepte. Nu e interesant să fii o victimă. Sau a fost evreu, sau a făcut parte dintr-un partid politic ostil regimului, sau a avut duşmani care au ajuns în posturi foarte importante – în Germania erau sute de motive ca să fii aruncat într-un lagăr de concentrare sau să fii executat.

– Am reuşit să mă întorc la Paris, a continuat Schwarz. Dar visul acela nu-mi dădea pace. Se repeta obsedant. În acelaşi timp iluziile legate de Pactul de la München au început să se spulbere. O dată cu venirea primăverii toată lumea era convinsă că urma să fie război. Plutea în aer. Îl simţeai ca pe un foc pe care-l adulmeci cu mult timp înainte de a-l vedea. Numai diplomaţii îşi închideau ochii şi visau un al doilea sau un al treilea pact sau orice altceva în afară de război. Nicicând nu au crezut atâţia oameni în miracole ca în zilele noastre, când, din păcate, acestea nici măcar nu există.

– Ba există. Altfel n-am mai fi în viaţă acum, am spus eu.

Schwarz a dat din cap, aprobându-mă.

– E adevărat. Minuni personale. Mi s-a întâmplat şi mie o dată. A început în Paris, când ca prin minune am moştenit un paşaport valabil. Îi aparţinea unui austriac pe care l-am întâlnit la Café de Rose. A murit, lăsându-mi mie paşaportul şi banii lui. Sosise cu numai trei luni în urmă la Paris. L-am întâlnit prima dată la Luvru – admira impresioniştii. Mergeam adesea acolo după-amiezele ca

să îmi calmez nervii. Când priveai acele peisaje liniştite, scăldate în lumina soarelui, nu puteai să crezi că o specie capabilă să creeze asemenea picturi, era gata să dezlănţuie un război criminal – o iluzie atât de liniştitoare încât îţi cobora tensiunea pentru vreo oră sau două.

Omul cu paşaportul pe numele de Schwarz stătea adesea uitându-se la nuferii şi catedralele lui Monet. Am intrat în vorbă cu el. A început să-mi povestească că după *Anschluss* a reuşit să părăsească Austria, renunţând la averea lui compusă din pânze ale unor impresionişti. A fost confiscată de stat. Nu avea regrete. Atâta timp cât în muzee erau expuse picturi, putea să le privească ca şi cum ar fi fost ale lui, fără să-i fie teamă de incendii sau furturi. Şi pe deasupra, în muzeele franţuzeşti erau picturi mai bune decât cele pe care le avusese el vreodată. În loc să fie legat de mediocra sa colecţie de tablouri, ca un tată de propria sa familie, acum poseda toate tablourile din muzeele publice, fără vreun efort sau vreo responsabilitate. Era un om ciudat, liniştit, prietenos şi vesel, cu toate că trecuse prin multe. Nu putuse să ia cu el decât foarte puţini bani şi mai multe timbre vechi. Timbrele sunt cele mai mici obiecte pe care poţi să le ascunzi, chiar mai uşor decât diamantele. E greu să calci pe diamante dacă le ascunzi în pantofi şi mai eşti şi coborât din tren şi luat la întrebări. Nu poţi să le vinzi decât la un preţ foarte scăzut şi ţi se mai şi

pun o droaie de întrebări. Timbrele sunt pentru colecționari. Colecționarii nu sunt așa de curioși.

– Și cum a reușit să le scoată? l-am întrebat cu interesul caracteristic tuturor refugiaților.

– A luat cu el niște scrisori vechi și inofensive, ascunzând timbrele în căptușeala plicurilor. Vameșul i-a controlat scrisorile, dar nu și plicurile.

– Nu-i rău, am spus.

– De asemenea a luat două portrete mici executate de Ingres. Desene în creion. Le-a pus în niște rame aurii oribile și a spus că sunt portretele părinților lui. A mai strecurat și două desene de Degas între portrete și rame.

– Nu-i rău, am spus din nou.

– În aprilie a avut un atac de inimă. Mi-a dat pașaportul său, timbrele care-i mai rămăseseră, precum și desenele. De asemenea mi-a mai dat adresele unor persoane interesate să cumpere timbre. Când am trecut a doua zi pe la el ca să-l văd, deja murise. Era atât de schimbat din cauza tăcerii, încât abia l-am mai recunoscut. Am luat banii care-i mai rămăseseră, un costum și ceva lenjerie de corp. Așa îmi spusese, cu o zi înainte, să fac. Preferase să-și lase catrafusele unui tovarăș de suferință decât proprietarului locuinței.

– l-ai modificat pașaportul? l-am întrebat.

– Numai fotografia și data nașterii. Schwarz era cu douăzeci de ani mai bătrân ca mine. Aveam același prenume.

– Cine a făcut-o? Brünner?

– Cineva din München.

– Precis că a fost Brünner, specialistul. E un artist.

Brünner era bine cunoscut pentru arta cu care modifica actele de identitate. Ajutase nenumăraţi oameni. Când a fost arestat nu avea acte. Era superstiţios. Se considera un om onorabil şi un adevărat binefăcător. Era convins că nimic nu i se poate întâmpla atâta timp cât nu-şi exercită meseria în propriul interes. În München fusese proprietarul unei tipografii mici.

– Unde e acuma? l-am întrebat.

– Nu e-n Lisabona?

Nu ştiam, dar era posibil, dacă mai era încă în viaţă.

– **Ciudat lucru**, a spus Schwarz II. O dată ce-am avut paşaportul, nu îndrăzneam să-l folosesc. În plus, mi-au trebuit câteva zile să mă obişnuiesc cu noul meu nume. Îl tot repetam. Plimbându-mă pe bulevardul Champs-Elysées, îmi murmuram noul nume, adresa şi data naşterii. Stăteam în muzeu, privind spre tablourile lui Renoirs, şi dacă eram singur, repetam un dialog imaginar. Voce dură: „Schwarz!" Şi eu mă ridicam în picioare şi răspundeam: „Aici!" Sau mârâind: „Numele!" şi răspundeam automat: „Joseph Schwarz, născut în Wiener Neustadt la 22 iunie 1898. Exersam chiar

şi înainte de a mă duce la culcare. Nu vroiam să fiu sculat de un poliţist şi să trântesc un nume greşit înainte de a mă dezmetici. Trebuia să-mi uit complet vechiul nume. Este o diferenţă între a nu avea un paşaport şi a avea unul fals. Cel fals este mult mai periculos.

Am vândut cele două desene de Ingres. Am primit pe ele mai puţin decât mă aşteptam, dar acum aveam atâţia bani, cum nu mai văzusem de foarte mult timp.

Într-o noapte mi-a venit o idee care nu mi-a mai dat pace. Nu ar fi fost posibil să mă întorc în Germania cu acest paşaport valabil? Era aproape autentic şi de ce ar fi devenit cineva bănuitor la graniţă? Puteam să-mi revăd soţia. Puteam să-mi liniştesc teama legată de soarta ei. Puteam...

Schwarz m-a privit în ochi şi a continuat să povestească.

– Trebuie să cunoşti sentimentul. Nervozitate, cum numai un refugiat o poate simţi – în cea mai pură formă. Acea încordare a stomacului, a gâtului şi a fundului ochilor. Tot ce încercaseşi să îngropi de ani de zile, toate lucrurile pe care te străduiseşi să le uiţi, toate lucrurile de care te fereai ca de ciumă, se trezeau din nou la viaţă. Amintirile sunt o boală mortală pentru un refugiat; sunt un cancer al sufletului.

Am încercat să mă stăpânesc. Am continuat să merg să văd acele picturi aducătoare de pace şi

liniște, picturi de Sisley, Pissarro și Renoir. Petreceam ore întregi în muzeu – dar de data asta muzeul avea un cu totul alt efect asupra mea. Picturile nu mai îmi ofereau liniștea dorită. Au început să strige, să mă provoace, să-mi aducă aminte... de o țară care încă nu fusese pustiită de război, de serile pe străzile mărginite de ziduri, peste care se zărea liliacul înflorit, de apusurile roșietice din vechiul oraș, de clopotnițele verzi în jurul cărora zburau rândunelele – și de soția mea.

Sunt un om obișnuit, fără calități deosebite. Am trăit patru ani alături de soția mea, așa cum fac majoritatea bărbaților: liniștit, plăcut, dar fără o pasiune prea mare. După primele câteva luni legătura noastră a devenit ceea ce se cheamă o căsnicie fericită – o legătură între două persoane care nu se așteaptă la prea mult. Visurile noastre aparțineau trecutului, dar nu le duceam dorul. Eram oameni rezonabili. Și țineam foarte mult unul la altul.

Acum văd totul într-o lumină nouă. Atunci începusem să îmi reproșez că din vina mea căsătoria noastră fusese atât de banală. Stricasem totul. Pentru ce trăisem? Ce făceam acum? Mă târâsem într-o groapă și vegetam. Cât timp va mai continua așa? Și cum se va termina? Războiul urma să înceapă și Germania era sortită să-l câștige; nici o altă țară nu era pregătită pe de-a-ntregul. Și pe urmă? Unde puteam să mă mai îndrept, con-

siderând că aș mai fi avut timpul și puterea necesară? În ce lagăr urma să mor de inaniție? La care zid aș fi fost împușcat – dacă aș fi avut noroc?

Pașaportul care ar fi trebuit să îmi aducă liniștea m-a condus la disperare. Umblam pe străzi până cădeam frânt de oboseală. Cu toate astea nu puteam să dorm, iar când reușeam să aținesc, mă trezeau visele. Îmi vedeam soția în beciurile Gestapo-ului. Am auzit-o strigând după ajutor în curtea hotelului în care locuiam. Într-o zi intrând în *Café de la Rose* am crezut că-i zăresc chipul în oglinda de vizavi de intrare. Pentru o clipă s-a întors cu fața la mine – era palidă, cu privirea deznădăjduită – apoi a dispărut. Am văzut-o atât de clar încât am fost convins că a fost într-adevăr acolo. Am fugit în încăperea din spate a cafenelei. Ca de obicei, era plină de oameni, dar ea nu era printre ei.

Timp de câteva zile am fost obsedat de gândul că ea a venit la Paris ca să mă caute. De zeci de ori am văzut-o dând colțul; am zărit-o stând pe o bancă în grădina Luxembourg, dar când m-am apropiat, o față străină m-a privit surprinsă; traversa *Place de la Concorde* exact când traficul era gata să înceapă din nou, și de data asta era într-adevăr ea – mersul ei, felul în care își mișca umerii; i-am recunoscut chiar și rochia, dar când agentul de circulație a oprit din nou șirul de mașini și am putut să alerg după ea, dispăruse, înghițită de o gură

întunecată de metrou. Am gonit în jos pe scări şi am ajuns la timp ca să văd luminile din spatele metroului dispărând batjocoritoare în întuneric.

M-am destăinuit unui prieten. Îl chema Löser. Vindea ciorapi; înainte fusese doctor într-un spital din Breslau. M-a sfătuit să nu-mi petrec prea mult timp singur. „Găseşte-ţi o femeie", mi-a zis.

Dar nu m-a ajutat. Cunoşti aceste legături născute din mizerie, singurătate şi teamă. Tânjeşti după căldură umană, după o voce, după un corp – şi te trezeşti într-o cameră străină şi urâtă, simţindu-te de parcă ai fi picat de pe lună. În dezolarea ta eşti recunoscător pentru sunetul respiraţiei de lângă tine – dar apoi imaginaţia începe să-ţi lucreze din nou şi după un timp nu îţi mai rămâne nimic, în afară de sentimentul că te-ai murdărit.

Când vorbesc despre toate astea acum, totul sună absurd şi contradictoriu. Atunci era însă altfel. Toate aceste eforturi m-au condus la o hotărâre: trebuia să mă întorc. Trebuia să îmi revăd soţia. Era posibil ca ea să trăiască de cine ştie când cu altcineva. Dar nu conta. Trebuia s-o văd. Pentru mine această hotărâre era ceva foarte logic.

Pe zi ce trecea, devenea tot mai evident că războiul era inevitabil. Hitler nu pierduse vremea şi încălcase promisiunea de a se mulţumi cu regiunea sudetă şi de a cruţa restul Cehoslovaciei. Evident că la fel urma să procedeze şi cu Polonia. Şi nu

mai era o chestiune de luni de zile, ci de săptămâni sau chiar de zile. Şi eu trebuia să mă hotărăsc foarte repede; toată viaţa mea depindea de această hotărâre. Şi am hotărât. Am hotărât să plec. Ce avea să se întâmple după aceea nu ştiam. Şi nici nu-mi păsa. Dacă izbucnea războiul, oricum eram pierdut. Aşa că puteam la fel de bine să fac această nebunie.

O linişte ciudată mă cuprinsese în ultimele câteva zile. Era mai şi rondourile de flori din Rond-Point erau pline de lalele multicolore. Serile erau scăldate de lumina argintie şi de umbrele azurii ale impresioniştilor.

Deasupra strălucirii reci a becurilor de pe stradă, se înălţa, la mare distanţă, cerul de un verde palid. Prinse de acoperişurile clădirilor în care erau redacţii ale diferitelor ziare, erau panglici roşii, pe care scria, pentru cei care ştiau să citească, război.

La început m-am dus în Elveţia. Trebuia mai întâi să-mi încerc paşaportul într-un loc sigur pentru a mă putea baza pe el mai apoi. Grănicerul francez mi l-a dat înapoi cu indiferenţă; de altfel la asta mă şi aşteptam. Numai din ţările aflate sub dictatură este greu de ieşit. Când a venit grănicerul elveţian am simţit că mi se taie picioarele. Stăteam atât de nepăsător pe cât puteam, dar simţeam cum îmi bătea inima, să-mi spargă pieptul.

Grănicerul s-a uitat la paşaport. Era un om puternic, cu umeri laţi; mirosea a tutun de pipă.

Cum stătea în uşa compartimentului, nu lăsa să intre nici un pic de lumină; pentru o clipă am avut senzaţia că mă izolează de libertatea mea – compartimentul se transformase într-o celulă. Mi-a dat paşaportul înapoi.

„Aţi uitat să-l ştampilaţi", i-am spus atât de uşurat, încât cuvintele mi-au zburat de pe buze mult mai repede decât intenţionasem.

Grănicerul a zâmbit. „Nu vă fie teamă, îl ştampilez. Are vreo importanţă?"

„Nu, dar pentru mine este un suvenir".

Mi-a ştampilat paşaportul şi a plecat. Mi-am muşcat buzele. Cât de nervos devenisem! Apoi mi-a căzut fisa că paşaportul arăta mult mai autentic cu ştampila pe el.

În Elveţia am pierdut o zi întrebându-mă dacă să iau sau nu trenul spre Germania. În cele din urmă mi-a fost teamă să-l iau. Nu ştiam dacă paşapoartele nemţilor, sau chiar ale foştilor austrieci, care se întorceau acasă, nu erau examinate cu o atenţie deosebită. Probabil că nu; dar totuşi era recomandabil să trec graniţa clandestin.

În Zürich m-am dus la oficiul poştal central, aşa cum făcusem şi la prima mea sosire acolo, cu ani în urmă. La ghişeul general de expediţii, era aproape sigur să întâlneşti cunoştinţe – suflete fără nici un acoperiş deasupra capului, fără permis de rezidenţă, care erau gata să-ţi ofere orice informaţii. De acolo m-am dus la Café Greif – versiunea

elveţiană a localului *Café de la Rose*. Am întâlnit mai multe persoane care trecuseră graniţa dinspre Germania, dar pe nimeni care să cunoască cum poate fi trecută graniţa în siguranţă, în sens invers. Era de altfel de înţeles. Exceptând persoana mea, cine ar mai fi dorit să se întoarcă în Germania? Am remarcat felul în care mă priveau. Apoi când au văzut că vorbesc serios, s-au îndepărtat de mine. Oricine care plănuieşte să se întoarcă, trebuie să fie un trădător; pentru că cine s-ar fi întors, dacă nu era de acord cu regimul? Şi dacă un om e în stare să facă aşa ceva, cine ştie ce e în stare să facă în continuare? Pe cine sau ce ar trăda?

Eram singur. Mă evitau de parcă aş fi fost un criminal. Şi nu puteam să le explic. Când m-am gândit ce urma să fac, m-a cuprins o panică de nedescris; cum puteam să explic asta unui străin?

În a treia zi, la ora şase dimineaţa, a venit poliţia şi m-a luat din pat. Era clar pentru mine că una din cunoştinţele mele mă denunţase. S-au uitat suspicioşi la paşaportul meu şi m-au luat cu ei pentru interogatoriu. Aveam noroc că paşaportul fusese ştampilat, pentru că demonstra că intrasem legal în ţară cu câteva zile în urmă. N-o să uit niciodată acea dimineaţă, când păşeam sub pază pe străzi. Era o zi senină. Turnurile şi acoperişurile oraşului se profilau pe cer, ca şi cum ar fi fost tăiate din metal. De la o brutărie venea miros de pâine caldă, şi toată mângâierea de pe lume părea că se

concentrează în acel miros. Înţelegi ce vreau să spun?

Am dat din cap.

– Lumea nu-ţi pare niciodată mai frumoasă ca atunci când eşti închis sau când eşti pe cale să o părăseşti. Dacă am putea păstra mereu acest sentiment...

– Eu aveam acest sentiment.

– Ai reuşit să îl reţii?

– Nu ştiu, a rostit Schwarz rar. Asta e ce aş vrea şi eu să aflu. Mi-a alunecat printre degete – dar şi când îl aveam, îmi aparţinea oare complet? Oare nu pot să-l recâştig, mai puternic ca înainte, şi să-l păstrez pentru totdeauna? Acum, când nu se mai poate schimba? Nu pierdem noi oare întotdeauna ceea ce credem că posedăm? Îl pierdem pentru că se mişcă? Şi stă pe loc numai după ce s-a dus şi când nu se mai poate schimba? Doar atunci ne aparţine într-adevăr?

Se uita la mine cu o privire fixă. Era prima dată când mă privea direct în ochi. Pupilele îi erau dilatate. Un fanatic, sau un nebun, mi-am zis.

Doamna în rochie de seară de la masa de alături s-a ridicat. Privea peste verandă, în jos, spre oraş şi port.

– Dragul meu, de ce trebuie să ne întoarcem? l-a întrebat pe bărbatul în smoching. Dacă am putea să mai rămânem aici! N-am chef deloc să mă întorc în America.

CAPITOLUL 2

Poliția din Zürich, a continuat Schwarz, m-a reținut numai o singură zi. Dar a fost o zi foarte grea. Mi-era teamă că îmi vor verifica pașaportul. Un telefon la Viena era de-ajuns. Sau dacă ar fi chemat un specialist, acesta și-ar fi dat seama imediat de schimbările operate în pașaport.

Spre amiază m-am calmat. Mi se părea că orice s-ar fi întâmplat, era un fel de judecată divină. Decizia nu se afla în mâinile mele. Dacă m-ar fi închis, ar fi trebuit să abandonez ideea de a merge în Germania. Spre sfârșitul după-amiezei mi-au dat voie să plec, sugerându-mi că ar fi mai bine să părăsesc Elveția, și asta cât mai curând.

M-am hotărât să trec prin Austria. Granița austriacă mi-era mai cunoscută și eram sigur că nu era la fel de bine păzită ca cea a Germaniei. De fapt, de ce ar fi fost amândouă bine păzite? Cine ar fi dorit să pătrundă înăuntru? Pe de altă parte, precis că erau foarte mulți care doreau să iasă.

Am luat trenul spre Oberriet, făcându-mi planul să trec graniţa undeva, prin apropierea oraşului. Aş fi preferat să aştept o zi ploioasă, dar de două zile cerul era senin. Am plecat în a treia noapte, de teamă să nu atrag atenţia dacă-mi prelungeam şederea prea mult.

În acea noapte toate stelele erau pe cer; era aşa o linişte de parcă auzeam iarba crescând. Când eşti în pericol ai o altă percepţie asupra lumii. Nu e o concentrare nemaipomenită a ochilor, ci mai degrabă ceva care îţi învăluie întregul corp, ca şi cum ai putea să vezi prin piele, mai ales noaptea. Şi auzul se transferă asupra pielii. Parcă *vezi* orice sunet. Deschizi gura şi asculţi; şi gura pare că vede şi ascultă.

Nu voi uita niciodată acea noapte. Eram concentrat la maximum, toate simţurile îmi erau treze, eram pregătit pentru orice. Eram lipsit complet de orice sentiment de teamă. Mă simţeam ca şi cum aş fi traversat un pod înalt, dintr-o parte în alta a vieţii mele, ştiind că podul avea să se prăbuşească în urma mea şi că nu mă voi mai putea întoarce niciodată înapoi. Treceam de la raţiune la sentimente, de la siguranţă la aventură, de la realitate la vis. Eram singur, izolat chiar, dar această singurătate nu era un chin; avea ceva mistic.

Am ajuns la Rin, care era destul de mic şi nu foarte lat. M-am dezbrăcat şi am făcut o legătură din haine ca s-o pot ţine deasupra capului, să nu

se ude. Am avut un sentiment straniu când am păşit gol în apa neagră şi rece. Era foarte ciudată. Mă simţeam ca şi cum m-aş fi aruncat în râul Lethe ca să beau din apa uitării. M-a izbit ca simbolic faptul că trebuia să-l traversez gol, ca şi cum aş fi lăsat totul în urma mea.

M-am şters, m-am îmbrăcat şi mi-am continuat drumul. Trecând pe lângă un sat, am auzit un câine lătrând. Nu ştiam prea exact cum şerpuia graniţa, aşa că am continuat să merg pe marginea unui drum care trecea pe lângă liziera unei păduri. O bucată bună de timp n-am întâlnit pe nimeni. Am tot mers până la răsăritul soarelui. Cădea roua. Un cerb stătea la marginea unui luminiş. Am mers până când am auzit vocile unor ţărani care-şi duceau carele la câmp. Mi-am căutat un ascunziş, nu departe de drum. Mi-era teamă să nu trezesc bănuieli prin faptul că veneam atât de dimineaţă din direcţia graniţei. Mai târziu am văzut doi vameşi pe biciclete. Le-am recunoscut uniformele. Eram în Austria. Austria aparţinea Germaniei de numai un an.

Femela în rochie de seară a părăsit terasa. Avea umerii foarte bronzaţi şi era mai înaltă decât bărbatul care o însoţea. Alţi câţiva turişti coborau agale scările. Toţi mergeau ca oamenii care nu fuseseră niciodată urmăriţi – fără să se uite în jur.

– Aveam la mine niște sandviciuri, a continuat Schwarz. Am găsit un izvor din care am băut apă. La prânz am început să merg mai departe. Ținta mea era orașul Feldkirch, o stațiune în care un străin nu ar fi atras prea mult atenția. Când am ajuns acolo, am luat primul tren ca să mă îndepărtez de zona periculoasă de graniță. Am intrat într-un compartiment. Acolo însă am dat peste doi oameni în uniformă SA.

Experiența mea cu forțele de poliție din Europa m-a ajutat și de data asta, altfel m-aș fi dat de gol. Neavând de ales, m-am dus să mă așez într-un colț al compartimentului, lângă un bărbat în loden, cu arma proptită de picior.

Era prima întâlnire după cinci ani cu tot ce însemna pentru mine esența groazei. În săptămânile premergătoare îmi imaginasem adesea această scenă, dar alta era acum realitatea. Corpul, și nu mintea a reacționat. Stomacul mi s-a împietrit, gura mi s-a făcut pungă. Vânătorul și ofițerii SA vorbeau despre o văduvă Pfundner. Părea să fie văduva veselă, judecând după aventurile amoroase, povestite în detaliu de cei trei. După un timp au început să mănânce sandviciuri cu șuncă.

„Unde te duci, vecine?" m-a întrebat vânătorul.

„Înapoi la Bregenz", i-am răspuns.

„Pari a fi străin de meleagurile astea".

„Da, sunt în concediu".

„Și de unde vii?"

Am ezitat o clipă. Dacă aș fi spus Viena, cum era scris în pașaport, atunci poate că ar fi sesizat că nu vorbesc dulcele dialect vienez.

„Din Hanovra", am răspuns. „Locuiesc acolo de mai bine de treizeci de ani".

„O! Hanovra, deci. E o cale lungă de acolo".

„Da, așa-i. Dar cine vrea să-și petreacă concediul aproape de casă?"

„Asta așa-i", a râs vânătorul. „Ai avut noroc cu vremea".

Îmi simțeam cămașa lipindu-se de spate.

„Da, a fost o vreme splendidă. E la fel de cald ca în toiul verii".

Cei trei au început din nou să povestească despre văduva Pfundner. Câteva stații mai încolo au coborât și am rămas singur în compartiment. Trenul trecea prin unul din cele mai frumoase ținuturi ale Europei, dar am văzut prea puțin din el. Eram cuprins de un sentiment de regret, teamă și disperare, aproape de nesuportat. De ce naiba trecusem granița? Nu puteam să înțeleg. Am stat nemișcat în colțul meu, uitându-mă în gol. Eram prizonier și eu lăsasem zăvorul să se închidă. Mă tot gândeam să cobor din tren și să încerc să mă întorc în Elveția în aceeași noapte.

Dar nu am făcut-o. Cu mâna stângă strângeam în buzunar pașaportul fostului Schwarz, de parcă mi-ar fi dat putere. Încercam să mă conving că acum nu câștigam nimic dacă părăseam țara și că

pe măsură ce mă îndepărtam mai mult de graniță, eram tot mai în siguranță. Am hotărât să călătoresc toată noaptea. În trenuri e mai puțin probabil să-ți ceară cineva actele, cum se întâmpla în hoteluri.

Când intri în panică, totdeauna ai impresia că te afli sub lumina unui reflector, că nimeni nu are altceva mai bun de făcut decât să te caute pe tine.

Am închis ochii. Tentația de a intra în panică era și mai mare pentru că eram singur în compartiment. Dar știam că orice centimetru pe care l-aș fi cedat acum, ar fi fost imposibil de recuperat, în clipa în care aș fi fost într-adevăr în pericol. Îmi spuneam că nimeni nu mă căuta; că nu prezentam pentru regim mai mult interes ca o mână de nisip în deșert și că nu eram deloc suspect. Asta era adevărat, bineînțeles. Nu arătam deloc diferit de oamenii din jurul meu. Arianul blond este o legendă germană. Privește-i pe Hitler, Goebbels, Hess și pe restul conducătorilor – toți, o contestare a propriilor iluzii.

În München am părăsit pentru prima dată adăpostul oferit de gări și m-am forțat să fac o plimbare de o oră. Necunoscând orașul, eram sigur că nimeni nu mă cunoștea. M-am oprit să mănânc la Franziskanerbräu. Localul era plin de lume. Stăteam singur și ascultam. Câteva minute mai târziu un bărbat solid, transpirând din greu, s-a așezat la masa mea. A comandat bere, rasol de vită și a început să citească un ziar. Până acum nu-mi tre-

cuse prin cap să citesc ziarele nemțești. Acum am cumpărat chiar două dintre ele. Nu mai citisem în germană de ani de zile și încă mi se mai părea ciudat să aud pe toată lumea din jur vorbind nemțește.

Editorialele erau cumplite, învelite în sete de sânge și minciuni arogante. Toată lumea exterioară era prezentată ca fiind degenerată, trădătoare, proastă și bună doar pentru a fi cucerită de Germania. Acestea nu erau obscure ziare locale; înainte avuseseră chiar o reputație foarte bună.

L-am studiat pe bărbatul de la masa mea. Mânca, bea și citea cu plăcere. M-am uitat în jur. Mulți dintre cei care luau masa citeau presa, dar pe fața nici unuia nu am văzut vreo urmă de dezgust. Aceasta devenise hrana lor zilnică și părea tot atât de naturală ca și berea pe care o consumau.

Am continuat să citesc până când printre știrile zilei am găsit și una legată de Osnabrück. Arsese o casă de pe Lotterstrasse. Vedeam strada foarte clar. Începea în afara fortificațiilor, la Heger Tor, și ducea afară din oraș. Dintr-o dată m-am simțit mai singur decât mă simțisem vreodată într-o țară străină.

Oscilam între șoc și o apatie fatalistă, dar în curând m-am obișnuit. Am început chiar să mă simt în siguranță. Pericolul avea să crească când aveam să mă apropii de Osnabrück; de asta eram sigur.

Acolo erau oameni care mă ţineau minte din zilele de odinioară.

Ca să nu atrag atenţia la hotel, am cumpărat un geamantan vechi şi obişnuitele articole necesare într-o călătorie scurtă. Apoi am luat trenul. Încă nu ştiam cum aveam să iau legătura cu soţia mea. Îmi schimbam planurile la câteva minute. Trebuia să mă bazez pe noroc. Nu ştiam dacă ascultase de familia ei – susţinători credincioşi ai regimului – şi se căsătorise cu altcineva. Citind ziarele, eram sigur că unui muritor de rând nu-i trebuie prea mult ca să creadă în ceea ce citeşte, mai ales când nu are posibilităţi de comparaţie. Ziarele străine erau strict cenzurate în Germania.

În Münster am tras la un hotel modest. Nu mai puteam să tot stau noaptea treaz şi să dorm ziua pe unde apucam. Trebuia să îmi asum riscul de a sta într-un hotel, unde sosirea mea avea să fie raportată la poliţie. Cunoşti oraşul Münster?

– Puţin, i-am răspuns. Nu-i un oraş vechi cu foarte multe biserici, unde a fost semnată Pacea din Westfalia?

Schwarz a dat din cap.

– În Münster şi Osnabrück, în anul 1648. După treizeci de ani de război. Cine ştie cât va dura războiul ăsta?

– Nu prea mult, dacă continuă în ritmul ăsta. Germanilor le-au fost necesare numai patru săptămâni ca să cucerească Franţa.

Chelnerul a venit să ne spună că se închide localul şi că ceilalţi clienţi au plecat.

– Nu mai e alt local deschis la ora asta? l-a întrebat Schwarz.

– Nu e prea multă viaţă de noapte în Lisabona, ne-a spus chelnerul.

Dar când Schwarz i-a întins o bancnotă, şi-a adus aminte de un local clandestin, un club de noapte rusesc, foarte şic.

– O să ne lase să intrăm? l-am întrebat.

– Bineînţeles, domnule. De fapt am vrut să spun că doamnele care frecventează localul sunt foarte şic. De toate naţionalităţile. Şi nemţoaice.

– Până la ce oră rămâne deschis?

– Atâta timp cât au clienţi. La această oră din noapte întotdeauna sunt clienţi. Chiar şi acuma sunt foarte mulţi nemţi.

– Ce fel de nemţi?

– Nemţi.

– Cu bani?

– Bineînţeles, a râs chelnerul. Localul nu e ieftin. Dar e foarte amuzant. Spuneţi că v-a trimis Manuel şi atunci nu trebuie să le mai spuneţi nimic altceva.

– Trebuie de obicei să le spui ceva?

– Nu. Portarul vă face o legitimaţie de membru cu un nume imaginar. O simplă formalitate.

– Pare să fie în regulă.

Schwarz a achitat nota de plată. Am luat-o agale pe strada cu trepte. Casele palide dormeau, parcă sprijinindu-se unele pe umerii celorlalte. Prin geamuri puteai să auzi oftatul, sforăitul și respirația oamenilor care nu aveau probleme cu pașapoartele. Pașii noștri răsunau mai tare ca în timpul zilei.

– Luminile, a spus Schwarz. Te șochează și pe tine, nu-i așa?

– Da. Suntem obișnuiți cu o Europă lipsită de lumini. Tot timpul am impresia că cineva a uitat să le stingă și că peste câteva minute o să ne atace avioanele inamice.

Schwarz s-a oprit.

– Lumina ne-a fost dată ca un dar de la Dumnezeu, a spus el cu emoție în glas, pentru că ceva din Dumnezeu este și în noi. Și acum o ascundem pentru că omorâm părticica aceea din noi.

– Precum îmi amintesc povestea, am spus eu, zeii nu i-au dat omului în dar focul. Prometeu l-a furat. Ca răsplată zeii l-au blagoslovit cu o ciroză cronică a ficatului.

Schwarz m-a privit.

– Am încetat de mult să mai glumesc. Atâta timp cât oamenii glumesc, micșorează proporțiile lucrurilor.

– Poate, am spus. Dar nu-i mai bine așa, dacă ne mai rămâne o speranță?

– Ai dreptate. Am uitat că tu încerci să scapi. Cum să aibă timp un om care vrea să scape să se gândească la proporții?

– Nu încerci să scapi şi tu?

– Am renunţat, a spus Schwarz scuturându-şi capul. Mă întorc.

– Unde? l-am întrebat uimit. Nu eram în stare să cred că vrea să se întoarcă în Germania pentru a doua oară.

CAPITOLUL 3

Clubul de noapte era un local tipic, ca toate celelalte deschise de ruşii albi în toată Europa după revoluţia din 1917. Toate aveau aceiaşi chelneri, foşti aristocraţi, aceleaşi orchestre formate din foşti ofiţeri ai gărzii, aceleaşi preţuri pipărate şi aceeaşi atmosferă melancolică.

În plus, toate aveau aceeaşi lumină chioară, şi pe asta mă şi bazam. Precum spusese chelnerul, erau şi ceva nemţi, care în mod cert nu erau refuglaţi. Probabil că erau spioni, membri ai misiunilor diplomatice sau angajaţi ai firmelor germane.

– Ruşii, a spus Schwarz, au avut mai mult succes decât noi. Au reuşit să-şi creeze un loc al

lor. E adevărat că au avut un avans de cincisprezece ani față de noi. Cincisprezece ani de exil e mult, este experiența unei vieți.

– Ei au reprezentat primele valuri de refugiați, am replicat eu. Lumii încă îi părea rău de soarta lor. Li s-au dat permise de lucru și acte. Pașapoarte Nansen. Când am venit noi, rezerva de milă a lumii se epuizase de mult. Eram ca o pacoste pe capul lor; niște termite. Nimeni nu mai avea nici un cuvânt bun pentru noi. Nu aveam dreptul să lucrăm, nu aveam dreptul să existăm și nici măcar în ziua de azi nu avem acte.

Mă cuprinsese o senzație de nervozitate încă de când am intrat în club. Era probabil o reacție la încăperea cu perdelele groase, la spațiul închis, la faptul că erau mulți nemți în jur și că stăteam prea departe de ușă ca să pot s-o șterg în caz de nevoie. Aveam de mult timp obișnuința de a sta în apropiere de ușă, oriunde mă duceam. De asemenea mă enerva faptul că de aici nu puteam să văd vaporul. Poate că primiseră vreun mesaj și nava urma să pornească în larg mai repede decât era planificat, poate chiar în noaptea aceea.

Schwarz parcă îmi citise gândurile. A băgat mâna în buzunar și a pus biletele în fața mea.

– Ia-le. Nu sunt omul care să țină pe cineva cu forța. Ia-le și du-te, dacă vrei.

Mi-a fost rușine.

– M-ai înţeles greşit, am spus. Am timp. Tot timpul de pe lume.

Schwarz nu mi-a răspuns. A aşteptat. Am luat cele două bilete şi le-am băgat în buzunar.

– Am aranjat să iau un tren, a continuat Schwarz, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, care urma să ajungă în Osnabrück pe seară. Simţeam că abia acum treceam graniţa. Până atunci, oamenii şi lucrurile, chiar din ţara mea natală, îmi erau străine. Dar acum orice copac îmi vorbea. Cunoşteam satele prin care treceam. Pe unele le vizitasem ca elev, în excursiile şcolare, pe altele alături de Helen în primele luni ale legăturii noastre. Iubeam această regiune la fel de mult ca şi oraşul cu casele şi grădinile sale.

Până atunci priveam groaza ca pe un întreg, ca pe ceva abstract. Ceea ce se întâmplase mă paralizase, mă făcuse să fiu de piatră. Nu simţisem nevoia să analizez acest sentiment în detaliu. De fapt mi-era teamă s-o fac. Şi acum, dintr-o dată, lucruri mici începuseră să-mi vorbească, lucruri care nu aveau nici o legătură cu acest sentiment de groază, dar care, cu toate acestea, făceau parte din el.

Peisajul de ţară nu se schimbase. Era acelaşi. Clopotniţele băteau tot în acelaşi verde şters în asfinţitul soarelui; soarele tot în acelaşi râu se reflecta. Îmi aducea aminte de zilele în care mergeam la pescuit şi visam aventuri prin ţări străine – ei

bine, am avut o serie de astfel de aventuri, dar nu erau exact ceea ce-mi imaginasem, copil fiind. Pajiştile cu fluturi şi libelule erau neschimbate, ca de altfel şi dealurile cu copaci şi flori sălbatice. Erau exact ca în zilele tinereţii mele. De fapt acolo zăcea tinereţea mea – îngropată, dacă aş fi vrut s-o văd în acest fel, sau gata să fie descoperită, dacă încercam să fiu ceva mai optimist.

Şi nu era nimic care să tulbure această scenă. Din tren vedeam foarte puţini oameni, dar niciunul în uniformă. Se zărea numai acest peisaj de ţară, scufundându-se treptat în întuneric. În curţile minuscule ale şefilor de gări înfloreau trandafiri, dalii şi liliac. Erau aşa cum fuseseră mereu; războiul nu ajunsese până la ele. Creşteau pe împletituri de lemn, la fel ca în Franţa. Pe dealuri păşteau vaci exact ca pe dealurile din Elveţia, brune, negre şi albe – fără svastici – cu aceiaşi ochi blânzi. Am văzut o barză pe o casă. Rândunelele zburau aşa cum zboară oriunde-n lumea asta. Numai oamenii se schimbaseră; o ştiam, dar în noaptea aceea nu puteam să văd şi nici să înţeleg această schimbare.

Şi pe deasupra, oamenii nu erau aşa de uniform de diferiţi, cum îmi imaginasem eu prosteşte înainte. Compartimentul s-a umplut, s-a golit, s-a umplut iar. La acea oră erau puţini în uniformă. Majoritatea călătorilor erau oameni obişnuiţi, iar conversaţia lor era una cu care mă obişnuisem în Franţa şi Elveţia – despre vreme, recoltă, evenimen-

tele zilei şi teama de război. Şi lor le era frică de război. Singura diferenţă era că, în afara Germaniei toată lumea ştia că nemţii doriseră războiul, pe când aici am auzit că alte ţări ar fi forţat Germania să intre în război. Aproape toţi erau pentru pace, aşa cum e lumea întotdeauna înaintea izbucnirii unui război.

Trenul s-a oprit. M-am înghesuit şi eu prin mulţime să ies de pe peron. Interiorul staţiei nu se schimbase de la ultima mea trecere pe acolo. Părea doar mai mic şi mai prăfuit decât îl ţineam minte.

Când am ieşit în faţa gării, toate gândurile m-au părăsit. Se lăsa noaptea; aerul era umed ca după ploaie. Nu mai vedeam nimic în jur. Totul tremura în mine şi îmi dădeam seama că eram în mare pericol. În acelaşi timp aveam sentimentul că nu mi se putea întâmpla nimic. Era ca şi cum aş fi fost sub un clopot de sticlă care mă proteja, dar care putea în orice clipă să se spargă.

M-am întors la casa de bilete să-mi cumpăr un bilet de întoarcere la Münster. Nu puteam să stau în Osnabrück. Era prea riscant. „Când pleacă ultimul tren?" l-am întrebat pe casierul care stătea în dosul geamului, sub o lumină galbenă, care i se reflecta pe chelie. Stătea ca un Buddha de provincie, foarte sigur pe el şi imun la toate schimbările.

„E un tren la nouă douăzeci și altul la unsprezece și douăsprezece minute".

M-am dus la un automat și mi-am cumpărat un bilet pentru peron. Vroiam să-l am la îndemână în caz că ar fi trebuit să dispar urgent, înainte de a veni trenul. Ca o regulă generală, peroanele nu sunt locuri foarte bune să te ascunzi, dar de obicei poți să alegi între mai multe – trei, de exemplu în Osnabrück – poți să sari într-un tren care e gata să plece, să-i explici conductorului că ai făcut o greșeală, să plătești diferența și să cobori la prima stație.

Am hotărât să-l sun pe un prieten din anii trecuți, care știam că nu era un partizan al regimului. După vocea lui aveam să-mi dau seama dacă mă putea ajuta sau nu. Mi-era teamă să o sun pe soția mea direct pentru că nu știam dacă locuia singură sau nu.

Am stat în cabina de sticlă, cu cartea de telefon în față. Întorcând paginile unsuroase și îndoite, îmi bătea inima atât de tare, încât aveam impresia că o aud. Mă gândeam că și alții pot s-o audă, așa că m-am aplecat ca să nu fiu recunoscut. Fără să mă gândesc, am deschis cartea la litera cu care începea fostul meu nume. Am găsit numele soției mele, dar adresa era alta. Rismüller-Platz se numea acum Hitler-Platz.

În clipa în care am văzut adresa mi s-a părut că becul prăpădit din cabină a început să lumineze

de o sută de ori mai puternic. Am privit în sus, cuprins de sentimentul că afară era o noapte neagră ca smoala şi că eu stăteam într-o cabină puternic iluminată, sau mai degrabă în raza unui proiector. Încă o dată m-a izbit nebunia acţiunilor mele.

Am părăsit cabina telefonică şi am trecut prin gara slab luminată. Cerurile albastre şi feţele fericite de pe posterele „Forţă prin bucurie" mă priveau cu subînţeles. Trebuie că sosise vreun tren sau chiar două; o mulţime de călători urcau scările. Un SS-ist s-a desprins din mulţime şi s-a îndreptat spre mine.

Nu am alergat. Poate că se îndrepta totuşi spre altcineva. Dar s-a oprit exact în faţa mea şi m-a privit direct. „Scuză-mă", a zis, „n-ai un foc?"

„Un foc", am repetat. Şi apoi repede: „A, desigur! Un chibrit!"

Am băgat mâna în buzunar şi am început să caut.

„De ce un chibrit?" a spus SS-istul, surprins. „Doar ţigara ta arde".

Nici nu-mi dădusem seama că fumam. I-am întins ţigara. A atins-o pe a lui de vârful incandescent şi m-a întrebat: „Ce fumezi? Miroase a trabuc".

Era o Gauloise. Cumpărasem câteva pachete înainte de a trece graniţa. „Un cadou de la un prieten", am răspuns. „Franţuzeşti. Tutun negru. Le adusese din Franţa. Dar sunt cam tari pentru mine".

SS-istul a râs. „Cel mai bine ar fi să te laşi imediat de fumat, ca Führer-ul. Dar nu-i uşor, mai ales în vremurile astea". A salutat şi a plecat.

Schwarz a schiţat un zâmbet.

– Când încă mai eram o fiinţă umană, cu dreptul de a merge oriunde doream, aveam îndoielile mele asupra felului în care scriitorii descriau teroarea – inima victimei nu mai bate, nu poate să mişte nici un deget, îl trec fiori de gheaţă pe şira spinării, tot corpul îi este înecat în transpiraţie; clişee, exagerări ale scriitorilor, mă gândeam eu. Poate că aveam dreptate. Dar pe de altă parte aceste senzaţii erau adevărate. Exact aşa le-am simţit eu, cu toate că în tinereţea mea acestea îmi stârniseră râsul.

S-a apropiat un chelner.

– Nu v-ar place o companie?

– Nu.

S-a aplecat asupra mea.

– Înainte de a spune nu, daţi-mi voie să vă atrag atenţia asupra celor două doamne de la bar.

Le-am privit. Una dintre ele părea foarte bine clădită. Ambele aveau rochii de seară foarte strâmte. Nu puteam să le disting feţele.

– Nu, am spus din nou.

– Sunt adevărate doamne, a spus chelnerul. Cea din dreapta este chiar din Germania.

– Ea te-a trimis?

– Nu, domnule, a răspuns chelnerul cu o inocenţă dezarmantă. A fost ideea mea.

– Bine, atunci uit-o. Adu-ne mai bine ceva de mâncare.

– Ce-a vrut? a întrebat Schwarz.

– Să ne cupleze cu nepoata lui Mata Hari. Cred că i-ai dat un bacşis prea gras.

– Dar n-am plătit încă. Crezi că sunt spioane?

– Probabil. Dar pentru cel mai grozav serviciu de spionaj din lume.

– Nemţoaice?

– Una din ele, a zis chelnerul.

– Crezi că a fost trimisă ca să-i ademenească pe nemţi să se întoarcă acasă?

– Mă îndoiesc. Asta ţine mai mult de moda rusească.

Chelnerul a adus o farfurie cu *canapé*, pe care o comandasem ca să nu mi se urce vinul la cap. Eram hotărât să-mi păstrez capul limpede.

– Nu mănânci? l-am întrebat pe Schwarz.

A dat din cap absent.

– Nu-mi trecuse niciodată prin cap că ţigările acelea mă puteau da de gol, a spus. Mi-am controlat toate lucrurile. Şi chibritele erau din Franţa. Le-am aruncat împreună cu restul ţigărilor; mi-am cumpărat nemţeşti. Apoi mi-am dat seama că paşaportul meu avea viză de Franţa şi o ştampilă de intrare în ţară. În cazul unui interogatoriu nu aş fi avut probleme să explic cum de aveam ţigările. Ud leoarcă de transpiraţie şi furios pe mine

însumi pentru frica mea, m-am întors la cabina telefonică.

A trebuit să aştept. O femeie cu o insignă enormă a partidului a sunat în două locuri tunând comenzi. La al treilea număr nu i-a răspuns nimeni. A ieşit din cabină, plină de importanţă şi furioasă.

Am sunat la numărul prietenului meu. A răspuns o femeie. „Aş dori să vorbesc cu doctorul Martens", am spus cu vocea cam răguşită.

„Cine-l caută?" a întrebat femeia.

„Un prieten".

Nu puteam să-mi dau numele. Vocea putea fi sau a soţiei, sau a menajerei sale, dar era o prostie să mă încred în oricare dintre ele.

„Numele dumneavoastră, vă rog", a spus femeia.

„Sunt un prieten al doctorului Martens", am răspuns. „Vă rog transmiteţi-i asta. E o chestiune urgentă".

„Îmi pare rău", mi-a răspuns vocea de femeie. „Dacă nu îmi spuneţi numele dumneavoastră, nu vă pot anunţa".

„Va trebui să faceţi o excepţie", i-am spus. „Dr. Martens aşteaptă telefonul meu".

„În acest caz îmi puteţi spune desigur numele dvs..."

Mi-am stors creierii în disperare de cauză. Apoi am auzit cum receptorul fusese aşezat în furcă.

Stăteam în gara cenuşie şi friguroasă. Prima mea mişcare, care părusese atât de simplă, dăduse greş. Nu aveam nici o idee ce să fac în continuare. Poate că va trebui s-o sun chiar pe Helen şi să risc ca un membru al familiei ei să mă recunoască după voce. Puteam să mă prezint sub un alt nume, dar care? Dr. Martens – în clipa aceea nu-mi trecea prin cap alt nume. Am ezitat. Şi apoi mi-a venit o idee, atât de simplă, încât i-ar fi trecut prin cap şi unui copil de zece ani. De ce să nu-l sun pe dr. Martens şi să mă prezint drept fratele soţiei mele? Martens îl cunoştea bine şi simţise o puternică aversiune faţă de el încă în urmă cu zece ani.

Aceeaşi voce de femeie a răspuns la telefon.

„Georg Jürgens, la aparat", am spus repede. „Cu dr. Martens, vă rog".

„Sunteţi domnul care a sunat şi înainte?"

„La telefon e Sturmbannführer Jürgens. Doresc să vorbesc cu dr. Martens. Imediat".

„O clipă, vă rog", a spus femeia.

Schwarz m-a privit.

– Cunoşti acel bâzâit cumplit din receptor, când întreaga ta viaţă depinde de acel telefon?

Am dat din cap.

– Nu e neapărată nevoie să aştepţi viaţa la celălalt capăt al firului. Poate fi şi vidul pe care încerci să-l umpli.

Schwarz a continuat să povestească.

– „Dr. Martens, la telefon", am auzit în cele din urmă. Din nou eram într-una din stările acelea care altă dată m-ar fi făcut să mor de râs. Mi se pusese un nod în gât.

„Rudolf", am şoptit într-un târziu.

„Poftim?"

„Rudolf", am spus, „sunt o rudă a lui Helen Jürgens".

„Nu înţeleg. Nu sunteţi Sturmbannführer Jürgens?"

„De el mă interesez, Rudolf. De Helen Jürgens. Nu înţelegi acum?"

„Nu înţeleg nimic", a răspuns iritată vocea de la celălalt capăt al firului. „Sunt în mijlocul unei consultaţii..."

„N-aş putea să trec pe la biroul tău, Rudolf? Eşti foarte ocupat?"

„Unde vreţi să ajungeţi? Nici nu vă cunosc, şi dumneavoastră..."

„Old Shatterhand", am spus.

Dintr-o dată îmi adusesem aminte numele pe care le folosisem în copilărie, când ne jucam de-a indienii, nume din romanele lui Karl May, cărţi pe care le înghiţisem la vârsta de doisprezece ani. Pentru o clipă nu am auzit nimic. Apoi Martens a întrebat moale:

„Ce înseamnă asta?"

„Winnetou", am răspuns. „Ai uitat vechile nume? Dar cum ai putut, doar sunt cărţile favorite ale Führer-ului".

„E adevărat", a răspuns el. Era în general cunoscut faptul că omul care pregătea cel de-al doilea război mondial avea la capul patului cele treizeci de volume sau chiar mai multe ale operelor alese ale lui Karl May şi că aceste cărţi despre indieni şi vânători, care unui băiat de cincisprezece ani i se par cel puţin ridicole, erau cărţile sale preferate.

„Winnetou?" a repetat Martens pe un ton neîncrezător.

„Da. Trebuie să te văd".

„Nu înţeleg. Unde eşti?"

„Aici, în Osnabrück. Unde ne putem întâlni?"

„Am consultaţii", a spus Martens mecanic.

„Sunt bolnav. Pot să vin să mă consulţi?"

„Nu înţeleg de ce atâta tevatură", a spus Martens cu o voce din care se vedea că hotărâse ce avea de gând să facă în continuare. „Dacă eşti bolnav, vino să te consult. De ce te-ai mai deranjat să mă suni?"

„Când?"

„Cel mai bine ar fi la şapte şi jumătate. Nu mai devreme".

„Bine. Ne vedem atunci".

Am pus receptorul jos. Eram scăldat în sudoare. Încet mi-am croit drum spre ieşire. O semilună palidă a apărut pentru câteva minute printre nori. Într-o săptămână avea să fie lună nouă. O vreme foarte bună pentru trecut graniţa. M-am uitat la ceas. Mai aveam timp trei sferturi de oră. Mai bine să mă îndepărtez de gară. Oamenii care se învârt prin gări par întotdeauna suspecţi. Am apucat-o pe strada cea mai pustie şi mai puţin luminată. Ducea la vechile fortificaţii. O parte din ele a fost nivelată şi acoperită cu copaci. Alta, de pe malul râului, a rămas neschimbată. Am mers pe lângă fortificaţii, am traversat o piaţă şi am trecut pe lângă biserică.

De pe fortificaţiile cele mai înalte puteai să priveşti, peste râu, acoperişurile şi turlele oraşului. Domul baroc strălucea în lumina lunii. Cunoşteam această privelişte; era reprodusă pe o mie de vederi. De asemenea cunoşteam mirosul apei, precum şi mirosul teilor de pe bulevardul din apropiere.

Vedeam îndrăgostiţi, aşezaţi pe băncile de unde puteau să admire râul şi oraşul. M-am aşezat şi eu pe o bancă goală pentru a-mi omorî timpul, până la întâlnirea cu Martens.

Au început să bată clopotele catedralei. Eram atât de agitat încât vibraţiile m-au şocat. Era ca şi cum aş fi urmărit o partidă invizibilă de tenis. Unul dintre jucători eram vechiul eu, cel pe care-l cunoş-

team-atât de bine, care tremura şi îi era frică şi nu îndrăznea să se gândească la situaţia lui. Celălalt era noul meu eu, curajos şi riscându-şi viaţa, de parcă altă cale n-ar fi existat. O întrecere ciudată şi schizofrenică, urmărită de un arbitru pasiv şi obiectiv, care în ciuda obiectivităţii sale, spera din toată inima să învingă noul eu.

Îmi amintesc acea jumătate de oră până în cel mai mic detaliu. Îmi amintesc chiar şi uimirea mea faţă de acea analiză minuţioasă pe care mi-o făceam. Parcă aş fi stat într-o cameră plină cu oglinzi. Îmi aruncau reflectarea trupului meu, înainte şi înapoi, într-o infinitate de spaţii goale, şi în spatele fiecărei reflectări descopeream o alta, uitându-se peste umărul celei de dinainte. Oglinzile păreau vechi şi lipsite de luciu, aşa că nu puteam să-mi dau seama dacă expresia mea era întrebătoare, tristă sau plină de speranţă. Imaginile erau estompate de întunericul argintiu.

O femeie s-a aşezat lângă mine. Nu ştiam ce vrea şi n-aveam idee dacă regimul barbar redusese chiar şi aceste lucruri la un simplu exerciţiu militar. Aşa că m-am ridicat şi am plecat. Am auzit-o pe femeie râzând în urma mea. Niciodată nu am uitat acel râs moale, mai degrabă dispreţuitor, dar totodată compătimitor al femeii de pe Herrenteichswall din Osnabrück.

CAPITOLUL 4

Anticamera era goală. Pe un raft, lângă fereastră, erau ghivece cu plante cu frunze tari şi lungi. Pe masă erau reviste pe ale căror coperţi erau poze ale unor membri importanţi ai partidului, ale unor soldaţi, ale detaşamentului Hitlerjungend. Am auzit nişte paşi grăbiţi. Martens stătea în cadrul uşii şi mă privea fix. Şi-a scos ochelarii şi a început să clipească. Lumina din anticameră era foarte slabă. La început nu m-a recunoscut, probabil că din cauza mustaţei.

„Eu sunt, Rudolf", am spus, „Josef".

Mi-a făcut semn să vorbesc mai încet. „De unde vii?" m-a întrebat în şoaptă.

Am dat din umeri. Ce importanţă mai avea? „Sunt aici", am spus. „Trebuie să mă ajuţi".

M-a privit. Ochii lui apropiaţi semănau în lumina slabă cu ochii unui peşte, într-un vas cu apă. „Ai permisiunea de a fi aici?"

„Da, de la mine".

„Cum ai trecut graniţa?"

„Nu contează. Am venit s-o văd pe Helen".

A rămas cu gura căscată, holbându-se la mine. „Deci pentru asta-i venit?"

„Da", am răspuns.

Dintr-o dată m-am simţit foarte calm. Tremurasem atâta timp cât fusesem singur. Acum toată agitaţia mă părăsise. Problema era să-mi calmez prietenul neliniştit.

„Ca s-o vezi pe Helen?" a întrebat.

„Da, ca s-o văd. Şi tu trebuie să mă ajuţi".

„Oh, Doamne, Dumnezeule".

„A murit?" am întrebat.

„Nu, n-a murit".

„Este în oraş?"

„Da, cel puţin acum o săptămână, era".

„Putem sta de vorbă aici?"

Martens a dat din cap. „Am expediat-o pe asistentă. Dacă apare vreun pacient, îl expediez şi pe el. Nu te pot invita acasă. M-am căsătorit. Acum doi ani. Înţelegi..."

Am înţeles. În rude nu trebuia să ai încredere în timpul Reich-ului de o mie de ani. Denunţatul era privit ca o virtute naţională de către salvatorii Germaniei. În privinţa asta aveam o experienţă tristă. Doar fratele soţiei mele fusese cel care mă denunţase.

„Soţia mea nu face parte din partid", s-a grăbit Martens să adauge. „Dar noi", – s-a uitat la mine încurcat – „nu am discutat niciodată un caz asemănător. Nu sunt prea sigur de reacţia ei. Vino aici".

A întors cheia în broască şi m-a privit. „Josef, pentru numele lui Dumnezeu, ce cauţi aici? Ai venit în secret?"

„Da. Nu-i nevoie să mă ascunzi. Stau la un hotel în afara oraşului. Am venit la tine pentru că tu eşti singurul care ai putea să-i dai de veste lui Helen că sunt aici. Nu mai am nici o veste de la ea de cinci ani. Nu mai ştiu nimic despre ea. Nu ştiu nici măcar dacă s-a recăsătorit sau nu. Dacă s-a ..."

„Şi pentru asta ai venit?"

„Da", am replicat eu uimit. „Pentru ce altceva era să vin?"

„Trebuie să te ascundem", a spus el. „Poţi să-ţi petreci noaptea aici pe canapea. Te voi trezi înainte de şapte. La şapte vine femeia să facă curat. După ora opt poţi să te întorci. Nu vine nici un pacient înainte de ora unsprezece".

„E căsătorită?" am întrebat.

„Cine, Helen?" A dat din cap. „Cred că nici n-a divorţat de tine".

„Unde locuieşte? În vechiul apartament?"

„Cred că da".

„Stă cineva cu ea?"

„Ce vrei să spui?"

„Mama ei. Sora ei. Fratele ei. Sau vreo altă rudă".

„Nu prea ştiu".

„Trebuie să afli", am spus. „Şi trebuie s-o anunţi că sunt aici".

„De ce nu-i spui singur?" a întrebat Martens. „Acolo e telefonul".

„Şi dacă nu e singură? Dacă e fratele ei acolo? M-a mai denunţat o dată".

„Ai dreptate. Şi ea ar fi la fel de uluită ca şi mine şi asta ar putea s-o dea de gol".

„Nici nu ştiu ce simte faţă de mine, Rudolf. Au trecut cinci ani şi nu eram căsătoriţi decât de patru. Cinci ani înseamnă mai mult decât patru".

„Nu te înţeleg", a spus dând din cap.

„Observ. Nici eu nu mă pot înţelege. Ducem vieţi prea diferite".

„De ce nu i-ai scris?"

„Nu-ţi pot explica toate astea acum, Rudolf. Du-te s-o vezi pe Helen. Vorbeşte cu ea. Află ce simte. Dacă ţi se pare potrivit, spune-i că sunt aici şi întreab-o cum ne putem întâlni".

„Când vrei să mă duc?"

„Chiar acum", am spus mirat. „De ce să mai aştepţi?"

S-a uitat în jur. „Unde ai să te duci între timp? Locul ăsta nu e sigur. S-ar putea ca soţia mea s-o trimită pe menajeră să mă cheme. De obicei mă duc sus după ce-mi termin orele de program; e obişnuită aşa. Aş putea să te închid, dar ar părea suspect".

„Nu vreau să fiu încuiat înăuntru", am spus. „Nu poţi să-i spui soţiei că trebuie să-ţi vizitezi un pacient?"

„Îi voi spune la întoarcere. E mai simplu".

Am văzut o scânteiere în ochii lui, şi pentru o clipă mi s-a părut că îmi face cu ochiul. Asta îmi aducea aminte de anii copilăriei. „O să aştept în catedrală. În zilele noastre bisericile sunt aproape la fel de sigure ca în evul mediu. Când să te mai sun?"

„Peste o oră. Spune că eşti Otto Sturm. Cum pot să dau de tine? Nu te duci mai bine într-un loc unde e şi un telefon?"

„Locurile cu telefoane sunt periculoase".

„Da, poate că ai dreptate". Pentru o clipă a ezitat. „Da, poate că ai dreptate. Dacă nu mă întorc, să mă suni din nou sau să-mi laşi un mesaj unde te pot găsi".

„Bine".

Mi-am luat pălăria.

„Josef", a spus el. M-am întors spre el.

„Cum e acolo, afară?" m-a întrebat. „Înţelegi ce vreau să spun. Fără... fără toate..."

„Fără toate astea?" am răspuns. „Da, asta e. Fără toate astea. Dar nu în întregime... Şi cum e aici? Cu toate, în afară de un singur lucru care contează?"

„Nu prea bine", a spus el. „Nu prea bine, Josef. Dar strălucitor la suprafaţă".

Am ales străzile cele mai pustii ca să merg spre catedrală. Nu era departe. Pe Krahnstrasse m-a

depăşit o companie de soldaţi. Mărşăluiau şi cântau un cântec pe care nu-l cunoşteam. În Domplatz erau şi mai mulţi soldaţi. Puţin mai departe, lângă cele trei cruci ale Bisericii Mici, se adunase o mulţime de vreo două, trei sute de persoane îmbrăcate în uniforma partidului. Am auzit o voce şi m-am uitat spre vorbitor, dar nu am reuşit să descopăr niciunul. În cele din urmă am ochit un difuzor negru, amplasat pe un podium. Stătea acolo sub o lumină, gol şi singur, un automat, urlând despre dreptul de a recuceri orice palmă de pământ nemţesc, despre Germania mare. Pacea lumii, zbiera în continuare difuzorul, putea fi păstrată într-un singur fel: lumea trebuia să facă ceea ce dorea Germania. Asta era drept şi just.

Vântul începuse să bată din nou. Crengile legănate de vânt aruncau umbre neliniştite pe feţele ascultătorilor, pe maşina urlătoare, pe tăcutele sculpturi în piatră din zidul bisericii din spatele lor; Christos răstignit pe cruce între cei doi tâlhari. Feţele ascultătorilor erau concentrate şi transfigurate. Credeau în ce le zbiera aparatul; într-o ciudată stare de hipnoză aplaudau acea voce imaterială, de parcă ar fi fost o fiinţă umană. Scena m-a izbit ca tipică pentru spiritul sinistru şi demonic de turmă din zilele noastre, al mulţimilor speriate şi isterice care se ghidează după sloganuri. Nu conta dacă sloganurile veneau de la stânga sau de la dreapta, atâta timp cât eliberau masele de munca grea de a

gândi şi de necesitatea de a-şi asuma responsabilităţi.

Nu mă aşteptasem să găsesc atâta lume în biserică. Apoi mi-am amintit că în luna mai aveau loc slujbe în fiecare zi. Pentru o clipă m-am întrebat dacă n-ar fi fost de preferat o biserică protestantă; dar nu ştiam dacă erau deschise seara. M-am strecurat într-o strană goală, în apropiere de intrare. La altar ardeau multe lumânări, dar restul bisericii era slab luminat. Ar fi fost greu să mă recunoască cineva.

Preotul s-a învârtit în jurul altarului, într-un nor de tămâie, înconjurat de băieţii care-l asistau în sutane roşii şi stihare albe, unul dintre ei balansând cădelniţa fumegândă. Am ascultat orga şi corul. Mi se părea că văd aceleaşi feţe transfigurate ca şi afară, aceiaşi ochi extaziaţi de somnambuli, plini de o încredere neţărmurită şi de dorinţa unei securităţi fără responsabilităţi. Atmosfera din biserică era mai calmă şi mai blândă; dar această religie care ne învăţa să-l iubim pe Dumnezeu şi pe aproapele nostru nu a fost întotdeauna atât de blândă: de-a lungul a mai multor secole de întuneric a contribuit şi ea la vărsarea de sânge. Din clipa în care nu a mai fost persecutată, a început ea să persecute cu focul, sabia şi tortura. Fratele lui Helen mă lămurise asupra acestei chestiuni în lagărul de concentrare

spunându-mi: „Am preluat metodele bisericii. Inchiziția, cu torturile ei în numele Domnului, ne-a învățat cum să ne purtăm cu adversarii credinței. De fapt, nici nu suntem atât de cruzi: numai în cazuri deosebite ardem oamenii de vii". Eu atârnam de-o cruce când îmi înșira el toate astea – aceasta era una din metodele lor mai blânde de a obține informații de la prizonieri.

Preotul de la altar a ridicat potirul de aur și a binecuvântat mulțimea. Stăteam foarte liniștit, dar mă simțeam de parcă aș fi plutit într-o atmosferă de tămâie, mângâiere și lumină. Apoi m-au izbit cuvintele ultimului imn: „Fii pavăza și scutul meu în această noapte". Cântasem acest imn în zilele copilăriei; pe vremea aceea mi-era teamă de întunericul nopții – acum mă temeam de lumină.

Lumea a început să părăsească biserica. Mai aveam cincisprezece minute de așteptat. M-am strecurat într-un colț, lângă o coloană care susținea cupola.

În clipa aceea am văzut-o pe Helen. Nu am recunoscut-o de la început pentru că nu mă așteptasem să o găsesc aici. Când se îndepărtase cu câțiva pași de mine și ajunsese într-un loc în care mulțimea se împrăștiase, am recunoscut-o după felul în care își mișca umerii, croindu-și drum, spre ieșire. Părea că nu se atinge de nimeni, ci că mai degrabă alunecă printre ei. Dintr-o dată a stat aproape desprinsă complet de mulțime în nava

centrală a bisericii, în faţa lumânărilor şi întunericului roşu-albastru al înaltelor vitralii în stil românesc. Părea măruntă, slabă şi pierdută-n spaţiu.

M-am ridicat încercând să-i atrag atenţia. Nu îndrăzneam să-i fac vreun semn. Era încă prea multă lume; ar fi atras atenţia. Trăieşte, a fost primul meu gând. Nu e moartă şi nu e bolnavă. În situaţia noastră ăsta e întotdeauna primul nostru gând. Eşti cât se poate de surprins că ceva mai este ca înainte – că cineva mai este încă acolo.

S-a grăbit înspre cor. Am părăsit strana şi am urmărit-o. Lângă confesional s-a oprit şi s-a întors. A examinat cu atenţie oamenii îngenunchiaţi în strane, apoi s-a întors din nou. Era atât de sigură că mă va găsi îngenuncheat într-o strană, încât a trecut prin spatele meu, la o distanţă foarte mică: aproape că ne-am atins. Am urmat-o. Când s-a oprit, m-am oprit exact în spatele ei. „Helen", am spus. „Nu te întoarce. Du-te afară. O să te urmez. Nu trebuie să fim văzuţi aici".

Tremura de parcă ar fi fost lovită, dar a continuat să meargă. De ce Dumnezeului venise aici? Eram în pericol de a fi recunoscuţi amândoi. Nici nu-mi trecuse prin cap că urma să fie atâta lume acolo.

Am văzut-o mergând în faţa mea; dar tot ce simţeam era nerăbdarea de a ieşi din biserică cât mai repede. Era îmbrăcată cu un costum negru şi o pălărie foarte mică. Îşi ţinea capul foarte ridicat şi

puţin aplecat pe o parte, ca şi cum ar fi ascultat zgomotul făcut de paşii mei. Am rămas cu câţiva paşi în urma ei, dar fără s-o pierd din ochi. Învăţasem din experienţă că adesea eşti recunoscut numai datorită faptului că eşti foarte aproape de cineva.

A trecut pe lângă cristelniţele cu apă sfinţită, apoi pe sub portalul mare de la intrare. A luat-o la stânga. De-a lungul catedralei era un trotuar lat pavat cu dale de piatră, despărţit de piaţă prin lanţuri de fier prinse între stâlpi de gresie. A sărit peste lanţuri, a făcut câţiva paşi în beznă, s-a oprit şi s-a întors. Mi-am dat seama că în acel moment simţeam că aceasta era viaţa mea, întreaga mea viaţă, mergând înaintea mea, mai degrabă îndepărtându-se de mine, apoi întorcându-se brusc spre mine – un nou clişeu, adevărat şi fals totodată. Exact aşa simţeam, dar mai simţeam şi altceva. M-am apropiat de Helen, de silueta ei neagră, de faţa ei palidă, de ochii şi gura ei, lăsând în urma mea tot ce se întâmplase. Anii în care nu fuseserăm împreună nu s-au evaporat; încă mai existau, dar erau ceva despre care citisem într-o carte, nu ceva ce trăisem eu însumi.

„De unde vii?" m-a întrebat Helen pe un ton aproape ostil, încă înainte de a ajunge lângă ea.

„Din Franţa".

„Şi te-au lăsat să intri?"

„Nu, am trecut graniţa clandestin".

Erau aproape aceleaşi întrebări pe care mi le pusese şi Martens.

„De ce?" m-a întrebat.

„Ca să te văd".

„N-ar fi trebuit să vii".

„Ştiu. Şi eu îmi repetam acelaşi lucru zi de zi".

„Şi atunci de ce ai venit?"

„Dacă aş fi ştiut asta, atunci nu aş mai fi venit".

Nu îndrăzneam s-o sărut. Stătea drept în faţa mea, dar aşa de rigidă încât aveam senzaţia că s-ar fi spart dacă o atingeam. Nu ştiam ce putea să gândească, dar o revedeam, trăia şi acum puteam sau să plec sau să aştept să văd ce se-ntâmplă.

„Şi nu ştii?" a întrebat.

„O să ştiu mâine. Sau săptămâna viitoare. Sau mai târziu".

Am privit-o. Ce era de ştiut? Cunoştinţa este ca o picătură de spumă pe coama unui val. Orice adiere de vânt poate s-o spulbere, pe când valul continuă să existe şi mai departe.

„Ai venit", a zis. Faţa ei a început să-şi piardă din rigiditate şi să devină mai blândă. Am ţinut-o în braţe. Mâinile ei erau presate de pieptul meu, de parcă ar fi vrut să mă ţină la distanţă. Am avut sentimentul că am stat o lungă perioadă faţă în faţă şi singuri în piaţa întunecată şi bătută de vânt; zgomotele străzii păreau amortizate, de parcă

ar fi fost despărţite de noi printr-un perete de sticlă. La capătul pieţei, în stânga noastră, la vreo sută de paşi se profila puternic iluminată clădirea teatrului de stat cu treptele sale albe şi pentru o clipă ţin minte că am fost surprins că încă se mai jucau piese şi că încă nu fusese transformat în baracă sau închisoare.

Un grup de oameni a trecut pe lângă noi. Unul dintre ei râdea, alţii s-au uitat înspre noi.

„Vino", a şoptit Helen. „Nu putem rămâne aici".

„Şi unde putem merge?"

„La locuinţa ta".

Am crezut că nu aud bine. „Unde?" am întrebat din nou.

„La locuinţa ta. Unde altundeva?"

„S-ar putea să mă recunoască cineva pe scări. Nu mai locuiesc acolo aceiaşi oameni ca şi înainte?"

„N-or să te vadă".

„Şi menajera?"

„O să-i dau liber toată noaptea".

„Şi mâine dimineaţă?"

Helen m-a privit. „Ai bătut atâta cale numai ca să pui asemenea întrebări?"

„Nu am venit ca să fiu prins şi trimis într-un lagăr de concentrare, Helen".

În cele din urmă a zâmbit. „Josef", a spus, „nu te-ai schimbat deloc. „Cum naiba ai ajuns aici?"

„Nici eu nu știu", am răspuns și a trebuit să zâmbesc și eu. Mi-am adus aminte cum de multe ori în trecut luase același ton de exasperare față de îngrijorarea mea exagerată. Această amintire ne-a făcut să uităm pericolul în care ne aflam. „Important e că sunt aici", am spus.

A dat din cap și am văzut că ochii îi erau plini de lacrimi. „Nu încă", a spus ea. „Nu încă. Și acum haide până nu ne arestează; parcă aș fi gata să-ți fac o scenă".

Am traversat piața.

„Nu pot să vin cu tine chiar acum", am spus. „Trebuie mai întâi să-ți expediezi menajera. Mi-am luat o cameră la un hotel din Münster. Nimeni nu mă cunoaște în Münster; ideea mea era să stau acolo".

Dintr-o dată s-a oprit. „Pentru cât timp?"

„Nu știu", am răspuns. „Niciodată nu am fost în stare să anticipez. Tot ce știu e că doream să te văd și că o dată și o dată va trebui să mă întorc".

„Peste graniță?"

„Bineânțeles".

Cu capul plecat a mers mai departe. Mă gândeam că ar fi trebuit să fiu foarte fericit, dar nu aveam deloc acest sentiment. Abia mai târziu poți să-ți dai seama. Acum – acum știu că atunci eram fericit.

„**Trebule să-l sun pe Martens**", am spus.

„Poți să-l suni de la locuința ta", mi-a spus ea.

Aveam o strângere de inimă de fiecare dată când spunea „locuința ta". O făcea intenționat și nu știam de ce.

„I-am promis lui Martens să-l sun într-o oră", am spus. „Asta înseamnă că ar fi timpul. Dacă nu-l sun va crede că s-a întâmplat ceva. Ar putea să facă vreo prostie".

„Știe că urma să te întâlnesc".

M-am uitat la ceas. Trebuia să fi sunat cu cincisprezece minute în urmă. „O să-l sun de la cea mai apropiată cafenea", am spus. „Nu durează decât o clipă".

„Doamne, Josef", a spus Helen nervoasă. „Chiar că nu te-ai schimbat deloc. Ești și mai precaut decât obișnuiai să fii".

„Poate că da", am spus. „Dar știu din experiență ce nenorociri se pot naște din neglijarea detaliilor. Și mai știu cum e să aștepți când pericolul plutește în aer". Am apucat-o de braț. „Dacă n-aș fi fost așa, Helen, acum n-aș mai fi fost în viață".

Mi-a apăsat mâna. „Știu", a murmurat. „Dar nu-ți dai seama că mi-e teamă că ți se va întâmpla ceva dacă te las singur și un minut?"

Am simțit că în mine se revărsa toată dragostea de pe lume. „Nu voi păți nimic, Helen".

A zâmbit şi şi-a ridicat faţa palidă spre mine. „Du-te şi sună-l, dar nu dintr-o cafenea. Este o cabină telefonică acolo. Au instalat-o cât timp ai fost tu plecat. E mai sigură decât o cafenea".

Am intrat în cabina de sticlă. Helen a rămas afară. L-am sunat pe Martens. Linia era ocupată. Am aşteptat puţin şi am sunat din nou. Moneda mi-a revenit cu un clinchet. Tot mai era ocupat. Am început să mă sperii. Prin geam o vedeam pe Helen păşind concentrată înainte şi înapoi. I-am făcut un semn, dar nu m-a văzut. Ţinea strada sub observaţie, dar fără să lase să se vadă acest amănunt. Santinelă şi înger păzitor, într-un costum care-i venea foarte bine, după cum am observat abia acum. Am văzut de asemenea, în timp ce aşteptam, că avea ruj pe buze. În lumina galbenă părea aproape negru. Mi-am adus aminte că rujul şi fardul de obraz erau dezaprobate în noua Germanie.

La cea de-a treia încercare a răspuns Martens. „Nevastă-mea a fost la telefon", a spus. „A vorbit aproape o jumătate de oră. N-am putut s-o întrerup."

„Şi unde-i acum?"

„În bucătărie. Trebuia s-o las să termine. Înţelegi, nu?"

„Sigur că da. Totul e în regulă. Îţi mulţumesc, Rudolf. Uită că m-ai văzut".

„Unde eşti?"

„Pe stradă. Încă o dată îţi mulţumesc, Rudolf. Nu mai am nevoie de nimic acum. Am găsit ceea ce căutam. Suntem împreună".

Am privit-o pe Helen prin peretele de sticlă şi vroiam să întrerup convorbirea.

„Ştii unde o să stai?" m-a întrebat Martens.

„Cred că da. Nu-ţi fă griji. Uită această seară; imaginează-ţi că ai visat-o".

„Dacă pot să te mai ajut cu ceva", a spus el şovăind, „să-mi dai de veste. La început am fost prea surprins. Înţelegi...?"

„Da, Rudolf, înţeleg. Dacă o să am nevoie de ceva o să te anunţ".

„Dacă vrei să-ţi petreci noaptea aici... am putea sta de vorbă..."

Am zâmbit. „O să vedem. Trebuie să termin acum..."

„Da, bineânţeles", a spus el repede. „Iartă-mă. Îţi doresc tot norocul de pe lume, Josef. Chiar aşa."

„Mulţumesc, Rudolf".

Am ieşit din cabina sufocantă. O pală de vânt aproape că mi-a zburat pălăria de pe cap. Helen s-a apropiat repede de mine. „Haide acasă acum! M-ai procopsit şi pe mine cu precauţiunea ta. Mă simt de parcă o sută de ochi ne-ar urmări din întuneric".

„Ai aceeaşi menajeră?"

„Lena? Nu, spiona pentru fratele meu. Vroia să ştie dacă îmi scrii. Sau dacă îţi scriam eu".

„Şi cea de acum?"

„E proastă şi nici nu-i pasă ce fac. Dacă-i dau liber în week-end, va fi foarte încântată. Nu va bănui nimic".

„Încă nu i-ai dat drumul?"

A zâmbit. Era foarte frumoasă. „Trebuia să mă asigur că eşti aici".

„Trebuie să scapi de ea înainte de a veni eu", am spus. „Nu trebuie să ne vadă. N-am putea merge altundeva?"

„Unde?"

Unde, într-adevăr. Helen a râs. „Stăm aici ca doi adolescenţi, care se întreabă unde s-ar putea întâlni în secret pentru că părinţii lor îi consideră prea tineri. Unde putem merge? În parcul castelului? Se închide la ora opt. Să stăm pe o bancă în grădina municipală? Să intrăm într-o patiserie? Ar fi prea riscant".

Avea dreptate. Acestea erau detaliile pe care nu le prevăzusem – aşa se întâmpla de obicei. „Da", am spus, „stăm aici ca nişte adolescenţi".

Am privit-o. Avea douăzeci şi nouă de ani, dar nu se schimbase. Cei cinci ani zburaseră fără să lase nici o urmă pe chipul ei. „Eu am venit ca un adolescent aici", am spus. „Era împotriva oricărei raţiuni. Dar nu m-am gândit prea mult înainte. Nici măcar nu ştiam dacă mai erai căsătorită cu mine sau cu altcineva."

Nu mi-a răspuns. Părul ei șaten strălucea în lumina lămpilor de pe stradă. „Mă duc înainte s-o expediez pe fată", a spus. „Dar nu suport să te las singur aici, în stradă. Poți să dispari la fel de brusc precum ai venit. Unde o să te duci între timp?"

„Unde m-ai găsit. Într-o biserică. Aș putea să mă întorc la catedrală. Bisericile sunt sigure, Helen. Sunt un expert în biserici franțuzești, elvețiene și italiene, precum și în ceea ce privește muzeele".

„Întoarce-te peste o jumătate de oră", mi-a șoptit. „Mai ții minte ferestrele de la locuința noastră?"

„Da", am răspuns.

„Dacă geamul de pe colț e deschis, drumul e liber și poți să urci. Dacă e închis, aștepți până îl deschid".

Mi-am adus aminte de copilărie, când mă jucam cu Martens de-a indienii. Pe vremea aceea semnalul era o lumină în geam; Old Shatterhand sau Winnetou așteptau dedesubt. Se repeta viața? Putea un lucru să se repete într-adevăr?

„Bine", am spus și am început să mă îndepărtez.

„Unde te duci?"

„Mă duc să văd dacă biserica Sfânta Maria mai este deschisă. Dacă nu mă înșeală memoria este un exemplar reușit al stilului gotic. Am învățat să apreciez aceste lucruri".

„Termină cu prostiile", a spus ea. „Și așa mi-e tare greu să mă despart de tine și să te las singur".

„Helen", am spus, „am învăţat să-mi port singur de grijă".

A dat din cap. O părăsise curajul. „Nu îndeajuns de bine", a spus. „Nu îndeajuns de bine. Ce mă fac dacă nu te mai întorci?"

„N-ai ce să faci. Numărul tău de telefon este tot acelaşi, nu?"

„Da".

I-am atins umărul. „Helen", am spus. „Totul o să fie bine".

A dat din cap. „Te conduc până la Sfânta Maria. Vreau să fiu sigură că ajungi acolo cu bine".

Am mers în tăcere. Nu era departe. Helen m-a părăsit fără nici un cuvânt. M-am uitat după ea în timp ce traversa piaţa veche. Mergea repede, fără să se uite înapoi.

M-am oprit în întunecimea de sub portal. La dreapta se afla primăria, în umbră, cu excepţia feţelor sculptate în piatră pe care cădeau razele slabe ale lunii. În 1648 se proclamase de pe treptele acestei clădiri sfârşitul războiului de treizeci de ani; aşa s-a procedat şi în 1933 cu proclamarea Reichului de o mie de ani. Mă întrebam dacă aveam să mai apuc să fiu martor la anunţarea sfârşitului său. Nu prea mai aveam speranţe.

N-am încercat să intru în biserică. Dintr-o dată mi se făcuse scârbă de ideea de a mă ascunde. Eram hotărât să fiu în continuare atent, dar de când

o văzusem pe Helen nu mai voiam să mă port ca un animal hărţuit, cel puţin până mai puteam.

Cu toate astea, nu aş fi fost în siguranţă dacă aş fi stat prea mult aici, aşa că am hotărât să mă plimb prin jur. Oraşul, care înainte îmi păruse periculos, familiar şi în acelaşi timp ciudat, se trezea acum la viaţă. Mi-am dat seama că era aşa deoarece şi eu începusem să mă trezesc la viaţă. M-am gândit că existenţa mea anonimă din ultimii ani – care mi se păruse atât de goală, o continuă luptă pentru supravieţuire – totuşi nu fusese inutilă. Ca peste noapte descoperisem un sens al vieţii pe care nu-l cunoscusem până atunci. Nu avea nimic romantic; dar era nou şi excitant, era ca şi cum o floare tropicală enormă şi în culori vii ar fi apărut ca printr-o minune pe tulpina unei plante obişnuite pe care nu te-ai fi aşteptat să crească decât cel mult vreun boboc mâncat de viermi. Am ajuns la râu; m-am oprit pe pod şi am privit peste balustradă spre apă. În stânga mea se înălţa un turn de apărare medieval, în care acum funcţiona o spălătorie. Ferestrele erau luminate şi fetele încă mai munceau. Lumina se reflecta în dâre late pe suprafaţa apei. Zidul negru şi teii mari se profilau pe cer, în timp ce în partea dreaptă se distingeau grădini, precum şi silueta catedralei.

Am stat foarte liniştit, complet relaxat. Nu se auzea nimic în afara clipocitului apei şi a vocilor fetelor de la spălătorie. Nu distingeam ce vorbeau.

Tot ce auzeam păreau să fie numai sunete umane care încă nu fuseseră modelate în cuvinte, semne ale prezenţei umane, dar care pe de altă parte încă nu erau, aşa cum ar fi fost cuvintele finisate, semne ale falsităţii, ale trădării, ale prostiei şi ale singurătăţii, tonuri urâte, desfigurând ceea ce fusese conceput ca o melodie curată.

Am respirat şi mi s-a părut că respir în acelaşi ritm cu apa. Pentru o clipă infinită am simţit că sunt o parte din pod, că apa curge prin mine o dată cu respiraţia mea. Mi se părea foarte normal şi nu eram surprins. Nu mă gândeam; gândurile mele deveniseră la fel de inconştiente ca şi respiraţia, ca şi apa.

O luminiţă se mişca repede pe sub teii din stânga mea. Am urmărit-o cu ochii şi apoi am auzit din nou glasurile fetelor. Mi-am dat seama că pentru mai mult timp nu le mai auzisem. Din nou am simţit mirosul teilor purtat deasupra apei de adierile vântului.

Luminiţa mişcătoare s-a stins şi în acelaşi timp ferestrele din spatele meu s-au întunecat. Pentru o clipă apa a părut neagră ca smoala, apoi am început să zăresc steluţe sclipitoare datorate razelor lunii; înainte fuseseră acoperite de lumina de la spălătorie. Acum că luna era singură, jocul ei era mai delicat şi mai variat decât banala lumină galbenă pe care o înlocuia acum. M-am gândit la viaţa mea în care cu mulţi ani în urmă a fost stinsă o lumină şi mă

întrebam dacă nu puteau să apară în ea, acum, o mulţime de luminiţe de care nu aveam habar – ca luna sclipitoare pe suprafaţa râului. Până atunci fusesem conştient numai de pierderea pe care o suferisem – nu mi-a trecut prin cap că aş fi putut să şi câştig ceva.

Am părăsit podul şi m-am plimbat încoace şi încolo printre copacii de pe lângă fortificaţii până când a trecut jumătatea de oră. Pe măsură ce înainta noaptea, mirosul teilor devenea tot mai puternic. Luna poleia acoperişurile şi turnurile cu argint. Era ca şi cum oraşul încerca să facă totul ca să-mi demonstreze că eu inventasem o minciună, că nu mă pândea nici un pericol, că puteam să mă duc acasă cu inima uşoară după o călătorie lungă şi fără ţintă şi că puteam să fiu din nou eu însumi.

Nu era nevoie să mă păzesc de acest sentiment. Ceva din mine stătea de pază pe cont propriu şi privea în toate direcţiile. De prea multe ori fusesem arestat la Paris, Roma şi în alte oraşe, exact în aceeaşi stare de spirit – învins de frumuseţe, amăgit de iluziile iubirii, ale înţelegerii şi uitării că eram în siguranţă. Poliţia însă nu uită niciodată. Lumina lunii şi mirosul teilor nu făceau sfinţi din informatori.

Atent, cu simţurile la pândă ca aripile unui liliac, m-am îndreptat înspre Hitler-Platz. Casa era

pe colţ, cu o latură înspre piaţă şi cu cealaltă pe o stradă care încă îşi mai păstra vechiul nume.

Geamul era deschis. Mi-am adus aminte povestea cu Hero şi Leander şi basmul cu prinţul şi prinţesa în care călugăriţa stinge lumina şi prinţul se îneacă; eu nu eram prinţ. Germanii aveau fără discuţie foarte multe basme frumoase şi poate că tocmai din acest motiv şi cele mai cumplite lagăre de concentrare din lume. Am traversat strada calm, nu era nici Helespont şi nici Marea Nordului.

Când am ajuns la intrare, am văzut pe cineva venind pe coridor. Era prea târziu ca să mă mai întorc. M-am îndreptat spre scări, cu aerul omului care ştie unde se duce. Era o femeie mai în vârstă pe care nu o mai văzusem niciodată. Inima mi-a stat în loc – Schwarz a zâmbit. Ăsta-i alt clişeu pe care nu-l crezi până nu îl trăieşti. Nu m-am uitat în jur. Am auzit uşa de la intrare închizându-se şi am alergat repede pe scări în sus.

Uşa era întredeschisă. Am deschis-o şi am zărit-o pe Helen. „Te-a văzut cineva?" m-a întrebat Helen.

„Da, o femeie mai în vârstă".

„Fără pălărie?"

„Da, fără".

„Trebuie să fi fost menajera. Camera ei este la mansardă. I-am dat liber până luni după-amiază. Cred că de când i-am dat drumul s-a tot împopoţonat. Are impresia că lumea nu are altceva mai

bun de făcut decât **să-i găsească** nod în papură la felul în care se îmbracă".

„Nu-ți fă griji", am spus eu. „Indiferent dacă a fost ea sau nu, oricum nu m-a recunoscut. Îmi dau seama când mă recunoaște cineva".

Helen mi-a luat balonul și pălăria. Vroia să le agațe în cuierul din hol.

„Nu le lăsa acolo", am spus. „S-ar putea să le vadă cineva. Bagă-le în dulap".

„N-o să vină nimeni", a spus Helen conducându-mă în sufragerie.

Înainte de a o urma am închis ușa de la intrare.

În primii ani de exil m-am gândit adesea la casa mea; apoi am încercat s-o uit. Acum că mă găseam acolo, nu simțeam nimic deosebit. Mă afecta la fel de mult ca o fotografie care îmi aparținuse odată și care îmi amintea de o anumită perioadă a vieții mele. Stăteam în ușă. Mai nimic nu se schimbase. Canapeaua și scaunele fuseseră tapițate din nou.

„Nu erau verzi înainte?" am întrebat.

„Albastre", a zis Helen.

Schwarz s-a întors spre mine.

– Și obiectele au o viață a lor și e groaznic dacă o compari cu a ta.

– Dar de ce să faci comparații? am întrebat.

– Tu nu faci?

– Ba da, dar în alt mod. Eu sunt perseverent. Când mi-e foame mă compar cu un alt eu imaginar, care pe lângă faptul că e flămând, mai are și cancer. Asta mă face fericit pentru o clipă, deoarece eu sunt numai flămând, nu și suferind de cancer.

– Cancer, a spus Schwarz și s-a uitat la mine. Ce ți-a venit să te gândești tocmai la cancer?

– Nu puteam să zic sifilis. Sau tuberculoză. Cancerul mi s-a părut mai plauzibil.

– Plauzibil? Schwarz încă se mai uita fix la mine. Nu este nimic plauzibil la cancer. E de neimaginat.

– Bine, am spus eu conciliant. L-am luat doar ca exemplu.

– E pur și simplu de neconceput.

– Asta e valabil în legătură cu orice boală fatală, domnule Schwarz.

A dat din cap în tăcere.

– Tot îți mai e foame? m-a întrebat după un timp.

– Nu. De ce?

– Ai spus ceva în legătură cu foamea.

– Am luat cina de două ori de când sunt cu d-ta.

Era tăcut. După un timp a spus ceva mai calm:

– Scaunele erau galbene. Tapițeria le fusese schimbată. Asta era tot ce se întâmplase acolo în

cinci ani, în timp ce eu suferisem ironiile soartei. Uneori se întâmplă lucruri incompatibile, asta am vrut să spun.

– Da, am spus. Un om moare, dar patul lui încă mai e acolo. Obiectele rămân aşa cum au fost. Dacă le-am putea distruge şi pe ele!

– N-are rost dacă nu înseamnă nimic pentru noi.

– Ai dreptate, am spus. Şi apoi, viaţa unei fiinţe umane nici nu este atât de importantă.

– Nu? a spus Schwarz. Pe faţa îndreptată spre mine se citea agonia prin care trecea. Nu e importantă? Nu, bineînţeles că nu. Dar spune-mi, dacă o viaţă nu e importantă, atunci ce e important?

– Nimic, am spus, ştiind chiar în timp ce vorbeam că era adevărat, şi cu toate astea neadevărat. Noi înşine dăm importanţă lucrurilor.

Schwarz a tras o duşcă din vinul negru.

– Şi de ce nu? a întrebat cu voce tare. Poţi să-mi spui de ce nu le-am considera importante?

– Nu, nu pot să-ţi spun asta. Oricum a fost doar un fel de a zice. Eu personal iau viaţa destul de în serios.

M-am uitat la ceas. Era trecut puţin de ora două. Orchestra cânta muzică de dans, un tango. Notele scurte şi în surdină ale cornului mi-au reamintit de sirenele unui vapor care pleacă. Numai câteva ore până la răsărit, m-am gândit; atunci voi putea să scap de aici. Am pipăit biletele din bu-

zunar. Erau încă acolo. Aproape că mă aşteptam să nu mai fie; muzica neobişnuită, vinul, încăperea cu draperiile groase şi vocea lui Schwarz creau o atmosferă de ireal.

– Eram încă în uşa de la sufragerie, a continuat Schwarz. Helen s-a uitat la mine şi m-a întrebat: „Casa ta ţi-a devenit atât de străină?"

Am dat din cap în semn că nu. Am făcut câţiva paşi. Mă cuprinsese o stânjeneală curioasă. Obiectele din încăpere păreau că se întind după mine; dar eu nu le mai aparţineam. Poate că nici lui Helen nu-i mai aparţineam. „Totul e neschimbat", am spus repede, cu un zel disperat. „Totul e la fel, Helen".

„Nu", a răspuns ea. „Nimic nu mai e la fel. De ce te-ai întors? Pentru asta? Ca totul să fie la fel ca înainte?"

„Nu", am spus. „Ştiu că nu mai e posibil. Dar nu am locuit noi doi aici? Unde sunt anii aceia?"

„În orice caz nu aici. Şi nici în hainele vechi pe care le-am aruncat. Sau asta ţi-ai imaginat?"

„Nu. Nu pentru mine întreb. Dar tu ai fost aici o viaţă întreagă. Pentru tine întreb".

Mi-a aruncat o privire ciudată. „De ce nu te-ai gândit la asta mai devreme?" a întrebat.

„Mai devreme?" am întrebat fără să înţeleg. „Ce vrei să spui? N-am putut să mă întorc mai devreme".

„Nu asta am vrut să spun. Am vrut să spun înainte de a pleca".

N-am înţeles. „Ce ar fi trebuit să întreb, Helen?"

Nu mi-a răspuns imediat. Apoi a zis repede: „De ce nu mi-ai spus să vin cu tine?"

M-am uitat la ea. „Cu mine? Să-ţi părăseşti casa? Familia? Tot ce ai iubit?"

„Îmi urăsc familia".

Eram complet stânjenit. „Tu nu ştii cum e acolo", am murmurat în cele din urmă.

„Nici tu nu ştiai, atunci".

Era adevărat. „N-am vrut să te iau de aici", am replicat timid.

„Urăsc locul ăsta", a răspuns ea. „Urăsc totul aici. De ce te-ai întors?"

„Atunci nu urai totul".

„De ce te-ai întors?" a repetat. Stătea în celălalt capăt al camerei, separată de mine de scaunele galbene şi de cinci ani de viaţă. M-a cuprins un val de ostilitate şi amărăciune. Pe vremea când plecasem comportarea mea mi se păruse naturală. Cum puteam s-o amestec pe Helen în pericolele unei vieţi de incertitudini în exil? Acum mi-am dat seama că poate am jignit-o profund plecând şi lăsând-o singură.

„De ce te-ai întors, Josef?" a întrebat.

Aş fi vrut să-i pot spune că de dragul ei. Dar în clipa aceea nu puteam. Nu era chiar atât de simplu. Am descoperit ceea ce nu reuşisem să-mi

dau seama înainte: ce mă adusese înapoi era o disperare mută şi cumplită. Mi se terminaseră rezervele; instinctul meu de autoconservare nu fusese destul de puternic ca să mai îndure fiorii singurătăţii. Nu fusesem în stare să-mi construiesc o viaţă nouă. De fapt în adâncul inimii nici nu o dorisem, pentru că în realitate niciodată nu renunţasem la viaţa mea de dinainte. Nu puteam s-o uit şi nici s-o depăşesc. Se formase o cangrenă şi trebuia să aleg. Puteam să putrezesc mai departe sau să mă întorc şi să încerc să mă vindec.

Niciodată nu-mi dădusem seama de adevăratul sens al întoarcerii mele, şi nici chiar atunci nu mi-era clar pe de-a întregul. Dar era o uşurare enormă să ştiu şi cât ştiam atunci. M-au părăsit sentimentele de deprimare şi stânjeneală. Acum ştiam de ce eram acolo. După cinci ani de exil nu adusesem cu mine nimic în afara simţurilor mele ascuţite, a unei dorinţe puternice de a trăi, a prudenţei şi experienţei unui fugar. În toate celelalte domenii eram ruinat. Nopţile petrecute în zona nimănui dintre graniţe, plictiseala crudă a unei vieţi petrecute luptând pentru puţină mâncare şi pentru câteva ore de somn, existenţa subterană a unei cârtiţe – toate astea au fost uitate în clipa în care stăteam din nou în pragul casei mele. Eram falit, dar cel puţin nu aveam datorii. Eram liber. Aceasta nu era o întoarcere. Individul acelor ani se sinucisese în clipa în care trecuse graniţa. Era mort. Acum un altul trăia; era un dar care nu implica nici o

responsabilitate. Schwarz s-a întors înspre mine. Înţelegi ce vreau să spun? Mă cam repet şi vorbesc în contradicţii.

– Cred că te înţeleg, am răspuns. Posibilitatea de a te sinucide este o binecuvântare, cu toate că arar o apreciem. Îţi creează iluzia liberului arbitru. Şi probabil că ne sinucidem mult mai des decât ne aşteptăm. Numai că nu ştim.

– Asta e! s-a grăbit Schwarz să adauge. Ce bine ar fi s-o ştim! Atunci am fi în stare să ne ridicăm din morţi. Atunci am avea mai multe vieţi în loc să ne chinuim din criză în criză până când sucombăm la una mai puternică.

– Bineînţeles că nu puteam să-i explic asta lui Helen, a continuat el. Şi nici nu trebuia. Dintr-o dată am simţit că nu era nici o nevoie de explicaţii. Din contră, simţeam că explicaţiile ar fi produs şi mai multă confuzie. Probabil că ar fi vrut să-i spun că mă întorsesem de dragul ei; dar ştiam că la nivelul nou de înţelegere la care ajunsesem, asta ar fi însemnat ruina mea. Trecutul s-ar fi revărsat asupra noastră cu toate reproşurile, cu toată vina, cu toate ocaziile ratate şi cu dragostea rănită şi niciodată nu ne-am fi putut desprinde din mrejele lui. Dacă această idee de moarte spirituală, care acuma îmi părea aproape veselă, ar fi fost să aibă un înţeles, atunci acesta ar fi trebuit să fie complet; ar fi trebuit să şteargă nu numai anii de exil, ci şi anii de dinainte; pentru că altfel s-ar fi instalat o a doua

cangrenă, chiar mai veche decât prima. Helen stătea acolo, un duşman gata să sară asupra mea cu dragoste şi cu cunoştinţa exactă a punctelor mele vulnerabile; n-aş fi avut nici o şansă. Sinuciderea care îţi oferea speranţa unei eliberări s-ar fi transformat într-o chinuitoare agonie morală – nu moarte urmată de înviere, ci o anihilare totală. Este o greşeală să-i explici unei femei prea multe. Lucrul pe care trebuie să-l faci e să acţionezi.

M-am apropiat de Helen. Când i-am atins umărul am simţit că tremură. „De ce ai venit?" m-a întrebat din nou.

„Am uitat", am răspuns. „Mi-e foame, Helen. N-am mâncat nimic toată ziua".

Lângă ea pe o măsuţă italiană pictată era într-o ramă de argint fotografia unui bărbat pe care nu-l cunoşteam. „Avem nevoie de ăsta?" am întrebat.

„Nu", a spus ea surprinsă. A luat fotografia şi a băgat-o în sertarul de la masă.

Schwarz s-a uitat la mine şi mi-a zâmbit.

– Nu a aruncat-o, a spus el. Nu a rupt-o în bucăţi. A băgat-o în sertar. Ar fi putut s-o scoată şi s-o pună la locul ei oricând ar fi dorit. Nu ştiu de ce, dar calculul discret al gestului ei m-a încântat. Cu cinci ani înainte nu aş fi înţeles. Aş fi făcut o scenă de gelozie. Acum punea capăt unei situaţii care ameninţa să devină sufocantă. Putem înghiţi cuvintele mari în politică, dar nu în dragoste. Din păcate. Ar fi fost mai bine să fie invers. Gestul raţional al lui Helen nu era

lipsit de dragoste; aceasta era o dragoste împletită cu perspicacitate feminină. O dezamăgisem odată, de ce să se grăbească să aibă încredere în mine acum? Dar nici eu nu trăisem în zadar în Franţa. Nu i-am pus nici un fel de întrebări. Şi ce aş fi putut s-o întreb? Şi cu ce drept? Am râs. A fost surprinsă. Apoi faţa i s-a luminat şi a început şi ea să râdă.

„Spune-mi", am întrebat-o, „ai divorţat de mine?"

A dat din cap. „Nu, am refuzat. Dar nu de dragul tău, ci ca să-i enervez pe-ai mei".

CAPITOLUL 5

N-am dormit prea mult în noaptea aceea, a continuat Schwarz. Cu toate că eram foarte obosit, mă tot trezeam. Noaptea pătrunsese în cămăruţa în care stăteam. Mi se părea că aud diferite sunete. Nici nu adormeam bine că şi visam că eram urmărit şi că alergam. Mă trezeam de spaimă.

Helen s-a trezit o singură dată. „Nu poţi să dormi?" m-a întrebat prin întuneric.

„Nu. Nici nu mă aşteptam".

A aprins lumina. Umbrele din dreptul geamului au dispărut. „N-are rost să mă aştept la prea mult", am spus. „Nu am nici un control asupra viselor mele. A mai rămas ceva vin?"

„O groază. În privinţa vinului pot să contez pe familia mea. De când ai început să bei vin?"

„De când sunt în Franţa".

„Mă bucur", a spus ea. „Ştii ceva despre vinuri?"

„Nu prea multe. Ce cunosc cel mai bine e poşirca aia roşie".

Helen s-a dus la bucătărie şi s-a întors cu două sticle şi un tirbuşon. „Gloriosul nostru Führer a schimbat reglementările privind producerea vinului", a spus ea. „Mai înainte era o lege care interzicea adăugarea de zahăr la vinurile naturale. Acum producătorilor li se permite chiar să întrerupă fermentaţia".

Şi-a dat seama după expresia de pe faţa mea că nu prea înţelegeam. „Fac asta în anii grei ca să transforme vinul amar în vin dulce", a explicat ea râzând. „Este o escrocherie la care a recurs rasa cea mai nobilă a pământului ca să sprijine exportul şi ca să încaseze cât mai multă valută".

Mi-a întins sticlele şi tirbuşonul. Am deschis o sticlă de Moselle. Helen a adus două pahare subţiri. „Cum de eşti aşa de bronzată?" am întrebat.

„Am fost în martie la munte. Am schiat".

„Schiezi goală?"

„Nu, dar n-ai nevoie de haine ca să faci plajă".

„De când știi să schiezi?"

„M-a învățat cineva", mi-a răspuns cu un aer provocator.

„Foarte bine", am spus. „Bănuiesc că îți face foarte bine".

Am umplut un pahar și i l-am întins. Vinul era tare și mai aromat ca vinul roșu de Burgundia. Nu mai băusem așa un vin de când plecasem din Germania.

„Nu vrei să știi cine m-a învățat?" a întrebat Helen.

„Nu".

M-a privit surprinsă. Altă dată aș fi chestionat-o toată noaptea. Acum nici că-mi păsa. Ușoara irealitate din seara precedentă revenise. „Te-ai schimbat", a spus.

„Ai spus contrariul cel puțin de două ori", am replicat eu. Oricum, tot nu contează".

Și-a ridicat paharul, dar n-a băut. „Poate că aș fi preferat să nu te fi schimbat".

Am băut. „Pentru că ți-ar fi fost mai simplu să mă zdrobești".

„Te-am zdrobit eu înainte?"

„Nu știu. Cred că nu. A trecut mult timp de atunci, însă când îmi aduc aminte cum eram atunci, nu văd de ce n-ai fi încercat".

„Unul totdeauna se străduieşte; nu ştiai?"

„Nu", am răspuns. „Dar cel puţin m-ai prevenit. Vinul e bun. Bănuiesc că n-a fost întreruptă fermentaţia".

„Ca a ta?"

„Helen", am spus, „eşti foarte incitantă – şi amuzantă până în măduva oaselor. Asta este o combinaţie mai puţin obişnuită, dar încântătoare".

„Nu fii aşa de sigur", a spus ea iritată. S-a aşezat pe pat ţinând încă paharul în mână.

„Nu sunt sigur de nimic", am spus zâmbind. „Dar şi nesiguranţa are avantajele ei. Dacă nu te omoară, poate să te ducă la o certitudine de nezdruncinat. Am folosit cuvinte mari, dar ele reflectă foarte bine existenţa unei pietre care se rostogoleşte".

„Piatră care se rostogoleşte?"

„Ca şi mine. Un om care nu se poate opri niciunde, care nu se poate aşeza nicăieri. Existenţa unui refugiat. Sau a unui călugăr buddhist. Sau a unui om modern. Pe lume sunt mai mulţi refugiaţi decât îţi imaginezi. O mare parte din ei nu şi-au părăsit casa".

„Nici nu sună aşa rău", a spus Helen. „Tot mai bine decât stagnarea burgheză".

Am aprobat-o. „Dar această existenţă poate fi descrisă şi cu alte cuvinte; atunci nu mai e aşa de atractivă. Din fericire ne lipseşte imaginaţia. Altfel nu s-ar mai oferi aşa de mulţi, în mod voluntar, să meargă la război".

„Orice este mai bun ca stagnarea", a spus Helen golindu-şi paharul.

O priveam în timp ce bea. Ce tânără era, mă gândeam, cât de tânără şi lipsită de experienţă, cât de provocatoare şi de atrăgătoare, cât de periculoasă şi de inconştientă. Nu ştia nimic. Nu ştia nici măcar că stagnarea burgheză era o condiţie morală, şi nu una geografică.

„Vrei să te întorci la ea?" m-a întrebat.

„Nu cred că mai pot. Ţara mea m-a făcut un cosmopolit împotriva voinţei mele. Nu mă mai pot schimba acum. Niciodată nu mai e posibil să te întorci".

„Nici măcar la o persoană?"

"Nici măcar la o persoană", am spus. Chiar şi pământul se învârteşte. Este ca un refugiat în faţa soarelui. Niciodată nu poţi să te întorci. N-are rost să încerci; vei da greş".

„Mulţumeşte-i lui Dumnezeu pentru asta". Helen şi-a îndreptat paharul înspre mine. „N-ai vrut niciodată să te întorci?"

„Ba da, întotdeauna", am spus. „Niciodată nu-mi urmez teoriile. Tocmai asta le face să fie aşa de valoroase".

Helen a început să râdă. „Vorbeşti numai prostii".

„Bineînţeles. Sunt doar baliverne ca să ascund altceva".

„Ce?"

„Ceva ce nu poate fi pus în cuvinte".

„Ceva ce se întâmplă numai noaptea?"

Nu am răspuns. M-am așezat liniștit pe pat. Vântul timpului îmi șuierase pe la urechi. Acum se oprise. Mă simțeam de parcă mă mutasem dintr-un avion într-un balon. Încă mai pluteam în aer; dar nu se mai auzeau motoarele.

„Cum te numești acum?" m-a întrebat Helen.

„Josef Schwarz".

A reflectat o clipă. „Atunci eu sunt doamna Schwarz?"

A trebuit să zâmbesc. „Nu, Helen. E doar un nume. Și bărbatul de la care îl am îl moștenise și el. Eu sunt a treia generație. Un Josef Schwarz, mort de mult timp, trăiește mai departe prin mine ca Ahasverus, Jidovul Rătăcitor. Un om complet străin, dar strămoșul meu spiritual".

„Nu l-ai cunoscut?"

„Nu".

„Te simți altfel de când ai un nume nou?"

„Da", am spus, „pentru că e legat de o bucată de hârtie. Un pașaport".

„Chiar dacă e fals?"

Am râs. Asta era o întrebare de pe altă lume. Autenticitatea unui pașaport depinde de polițistul care-l verifică. „Ai putea să scrii o parabolă filozofică pe tema asta", am spus. „Ar începe cu întrebarea ce este un nume. Accident sau identificare".

„Un nume este un nume", a spus Helen cu încăpățânare. „Eu mi l-am apărat pe al meu. Era al tău. Acum te întorci și ai cules de pe undeva alt nume".

„A fost un cadou", am spus. „Pentru mine a fost cel mai grozav cadou de pe lume. Sunt mândru să-l folosesc. Pentru mine a însemnat bunătate. Omenie. Dacă voi fi vreodată disperat, acest pașaport îmi va aduce aminte că bunătatea nu a dispărut de pe pământ. Numele tău ce-ți spune? Că a existat o familie de soldați și vânători prusaci cu mentalitatea unor vulpi, lupi sau păuni".

„Nu m-am referit la numele *meu* de familie", a spus Helen, balansându-și papucul pe vârful degetelor de la picioare. „Încă îl mai port pe al tău. Pe cel vechi, domnule Schwarz".

Am destupat a doua sticlă de vin. „Am auzit că în Indonezia este obiceiul să-ți schimbi numele din când în când. Dacă te-ai săturat de personalitatea ta, o schimbi, iei un nume nou și începi o viață nouă. O idee foarte bună!"

„Ai început o viață nouă?"

„Astăzi", am spus.

A lăsat să-i cadă papucul pe podea. „Nu iau oamenii ceva cu ei în noua lor existență?"

„Un ecou", am spus.

„Nici o amintire?"

„Ăsta este un ecou. O amintire care a încetat să te mai rănească și să te facă să-ți fie rușine".

„Așa ca și cum te-ai uita la un film?" a întrebat Helen.

Arăta de parcă era gata-gata să-mi arunce paharul în față în orice clipă. I l-am luat din mână și i l-am umplut cu vin din a doua sticlă. „Ce fel de vin e ăsta?" am întrebat.

„Schloss Reinhartshausener. Un vin de Rin grozav. Fermentat cât trebuie. Păstrat cât trebuie. Nefalsificat. Nu încearcă să se dea drept altceva".

„Nu e un refugiat?"

„Nu e un cameleon care-și schimbă culorile. Nu e cineva care-și ocolește responsabilitățile".

„O, bunule Dumnezeu! Aud cuvinte de respectabilitate burgheză? Parcă încercai să scapi de stagnare".

„Mă faci să spun ce nu vroiam", a spus supărată. „Despre ce vorbim? Și pentru ce? Prima noapte! De ce nu ne sărutăm sau de ce nu ne urâm?"

„Exact asta și facem".

„Vorbe. Unde găsești atâtea vorbe? E normal să stăm aici și să vorbim?"

„Nu știu ce e normal".

„De unde iei toate cuvintele astea? Ai vorbit atât de mult? Ai avut atâta companie?"

„Nu", am răspuns. „Foarte puțină. Tocmai de aceea vorbesc acum ca o moară stricată. Sunt de altfel la fel de surprins ca și tine".

„Ăsta-i adevărul?"

„Da, Helen", am spus. „Este adevărul. Nu înţelegi ce înseamnă?"

„Nu poţi să te exprimi mai simplu?"

Mi-am scuturat capul.

„De ce nu?"

„Pentru că mi-e frică de afirmaţii directe. Şi de cuvintele care urmează după aceea. Poţi să nu mă crezi, dar asta e realitatea. Şi apoi, mai este şi groaza mea de teama anonimă care se furişează pe undeva pe stradă, la care nu vreau să mă gândesc, despre care nu vreau să vorbesc din cauza unei superstiţii idioate care-mi spune că un pericol nu există atâta timp cât nu-l observi. De aceea vorbim astfel. Când vorbim astfel, timpul pare suspendat – ca într-un film care s-a rupt. Totul stă nemişcat. Nimic nu se poate întâmpla".

„Pentru mine e prea greu de înţeles".

„Şi pentru mine. Dar nu ajunge că sunt aici cu tine, că încă mai eşti în viaţă şi că încă n-am fost prins?"

„Pentru asta ai venit?"

N-am răspuns. Stătea acolo ca o amazoană în miniatură, goală, ţinând în mână un pahar cu vin, cerând, necedând nici un pic, vicleană şi curajoasă şi mi-am dat seama că înainte de a pleca nu ştiusem nimic despre ea. Nu puteam să-mi dau seama cum de îndurase viaţa alături de mine. Era ca şi cum aş fi avut un animal la care ţineam foarte mult, un mieluşel drăgălaş de exemplu, pe care-l

tratam ca pe un miel şi care mai târziu s-a transformat într-o puma care nu prezenta nici un interes pentru fundiţe sau periuţe, ci era capabilă să muşte mâna care se întindea s-o mângâie.

Eram pe teren minat. Cum îţi poţi imagina, nu dădusem o dovadă prea bună despre capacităţile mele cu o seară înainte. Eşecul a fost tipic, abject. Mă aşteptasem la aşa ceva şi poate că tocmai de aceea s-a şi întâmplat. Adevărul e că eram impotent, dar din fericire, pentru că mă aşteptasem să devin, nu am făcut eforturi disperate ca alţii în aceeaşi situaţie. E grozav să priveşti de sus un asemenea lucru şi să susţii că numai grăjdarii sunt imuni la aşa ceva. Femeile pot chiar să pretindă că înţeleg şi să se poarte cu o blândeţe maternă jenantă, dar oricum ai privi, este o chestiune mizerabilă, şi cu cât o tratezi mai în serios, cu atât devine mai ridicolă.

Cum nu i-am dat niciuna din explicaţiile obişnuite, Helen era foarte supărată şi pentru că era supărată mă ataca. Nu putea să înţeleagă de ce nu făcusem dragoste cu ea şi se simţea foarte jignită. Ar fi trebuit să-i spun purul adevăr, dar trebuia să fiu mai calm decât eram. Sunt două feluri de adevăr în asemenea probleme – unul, în care te expui pe tine, şi un al doilea, adevărul strategic, în care nu rişti nimic. Învăţasem în timpul celor cinci ani că dacă ridici capul rişti să-ţi fie împuşcat.

„Oamenii în situația mea devin superstițioși", l-am spus lui Helen. „Își imaginează că dacă spun sau fac ceva direct, atunci se va întâmpla exact opusul. Asta-i face așa de prudenți. Și cu cuvintele lor de asemenea".

„Cât de lipsit de sens".

Am râs. „Am renunțat să mai desprind sensul din lucruri cu mult timp înainte. Dacă n-aș fi făcut-o, aș fi ajuns astăzi acru ca o lămâie".

„Sper că nu ești totuși prea superstițios".

„Îți spun imediat cât de superstițios sunt", am spus foarte calm. „Cred sincer că dacă ți-aș spune că te iubesc peste măsură, aș auzi Gestapo-ul bătând în ușă un minut mai târziu".

Pentru o clipă a stat la fel de nemișcată ca un animal care a auzit un sunet neobișnuit. Apoi și-a întors încet fața spre mine. Se schimbase complet. „Acesta-i adevăratul motiv?" m-a întrebat blând.

„Acesta-i doar unul dintre ele", am răspuns. „Cum crezi că pot să-mi păstrez șirul gândurilor când m-am trezit aruncat din iad într-un paradis periculos?"

„Adesea am încercat să-mi imaginez cum ar fi dacă te-ai întoarce", a spus ea după un timp. „Realitatea este însă alta".

Am fost atent să nu întreb în ce fel. Oamenii obișnuiesc să pună prea multe întrebări în dragoste și la un moment dat când într-adevăr vor să știe

răspunsurile, dragostea e pe terminate. „Întotdeauna e altfel", am spus. „Slavă Domnului".

A zâmbit. „Niciodată nu e altfel, Josef. Este doar o aparenţă. Mai este vin?"

A ocolit patul ca o dansatoare, şi-a pus paharul pe jos lângă ea şi s-a întins. Era bronzată de un soare pe care eu nu-l cunoscusem. Era nepăsătoare la goliciunea ei, ca o femeie care ştie că este dorită şi căreia i s-a şi dat adesea a înţelege.

„Când trebuie să plec?" am întrebat.

„Menajera n-o să vină mâine".

„Poimâine?"

Helen a dat din cap. „E foarte simplu. Azi e sâmbătă. I-am spus să-şi ia liber în week-end. Nu se va întoarce până luni la prânz. Are un iubit. Un poliţist căsătorit şi cu doi copii".

M-a privit pe sub gene. „A fost încântată".

De afară s-a auzit cântat şi oameni mărşăluind. „Ce-i asta?" am întrebat.

„Soldaţii din Hitlerjung. Aici în Germania tot timpul mărşăluieşte cineva".

M-am ridicat şi m-am uitat printre perdele. Era un detaşament de soldaţi. „E ciudat", am spus, „că nu semeni deloc cu familia ta".

„Cred că bunica mea franţuzoaică e de vină", a spus Helen. „Ei o ţin secret de parcă ar fi fost evreică".

A căscat şi s-a întins. Dintr-o dată a fost complet relaxată, de parcă am fi trăit împreună de

săptămâni de zile şi de parcă nu ne-ar fi pândit nici un pericol din afară. Până acum evitaserăm amândoi destul de bine discuţia despre pericol. Helen nu mă întrebase nimic despre viaţa mea în exil. Nu mi-am dat seama că ea deja luase o hotărâre.

„Nu vrei să mai dormi?" m-a întrebat.

Era ora unu. M-am aşezat. „Nu putem lăsa o lumină aprinsă?" am întrebat. „Dorm mai bine aşa. Nu m-am obişnuit încă cu întunericul din Germania".

M-a privit repede. „Lasă-le pe toate aprinse dacă vrei, dragule".

Stăteam foarte apropiaţi unul de celălalt. Abia puteam să-mi amintesc că odată dormiserăm în acest pat noapte de noapte. Era ca o umbră palidă, o amintire fără culoare. Helen era cu mine, dar într-un mod diferit, cu o intimitate nouă şi ciudată. Recunoşteam la ea numai lucrurile anonime, respiraţia, mirosul părului, dar mai ales mirosul pielii, pierdut de mult, dar pe care-l regăseam neschimbat. Câtă alinare e în pielea celui pe care-l iubeşti! Am stat treaz în noaptea aceea, ţinând-o pe Helen în braţe. Vedeam lumina şi camera pe care o ştiam şi n-o ştiam şi în cele din urmă am încetat să mai îmi pun întrebări. Helen s-a trezit o dată. „Ai avut multe femei în Franţa?" a murmurat fără să deschidă ochii.

„Nu mai multe decât era necesar", am răspuns. „Şi nici una ca tine".

A oftat şi a încercat să se întoarcă pe partea cealaltă, dar înainte de a reuşi, a fost învinsă de somn şi a căzut la loc. Încetul cu încetul m-a biruit somnul şi pe mine. N-am avut nici un vis. Spre dimineaţă m-am trezit; orice barieră dintre noi dispăruse. M-am întins înspre ea şi ea a venit de bunăvoie. Am adormit din nou ca într-un nor plin de lumină. Nu mai exista întuneric.

CAPITOLUL 7

Dimineaţa am sunat la hotelul din Münster unde îmi lăsasem valiza şi am explicat că fusesem reţinut în Osnabrück, dar că mă întorceam la noapte; să-mi păstreze camera. Era o precauţiune; nu vroiam să fiu denunţat din cauza bănuielii că aş fi încercat să plec fără să-mi achit nota de plată şi să găsesc la întoarcere poliţia aşteptându-mă. O voce indiferentă mi-a spus că bineînţeles, îmi vor păstra camera. Am întrebat dacă primisem ceva corespondenţă. Nu, nu era nimic.

Am pus jos receptorul. Helen stătea în spatele meu. „Corespondență?" a întrebat. „De la cine aștepți vești?"

„De la nimeni. Am spus asta numai ca să nu trezesc bănuieli. Într-un fel oamenii care așteaptă corespondență nu sunt luați drept escroci".

„Și tu ești?"

„Împotriva voinței mele. Dar e destul de distractiv".

A râs. „Te întorci la Münster la noapte?"

„Nu pot să stau aici mai mult. Mâine ți se întoarce menajera. Ar fi prea riscant să-mi iau o cameră la hotel în Osnabrück. În Münster nu are cine să mă recunoască pe stradă, ca aici, și e numai la o oră depărtare de Osnabrück".

„Cât ai de gând să stai în Münster?"

„Nu știu, până nu ajung acolo. În timp ți se dezvoltă și un al șaselea simț – pentru pericol".

„Presimți vreun pericol aici?"

„Da", am spus. „De azi dimineață. Ieri în schimb nu am simțit nimic".

Și-a încruntat sprâncenele. „Bineînțeles că nu trebuie să ieși din casă", a spus.

„Oricum nu înainte de a se lăsa întunericul. Și atunci numai ca să ajung la gară".

Helen n-a comentat. „Totul o să fie bine", am spus. „Nu te mai gândi la asta. Am învățat să trăiesc de pe-o oră pe alta, dar fără să uit complet ziua următoare".

„Chiar aşa?" a întrebat Helen. „E convenabil". În glas i se citea o undă de supărare, exact ca în seara precedentă.

„Nu e numai convenabil", am spus. „Este necesar. Dar chiar şi aşa, mai uit din când în când câte ceva. Trebuia să-mi fi adus din Münster un brici ca să mă rad. Până la noapte o să arăt ca un vagabond. După manualul refugiatului acest lucru trebuie evitat".

„E un brici în baie", a spus Helen. „Cel pe care l-ai lăsat acum cinci ani. O să găseşti şi cămăşi şi lenjerie de corp; vechile tale costume sunt atârnate în dulap".

Îmi spunea asta de parcă aş fi părăsit-o cu cinci ani în urmă pentru o altă femeie şi mă întorceam acum singur ca să-mi iau obiectele care îmi aparţineau şi să plec din nou. Nu am făcut nici o încercare de a îndrepta lucrurile; n-ar fi avut nici un rost. S-ar fi uitat la mine cu uimire şi ar fi zis că nici nu-i trecuse aşa ceva prin cap, dar dacă eu aşa credeam... Ciudat cât de mult complicăm lucrurile tocmai ca să nu arătăm ceea ce simţim.

Am intrat în baie. Vederea vechilor mele costume n-a avut alt efect asupra mea decât să-mi dau seama cât de mult slăbisem. Am fost fericit să găsesc lenjerie curată şi m-am hotărât să iau din ele cu mine la plecare. Nu am fost atins de nici un sentiment. Mă hotărâsem cu mult timp în urmă să consider exilul nu ca pe un ghinion, ci ca un fel

de război rece, necesar pentru dezvoltarea mea. Această hotărâre se dovedea folositoare din când în când.

Ziua s-a transformat într-un amurg emoțional. Plecarea mea apropiată ne întrista pe amândoi, eu însă eram mai obișnuit cu așa ceva decât Helen. Experiența mea mă pregătise pentru acest moment, în timp ce pentru Helen gândul că eram gata să plec din nou era ca o insultă. Înainte de a fi avut timp să-și revină din șocul produs de venirea mea și înainte ca rana produsă mândriei ei să aibă timp să se vindece, iată că plecam din nou. Asupra amândurora noaptea trecută lăsase urmări. Valul sentimentelor se retrăgea, ducând cu el fragmente scufundate ale unui vas, fleacuri care luau proporții enorme. Eram atât de atenți să nu atingem locuri dureroase; pierduserăm obișnuința de a fi împreună. Eu aș fi dorit să rămân singur o oră ca să-mi adun gândurile; dar când mi-am dat seama că o oră însemna a douăsprezecea parte din timpul care mai îmi rămânea de petrecut cu Helen, am renunțat. Înainte, în anii de pace, mă amuzasem din când în când gândindu-mă ce aș fi făcut dacă aș fi știut că nu mai aveam de trăit decât o lună. Niciodată nu am ajuns la o concluzie certă. Printr-o ciudată contradicție, tot la ce mă gândeam, în mod normal n-aș fi făcut nici în ruptul capului. Și acum păteam la fel. În loc să mă bucur de ziua aceea, în loc s-o simt pe Helen cu toate fibrele corpului meu, așa

cum aş fi vrut, mă mutam dintr-un loc în altul cu atâta grijă de parcă aş fi fost din sticlă. Şi ea părea să aibă aceleaşi probleme. Amândoi sufeream, stăteam ca pe ghimpi şi abia când a început să se întunece teama noastră de a ne despărţi unul de celălalt a devenit atât de intensă încât ne-am redescoperit sentimentele care ne legau.

La ora şapte a sunat soneria. M-am speriat. Pentru mine soneriile înseamnă poliţie. „Cine ar putea să fie?" am întrebat.

„Să facem linişte şi să aşteptăm", a spus Helen. „Trebuie să fie vreun prieten. Dacă nu răspund va pleca".

Din nou s-a auzit soneria. Au urmat nişte bătăi autoritare în uşă. „Du-te în dormitor", a şoptit Helen.

„Cine e?"

„Nu ştiu. Du-te în dormitor. O să scap de el. Dacă mai continuă să bată, o să-mi deranjeze toţi vecinii".

M-a împins înspre dormitor. Am privit repede în jur să mă asigur că nu era nici un lucru de-al meu la vedere. Am auzit-o pe Helen întrebând: „Cine e?" şi o voce bărbătească răspunzând. Apoi Helen a zis: „A, tu erai? Ce s-a întâmplat?" Am închis uşa. Apartamentul mai avea şi o a doua ieşire prin bucătărie, dar nu puteam ajunge acolo. Singurul lucru pe care-l puteam face era să mă ascund în dulapul din perete în care Helen îşi ţinea

îmbrăcămintea. Nu era un dulap adevărat, ci mai degrabă o nişă în perete, închisă cu o uşă. Aveam aer din belşug.

Am auzit-o pe Helen ducându-se în sufragerie cu bărbatul respectiv. I-am recunoscut vocea. Era fratele ei Georg, cel care mă trimisese în lagărul de concentrare.

M-am uitat la măsuţa de toaletă. Singura armă disponibilă era un cuţit cu mâner de jad pentru tăiat hârtia; nu vedeam nimic altceva. Fără a înceta să mă gândesc, mi-am băgat cuţitul în buzunar şi m-am întors în dulap. Dacă m-ar fi descoperit trebuia să mă apăr; altă cale nu exista. Aş fi fost nevoit să încerc să-l omor şi apoi să plec.

„Telefonul?" am auzit-o pe Helen spunând. „N-am auzit nimic. Dormeam. S-a întâmplat ceva?"

Sunt anumite momente când eşti în pericol, când simţi că tot interiorul îţi e fierbinte şi uscat şi că cea mai mică scânteie ar fi de ajuns ca să iei foc. Gândeşti la fel de repede de parcă ai fi clarvăzător. Chiar înainte de a auzi răspunsul lui Georg mi-am dat seama că nu ştia nimic de prezenţa mea acolo.

„Am încercat să te sun de mai multe ori", a spus el. „N-a răspuns nimeni. Nici măcar menajera. Ne-am gândit că ţi s-a întâmplat ceva. De ce n-ai deschis?"

„Dormeam", a spus Helen calm. „De aceea am oprit telefonul. Mă durea capul şi încă nu mi-a trecut. M-ai trezit".

„Dureri de cap?"

„Da, şi mai rele ca oricând. Am luat două pastile. Trebuia să le las să-şi facă efectul".

„Ce-ai luat? Somnifere?"

„Nu, ceva împotriva durerilor de cap. Trebuie să te dau afară acum; am nevoie de somn ca să-mi revin".

„E ridicol să iei pastile", a spus Georg. „Mai bine îmbracă-te şi hai să facem o plimbare. E aşa frumos afară. Aerul curat o să-ţi facă mult mai bine decât pastilele".

„Dar deja le-am luat. Trebuie să dorm acum. Nu mă simt în stare să zburd pe afară".

Au mai continuat să vobească. Georg vroia să vină mai târziu s-o ia la plimbare, dar l-a refuzat. A întrebat-o dacă are destulă mâncare în casă. Da, avea tot ce-i trebuia. Unde era menajera? Avea după-amiază liberă; se va întoarce să pregătească cina.

„Atunci nu e nici un motiv de îngrijorare?" a întrebat Georg.

„Bineînţeles că nu".

„M-am gândit... lumea uneori se îngrijorează... chiar şi când nu e cazul. La urma urmei..."

„La urma urmei, ce?" a întrebat Helen dur.

„A fost odată o vreme..."

„Şi ce dacă!"

„Bine", a spus Georg. „De ce să mai discutăm despre asta? Dacă totul e în regulă, cu atât mai

bine. Dar în definitiv, eu sunt fratele tău. E natural să-mi fac griji..."

„Da".

„Da, ce?"

„Ești fratele meu".

„Aș vrea să-ți dai seama și tu".

„Îmi dau seama foarte bine", a spus Helen nerăbdătoare.

„Ce te-a apucat astăzi?"

„Nimic".

„Sper că nu începe iar chestia aia veche".

„N-a început nimic. Am dureri de cap și cu asta basta. Și nu-mi place să fiu controlată".

„Nimeni nu te controlează. Sunt doar îngrijorat pentru tine".

„N-ai de ce să-ți faci griji. Totul e în ordine".

„Ai fost la doctor?"

„Da", a spus Helen după o ciipă de tăcere.

„Și ce-a zis?"

„Nimic".

„Dar trebuie să fi zis ceva".

„Mi-a recomandat să mă odihnesc", a spus Helen iritată. „Mi-a spus că ar trebui să dorm când mi-e somn și când mă doare capul, să nu mă cert și să nu trebuiască să întreb dacă un pui de somn este compatibil cu datoriile mele ca cetățean al gloriosului Reich de o mie de ani".

„Ți-a zis el asta?"

„Nu, nu mi-a zis", a răspuns Helen cu voce coborâtă. „Eu am inventat-o. Mi-a zis doar să nu mă consum prea mult aiurea. N-a făcut nici o crimă, aşa că nu e nevoie să-l trimiţi într-un lagăr de concentrare. Este un susţinător sincer al guvernului. Eşti satisfăcut?"

Georg a murmurat ceva. Am bănuit că se pregătea să plece şi cum ştiam că acesta este un moment foarte riscant pentru că se puteau întâmpla lucruri neaşteptate, am închis uşa, cu excepţia unei mici crăpături. O clipă mai târziu l-am văzut intrând în dormitor. l-am văzut umbra prin deschizătură şi i-am auzit paşii îndreptându-se înspre baie. Mi se părea că venise şi Helen, dar nu o vedeam. Am închis uşa de tot, rămânând în întuneric şi înconjurat de hainele lui Helen; aveam mâna încleştată pe cuţitul de tăiat hârtia.

Ştiam că Georg nu mă descoperise şi ştiam că probabil se va întoarce de la baie spre sufragerie şi apoi va pleca; cu toate astea mi s-a pus un nod în gât şi îmi curgea transpiraţia şiroaie de sub braţ. Teama de necunoscut nu este acelaşi lucru ca teama de cunoscut. Ceva necunoscut poate fi periculos, dar rămâne nedefinit; poţi să-ţi controlezi teama prin disciplină sau chiar cu ajutorul anumitor trucuri. Dar când ştii ce te aşteaptă, nu prea ai ce face cu disciplina sau cu tumbele psihologice. Cunoscusem primul soi de teamă înainte de a mă trimite în lagărul de concentrare; acum îl cunoşteam

pe cel de-al doilea, pentru că știam ce m-ar fi așteptat în lagăr dacă aș fi fost trimis din nou acolo.

Ciudat, dar nu mă gândisem la această chestiune absolut deloc de când trecusem granița; nu vrusesem. Gândul m-ar fi oprit, iar eu nu vroiam să fiu oprit. În plus, memoria falsifică lucrurile pentru a ne ajuta să supraviețuim. Denaturează părțile de nesuportat ale trecutului nostru. Înțelegi ce vreau să spun?

– Da, știu, am replicat. Dar nu sunt complet uitate, ci doar adormite. Cea mai mică zdruncinătură poate să le trezească din nou.

Schwarz m-a aprobat.

– Stăteam în colțul întunecat și parfumat al dulapului. Hainele se lipeau de mine ca niște aripi gigantice de lilieci. Stăteam nemișcat, abia respirând de teamă ca nu cumva mătasea să foșnească sau să strănut sau să tușesc. Frica se ridica de pe fundul dulapului ca un gaz negru. Credeam că mă va asfixia. Experiența mea din lagăr ar fi putut fi chiar mai rea. Primisem tratamentul obișnuit, dar după aceea am fost eliberat și în cele din urmă amintirile au început să se șteargă. Dar acum am avut totul din nou în fața mea; ce văzusem eu însumi, ce se întâmplase cu alții, lucrurile pe care le auzisem sau le ghicisem din anumite indici – era peste puterile mele să înțeleg cum am putut să fiu atât de nebun încât să părăsesc țările binecuvântate în care singura pedeapsă pentru că trăiam, era închisoarea sau

expulzarea. Aceste ţări, mi se părea acum, erau adevărate raiuri ale umanităţii.

L-am auzit pe Georg în baie. Peretele era subţire şi Georg era un membru prea perfect al celei mai nobile rase ca să facă lucrurile în tăcere. A ridicat scaunul de la toaletă cu un zgomot infernal, apoi a urinat foarte sigur pe el. Asta ar fi trebuit să mă liniştească; demonstra că nu-i trecea nimic prin cap, că nu avea nici o bănuială. Asta mi s-a părut cea mai mare umilinţă de pe pământ: să trebuiască să ascult în timp ce urina, chiar dacă îmi aducea aminte de poveştile cu hoţi, în care aceştia înainte de a pleca mânjesc locul ca să-şi arate satisfacţia sau din ruşine, pentru că nevoia le-a fost produsă iniţial de teamă.

L-am auzit trăgând apa, apoi defilând victorios din baie prin dormitor. În cele din urmă am auzit închizându-se uşa de la intrare, apoi uşa dulapului a fost deschisă de Helen. Trecerea de la sentimentul de frică la cel de ridicol şi jenă a fost atât de rapidă încât s-au contopit într-unul singur. Asemenea combinaţii nu erau ceva nou pentru mine; totuşi este o diferenţă dacă mâna care te strânge de gât înseamnă expulzare sau moarte.

„Trebuie să pleci chiar acum", a spus Helen.

M-am uitat la ea. Nu ştiu de ce, dar mă aşteptam să citesc pe faţa ei ceva asemănător cu satisfacţia; poate că era din cauză că imediat după ce trecuse pericolul m-am simţit umilit ca bărbat,

ceea ce nu mi s-ar fi putut întâmpla cu nimeni altcineva în afară de Helen.

Faţa ei nu arăta nimic altceva în afară de o spaimă cumplită. „Trebuie să pleci", a repetat. „A fost o nebunie din partea ta să vii aici".

Cu toate că şi eu cu o clipă înainte gândisem la fel ca ea, am dat din cap în semn că nu. „Nu acum", am spus. „Peste o oră. Poate că se plimbă pe aici prin apropiere. Se va mai întoarce?"

„Nu cred. Nu bănuieşte nimic".

Helen s-a dus în sufragerie, a stins lumina, a tras la o parte draperia şi s-a uitat afară. Lumina care venea din dormitor forma un con auriu pe podeaua din sufragerie. Imediat în apropiere stătea Helen privind foarte atent pe stradă. „Nu poţi să mergi pe jos până la gară", a şoptit ea. „Ar putea să te recunoască cineva. Dar trebuie să părăseşti oraşul. O să împrumut maşina Ellei şi o să te duc până la Münster. Ce proşti am fost! Nu poţi să rămâi aici!"

O vedeam stând la geam, la o distanţă de numai câţiva metri, dar chiar şi asta era o separare; m-a cuprins un acces brusc de durere. Părea că-şi dă seama pentru prima dată că va trebui să ne despărţim din nou. Toate barierele apărute în timpul zilei au dispărut dintr-o dată. Acum văzuse pericolul cu ochii ei şi asta îi îndepărtase orice alt gând. Era toată numai dragoste şi teamă, doborâtă în acelaşi timp şi de un sentiment de pierdere.

Trebuia să ne despărţim, ne dădeam seama la fel de limpede şi unul şi celălalt, fără ocolişuri sau amăgiri. Durerea mea de nesuportat s-a transformat într-o dorinţă de nesuportat. Vroiam s-o ţin în braţe – am întins mâna înspre ea, o doream, trebuia s-o mai am încă o dată! „Nu acum!" a şoptit ea. „Trebuie s-o sun pe Ella! Nu acum. Trebuie..."

Nu trebuie nimic, mă gândeam eu. Mai aveam o oră şi apoi lumea avea să se prăbuşească. De ce nu realizasem asta mai înainte? Bănuisem, dar de ce construisem un perete de sticlă între mine şi sentimentele mele? Dacă am fost destul de nebun să mă întorc înapoi, asta era o nebunie şi mai mare din partea mea. Trebuia să iau ceva din Helen cu mine în pustiul în care mă întorceam, ceva mai mult decât o amintire a precauţiunilor mele, a purtării mele cu ocolişuri, mai mult decât acea contopire între două reprize de somn; trebuia s-o mai am o dată, lucidă, cu toate simţurile ei, cu mintea, cu ochii, cu gândurile ei, şi nu ca pe un animal între noapte şi zi.

A rezistat. A şoptit că Georg s-ar fi putut întoarce; nu ştiam dacă credea ce spunea. Fusesem de atâtea ori în pericol încât acum uitam pericolul imediat după ce trecea. Acum mai doream un singur lucru, în această cameră, cu patul, cu semiîntunericul, care mai păstra încă parfumul lui Helen: s-o posed cu toate fibrele corpului meu şi dacă era ceva care mă chinuia şi care îmi mărea şi

mai mult sentimentul de frustrare, era faptul că îmi dădeam seama că natura nu mă putea lăsa s-o posed chiar şi mai mult şi şi mai adânc. Dacă aş fi putut să mă desfăşor deasupra ei ca o pătură, dacă aş fi putut să am o mie de mâini şi guri, dacă aş fi putut s-o ţin într-o poziţie perfect concavă, piele lângă piele, fără nici un pic de spaţiu între noi – dar şi atunci ar fi persistat un ultim regret pentru că am fi fost piele lângă piele în loc de sânge în sânge: puteam fi împreună, dar niciodată uniţi pe de-a întregul.

CAPITOLUL 7

L-am ascultat pe Schwarz fără să-l întrerup. Vorbea cu mine, dar ştiam că din punctul lui de vedere eram ca un perete care din când în când mai transmitea câte un ecou. De fapt aşa mă consideram şi eu, altfel n-aş fi putut să ascult fără un sentiment de stânjeneală, iar el n-ar fi putut să vorbească despre aceste lucruri pe care dorea să le

mai învie o singură dată înainte de a le îngropa definitiv. Eram un străin al cărui drum s-a încrucişat cu al său pentru o singură noapte şi tocmai de aceea nu avea nici un fel de reţineri în compania mea. A venit la mine îmbrăcat în haina anonimă a unui nume ciudat şi mort, Schwarz, şi când avea să arunce haina, îşi va arunca şi personalitatea şi avea să dispară într-o mulţime anonimă în mişcare spre poarta neagră a ultimei frontiere, unde nu ţi se cer nici un fel de acte şi de unde nimeni nu mai este trimis înapoi.

Chelnerul ne-a informat că a sosit un diplomat german. Ni l-a arătat cu degetul. Emisarul lui Hitler stătea la cinci mese de noi în compania altor trei persoane, un bărbat şi două femei. Doamnele făceau parte mai degrabă din rândul celor avute: erau îmbrăcate în rochii de mătase, amândouă albastre, dar de nuanţe diferite care-ţi luau ochii. Diplomatul german era întors cu spatele spre noi; era foarte bine; şi liniştitor pe deasupra.

– Am crezut că vă interesează, domnii mei – a spus chelnerul – pentru că v-am auzit vorbind nemţeşte.

Fără să vreau i-am aruncat lui Schwarz o privire tipică de refugiat – o ridicare imperceptibilă a pleoapelor, urmată de un aer de totală indiferenţă, de parcă nici nu ne-ar fi păsat. Privirea unui refugiat este complet diferită de privirea unui neamţ sub

Hitler – acea privire iscoditoare, aruncată în toate direcţiile, urmată de un schimb grăbit de şoapte – dar amândouă, ca şi migraţia forţată a nenumăraţi Schwarzi din Germania, precum şi strămutarea unor populaţii întregi în Rusia, reprezintă o parte a civilizaţiei secolului al XX-lea. Peste vreo sută de ani, când toate aceste chinuri se vor fi terminat, un istoric inteligent va descoperi că toate aceste mizerii au avut o influenţă hotărâtoare asupra progresului.

Schwarz l-a privit pe chelner fără cea mai mică urmă de interes.

– Ştim cine este, a spus. Mai adu-ne nişte vin... Helen – a continuat la fel de calm – s-a dus să ia maşina prietenei ei. Am aşteptat singur în apartament. Se lăsase noaptea şi geamurile erau deschise. Stinsesem toate luminile ca să pară că nu e nimeni în casă. Dacă ar fi sunat cineva, nu aş fi răspuns. Dacă s-ar fi întors Georg, aş fi putut să ies la nevoie pe uşa de serviciu.

Am stat pentru jumătate de oră la geam, ascultând zgomotele străzii. M-a cuprins un sentiment enorm de pierdere. Nu era dureros. Era mai degrabă ca o umbră întunecată care se întindea încet acoperind tot pământul şi înghiţind orizontul. Şi în toiul acestei dezolări mi se părea că văd o balanţă cântărind pe un taler trecutul pustiu şi pe celălalt viitorul pustiu, şi Helen între ele, cu umbra balanţei căzându-i pe umăr. Era ca şi cum aş fi

ajuns la punctul central al vieţii mele. Următoarea mişcare avea să dezechilibreze balanţa; acul se va înclina spre viitorul întunecat la culoare şi niciodată balanţa nu se va mai putea reechilibra.

Am fost trezit de zgomotul produs de o maşină. Am văzut-o pe Helen în lumina becului de pe stradă şi apoi dispărând grăbită pe uşa de la intrare. Am traversat apartamentul neluminat şi am auzit cheia învârtindu-se în broască. A intrat repede. „Putem pleca acum", a spus. „Trebuie să te întorci la Münster?"

„Mi-am lăsat geamantanul acolo. M-am înregistrat sub numele de Schwarz. Unde altundeva aş putea să mă duc?"

„Achită nota de plată şi du-te la alt hotel".

„Unde?"

„Da, unde?" Helen a continuat să chibzuiască. „În Münster", a zis în cele din urmă. „Ai dreptate. Unde altundeva? E cel mai apropiat oraş".

Mi-am băgat într-un geamantan câteva lucruri de strictă necesitate. Am hotărât că era mai indicat să nu mă urc în maşină în faţa casei, ci ceva mai departe, în Hitler-Platz. Helen avea să ducă geamantanul la maşină.

Am reuşit să mă strecor pe stradă neobservat. Bătea un vânt cald. Copacii foşneau în întuneric. Helen m-a ajuns în piaţă. „Urcă", a şoptit. „Grăbeşte-te".

Maşina era un cabriolet închis. Faţa lui Helen era luminată de beculeţele de la bord. Ochii îi străluceau. „Să conduc mai atent", a zis. „Un accident înseamnă poliţie – exact ce ne mai lipseşte".

Nu am răspuns. Refugiaţii nu vorbesc despre asemenea lucruri. Aduc nenorocire. Helen a râs. Mergeam pe lângă fortificaţii. Era foarte exaltată de parcă totul ar fi fost o aventură. Continua să vorbească cu sine sau cu maşina. Când a trebuit să oprească lângă un poliţist care dirija circulaţia, a început să se roage; când aşteptam la câte un semafor roşu, îl implora: „Schimbă-te! Fă-te verde! Ce mai aştepţi?" Expansivitatea ei mă uluia. Pentru mine era ultima oră pe care o mai petreceam împreună. Nu ştiam la ce hotărâre ajunsese ea între timp.

O dată ce am ieşit din oraş, s-a calmat. „Când ai de gând să pleci din Münster?" m-a întrebat.

Nu ştiam, pentru că nu aveam unde să mă duc. Ştiam numai că nu puteam să mai stau mult. Norocul prostului nu dura la infinit; la un moment dat intuieşti un avertisment. Simţi că a sosit vremea. Aşa simţeam eu acum. „Mâine", am zis.

Pentru un timp nu a spus nimic. Apoi a întrebat: „Cum ai de gând să te întorci?"

Mă gândisem cât stătusem singur pe întuneric în casă. Era prea riscant să iau trenul şi să arăt paşaportul la graniţă. Puteau foarte bine să-mi ceară

şi alte acte, o viză de ieşire, o dovadă că am plătit taxa de emigrare – ori eu nu aveam asemenea acte. „La fel ca la venire", am răspuns. „Prin Austria. Peste Rin în Elveţia. Noaptea". M-am întors spre Helen. „Să nu mai vorbim despre asta", am spus. „Sau cât se poate de puţin".

A dat din cap. „Am adus ceva bani. O să ai nevoie de ei. Dacă treci graniţa clandestin, atunci poţi să-i iei cu tine. Pot fi schimbaţi în Elveţia?"

„Da, dar tu n-o să ai nevoie de ei?"

„Eu nu pot să-i iau cu mine. Voi fi controlată la graniţă. Putem scoate numai câteva mărci din ţară".

Am privit-o cu gura căscată. Despre ce vorbea? Cred că-i scăpase fără să vrea. „Câţi bani sunt?" am întrebat.

Helen mi-a aruncat o privire piezişă. „Nu aşa de puţini cum crezi. I-am pus bine cu mult timp în urmă. Sunt în geantă".

Mi-a făcut semn spre o geantă mică din piele. „Sunt mai mult hârtii de o sută. Dar e şi un sul de hârtii de douăzeci ca să nu fii nevoit să schimbi din hârtiile de o sută în Germania. Ia-i. Oricum sunt banii tăi".

„Nu mi-au confiscat banii din cont?"

„Ba da, dar nu destul de repede. Am reuşit mai înainte să scot banii ăştia. Cineva de la bancă m-a ajutat. Am vrut să-i am pentru tine. Ţi i-aş fi trimis dacă aş fi ştiut unde".

„Nu ţi-am scris pentru că am crezut că eşti urmărită. Nu vroiam să te trimită şi pe tine într-un lagăr".

„Nu e singurul motiv", a spus Helen foarte calmă.

„Da, poate că nu".

Am trecut printr-un sat cu case albe, cu bârne negre de lemn, cu acoperişuri de paie, tipice pentru Westfalia. Tineri în uniformă umblau dându-şi aere. Dintr-o berărie se auzeau cântece.

„Va fi război", a spus Helen. „Din cauza asta te-ai întors?"

„De unde ştii că o să fie război?"

„De la Georg. Din cauza asta te-ai întors?"

De ce era atât de curioasă să ştie asta, mă întrebam. Acum, când plecam din nou.

„Da, Helen. Ăsta-i un motiv".

„Ai venit să mă iei?"

Am făcut ochii mari. „Doamne, Helen", am zis în cele din urmă. „Nu vorbi aşa. Tu nu ştii cum e acolo. Nu-i o glumă. Şi dacă izbucneşte războiul, va fi cumplit. Toţi germanii vor fi închişi".

A trebuit să ne oprim la o trecere la nivel. Lângă cocioaba paznicului de la barieră era o grădiniţă plină cu dalii şi trandafiri. Stinghiile barierei cântau în vânt ca strunele unei harpe. S-au oprit şi alte maşini în spatele nostru – un Opel mic cu trei bărbaţi viguroşi, cu priviri solemne; un autoturism sport cu două locuri, verde, în care se găsea o

bătrânică; apoi a apărut o limuzină silențioasă, un Mercedes, care semăna perfect a dric, și a oprit foarte aproape de noi. Șoferul purta o uniformă SS neagră. În spate stăteau doi ofițeri SS cu fețe palide. Mașina era atât de aproape de noi încât puteam să bag mâna în ea. Trenul nu prea se grăbea să vină. Helen nu spunea nimic. Splendidul Mercedes cu crom s-a dus înainte până când aproape că atingea bariera cu radiatorul. Într-adevăr arăta ca un dric transportând două cadavre, ca un simbol al războiului despre care tocmai vorbiserăm; uniformele negre, fețele cadaverice, capul de mort din argint, mașina neagră și tăcerea care părea că nu mai miroase a trandafiri, ci a putrefacție.

Trenul a trecut pe lângă noi ca viața însăși. Era un expres cu vagoane de dormit și un vagon restaurant foarte puternic iluminat; puteai chiar să vezi fețele albe de masă. Când bariera s-a ridicat, Mercedesul a țâșnit în noapte înaintea noastră ca o torpilă neagră care părea că face noaptea și mai neagră și transformă copacii în schelete.

„Vin cu tine", a zis Helen.

„Poftim? Ce-ai zis?"

„De ce nu?"

A oprit mașina. Am păstrat tăcere; am ascultat zgomotele nopții. „De ce nu?" a repetat Helen. „Aveai de gând să mă părăsești din nou?"

În lumina albăstruie a panoului de bord arăta la fel de palidă ca și ofițerii aceia – de parcă ar fi

fost marcată și ea de suflul morții care dădea târcoale în noaptea aceea de iunie. În clipa aceea am știut de ce mi-a fost teamă întotdeauna; că războiul avea să ne despartă, că nu aveam să ne mai regăsim niciodată după terminarea lui, pentru că și cu cel mai mare optimism nu puteai să speri în atâta noroc personal după un cutremur care avea să distrugă totul".

„Dacă n-ai venit să mă iei, atunci a fost o crimă faptul că ai venit. Nu-ți dai seama?" a spus Helen scuturată dintr-o dată de furie.

„Ba da", am răspuns.

„Atunci ce rost are să fii evaziv?"

„Nu sunt evaziv. Dar tu nu știi ce înseamnă".

„Dar tu știi? Atunci de ce-ai venit? Să nu mă minți. Ca să-mi spui din nou la revedere?"

„Nu".

„Atunci de ce? Ca să rămân aici și să mă sinucid?"

Am scuturat capul. Știam că era un singur răspuns pe care l-ar fi înțeles, și unul singur pe care aveam voie să-l dau acum, chiar dacă totul era un vis. „Am venit să te iau", am spus. „Încă nu ți-ai dat seama?"

Fața i s-a schimbat. Supărarea i-a trecut. Era foarte frumoasă. „Ba da", a murmurat. „Dar trebuia să mi-o spui. Încă nu ți-ai dat seama?"

Mi-am adunat tot curajul. „Ţi-o spun de o sută de ori, Helen; aş vrea să ţi-o spun în fiecare clipă – este ceea ce îmi doresc cel mai mult pe lumea asta, chiar dacă este imposibil".

„Nu e imposibil deloc. Am paşaport".

Pentru o clipă nu am zis nimic. Cuvântul căzuse ca un trăznet asupra confuziei din capul meu. „Ai un paşaport? Valabil pentru călătorii în străinătate?"

Helen şi-a deschis geanta şi a scos paşaportul. Nu numai că îl avea, îl avea chiar la ea. Mă uitam la el ca alţii la sfântul Graal. Acesta era un paşaport valabil. „De când îl ai?" am întrebat.

„De doi ani", a spus. „Este valabil încă trei ani. L-am folosit de trei ori, o dată să merg în Austria, când încă mai era independentă, şi pentru două călătorii în Elveţia".

L-am răsfoit. Trebuia să-mi adun gândurile pentru că eram copleşit de situaţie. Bucata asta de hârtie din mâinile mele era un paşaport. Nu mai era imposibil pentru Helen să părăsească Germania. „Foarte simplu, nu-i aşa?" a spus privindu-mă.

Dădeam din cap ca prostul. „Poţi să iei trenul şi să pleci". M-am uitat din nou la paşaport. „Dar n-ai viza franţuzească".

„Îmi vor da una la Zürich. Pentru Elveţia nu ai nevoie de viză".

„E adevărat. Dar cu familia ta ce faci? O să te lase să pleci?"

„Doar n-o să le cer voie. N-o să le spun nimic. Le voi zice că trebuie să mă duc la Zürich la doctor. Așa am mai făcut și înainte".

„Ești bolnavă?"

„Bineînțeles că nu", a spus Helen. „Le-am spus asta ca să obțin un pașaport pentru a putea pleca de aici. Era mai convingător".

Mi-am adus aminte că Georg o întrebase dacă se dusese la doctor. „Ești sigură că nu ești bolnavă?" am întrebat-o din nou.

„Nu vorbii prostii. Familia mea crede că sunt. I-am convins; numai așa puteam să am puțină liniște. Și să părăsesc țara. Martens m-a ajutat. Îți trebuie ceva timp ca să convingi un neamț sută la sută că în Elveția pot să existe specialiști care sunt mai bine pregătiți decât somitățile din Berlin".

Helen a râs. „Nu fii așa de șocat. N-o să fie nici un pericol. N-o să mă strecor printre patrulele de graniță în miezul nopții. O să spun că trebuie să-mi văd doctorul din Zürich și iau trenul, cum am mai făcut-o și altă dată. Și din moment ce tu ești acolo nu văd de ce nu ne-am întâlni. Sună mai bine acum?"

„Da", am spus. „Dar ar fi bine să plecăm mai departe. Lucrurile încep să arate atât de bine încât nu pot să mă stăpânesc să nu mă gândesc că din clipă în clipă poate să răsară din pădure o brigadă întreagă de ofițeri SS. Niciodată nu mi-am imaginat că ar putea să fie atât de simplu".

„Iubitule", a spus Helen foarte blând, „arată simplu din cauză că suntem disperaţi. Este un fel ciudat de a compensa lucrurile. Mă întreb dacă întotdeauna este aşa".

„Sper ca niciodată să nu trebuiască să descoperim".

Am părăsit drumul prăfuit de ţară şi ne-am întors pe şosea. „Cu mine e în regulă", a spus Helen, fără cea mai mică urmă de disperare. „Sunt pregătită să continui să trăiesc aşa".

A venit la hotel cu mine. Am fost uimit cât de uşor se adapta situaţiei. „Intru în hol cu tine", a spus. „Un bărbat singur arată întotdeauna mai suspect".

„Înveţi repede".

A dat din cap. „Am învăţat asta cu mult timp în urmă. După Trezirea Naţională, când toţi îşi denunţau vecinii din stânga şi din dreapta. Era ca şi cum cineva ar fi ridicat un bolovan mare – toţi viermii au ieşit la suprafaţă şi au început să se îndrepte în toate părţile. În cele din urmă au găsit o mulţime de cuvinte mari pentru a face ca ticăloşia şi vulgaritatea lor să arate a altceva".

Recepţionerul mi-a dat cheia şi am urcat în camera mea. Helen mă aştepta în hol.

Geamantanul era pe un raft lângă uşă. M-am uitat în jur în camera anonimă şi am încercat să îmi

aduc aminte cum ajunsesem acolo, dar deja amintirea îmi era neclară. Am realizat faptul că nu mă mai ascundeam pe un mal, disperat dacă să trec râul sau nu. Eram deja pe o plută – și nu singur.

Am lăsat jos valiza pe care o adusesem acum și m-am grăbit să mă duc în hol.

„Cât timp mai avem?" am întrebat-o pe Helen.

„Trebuie să duc mașina înapoi la noapte".

Am privit-o. Am dorit-o pentru o clipă atât de mult încât nu am fost în stare să vorbesc. M-am uitat la scaunele maro cu verde din hol și la recepția puternic luminată, cu rândurile de chei și cutii poștale în spatele ei și mi-am dat seama că ar fi fost imposibil să o duc pe Helen la mine în cameră. „Am putea să mâncăm împreună", am spus. „Să ne purtăm ca și cum ne-am vedea mâine din nou".

„Nu mâine", a zis Helen. „Poimâine".

Poimâine! Poate că asta însemna ceva pentru ea. Pentru mine însemna același lucru ca „niciodată" sau ca un bilet necâștigător la loterie. Am trăit prea multe zile de poimâine care până la urmă s-au terminat altfel decât m-am așteptat.

„Poimâine", am spus. „Sau ziua următoare. Depinde de vreme. Să nu ne mai gândim la asta acum".

„Nu mă pot gândi la nimic altceva", a spus Helen.

Ne-am dus la Domkeller, un restaurant amenajat în stil gotic german şi am găsit o masă de unde convorbirea noastră nu putea fi auzită de alţii. Am comandat o sticlă de vin şi ne-am apucat să stabilim detaliile. Helen urma să plece la Zürich a doua zi. Acolo avea să mă aştepte. Eu urma să mă întorc în Elveţia aşa cum venisem, prin Austria şi pe Rin, şi s-o sun când ajungeam la Zürich.

„Şi dacă nu ajungi acolo?" a întrebat.

„Din închisorile elveţiene te lasă să scrii scrisori. Aşteaptă o săptămână. Apoi dacă nu primeşti nici o veste de la mine, întoarce-te acasă".

Helen mă privea. A înţeles ce vroiam să spun. Din închisorile germane nu ai voie să scrii. „Este bine păzită graniţa?" m-a întrebat.

„Nu", am răspuns. „Nu trebuie să-ţi faci griji. Am intrat – nu văd de ce nu aş putea să ies?"

Am încercat să ignorăm această despărţire, dar n-am prea reuşit. Stătea între noi ca un stâlp negru şi mare. Cel mai bun lucru pe care-l puteam face era să ne uităm din când în când, pe după el, la faţa îngrijorată a celuilalt. „E exact ca acum cinci ani", am spus. „Cu deosebirea că de data asta mergem amândoi".

Helen a clătinat din cap. „Să fii atent!" a spus. „Pentru numele lui Dumnezeu, fii atent! O să aştept. Mai mult decât o săptămână. Atâta timp cât vrei tu. Să nu rişti nimic".

„O să fiu atent. Să nu mai vorbim despre asta. Chiar dacă eşti atent, e în zadar dacă vorbeşti prea mult despre asta".

Şi-a pus mâna pe mine. „Abia acum încep să-mi dau seama că te-ai întors. Acum când e timpul să pleci. Aşa târziu".

„La fel simt şi eu", am spus. „Dar acuma ştim".

„Aşa târziu", a murmurat. „Şi acum pleci din nou".

„Nu e prea târziu", am spus. „Şi amândoi am ştiut-o dintotdeauna. Altfel aş fi venit eu sau tu mai m-ai fi aşteptat?"

„Nu te-am aşteptat întotdeauna", a spus ea.

Nu am răspuns. Nici eu nu o făcusem, dar ştiam că nu trebuia s-o recunosc niciodată. Acum, mai puţin ca oricând. Eram amândoi foarte deschişi şi lipsiţi de apărare. Dacă apucam să mai trăim împreună puteam să ne întoarcem mereu la aceste momente dintr-un restaurant zgomotos din Münster pentru a recăpăta putere şi siguranţă. Ar fi ca o oglindă; ne-am uita în ea şi am vedea două imagini: ceea ce soarta ar fi vrut să fim şi ceea ce a făcut din noi.

„Trebuie să pleci acum", am spus. „Fii atentă să nu conduci prea repede".

Stăteam în strada bătută de vânt între rândurile de case vechi. „Tu să fii atent", a şoptit Helen. „Tu ai mai multă nevoie".

Am stat în cameră pentru un timp, apoi nu am mai rezistat. M-am dus la gară, am cumpărat un bilet pentru München şi mi-am notat mersul trenurilor care plecau în direcţia aceea. Era un tren în noaptea aceea şi m-am hotărât să-l iau.

Oraşul era liniştit. Am trecut pe lângă catedrală şi m-am oprit. Din cauza întunericului recunoşteam cu greu ciădirile din piaţă. M-am gândit la Helen şi la ce avea să se întâmple, dar viziunea mea despre viitor a devenit atât de enormă şi de nedefinită ca şi geamurile mari, situate în partea de sus a faţadei închise la culoare a bisericii. Mă întrebam dacă făceam bine că o luam pe Helen cu mine sau dacă totul avea să se termine prost. Comiteam o crimă sau mai degrabă acceptam un cadou nemaipomenit? Sau poate amândouă?

Lângă hotel am auzit voci înăbuşite şi paşi. Doi ofiţeri SS ieşeau dintr-o casă şi împingeau pe stradă un om. I-am văzut faţa în lumina becurilor. Era îngustă şi speriată, o dâră de sânge negru i se prelingea de la gură înspre bărbie. Avea chelie, dar pe părţi mai avea ceva păr negru. Ochii îi erau larg deschişi şi în ei se citea o spaimă cum nu mai văzusem de ani de zile. Nu scotea nici un sunet. SS-iştii îl trăgeau şi-l împingeau nerăbdători. Erau foarte preocupaţi. Era ceva ciudat în toată scena asta. SS-iştii mi-au aruncat nişte priviri furioase şi provocatoare în timp ce au trecut pe lângă mine. Prizonierul mi-a aruncat o privire din ochii lui

paralizați de teamă implorându-mă să-l ajut; buzele i s-au mișcat, dar n-a ieșit nici un sunet. Era o scenă veche de când lumea: uneltele puterii, victima, cea de-a treia persoană, cea care privește și care nu ridică nici un deget în apărarea victimei care nu face nici o încercare de a se elibera, pentru că îi e teamă de propria securitate, și care tocmai din acest motiv este întotdeauna în pericol.

Știam că nu puteam face nimic pentru arestat. SS-iștii înarmați m-ar fi învins fără nici o dificultate. Mi-am adus aminte că cineva îmi povestise despre o scenă similară. A văzut un SS-ist arestând și bătând un evreu; a sărit în ajutorul evreului; i-a dat una SS-istului de acesta și-a pierdut cunoștința. I-a zis victimei să alerge. Dar evreul arestat și-a blestemat eliberatorul; acum – a zis – era de-a dreptul pierdut, pentru că și asta avea să se pună la socoteală împotriva lui; suspinând s-a dus să aducă apă să-l trezească pe SS-ist din leșin, astfel încât acesta să-l poată conduce la moarte. De această povestioară mi-am adus aminte acum, dar chiar și așa mi-era rușine de frica și lipsa mea de ajutor. Am simțit că era un păcat să te gândești la propria bunăstare când alții erau uciși. M-am întors la hotel, mi-am adunat lucrurile și am luat un taxi până la gară, chiar dacă era mult prea devreme. Era mai periculos să stai în sala de așteptare decât în camera de hotel, dar așa doream. Simplă copilărie, dar acest risc mi-a mai redat puțin din respectul de sine pierdut.

CAPITOLUL 8

Am călătorit toată noaptea și ziua următoare, ajungând fără probleme în Austria. Ziarele erau pline de acuzații, proteste și obișnuitele rapoarte privind incidentele de graniță – provocate bineînțeles de cel mai slab – care întotdeauna preced un război. Am văzut trenuri încărcate cu trupe, dar majoritatea oamenilor cu care am vorbit nu se așteptau să vină un război. Așteptau un nou pact, un fel de München; erau convinși că restul țărilor din Europa erau prea slabe din punct de vedere economic și militar ca să riște un război cu Germania. Era complet altfel decât în Franța unde toată lumea știa că războiul era inevitabil. Dar întotdeauna cei atacați știu mai mult și mai repede decât agresorul.

Am ajuns la Feldkirch și am luat o cameră la un hotel mic. Era vară, sezon turistic, așa că nu am atras în nici un fel atenția. Cele două geamantane mă făceau să par un om respectabil. Am hotărât să le abandonez și să călătoresc mai departe cu foarte puțin bagaj – un rucsac era cel mai indicat; regiunea era plină de excursioniști. Am plătit camera pe o săptămână în avans.

A doua zi am pornit la drum. Până la miezul nopții m-am ascuns într-un luminiș, nu departe de

graniţă. Ţin minte că la început m-au cam deranjat ţânţarii, apoi am petrecut ceva timp privind o salamandră albastră într-un ochi de baltă. Din când în când salamandra cu creastă ieşea la suprafaţă să respire. Îi puteam vedea burta cu puncte roşii şi galbene. Reflectam că pentru ea, lumea se reducea la această baltă. În ceea ce o privea, această gaură era Elveţia, Germania, Franţa, Africa şi Yokohama la un loc. Se scufunda şi ieşea la suprafaţă, se scufunda şi iar ieşea, într-o deplină armonie cu seara de vară.

Am dormit câteva ore. M-am pregătit să continui drumul. Eram plin de încredere. Zece minute mai târziu a apărut lângă mine un grănicer atât de brusc de parcă ar fi ieşit din pământ. „Stai! Nu te mişca! Ce cauţi aici?"

Bănuiesc că mă iscodise de mult timp. Am protestat spunând că sunt un excursionist nevinovat, dar n-a ajutat la nimic. „Poţi să le spui asta la cartierul general", a spus, şi-a încărcat arma şi m-a pus să merg în faţa lui până la cel mai apropiat sat.

Eram copleşit şi năucit. Totuşi o părticică a creierului era perfect trează, căutând o cale de scăpare. Dar nici nu se putea pune problema; grănicerul ăsta îşi cunoştea meseria. Stătea exact la distanţa la care trebuia în spatele meu; nu era nici o şansă să-l atac prin surprindere şi nici nu m-aş fi

putut îndepărta mai mult de cinci paşi fără să mă împuşte.

La sediul lor a deschis o cameră mică. „Intră. Aşteaptă aici".

„Cât timp?"

„Până vei fi interogat".

„N-o puteţi face chiar acum? Eu nu am făcut nimic rău".

„Atunci n-ai de ce să-ţi faci griji".

„Nu sunt îngrijorat", am spus dându-mi jos rucsacul de pe umăr. „Deci să începem".

„Începem când avem chef", a spus grănicerul cu un zâmbet care i-a descoperit dinţii neobişnuit de albi. Arăta şi se purta ca un vânător." „Mâine dimineaţă ofiţerul de servici va veni aici. Poţi să dormi în scaunul acela. E vorba de numai câteva ore. *Heil* Hitler!"

M-am uitat în jur. Geamul avea gratii; uşa era foarte solidă şi încuiată pe dinafară. Auzeam lume mişcându-se de partea cealaltă a zidului. Nici nu se putea pune problema unei evadări. Stăteam şi aşteptam. Afară era întuneric. În cele din urmă cerul s-a făcut gri, apoi treptat-treptat a devenit albastru şi luminos. Am auzit voci şi am simţit miros de cafea. Uşa a fost deschisă. M-am prefăcut că abia atunci mă trezeam şi am căscat. A intrat un ofiţer; era voinic, cu o faţă roşie; părea mai prietenos decât vânătorul. „În sfârşit!" am spus. „E foarte incomod să dormi aici".

„Ce făceai în apropierea graniței?" m-a întrebat și mi-a deschis rucsacul. „Încercai să te furișezi dincolo? Contrabandă?"

„Ați auzit de contrabandă cu chiloți vechi?" am întrebat. „Sau cu cămăși din astea?"

„Poate că nu. Dar ce făceai acolo noaptea?" Mi-a dat rucsacul la o parte. Dintr-o dată mi-am adus aminte de banii pe care-i aveam asupra mea. Dacă i-ar fi găsit aș fi fost pierdut. M-am rugat să nu mă percheziționeze.

„Admiram Rinul noaptea", am răspuns zâmbind. „Sunt un turist. E așa de romantic".

„De unde ai pornit?"

I-am spus numele orașului și al hotelului. „Aveam de gând să mă întorc în dimineața aceasta", am spus. „Bagajele mai sunt acolo. Am plătit camera pe o săptămână în avans. Ar face un escroc așa ceva?"

„O să verificăm", a spus. „Mă întorc într-o oră. O să mergem la hotel să verificăm ce ai în bagaje".

A fost un drum lung. Grăsanul își ducea bicicleta pe lângă el și fuma. Era atent ca un câine polițist. În cele din urmă am ajuns.

„Iată-vă!" a strigat cineva de la un geam al hotelului. Apoi proprietara hotelului a ieșit afară, roșie din cauza emoției. „Doamne, am crezut că vi s-a întâmplat ceva. Unde-ați fost toată noaptea?"

Găsind patul neatins, crezuse că am fost omorât. Se pare că un bandit evadat era prin zonă. Chemase poliţia. Poliţistul a ieşit şi el din hotel. Era de acelaşi tip ca şi vânătorul. „M-am rătăcit", am spus cât de calm am reuşit. „Şi a fost o noapte aşa de frumoasă. N-am mai dormit afară de când eram mic. A fost minunat. Îmi pare rău că v-aţi făcut atâtea griji. Din păcate, am ajuns din greşeală prea aproape de graniţă. Vreţi să-i spuneţi vă rog frumos acestui ofiţer de grăniceri că locuiesc aici?"

Proprietăreasa mi-a satisfăcut imediat rugămintea. Ofiţerul a fost mulţumit, dar poliţistul a strâmbat din nas. „Deci te învârteai pe lângă graniţă", a spus. „Ai acte? Şi cine eşti în fond?"

Dintr-o dată am simţit că mă sufoc. Banii lui Helen erau în buzunarul interior al hainei; dacă i-ar fi găsit asupra mea ar fi bănuit că vroiam să-i scot din Germania şi m-ar fi arestat pe loc. Şi atunci ce mă făceam?

Mi-am spus numele, dar nu i-am arătat paşaportul; nemţii şi austriecii nu au nevoie de paşaport în propria lor ţară. „Cum ştim că nu sunteţi banditul pe care-l căutăm?" a întrebat poliţistul cu mutră de vânător.

Am râs. „Nu-i nimic de râs", a zis supărat şi a început să-mi controleze bagajele.

Mă prefăceam că iau totul în glumă; dar dacă m-ar fi controlat pe mine, ce explicaţie aş fi putut da pentru toţi banii pe care-i aveam asupra mea?

M-am hotărât să spun că aveam de gând să cumpăr o proprietate în apropiere.

Poliţistul a găsit o scrisoare într-un buzunar lateral al unuia dintre geamantane. Şi eu am fost foarte surprins; nu ţineam minte să fi avut o asemenea scrisoare. Era în geamantanul luat din Osnabrück. Eu îmi aruncasem în el nişte lucruri şi Helen îl dusese la maşină. Poliţistul a deschis scrisoarea şi a început să citească. Îl priveam foarte atent. Nu ştiam ce putea să conţină scrisoarea; speram să nu fie nimic important.

Poliţistul a mormăit ceva şi şi-a ridicat privirea. „Numele dumneavoastră este Josef Schwarz?"

Am făcut semn că da. „De ce nu ne-aţi spus imediat?" a întrebat.

„Dar am făcut-o", am răspuns, încercând să citesc prin hârtie antetul bătut la maşină.

„Aşa e", a spus ofiţerul. „Ne-a spus".

„Atunci scrisoarea se referă la dumneavoastră?" m-a întrebat poliţistul.

Am întins mâna. A ezitat o clipă, apoi mi-a întins scrisoarea. Am citit antetul: Biroul Partidului Naţional Socialist, Osnabrück. Încet am citit: Autorităţile din Osnabrück roagă pe oricine este solicitat să acorde tot sprijinul membrului de partid Josef Schwarz care călătoreşte într-o importantă misiune secretă. Semnat „Georg Jürgens, Obersturmbannführer". Scrisoarea era scrisă de mâna lui Helen.

Am reținut scrisoarea. „Și dvs. sunteți domnul Josef Schwarz?" a întrebat polițistul cu un ton ceva mai respectuos.

Mi-am scos pașaportul și i-am arătat numele, apoi l-am pus repede la loc. „O chestiune guvernamentală secretă", am spus.

„Deci asta era?"

„Da", am răspuns eu grav, băgând scrisoarea în buzunar. „Sper că sunteți satisfăcuți".

„Bineînțeles". Polițistul m-a privit cu un ochi puțin mai închis. „Înțeleg. Supravegherea graniței".

Am ridicat mâna. „Trebuie să vă rog să nu suflați nici o vorbă. Este un secret. De aceea nici nu v-am zis mai repede. Dar dumneavoastră m-ați obligat. Sunteți membru de partid?"

„Bineînțeles", a spus polițistul. Abia după aceea am observat că avea păr roșu. I-am dat una pe spate. „Foarte bine! Uite aici e ceva pentru voi să aveți de-un vin după tot deranjul de astăzi".

Schwarz s-a întors spre mine cu un zâmbet melancolic.

– E uimitor cât de ușor poți să tragi pe sfoară oameni a căror meserie este să fie bănuitori. Ai avut și tu o asemenea experiență?

– Dar nu fără acte, am spus. O admir pe soția ta. S-a gândit că o asemenea scrisoare nu ți-ar strica.

– Precis că s-a gândit că dacă mi-ar fi spus dinainte aș fi refuzat s-o iau. Pe motive morale. Sau

că mi-ar fi fost frică. Dar să știi că aș fi luat-o. Oricum, mi-a salvat viața.

Îl ascultasem pe Schwarz cu un interes crescând. Acum m-am uitat în jur. Un englez și diplomatul german erau pe ringul de dans. Dansau un foxtrot. Englezul dansa mai bine. Germanul avea nevoie de mai mult loc; dansa cu agresivitate, împingându-și partenerul în fața lui ca pe un tun. În acest semiîntuneric mi se părea că o tablă de șah se trezise la viață. Din timp în timp cei doi regi, germanul și englezul, ajungeau periculos de aproape unul de celălalt; dar englezul reușea de fiecare dată să scape.

– „Ce-ai mai făcut după aceea?" l-am întrebat pe Schwarz.

– M-am dus în camera mea. Eram obosit. Vroiam să mă odihnesc și să mă gândesc. Felul în care mă salvase Helen fusese foarte neprevăzut, era ca intervenția unui *deus ex machina* – o întorsătură teatrală care transformă o încurcătură totală într-un *happy end*. Era clar că era indicat să mă aștern la drum înainte ca polițistul să aibă prea mult timp să vorbească sau să gândească. Hotărâsem să am încredere în norocul meu, atâta timp cât mai ținea. M-am interesat în legătură cu trenurile și am aflat că era un expres spre Elveția o oră mai târziu. I-am spus proprietăresei că trebuie să plec până la Zürich pentru o zi și că nu luam cu mine decât un bagaj; putea să-l păstreze pe celălalt până la întoarcerea

mea? Apoi m-am dus la gară. Ai făcut vreodată așa ceva? Ai fost foarte precaut ani în șir și deodată arunci totul pe apa sâmbetei.

– Da, am spus. Dar uneori greșești. Crezi că soarta îți datorează ceva. Dar adevărul e că nu-ți datorează absolut nimic.

– Bineînțeles că nu, a spus Schwarz. Dar uneori îți pierzi încrederea în vechile metode și te hotărăști să încerci ceva nou. Helen vrusese să trec granița împreună cu ea cu trenul. N-am făcut așa și aș fi fost pierdut dacă nu m-ar fi salvat inspirația ei – așa că am ajuns la concluzia că e mai bine să procedez așa cum dorise ea.

– Serios? Ai făcut așa ceva?

Schwarz a dat din cap.

– Mi-am cumpărat un bilet la clasa întâi; luxul întotdeauna inspiră încredere. Nu m-am gândit la banii pe care-i aveam asupra mea până nu s-a pus în mișcare trenul. Nu puteam să-i ascund în compartiment; nu eram singur. Aveam un tovarăș de călătorie, un bărbat – era palid și părea speriat. Am încercat la toaletă. Amândouă erau ocupate. Trenul ajunsese la graniță. Instinctul m-a condus la vagonul restaurant. M-am așezat, am comandat o sticlă de vin scump și am cerut meniul.

„Aveți bagaje?" m-a întrebat chelnerul.

„Da, în vagonul următor".

„N-ați prefera să scăpați mai întâi de vamă? O să vă păstrez locul pentru când vă întoarceți".

„Asta poate să dureze mai mult. Adu-mi mai întâi ceva să mănânc că mor de foame. Plătesc anticipat ca să știi că mă întorc".

Am sperat ca vameșii să ocolească vagonul restaurant, dar n-am avut norocul. Chelnerul tocmai punea vinul și supa pe masă, când au intrat doi bărbați în uniformă. Între timp reușisem să strecor banii sub fața de masă care era dintr-un material foarte gros și să bag scrisoarea lui Helen în pașaport.

„Pașaportul", a zis crispat unul dintre vameși. I l-am întins. „Fără bagaj?" a întrebat înainte de a-l deschide.

„Doar un geamantan", am spus. „Prima ușă la clasa întâi".

„Va trebui să-l deschideți", a spus celălalt.

M-am ridicat. „Păstrează-mi, te rog, locul", l-am rugat pe chelner.

„Bineînțeles, domnule. Ați plătit în avans".

Vameșul s-a uitat la mine. „Ați plătit în avans?"

„Bineînțeles. Altfel nu mi-aș fi putut permite. După graniță trebuie să plătești cu franci elvețieni, pe care eu nu-i am".

Vameșul a râs. „Nu-i o idee rea", a zis. „Ciudat că nu se gândesc mai mulți la chestia asta. Mergeți înainte. Eu voi verifica ceilalți pasageri până ajung la compartimentul dvs".

„Și cu pașaportul meu cum rămâne".

„Nu vă fie teamă. Vă găsim noi".

M-am dus în compartimentul meu. Partenerul meu de călătorie arăta mai îngrijorat ca oricând. Din când în când își ștergea fața transpirată și mâinile cu o batistă umedă. Mă uitam la gară. Am deschis geamul. N-ar fi avut nici un rost să sar pe geam dacă aș fi fost prins; era imposibil să scap, dar într-un fel mă liniștea faptul că era geamul deschis.

Un vameș a apărut în ușă. „Bagajul dumneavoastră!"

Mi-am dat jos geamantanul și l-am deschis. S-a uitat înăuntru. Apoi a verificat bagajul tovarășului meu de călătorie. „În regulă", a zis și a salutat.

„Pașaportul meu?" am întrebat.

„Este la colegul meu".

Colegul lui a venit după câteva momente. Nu era același ofițer care îmi luase pașaportul, ci unul în uniformă de partid, cu ochelari și cu cizme înalte.

Schwarz a zâmbit aducându-și aminte.

– Cât de mult iubesc nemții cizmele.

– Au nevoie de ele, am spus eu. Ca să meargă prin bălegarul pe care l-au făcut.

Schwarz și-a golit paharul. Nu băuse mult. M-am uitat la ceas; era trei și jumătate. Schwarz a observat.

– Nu mai durează mult. O să ai destul timp să prinzi vaporul. Restul povestirii este despre fericire. Niciodată nu e prea mult de spus despre ea.

– Cum ai scăpat? l-am întrebat.

– Membrul de partid citise scrisoarea lui Helen. Mi-a dat înapoi paşaportul şi m-a întrebat dacă cunosc pe cineva în Elveţia. Am răspuns că da.

„Pe cine?"

„Pe Ammer şi Rotenberg".

Aceştia erau doi naziştii care lucrau în Elveţia. Orice refugiat care trăise acolo îi cunoştea şi îi ura.

„Şi pe altcineva?"

„Pe oamenii noştri din Berna. Bănuiesc că nu e nevoie să-i numesc acum pe toţi?"

A salutat. „Mult noroc. *Heil* Hitler!"

Tovarăşul meu n-a fost la fel de norocos. A trebuit să prezinte toate actele şi a fost supus unui interogatoriu foarte dur. Transpira şi se bâlbâia. Nu mai suportam să-l văd. „Pot să mă duc înapoi la vagonul restaurant?" am întrebat.

„Bineînţeles", a răspuns membrul Partidului Naţional Socialist. „Vă doresc poftă bună".

Vagonul restaurant se umpluse în absenţa mea. O familie de americani se aşezase la masa mea. „Credeam că îmi păstrezi locul", i-am spus chelnerului.

A dat din umeri. „Am încercat, domnule. Ce poţi să faci cu americanii? Nu înţeleg germana şi se aşază unde le convine. De ce nu vreţi să vă aşezaţi aici? O masă e o masă. Uitaţi, v-am mutat şi vinul".

Nu ştiam ce să fac. O familie alcătuită din patru persoane îmi ocupase masa. O fată foarte frumoasă de şaisprezece ani stătea lângă banii mei.

Nu puteam să insist să-mi primesc masa înapoi. Se putea isca un scandal. Eram încă pe teritoriu german.

Cum stăteam acolo încercând să iau o hotărâre, chelnerul a venit şi mi-a spus: „Vă rog frumos să vă aşezaţi, domnule. O să vă mut la masa cealaltă imediat după ce pleacă. Ştiţi că americanii mănâncă foarte repede. Sandviciuri şi suc de portocale. Apoi am să vă servesc un prânz foarte gustos".

Nu aveam de ales. M-am aşezat pe un scaun de unde puteam să văd locul în care erau ascunşi banii. E amuzant când te gândeşti – cu un minut înainte aş fi dat toţi banii de pe lume numai ca să scap. Acum singurul meu gând era cum să-mi recuperez banii imediat ce treceam de graniţă, chiar dacă aveam să iau cu asalt familia de americani. Am privit pe geam şi am văzut cum bărbatul cel îngrijorat era dat jos din tren. Primul meu sentiment, trebuie să recunosc, a fost unul de uşurare pentru că nu eram eu în pielea lui – apoi am simţit milă, dar în asemenea cazuri mila este doar o încercare ipocrită de a alunga ghinionul. Eram scârbit de mine, dar nu aveam ce face, chiar dacă aş fi vrut. Doream să trec graniţa în siguranţă şi să-mi recuperez banii. Nu era vorba de bani în sine, ci de siguranţă, de Helen, de lunile care urmau să vină; şi totuşi, era vorba de bani, de pielea mea, de fericirea mea egoistă. Niciodată nu scăpăm de asta. Dar întotdeauna există în noi un cabotin ipocrit şi nestăpânit care...

– Domnule Schwarz, l-am întrerupt. Cum v-aţi recuperat banii?

– Ai dreptate, a zis. Dar tirada mea face parte din poveste. Vameşii austrieci au venit în vagonul restaurant. Familia de americani nu numai că avea bagaje de mână, ci mai avea şi cufere date la vagonul de bagaje. Au trebuit să plece. Au mers şi copiii cu ei. Terminaseră de mâncat. Masa a fost debarasată. M-am mutat acolo, am pus mâna pe faţa de masă şi am simţit uşoara denivelare.

Din nou chelnerul mi-a mutat vinul.

„Totul a fost bine la vamă?" a întrebat.

„Bineînţeles", am răspuns. „Şi acum adu-mi, te rog, mâncarea. Suntem în Elveţia deja?"

„Nu", a răspuns. „Abia după ce porneşte trenul".

S-a dus în bucătărie, în timp ce eu aşteptam să se pună în mişcare trenul. Sunt sigur că cunoşti totul despre acest sentiment disperat de nerăbdare. Mă uitam afară la oamenii de pe peron; un pitic în smoching, cu pantaloni care-i erau prea scurţi muta încolo şi încoace un cărucior, încercând înnebunit să vândă vin austriac şi ciocolată. Omul speriat din compartimentul meu se întorcea înapoi. Era singur şi foarte grăbit. „Aţi băut foarte repede", a spus chelnerul lângă mine.

„Poftim?"

„Parcă aţi fi încercat să stingeţi un foc".

M-am uitat la sticlă. Era aproape goală. Nici nu-mi dădusem seama că am băut. În clipa aceea

vagonul s-a zdruncinat. Sticla s-a balansat. Am prins-o în braţe. Trenul a început să se mişte. „Adu-mi alta", am spus. Chelnerul a dispărut.

Am scos banii de sub faţa de masă şi i-am băgat în buzunar. O clipă mai târziu s-au întors americanii şi s-au aşezat la masa pe care o ocupasem eu cu câteva minute înainte. Au comandat cafea. Fata a început să facă poze. Foarte inteligent din partea ei, m-am gândit; era cel mai frumos peisaj din lume.

Chelnerul s-a întors cu sticla. „Suntem în Elveţia acum".

Am plătit vinul şi i-am dat un bacşiş gras. „Păstrează vinul", am spus. „Nu mai am nevoie de el. Vroiam să sărbătoresc ceva, dar văd că şi prima sticlă a fost mult pentru mine".

„Aţi băut pe stomacul gol", a explicat el.

„Da, aşa e". M-am ridicat.

„Este ziua dumneavoastră de naştere?" a întrebat chelnerul.

„Nu", am spus. „Este ziua nunţii mele de aur".

Bărbatul mărunţel din compartimentul meu a stat tăcut pentru câteva minute; încetase să mai transpire, dar nu exagerez când spun că hainele îi erau ude. Apoi a vorbit. „Suntem în Elveţia?"

„Da", am spus.

A tăcut din nou şi s-a uitat pe geam. Ne-am oprit într-o gară cu nume elveţian. Un şef de gară

elveţian a făcut un semnal cu un fanion. Doi poliţişti elveţieni stăteau de vorbă lângă vagonul de bagaje. Era un stand unde se vindea ciocolată elveţiană şi cârnaţi elveţieni. Omuleţul din compartimentul meu s-a aplecat în afară şi a cumpărat un ziar. „Suntem în Elveţia?" l-a întrebat pe vânzător.

„Desigur. Unde altundeva să fim? Zece gologani".

„Poftim?"

„Zece gologani. Zece centime. Pentru ziar".

Omul a plătit de parcă tocmai ar fi câştigat la loterie. Banii elveţieni trebuie că l-au convins. Pe mine nu mă crezuse. A deschis ziarul, l-a răsfoit, apoi l-a lăsat. A trecut ceva timp până să aud ce-mi spunea. Eram atât de plin de propria mea libertate încât roţile de tren parcă huruiau în capul meu. Apoi am văzut că-şi mişcă buzele şi mi-am dat seama că vorbea.

„În sfârşit am ieşit" – a spus ultându-se la mine – „am ieşit din blestemata dumitale de ţară, tovarăşe membru de partid, pe care voi, porcilor, aţi transformat-o în barăci şi lagăre de concentrare. Asta e Elveţia; e liberă; nimeni nu primeşte ordine de la tine sau de la alţii ca tine. Aici pot să spun ce vreau, nimeni nu-mi bagă pumnul în gură. Hoţilor, criminalilor, ucigaşilor, ce-aţi făcut din Germania!"

Făcuse spume la gură. Se uita la mine ca o femeie isterică la o broască râioasă. Din ce auzise credea că sunt un membru al partidului.

Am ascultat cu un calm imperturbabil. Eram foarte fericit că eram în siguranţă.

„Eşti un om curajos", am spus. „Am cu cel puţin zece kilograme mai mult decât tine, sunt cu cincisprezece centimetri mai înalt ca tine. Dar descarcă-ţi sufletul. O să te simţi mai bine".

„Cum îndrăzneşti să-ţi baţi joc de mine?" a ţipat mai furios ca oricând. „Nu mai suport. Nu mai suntem în ţara naziştilor. Ce aţi făcut cu părinţii mei? Ce v-a făcut bătrânul meu tată? Şi acum! Acum vreţi să distrugeţi toată lumea".

„Crezi că o să fie război?" am întrebat.

„Ca şi cum n-ai şti", a spus. „Ce altceva aţi putea face cu Reichul vostru de o mie de ani şi cu tot armamentul pe care-l aveţi? Criminalilor! Dacă n-aţi face război prosperitatea voastră aparentă se va prăbuşi şi, şi, voi o dată cu ea".

„Sunt de aceeaşi părere", am spus. Simţeam soarele după-amiezei târzii mângâindu-mă pe faţă. „Dar dacă câştigă Germania?"

Omul cu hainele umede s-a uitat la mine. I se pusese un nod în gât. „Dacă câştigaţi voi, atunci nu există Dumnezeu", a spus în cele din urmă cu greu.

„Sunt de acord cu tine". M-am ridicat.

„Nu mă atinge", mi-a şuierat. „O să fii arestat. O să trag semnalul de alarmă. Am să te denunţ. Trebuie să fii denunţat oricum, spionule! Am auzit ce-ai zis".

Asta-i tot ce-mi mai lipsea, mi-am zis. „Elveţia este o ţară liberă", am spus. „Nu poţi să arestezi

un om numai pe baza unui denunț. Ți-ai însușit niște idei proaste din Germania".

Mi-am luat bagajul și m-am mutat în alt compartiment. Am considerat că era preferabil să nu mă explic acestui isteric; și de asemenea preferam să nu stau cu el în compartiment. Ura este un acid care corodează sufletul, indiferent dacă tu ești cel ce urăște sau cel urât. Mă convinsesem de asta în timpul peregrinărilor mele.

Și așa am ajuns la Zürich.

CAPITOLUL 9

Muzica a încetat pentru o clipă. Imediat s-au auzit proteste pe ringul de dans. Orchestra a început să cânte mai tare ca înainte. O doamnă, într-o rochie galbenă și cu un șirag de diamante false în păr a început să cânte. Inevitabilul s-a produs: un neamț se ciocnise de un englez. Fiecare îl acuza pe celălalt că o făcuse intenționat. Șeful restaurantului împreună cu doi chelneri jucau rolul Ligii Națiunilor,

încercând să aplaneze conflictul, dar nimeni nu-i lua în seamă. Foxtrotul a fost urmat de un tango şi diplomaţii aveau de ales între a se face de râs pentru că stăteau pe ring fără să danseze sau să înceapă să danseze din nou. Ofiţerul neamţ nu prea părea să ştie tangoul, în timp ce englezul păstra numai măsura, fără să se mişte de pe loc. Amândoi au început să fie loviţi de alte perechi şi în cele din urmă discuţia s-a terminat. Roşii de furie s-au întors la locurile lor.

– De ce nu se provoacă la duel eroii noştri? a întrebat Schwarz încântat.

– Deci ai ajuns la Zürich, am spus.

A schiţat un zâmbet.

– De ce nu plecăm de aici?

– Unde ne-am putea duce?

– Trebuie să fie vreun bar ordinar care e deschis toată noaptea. Locul ăsta-i plin de hoituri dansând şi jucându-se de-a războiul.

A plătit şi l-a întrebat pe chelner dacă era vreun local unde ne puteam duce. Stelele încă mai străluceau pe cer, dar la orizont marea şi dimineaţa se întâlneau într-o îmbrăţişare albastră. Cerul era mai sus decât înainte. Mirosul de sare şi flori era şi mai puternic. Ziua avea să fie senină. Ziua, Lisabona are o înfăţişare teatrală care te încântă şi care te captivează, dar noaptea este ca un oraş din poveşti, coborând în terase luminate înspre mare, ca o

femeie în ţinută de seară ducându-se în jos să-şi întâlnească iubitul din întuneric.

Am stat o vreme în tăcere.

– Nu-i acesta felul în care obişnuiam să ne gândim la viaţă? a spus Schwarz în cele din urmă. O mie de lumini şi de străzi ducând spre infinit...

Nu am răspuns. Pentru mine viaţa era vaporul din port, care nu mergea spre infinit... Mergea spre America. Îmi făcusem plinul la aventuri; timpul a azvârlit în noi cu aventuri, de parcă ar fi fost nişte ouă clocite. Singura aventură pentru mine era un paşaport valabil, o viză şi un bilet. Pentru un călător împotriva voinţei sale, o viaţă normală reprezintă cel mai romantic vis, iar o aventură un chin.

– În ziua aceea Zürichul mi se părea aşa cum ţi se pare ţie astăzi Lisabona, a spus Schwarz. Era începutul a ceea ce credeam că pierdusem. Timpul – ştii asta – este o moarte diluată, o otravă administrată încet, în doze inofensive. La început ne stimulează şi ne face chiar să ne simţim nemuritori – dar picătură cu picătură şi zi de zi se face tot mai puternică şi în cele din urmă ne distruge sângele. Chiar dacă am vrea să ne răscumpărăm tinereţea cu preţul anilor pe care-i mai avem în faţă, nu am putea; acidul timpului ne-a schimbat, combinaţia chimică nu mai este aceeaşi. Ar fi necesar un miracol. Ei bine, acel miracol s-a petrecut la Zürich.

Stătea liniştit uitându-se la oraşul strălucitor de la picioarele noastre.

– Aceasta este cea mai groaznică zi din viaţa mea, a spus încet. Aş vrea să mi-o aduc aminte ca pe cea mai fericită. N-ar trebui amintirile să fie în stare să facă aşa ceva? Trebuie. Un miracol nu este niciodată perfect atunci când se petrece; întotdeauna mai sunt şi mici dezamăgiri. Dar o dată ce s-a dus pentru totdeauna şi când nimic nu-l mai poate schimba, amintirea l-ar putea face perfect şi atunci s-ar păstra aşa mereu. Dacă aş reuşi să-l trezesc din nou la viaţă acum, nu va rămâne întotdeauna neschimbat? Nu mă va însoţi atâta timp cât voi trăi?

Părea căzut din lună. Îţi trezea milă cum stătea pe trepte, uitându-se spre revărsatul zorilor, o siluetă uitată în noapte. Îmi părea foarte rău pentru el.

– E adevărat, am spus, încercând să-i menajez sentimentele. Cum putem fi siguri de fericirea noastră până când nu ştim cât din ea va rămâne cu noi?

– Singura cale – a şoptit Schwarz – este să ştim că n-o putem ţine sau păstra şi să renunţăm să mai încercăm. O speriem cu mâinile noastre neîndemânatice. Dar dacă putem să ne ţinem mâinile departe de ea, nu va continua ea să trăiască fără teamă în spatele ochilor noştri? Nu va sta acolo atâta timp cât ochii noştri mai trăiesc?

Privea în jos spre oraşul în care se găsea un sicriu din lemn de pin şi unde era ancorat un vapor.

O suferință mută îi descompunea trăsăturile; gura-i era o gaură neagră, ochii îi erau împietriți. Apoi s-a trezit din nou la viață.

Am continuat să coborâm dealul, îndreptându-ne spre port. După un timp a început să vorbească.

– Cine suntem noi? a zis. Cine ești tu? Cine sunt eu? Și ce-i cu restul oamenilor și cu cei care nu mai sunt? Ce este adevărat, un om sau imaginea lui din oglindă? O ființă umană în viață sau imaginea ei distrusă de durere? Am devenit eu și soția mea care a murit o singură persoană? S-ar putea ca înainte ea să nu fi fost niciodată în întregime a mea și că numai alchimia sinistră a morții a făcut-o acum altfel. Îmi aparține în întregime acum, când există numai ca o licărire fosforescentă în capul meu, acum când poate să răspundă numai când doresc eu și în felul în care doresc eu? Sau, după ce am pierdut-o o dată, o mai pierd și a doua oară, în fiecare clipă tot mai mult, pe măsură ce amintirea ei se șterge?

S-a uitat la mine.

– Trebuie s-o reții, mă înțelegi?

Am ajuns la o stradă în care șiruri lungi de trepte coborau dealul. Cu o zi înainte se ținuse aici un fel de festival. Ghirlande ofilite, care mă făceau

să mă gândesc la un cimitir, atârnau de bare metalice între cele două rânduri de case. Şiruri de becuri, întrerupte din când în când de felinare în formă de lalele, împodobeau strada. Mai sus, la distanţe de cincisprezece-douăzeci de metri, erau stele în cinci colţuri alcătuite din beculeţe electrice. Dar procesiunea sau festivalul trecuse şi decoraţiunile inutile îşi pierdeau tot mai mult contururile în lumina răsăritului. Departe de noi, mai jos, părea că se întâmplase ceva la circuitul electric: numai o singură stea ardea, producând o lumină ciudat de puternică şi palidă, cum se întâmplă cu luminile electrice numai la asfinţitul sau la răsăritul soarelui.

– Acesta este locul, a spus Schwarz, deschizând o uşă. Un bărbat solid şi foarte bronzat ne-a primit. Era o cameră cu tavanul foarte jos, cu butoaie de vin de-a lungul pereţilor şi cu câteva mese dintre care una era ocupată de un cuplu. Am comandat vin şi peşte prăjit rece. Altceva nici nu aveai de ales.

– Cunoşti Zürich-ul? m-a întrebat Schwarz.

– Da. Am fost arestat în Elveţia. Plăcute închisori. Mult mai bune decât cele din Franţa. Mai ales iarna. Din păcate însă niciodată nu te ţin mai mult de două săptămâni, cu toate că ai fi încântat să-ţi tragi sufletul mai mult timp. Apoi te deportează şi iar începe tot tămbălăul cu graniţa.

– Hotărârea de a trece graniţa la vedere într-un fel m-a eliberat, a spus Schwarz. Nu mai îmi

era teamă. Nu mă mai paraliza vederea unui polițist pe stradă; simțeam totuși un șoc, dar era destul de slab, doar atâta încât să mă facă să-mi apreciez libertatea.

L-am aprobat.

– Pericolul te face să pui un preț mai mare pe viață. Totul e perfect până când pericolul nu devine prea mare.

– Crezi? a întrebat Schwarz, uitându-se la mine într-un fel ciudat. Eu cred că merge și mai departe. Merge până la ceea ce numim moarte, și chiar mai departe. Încetează un oraș să existe doar din cauză că l-ai părăsit? Nu ar continua să existe în tine, chiar dacă ar fi distrus? Cine știe ce e moartea? Poate că viața nu e altceva decât o rază de lumină care trece încet peste fețele noastre schimbătoare. Poate că am avut o față înainte de a ne naște, și care va continua să existe și după ce toate fețele noastre trecătoare se vor fi stins de mult.

O pisică a venit furișându-se spre masa noastră. I-am aruncat o bucată de pește. Și-a ridicat coada și s-a întors.

– Ți-ai întâlnit nevasta în Zürich? am întrebat precaut.

– Am întâlnit-o la hotel. Șovăielile și stinghereala din Osnabrück dispăruseră; dispăruseră pentru totdeauna. Nu mai era nefericită și jignită, făcându-și un capital strategic din suferința ei. Am întâlnit o

femeie pe care nu o cunoşteam, o femeie pe care o iubeam. Se părea că nouă ani dintr-un trecut fără evenimente deosebite ne-au legat şi că trecutul pierduse puterea de a o înconjura. Şi pentru ea otrava timpului se evaporase o dată cu trecerea graniţei. Nu mai eram la cheremul trecutului; trecutul ne aparţinea nouă. De obicei trecutul este doar o reflectare deprimantă a anilor care s-au scurs; trecutul nostru devenise o oglindă care nu ne reflecta decât pe noi doi. Hotărârea de a ne croi un drum nou în viaţă, precum şi actul în sine ne-a rupt complet de tot ce fusese înainte astfel încât imposibilul s-a întâmplat: ne-am renăscut.

Schwarz s-a uitat la mine şi din nou i-am citit acea expresie ciudată pe chip.

– Şi a rămas aşa. Helen a fost cea care nu s-a lăsat descurajată. Eu nu puteam – mai ales spre sfârşit. Dar era de ajuns că ea reuşea. Asta era important. Nu eşti de acord? Dar acum trebuie s-o fac singur, numai de data asta; de aceea vorbesc cu tine acum. Da, ăsta-i motivul.

– Aţi stat în Zürich? am întrebat.

– Am stat o săptămână, a spus Schwarz pe un ton mai normal. Am stat în oraşul acela şi în ţara aceea, singura din Europa în care lumea începuse încă să se clatine. Aveam bani de ajuns pentru câteva luni. Helen adusese nişte bijuterii pe care puteam să le vindem şi în Franţa aveam desenele lăsate de Schwarz.

Ce mai vară a fost în 1939! Era de parcă Dumnezeu ar fi dorit să arate lumii pentru ultima dată cum era pacea şi ce urmau să piardă. Zilele erau pline până la refuz de o vară lipsită de griji şi au devenit de-a dreptul ireale când am părăsit Zürich-ul şi ne-am dus la lacul Maggiore în sud.

Helen primise scrisori şi telefoane de la familia ei. Le lăsase vorbă că pleacă la Zürich ca să-şi consulte doctorul. Era uşor pentru familia ei să afle unde era; sistemul de înregistrare elveţian este foarte eficient. Nu i-au dat pace cu întrebările şi reproşurile. Încă se mai putea întoarce. Trebuia să luăm o hotărâre.

Locuiam în acelaşi hotel, dar nu împreună. Eram căsătoriţi, dar în paşapoartele noastre apăreau nume diferite; uneori ne guvernează viaţa nişte bucăţele de hârtie; nu puteam trăi cu adevărat împreună. Era o situaţie ciudată, dar ne întărea sentimentul că timpul se întorsese înapoi pentru noi. După o lege eram soţ şi soţie, după alta nu. Noua ambianţă, separarea noastră de lungă durată şi mai ales schimbările produse asupra lui Helen în Elveţia – toate acestea creau o stare ciudată: totul părea vag, dar în acelaşi timp foarte real. Şi deasupra acestei ciudate lumi a noastre zburau ultimele rămăşiţe ale unui vis pe care abia ni-l mai puteam aduce aminte. La vremea respectivă nu am ştiut ce determinase această stare binecuvântată – am considerat-o drept un dar neaşteptat, ca şi cum

Dumnezeu mi-ar fi dat voie să repet o parte din existenţa mea de care îmi cam bătusem joc şi s-o transform acuma în ceva perfect. Cârtiţa care şi-a croit drum pe sub graniţe, fără paşaport, s-a transformat într-o pasăre care nu cunoştea nici un fel de frontiere.

Într-o dimineaţă, când m-am dus s-o văd pe Helen, am găsit-o vorbind cu domnul Krause, pe care mi l-a prezentat ca fiind un domn care lucrează la consulatul german. Când am intrat în cameră, ea a vorbit cu mine franţuzeşte şi mi s-a adresat cu domnule Lenoir. Krause a înţeles greşit şi m-a întrebat într-o franţuzească pocită dacă eram fiul faimosului pictor. Helen a râs. „Domnul Lenoir este din Geneva", a spus. „Dar vorbeşte şi germana. Totuşi este un mare admirator al lui Renoir".

„Vă plac impresioniştii?" m-a întrebat Krause.

„Are chiar şi o colecţie cu picturi ale impresioniştilor", a spus Helen.

„Am câteva desene", am spus. Transformarea moştenirii mele de la fostul Schwarz într-o colecţie era unul din ultimele capricii ale lui Helen. Dar cum unul din capriciile ei mă salvase de lagărul de concentrare, m-am hotărât să-i fac jocul.

„Cunoaşteţi colecţia lui Oskar Reinhart din Winterthur?" m-a întrebat Krause amabil.

Am dat din cap. „Reinhart are un Van Gogh pentru care mi-aş da o lună din viaţă".

„Care lună?" a întrebat Helen.

„Care Van Gogh?" a întrebat Krause.

„*Grădina azilului de nebuni*".

Krause a zâmbit. „Un tablou nemaipomenit".

A început să vorbească despre pictură şi când a ajuns la Luvru am putut să intru şi eu în vorbă datorită educaţiei primite de la fostul Schwarz. Acum am înţeles tactica lui Helen; încerca să-l împiedice pe Krause să mă recunoască drept soţul ei sau drept refugiat. Consulatul german nu se dădea în lături de la denunţarea unor persoane la poliţia elveţiană. Mi-am dat seama că Krause încerca să-şi dea seama de relaţia dintre mine şi Helen, aşa cum bănuise ea de la început. Acum îmi inventase o soţie – Lucienne – şi doi copii, cel mai mare fiind o fetiţă care cânta minunat la pian.

Ochii lui Krause se mutau de la unul la altul. A profitat de interesul nostru comun pentru artă pentru a mai sugera o întâlnire – de ce n-am lua masa împreună într-unul din micuţele restaurante de pe malul lacului, unde peştele este aşa de bun? – foarte rar ai ocazia să întâlneşti pe cineva care ştie într-adevăr ceva despre pictură.

Am răspuns cu acelaşi entuziasm – aş fi foarte încântat să ne întâlnim la întoarcerea mea în Elveţia. Asta ar fi cam peste vreo patru sau şase săptămâni. A fost surprins: nu trăiam în Geneva?

l-am spus că eram din Geneva, dar că trăiam la Belfort. Cum Belfort era în Franţa, i-ar fi venit mai greu să obţină informaţii despre mine. La plecare nu a rezistat tentaţiei de a pune o întrebare: unde am cunoscut-o pe Helen? Doi oameni cu asemenea afinităţi – este mai puţin obişnuit.

Helen s-a uitat la mine. „La doctor, domnule Krause. Oamenii bolnavi au mai multe afinităţi decât" – folosea un zâmbet maliţios – „cei care de prea multă sănătate au muşchi în loc de nervi, chiar şi în cap".

Krause a primit zeflemeaua lui Helen cu un zâmbet acru. „Înţeleg, madame".

Ca să nu fiu depăşit de Helen, am întrebat: „Nu privesc astăzi nemţii arta lui Renoir ca fiind degenerată? Pe Van Gogh, precis".

„Nu cunoscătorii dintre noi", a spus Krause, aruncându-ne încă o privire răutăcioasă şi apoi a plecat.

„Ce-a vrut?" am întrebat-o pe Helen.

„Să spioneze. Am încercat să te previn să nu vii, dar deja porniseşi. Fratele meu l-a trimis. Cum urăsc toate astea!"

Braţul întunecat al Gestapo-ului se întinsese peste graniţă ca să ne amintească că nu eram complet liberi. Krause o rugase pe Helen să treacă pe la consulat când îi convenea. Nimic urgent, dar

pașaportul ei trebuia să aibă o ștampilă nouă. Un fel de viză de ieșire. Fusese uitată.

„Zice că e un regulament nou", a spus Helen.

„Minte", am răspuns eu. „Aș fi știut și eu despre el. Refugiații află întotdeauna despre chestiile astea. Dacă te duci, sunt în stare să-ți ia pașaportul".

„Și atunci aș fi o refugiată ca tine?"

„Da, dacă nu cumva te hotărăști să te întorci înapoi".

„Rămân", a spus. „Nu mă duc la nici un consulat și nici nu mă mai întorc în Germania".

Nu mai vorbiserăm despre asta înainte. Aceasta era hotărârea ei. Nu am răspuns. Doar am privit-o pe Helen. În spatele ei vedeam cerul, copacii din parc și suprafața strălucitoare a lacului. Fața ei era întunecată în lumina puternică. „Nu ești răspunzător", a spus nerăbdătoare. „Nu tu m-ai convins și nu are nici o legătură cu tine. Chiar dacă n-ai exista, nu m-aș mai întoarce înapoi. Acum ești mulțumit?"

„Da", am spus surprins și mai degrabă rușinat. „Dar nu mă gândeam la asta".

„Știu, Josef. Așa că, să nu mai discutăm despre subiectul ăsta. Niciodată".

„Krause se va întoarce" – am spus – „sau dacă nu el, atunci altcineva".

A dat din cap. „O să ne facă necazuri dacă află cine ești. De ce n-am merge în sud?"

„Nu putem merge în Italia. Poliția lui Mussolini lucrează mână-n mână cu Gestapo-ul".

„Nu mai există și alt sud?"

„Ba da. Locarno, Lugano".

Am luat trenul chiar în după-amiaza aceea. Cinci ore mai târziu stăteam pe terasa cafenelei Svizzera, în piața centrală din Ascona, într-o lume care nu era la cinci, ci la cincizeci de ore distanță de Zürich. Peisajul era italian, orașul era plin de turiști și nimeni nu părea să se gândească la altceva decât la înotat, la făcut plajă și să se bucure de ele atâta timp cât se mai putea. Îți mai aduci aminte ultimele luni de pace? Plutea ceva ciudat în aer deasupra întregii Europe, a spus Schwarz.

– Da, am spus. Toată lumea spera într-o minune. Un al doilea München. Apoi un al treilea. Și așa mai departe.

– Era o împletire între speranță și disperare. Timpul se oprise în loc. În umbra dezastrului care se apropia, orice altceva părea ireal. Era ca și cum o enormă cometă medievală ar fi împărțit cerul cu soarele. Totul era scăpat de sub control. Și totul era posibil.

– Când te-ai dus în Franța? am întrebat.

– Ai dreptate. Orice altceva a fost temporar. Franța este casa incomodă a celor fără patrie. Toate

drumurile duc în Franţa. O săptămână mai târziu Helen a primit o scrisoare de la Herr Krause, spunându-i să se prezinte imediat la consulatul din Zürich sau Lugano. Era urgent.

Trebuia să plecăm. Elveţia era prea mică şi prea bine organizată. Am fi fost găsiţi oriunde ne-am fi dus. Şi oricând actele mele puteau fi verificate; ar fi văzut că paşaportul meu era fals şi m-ar fi arestat. Ne-am dus la Lugano, dar ne-am ţinut departe de consulatul german. În schimb am fost la consulatul francez. Am obţinut vize turistice valabile şase luni. Mă aşteptam să primim vize pentru cel mult trei luni.

„Când plecăm?" am întrebat-o pe Helen.

„Mâine".

Am luat ultima cină în grădina Albergo della Posta în Ronco, un sat situat sus pe dealuri, ca un cuib de rândunele, având o privelişte minunată asupra lacului. Lampioane japoneze atârnau în copaci, pisici se căţărau pe ziduri, iar de la terasele de mai jos se simţea mirosul trandafirilor şi iasomiei sălbatice. Lacul cu insulele sale – se zicea că pe una dintre ele fusese pe vremea romanilor un templu închinat zeiţei Venus – părea încremenit; munţii din jur, de culoarea cobaltului albastru, se profilau pe cerul luminos. Am mâncat *spaghetti* şi *piccata* şi am băut vin. A fost o seară de o dulceaţă şi o melancolie aproape de nesuportat.

„Păcat că trebuie să plecăm", a spus Helen. „Mi-ar fi plăcut să-mi petrec vara aici".

„Vei mai avea nenumărate ocazii să spui asta".

„Am altceva mai bun de spus? De prea multe ori am spus exact contrariul a ceea ce doream".

„Contrariul?"

„Păcat că trebuie să *stau* aici".

I-am luat mâna. Pielea îi era foarte bronzată – o prindea soarele foarte uşor. „Te iubesc foarte mult", am spus. „Te iubesc şi pe tine şi clipa asta şi vara care nu va mai dura şi acest peisaj pe care-l părăsim şi pentru prima dată şi pe mine, pentru că nu sunt altceva decât o oglindă care te reflectă, şi în acest fel am două exemplare din tine. Dumnezeu să binecuvânteze această seară şi această oră!"

„Dumnezeu să binecuvânteze totul! Să bem pentru asta. Şi Dumnezeu să te binecuvânteze şi pe tine pentru că în sfârşit ai îndrăznit să spui ceva ce în mod normal te-ar fi făcut să roşeşti".

„Roşesc", am spus. „Dar numai în interior şi nu mi-e ruşine. Trebuie să mă obişnuiesc. Chiar şi o omidă trebuie să se obişnuiască cu lumina, atunci când iese din întuneric şi descoperă că are aripi. Cât de norocoşi sunt oamenii de aici! Şi ce frumos miroase iasomia sălbatică! Chelneriţa spune că în zonă sunt păduri întregi de iasomie".

După ce am terminat vinul, am pornit să ne plimbăm pe străduţele înguste. Am luat-o pe dru-

mul cel vechi care mergea pe lângă cimitirul Ronco, plin de flori și cruci, și apoi cobora dealul înspre Ascona. Sudul este un vrăjitor; palmierii și leandrii îți șterg toate gândurile din minte și-ți dau frâu liber imaginației. Răsăreau tot mai multe stele. Cerul era ca un steag imens al Statelor Unite ale universului. Cafenelele din *piazza* trimiteau raze de lumină până departe pe lac, iar dinspre văi bătea o briză rece.

Am ajuns la casa pe care o închiriasem pe malul lacului. Era mică, dar avea două dormitoare. Asta părea să fie de ajuns pentru moralitatea locală. „Cât timp putem să trăim din banii pe care-i avem?" a întrebat Helen.

„Un an de zile, dacă suntem atenți. Poate chiar și un an și jumătate".

„Și dacă nu suntem atenți?"

„Doar vara asta".

„Atunci hai să lăsăm toate grijile la o parte", a spus Helen.

„O vară este scurtă".

„Da", a spus cu o violență bruscă. „O vară este scurtă, și viața este scurtă, dar de ce? Pentru că știm cât de scurte sunt. Știu pisicile astea de aici că viața-i scurtă? Știu poate păsările? Sau fluturii? Pentru ei durează la nesfârșit. Nimeni nu le-a spus. Dar de ce ni s-a spus nouă?"

„Sunt mai multe răspunsuri la întrebarea asta".

„Dă-mi numai unul".

Stăteam în camera întunecată. Uşile şi geamurile erau deschise. „Un răspuns este faptul că viaţa ar fi de nesuportat dacă ar dura la infinit".

„Crezi că ne-am plictisi? Ca şi Dumnezeu? Nu e adevărat. Mai dă-mi unul".

„În viaţă este mai multă nefericire decât fericire. Este o binecuvântare că viaţa se mai şi termină o dată şi-o dată".

Helen a tăcut pentru o vreme. Apoi a spus: „Nu e nici un grăunte de adevăr în tot ce-ai spus. Spunem asemenea lucruri numai pentru că ştim că nu suntem aici ca să rămânem şi că nu avem de ce ne agăţa. Nu e nici o milă în asta. Doar o inventăm. O inventăm pentru că este singura noastră speranţă".

„Nu credem toţi în ea?" am întrebat.

„Eu, nu".

„Nu crezi în speranţă?"

„Nu cred în nimic. Într-o zi ne vine sorocul şi cu asta basta". Şi-a aruncat hainele pe pat. „E la fel pentru toţi. Un prizonier speră să evadeze. Poate că şi reuşeşte. Dar data viitoare nu va mai fi la fel de norocos".

„Da, dar el speră. Într-o încetare. Asta-i tot".

„Da, asta-i tot. La fel e şi cu lumea şi cu războiul. Lumea speră într-o încetare. Dar nimic nu poate împiedica izbucnirea războiului".

„Poate că totuşi poate fi împiedicat", am spus. „Dar moartea nu".

„Nu râde", a strigat ea.

M-am apropiat de ea. Ferindu-se de atingerea mea, a ieşit pe uşă în grădină.

„Ce s-a întâmplat?" am întrebat surprins. Afară era mai multă lumină. Am văzut că faţa-i era înecată în lacrimi. Nu mi-a răspuns şi nici eu nu am mai insistat. „Sunt beată", a spus în cele din urmă. „Nu-ţi dai seama?"

„Nu".

„Am băut prea mult vin".

„Nu de ajuns. Mai e o sticlă".

Pe pajiştea din spatele casei era o masă de piatră. Am pus sticla pe ea şi apoi m-am dus în casă după pahare. Când m-am întors am văzut-o pe Helen traversând pajiştea, mergând spre lac. N-am urmat-o imediat. Am umplut paharele; vinul bătea în negru în lumina slabă. Am străbătut încet pajiştea, îndreptându-mă spre palmierii şi leandrii de la marginea lacului. Eram îngrijorat. Am răsuflat uşurat când am zărit-o. Stătea lângă apă, aplecată şi ciudat de pasivă, de parcă ar fi aşteptat ceva, o voce sau poate o nălucă. Nu am făcut nici un zgomot, nu atâta ca s-o urmăresc, ci de teamă să n-o sperii. După un timp a oftat şi s-a îndreptat. Apoi a intrat în apă.

Când am văzut-o înotând m-am dus în casă ca să-i aduc un prosop şi halatul de baie. Apoi m-am aşezat pe un bloc de granit şi am aşteptat. La distanţă, capul cu părul ud părea foarte mic; ea

era tot ce aveam pe lume şi primul meu impuls a fost s-o chem înapoi. Dar în acelaşi timp mi-am dat seama că dorea să-şi clarifice gândurile, că avea o problemă pe care eu nu o cunoşteam şi pentru că era acum un moment crucial; pentru ea apa însemna destin, întrebare şi răspuns. Trebuia să se descurce singură, ca oricare dintre noi – cel mai bun lucru pe care-l poate face altcineva este să fie alături şi să-ţi ofere puţină căldură.

Helen a înotat în larg într-un arc, iar acum se întorcea în linie dreaptă înspre mine. Am văzut-o apropiindu-se, cu părul negru profilat pe suprafaţa roşiatică a lacului. A ieşit suplă şi senină din apă şi a alergat înspre mine.

„E rece. Şi pare a fi bântuit de duhuri. Menajera spune că sub insule trăieşte o caracatiţă mare".

„Cei mai mari peşti din lac sunt ştiucile bătrâne", am spus în timp ce o înveleam în prosop. „Nici vorbă de caracatiţe. Toate caracatiţele sunt în noua Germanie. Dar apa este întotdeauna mai ciudată noaptea".

„Dacă ne putem gândi că există caracatiţe, atunci trebuie că şi există", a spus Helen. „Nu poţi să te gândeşti la ceva ce nu există".

„Aceasta ar fi o modalitate foarte simplă pentru a dovedi existenţa lui Dumnezeu".

„Nu crezi în el?"

„Astă-seară cred orice".

S-a lipit de mine. Am lăsat prosopul ud să cadă şi i-am dat halatul.

„Crezi că trăim mai mult decât o singură dată?" a întrebat Helen.

„Da", am spus fără să ezit.

A suspinat. „Slavă Domnului. N-aş fi vrut să trebuiască să te conving, nu acum. Sunt obosită şi mi-e frig. Tot uit că apa asta vine din munţi".

Împreună cu sticla de vin cumpărasem şi o sticlă de *grappa* de la Albergo della Posta. *Grappa* este un rachiu preparat din coji de grapefruit, foarte tare şi aromat, bun pentru împrejurări ca aceasta. M-am dus înăuntru să-l aduc. I-am umplut un pahar foarte mare. L-a băut încet. „Nu-mi place că trebuie să plec de aici".

„O să uiţi foarte repede locul acesta", am spus eu. „Mergem la Paris. N-ai mai fost acolo niciodată. Este cel mai frumos oraş din lume".

„Cel mai frumos oraş din lume este acela în care eşti fericit. Am spus o banalitate?"

Am râs. „Hai să nu ne facem griji despre stilul tău", am spus. „Dacă asta-i o banalitate, atunci niciodată nu ne vom putea plânge că avem prea multe. Mai vrei *grappa*?"

A dat din cap. Mi-am adus şi eu un pahar. Am stat afară, la masa de piatră până când i s-a făcut somn lui Helen. Am dus-o la culcare. A adormit imediat lângă mine. Priveam prin uşa des-

chisă pajiștea, care încetul cu încetul și-a modificat culoarea de la albastru la argintiu. Helen s-a sculat după o oră și s-a dus în bucătărie ca să bea apă. S-a întors cu o scrisoare care sosise în timp ce fuseserăm plecați la Ronco. Cred că până atunci stătuse la ea în cameră. „De la Martens", a zis.

A citit-o și a lăsat-o jos. „Știe că ești aici?" am întrebat.

A dat din cap. „A spus familiei mele că m-a sfătuit să merg în Elveția ca să fiu examinată din nou și că va trebui să stau câteva săptămâni".

„Ai fost la el să te trateze?"

„Din când în când".

„Pentru ce anume?"

„Nimic deosebit", a spus și și-a băgat scrisoarea în geantă. Nu mi-a dat-o s-o citesc.

„De unde ai cicatricea aceea?" am întrebat-o.

Avea o dungă albă și subțire pe abdomen. O observasem și înainte, dar acum având pielea bronzată îți sărea și mai mult în ochi.

„O mică operație. Nimic important".

„Ce fel de operație?"

„Una despre care femeile nu vorbesc. Li se întâmplă destul de des".

A stins lumina. „E bine că ai venit după mine", mi-a șoptit ea. „Altfel n-aș mai fi rezistat. Iubește-mă. Iubește-mă și nu mai pune întrebări. Niciodată".

CAPITOLUL 10

Fericire! a spus Schwarz. Cum ţi se amestecă culorile ei în cap. Ca şi culorile cămăşilor ieftine date la spălătorie. Numai oamenii nefericiţi ştiu să ţină cont de orice. Ne-am dus la Paris şi am închiriat două camere într-un hotel mic de pe *Quai des Grands-Augustins*, pe malul stâng al Senei. Nu era lift, scările erau tocite din cauza vechimii lor, camerele erau mici; dar aveam o privelişte frumoasă: Sena, standurile anticarilor de pe chei, Palatul de Justiţie şi Notre-Dame. Aveam paşapoarte. Am fost nişte fiinţe umane până în septembrie 1939.

Am fost fiinţe umane până în septembrie şi nu conta dacă paşapoartele erau valabile sau nu. Dar a constituit o mare diferenţă o dată cu începerea „războiului mincinos".

„Din ce trăiai când ai mai stat aici?" m-a întrebat într-o zi Helen. „Aveai voie să munceşti?"

„Bineînţeles că nu. N-aveam voie nici măcar să exist. Cum te poţi aştepta ca o persoană inexistentă să primească un permis de muncă?"

„Şi atunci din ce ai trăit?"

„Nu-mi aduc aminte", am răspuns foarte sincer. „Am avut diferite ocupaţii. Nici una nu dura prea mult. Francezii nu se omoară cu respectatul

legilor. Întotdeauna găseşti ceva de făcut dacă accepţi un salariu foarte mic. Încărcam lăzi la *Les Halles*; am făcut pe chelnerul; eram negustor ambulant de cravate, şosete şi cămăşi; am dat lecţii de germană; din când în când comitetul refugiaţilor îmi dădea câte ceva; îmi vindeam lucrurile; scriam articole scurte pentru ziare elveţiene".

„N-ai putut să obţii o slujbă de ziarist ca înainte?"

„Nu, pentru aşa ceva ai nevoie de permis de muncă şi de rezidenţă. Ultima mea slujbă a fost de curier. Apoi a venit Schwarz şi existenţa mea «apocrifă?»".

„De ce apocrifă?"

„Pentru că trebuia să fiu altcineva, să trăiesc sub acoperirea unui nume fals. Eu încetasem să mai exist".

„Aş dori să nu mai vorbeşti aşa", a spus Helen.

„Nu contează cum îi spun. O viaţă dublă, o viaţă împrumutată. Sau o a doua viaţă. Da, poate că aşa e cel mai corect spus. Suntem ca nişte paria fără regrete pentru că ne-am pierdut memoria – memoria îi face pe oameni să simtă că au pierdut lucrurile bune fără să le îmbunătăţească pe cele rele".

Helen a râs. „Ce suntem acum? Impostori, cadavre sau duhuri?"

„Din punct de vedere legal suntem turişti. Avem permisiunea de a fi aici, dar nu pe aceea de a munci".

„Bine", a spus. „Atunci nu vom lucra. Hai să mergem pe *Ile Saint-Louis* şi să stăm pe o bancă la soare. Apoi mergem la *Café de France* şi mâncăm pe terasă. Ce părere ai de program?"

„E un program foarte bun", am spus. Şi l-am respectat întocmai. Am încetat să mai caut ceva de lucru la negru. De săptămâni de zile eram încontinuu împreună. În lume timpul era luat cu asalt de ediţii speciale, mişcări de trupe, sesiuni de urgenţă ale Camerei, dar toate astea nu aveau nimic de a face cu noi. Noi trăiam în eternitate. Atunci când lumea ta e plină de sentimente, nu mai ai loc şi pentru timp. Eşti pe un alt tărâm, în afara timpului. Sau nu crezi asta?"

Schwarz s-a întors spre mine cu o privire disperată.

– Nu mă crezi?

Eram obosit şi nu mă puteam stăpâni să nu fiu şi nerăbdător. Poveştile despre fericire sunt neinteresante şi aberaţiile lui Schwarz despre eternitate mă lăsau rece.

– Nu ştiu, am răspuns absent. Poate că fericirea sau eternitatea vine o dată cu moartea; atunci calendarul se opreşte şi o dată cu el şi timpul. Dar dacă continuăm să trăim, n-avem ce face – orice întreprindem are loc în timp şi timpul trece.

– N-o s-o las să moară! a spus Schwarz dintr-o dată cu violenţă. Vreau să rămână nemişcată ca o statuie de marmură. Nu ca un castel de

nisip care este luat de-un val. Ce se alege de morţii pe care-i iubim? Ce se alege de ei? Nu vor muri iarăşi şi iarăşi? Unde altundeva sunt dacă nu în memoria noastră? Faţa ei! Sunt singurul care o mai ştie. Pot s-o las să fie distrusă de timp? Ştiu că se va şterge chiar şi în mintea mea, va fi distorsionată şi falsificată dacă nu reuşesc s-o proiectez şi s-o construiesc undeva în afara mea. Plăsmuirile şi închipuirile minţii mele o vor încolăci ca iedera şi o vor distruge şi în cele din urmă nu va mai rămâne nimic altceva în afară de iederă. Sunt convins de asta. De aceea trebuie să-mi salvez memoria de mine însumi, de egoismul meu corosiv care mă va face să încerc să uit ca să pot să trăiesc în continuare. Nu înţelegi?

– Înţeleg, domnule Schwarz, am spus cât se poate de blând. De aceea vorbeşti cu mine acum – ca să îţi salvezi memoria de tine însuţi...

Eram supărat pe mine că fusesem aşa de grosolan mai devreme. Omul era nebun cu o nebunie logică, un Don Quijote hotărât să se lupte cu morile de vânt ale timpului, iar eu aveam prea mult respect pentru durerea sa ca să încerc să-i analizez starea.

– Dacă reuşesc... Schwarz n-a mai putut continua. Apoi a încercat din nou. Dacă reuşesc, va fi în siguranţă faţă de orice aş face. Mă crezi?"

– Da, domnule Schwarz. Memoria noastră nu este un sicriu din fildeş într-un muzeu prăfuit. Este

un animal care trăiește, mănâncă și digeră. Se consumă ca legendara pasăre Phoenix pentru ca noi să putem trăi mai departe și să nu fim distruși de el. Asta încerci să previi.

– Da, asta e! Ochii îi erau plini de recunoștință. Ai spus că memoria se poate transforma în piatră numai dacă murim. Asta o să fac.

– Vorbeam aiurea, am spus pe un ton plictisit. Uram astfel de conversații. Cunoscusem atâția nevrotici; apăruseră din cauza exilului ca ciupercile după ploaie.

– N-o să-mi iau viața, a spus Schwarz și a zâmbit de parcă mi-ar fi citit gândurile. Viețile umane sunt prea prețioase acum. O să mor numai ca Josef Schwarz. Mâine dimineață când ne vom despărți, Josef Schwarz va fi mort.

Mi-a trecut un gând prin cap și o dată cu el o speranță nebună.

– Ce o să faci? l-am întrebat.

– O să dispar.

– Ca Josef Schwarz?

– Da.

– Numai numele?

– Tot ce a fost Josef Schwarz o să dispară. Fostul meu eu.

– Ce o să faci cu pașaportul?

– N-o să mai am nevoie de el.

– Ai altul?

Schwarz a făcut semn din cap că nu.

– Nu am nevoie de nici unul.

– Ai viza americană în el?

– Da.

– Mi l-ai vinde mie? am întrebat cu toate că nu aveam nici un ban.

Schwarz a făcut semn că nu.

– De ce nu?

– Nu pot să-l vând, a spus Schwarz. L-am primit cadou. Dar pot să ți-l dăruiesc. Mâine dimineață. Poți să-l folosești?

– Doamne, Dumnezeule, am spus cu respirația tăiată. Să-l folosesc! Mi-ar salva viața. Eu nu am viza americană în al meu și nici nu am vreo idee cum aș putea-o obține mâine.

Schwarz a zâmbit trist.

– Cum se repetă lucrurile. Îmi aduci aminte de vremea când Schwarz era pe moarte; stăteam în camera lui și nu mă puteam gândi la altceva decât la pașaportul care avea să mă facă din nou om. Bine. Ți-l dau pe al meu. Trebuie numai să schimbi fotografia. Vârsta trebuie să fie cam aceeași.

– Treizeci și nouă, am spus.

– O să ai cu cinci ani mai mult. Știi pe cineva care se pricepe la pașapoarte?

– Da, am răspuns. Cunosc pe unul aici. E foarte simplu de schimbat fotografia.

Schwarz a dat din cap.

– Mai ușor decât personalitatea. A privit în gol pentru o clipă. N-ar fi ciudat dacă ai începe să

manifeşti şi tu un interes pentru pictură? Ca Schwarz – şi mai târziu eu.

M-au trecut fiorii.

– Un paşaport este o bucată de hârtie, am spus. Nu are nimic magic.

– Nu? a spus Schwarz.

– Ba da, am spus. Dar nu în felul acela. Cât aţi mai stat la Paris?

Eram aşa de tulburat de promisiunea lui Schwarz că nici n-am auzit ce spunea. Nu mă puteam gândi decât la ce aveam de făcut ca să obţin viza şi pentru Ruth. Puteam să încerc să spun că este sora mea. Dar mai mult ca sigur că n-ar fi mers; totul era foarte strict la consulatul american. Trebuia totuşi să încerc, dacă nu se mai întâmpla şi un al doilea miracol. Apoi l-am auzit pe Schwarz vorbind.

– Într-o zi a apărut în camera noastră din Paris, a spus. Îi trebuiseră şase săptămâni, dar ne găsise. De data asta n-a trimis pe nimeni de la consulatul german. A venit în persoană. Stătea în camera de hotel cu stampele cu scene pastorale din secolul al XVIII-lea – Georg Jürgens, Obersturmbannführer, fratele lui Helen, înalt, cu umerii laţi, de vreo sută de kilograme sau chiar mai mult şi de zece ori mai german decât în Osnabrück, în ciuda hainelor civile pe care le purta. I se citea ura în priviri.

„Deci totul a fost numai minciună", a spus. Mi s-a părut mie că pute ceva".

„N-ar trebui să te surprindă", am spus. „Oriunde te duci tu, pute. Mă întreb de ce".

Helen a început să râdă.

„Încetează cu râsul", a urlat Georg.

„Încetează cu urlatul!" am spus. „Sau o să pun să te dea afară".

„De ce nu încerci s-o faci singur?"

Am dat din cap. „Tot mai faci pe eroul când nu e nici un pericol? Mă depășești cu zece kilograme. Nimeni nu ne-ar trimite în ring împreună. Ce vrei?"

„Nu te privește, trădătorul naibii. Ieși. Vreau să vorbesc cu sora mea".

„Rămâi exact unde ești!" mi-a spus Helen. Era înfuriată la culme. Încet s-a ridicat din scaunul ei și a apucat o scrumieră de marmură. „Încă un cuvânt pe tonul ăsta și te trezești cu asta-n cap", a spus foarte calmă. „Aici nu-i Germania".

„Nu, din păcate. Dar nu contează. În curând va fi".

„Niciodată", a țipat Helen. „Poate că voi, roboți înarmați, o veți cuceri pentru un timp, dar va continua să fie Franța. Despre asta-i venit să vorbim?"

„Am venit să te iau acasă. Nu știi ce pățești dacă te prinde războiul aici?"

„Mai nimic".

„Te vor băga la închisoare".

Helen a fost surprinsă pe moment.

„Poate ne vor duce într-un lagăr", am spus. „Dar va fi un lagăr de internare – nu unul de concentrare ca în Germania..."

„Ce ştii tu despre asta?" a rânjit Georg.

„Foarte multe", am răspuns. „Am fost într-unul de-ale voastre, mulţumită ţie".

„Vierme ce eşti. Ai fost într-un lagăr de reabilitare", a spus Georg plin de încântare. „Dar nu ţi-a folosit deloc. În clipa în care ai fost eliberat, ai şi dezertat".

„Îţi admir terminologia", am spus. „Dacă cineva scapă din ghearele voastre, o numiţi dezertare".

„Cum altfel să-i spun? Primiseşi ordin să nu părăseşti Germania".

Am făcut un semn de lehamite. Mai avusesem destule discuţii de acest gen cu Georg înainte de a fi avut puterea să mă închidă.

„Georg a fost întotdeauna un idiot", a spus Helen. „Un debil mintal cu muşchi puternici. Are nevoie de filosofia sa blindată ca o femeie grasă de un corset, pentru că fără el n-ar avea nici o formă. Nu are rost să discuţi cu el. Face atâta gălăgie pentru că e foarte slab".

„Ia mai termină!" a spus Georg mult mai liniştit decât m-aş fi aşteptat. „Fă-ţi bagajul, Helen. Treaba e serioasă. Luăm trenul diseară".

„Cât de serioasă?"

„O să fie război. Altfel n-aş fi venit aici".

„Oricum ai fi venit", a spus Helen. „La fel cum ai făcut acum doi ani în Elveția când nu am vrut să mă mai întorc. E destul de neplăcut pentru un membru loial al partidului să aibă o soră care nu vrea să trăiască în Germania. M-ai convins atunci să mă întorc. Dar de data asta rămân aici și nu are nici un rost să mai discutăm despre asta".

Georg s-a uitat la ea cu răutate. „Din cauza canaliei ăsteia? Bănuiesc că nemernicul ăsta ți-a băgat asta-*n* cap".

Helen a râs. „Canalie – n-am mai auzit acest cuvânt de mult timp. Parcă au trecut secole de atunci. Nu, această canalie, soțul meu, nu a încercat să-mi bage așa ceva în cap. Din contră, a făcut tot ce a putut ca să mă trimită înapoi. Dar, spre deosebire de tine, din alte motive".

„Vreau să vorbim între patru ochi", a spus Georg.

„N-are nici un rost", a spus Helen.

„Ești sora mea".

„Sunt o femeie căsătorită".

„Da, dar asta nu e o legătură de sânge", a spus Georg. Apoi dintr-o dată a adoptat tonul unui copil jignit. „Nu mi-ai oferit .nici măcar un scaun. Bat atâta cale, tocmai de la Osnabrück și nu mă inviți nici măcar să iau loc".

Helen a râs. „Nu e camera mea. Soțul meu plătește chiria".

„la loc, Obersturmbannführer şi tovarăş al lui Hitler", am spus. „Dar nu sta prea mult".

Georg mi-a aruncat o privire furioasă şi s-a trântit pe canapeaua uzată care a scârţâit sub greutatea sa. „Aş dori să stau de vorbă numai cu sora mea. Nu vrei să bagi chestia asta-n cap?"

„M-ai lăsat să vorbesc singur cu ea când i-ai trimis să mă aresteze?" l-am întrebat.

„Aia a fost cu totul altceva".

„Cu Georg şi tovarăşii lui de partid, tot ce fac ei este cu totul altceva", a spus Helen. „Când omoară sau arestează oameni pentru că au o părere diferită de a lor, când te trimit într-un lagăr de concentrare, ei apără onoarea pătată a patriei – am dreptate Georg?"

„Exact".

„El are întotdeauna dreptate", a continuat Helen. „N-are niciodată îndoieli, n-are niciodată mustrări de conştiinţă. Este întotdeauna de partea dreptăţii, acolo unde se află puterea. Este ca Führer-ul – cel mai mare adept al păcii pe pământ, atâta timp cât toţi fac ce vrea el. Ceilalţi creează probleme. Am dreptate, Georg?"

„Ce are asta a face cu noi?"

„Totul", a spus Helen. „Şi nimic. Nu-ţi dai seama cât de ridicol este simţul tău de dreptate în acest oraş al toleranţei? Chiar îmbrăcat în haine civile, întotdeauna porţi cizme ca să zdrobeşti oamenii sub talpa lor. Dar aici nu ai nici o putere.

Încă nu. Aici nu mă poţi înrola în dulcea şi totodată dârza ta Asociaţie Naţională a Femeilor Socialiste. Aici nu mă poţi trata ca pe un prizonier. Aici pot să respir şi intenţionez să rămân aici ca să pot să respir şi mai departe".

„Ai un paşaport german. O să fie război. Vei fi închisă".

„Nu imediat. Oricum, prefer să fiu într-o închisoare de aici decât în una din Germania. Pentru că şi tu ai fi nevoit să mă închizi. N-aş mai fi aceeaşi acum, după ce am respirat aerul dulce al libertăţii, acum când ştiu cum e să fiu departe de tine şi de barăcile tale şi de fermele tale umane şi de strigătele tale oribile. N-aş mai putea să-mi ţin gura".

M-am ridicat. Nu mai suportam s-o văd expunându-se acestui vulgar reprezentant al Partidului Naţional Socialist, care niciodată n-ar fi fost în stare s-o înţeleagă.

„Toată vina e a lui!" a ţipat Georg. „Cosmopolitul dracului. El te-a corupt. Aşteaptă numai şi o să-ţi venim de hac".

S-a ridicat şi el. Ar fi putut cu uşurinţă să mă bată. Era de două ori cât mine şi datorită tratamentului urmat în lagărul de reabilitare mă alesesem cu un cot anchilozat. „Să nu-l atingi nici măcar cu un deget", a spus Helen foarte blând.

„Laşul!" a spus Georg. „De ce trebuie să-l aperi? Nu poate să-şi poarte singur de grijă?"

Schwarz s-a întors înspre mine.

– E un lucru ciudat legat de simpla putere musculară a cuiva. Ştim că nu are nici o legătură cu curajul sau cu forţa caracterului. O armă în mâna unui schilod poate să învingă şi cei mai grozavi muşchi. Ştii toate astea şi totuşi te simţi umilit pentru că nu te poţi pune cu unul din tâmpiţii ăştia de atleţi profesionişti. Ştii că nu este un concurs de curaj, că matahala aceea e mai mult ca sigur un laş – dar tot nu-ţi foloseşte. Cauţi fel de fel de scuze, vrei să te justifici, te simţi ca un vierme, tocmai pentru că nu vrei să fii bătut până ajungi o masă amorfă. Înţelegi ce vreau să spun?

L-am aprobat.

– Ştim cât de absurd este. Dar asta ne face să ne simţim şi mai prost.

– Dacă m-ar fi atacat, m-aş fi apărat, a spus Schwarz. Jur că aş fi făcut-o.

Am ridicat mâna.

– De ce spui asta, domnule Schwarz? Nu trebuie să-mi explici asemenea lucruri.

S-a grăbit să zâmbească.

– Cred că ai dreptate. Încă mai încerc să-mi găsesc scuze. Asta demonstrează cât de adânc te afectează. Este ca înţepătura unui spin. Mă întreb dacă vom trece vreodată peste această vanitate bărbătească?

– Ce s-a întâmplat? am întrebat. V-aţi luptat?

– Nu. Helen a început să râdă. „Uită-te la prostul ăsta", mi-a zis. „Crede că dacă te bate, o să-mi demonstreze cât de slab eşti; crede că o să mă căiesc şi o să mă întorc în ţara în care domneşte legea pumnului". S-a întors spre Georg. „Ai nerușinarea să-l numeşti pe soţul meu laş, când el a arătat mai mult curaj decât îţi poţi tu imagina? A venit după mine. A venit în Germania ca să mă scoată din ţară".

„Ce?" Ochii îi ieşiseră aproape din orbite. „În Germania?"

Helen şi-a revenit. „Uită ce-am spus. Sunt aici şi n-am de gând să plec".

„A venit să te scoată?" a întrebat Georg. „Cine l-a ajutat?"

„Nimeni", a spus Helen. „Ţi-ar place să mai arestezi pe câţiva, nu-i aşa?"

N-o mai văzusem niciodată aşa – tremurând de scârbă, ură şi manifestându-şi triumful că scăpase din ghearele lui. Aşa mă simţeam şi eu; dar m-a izbit cu forţă un alt gând – gândul la răzbunare. Georg nu avea putere aici. Nu putea să fluiere după Gestapo. Era singur.

Eram zguduit. Trebuia să fac ceva, dar nu ştiam ce. Nu puteam să lupt şi nici nu o doream. Ceea ce doream era să-l nimicesc. Să-l şterg de pe faţa pământului. Fără nici o judecată. Nu judeci o încarnare a diavolului, căci acesta era felul în care-l vedeam pe Georg. Nu era numai răzbunare –

distrugerea lui ar fi însemnat salvarea a zeci de victime necunoscute. M-am dus la uşă. Nu ştiam ce aveam să fac. Mi se învârtea capul. Am fost surprins că nu am căzut. Trebuia să fiu singur. Trebuia să mă gândesc. Helen mă urmărea, dar nu zicea nimic. Georg m-a privit satisfăcut şi s-a aşezat din nou. „În sfârşit", a mârâit când am închis uşa după mine.

Am coborât scările. Dinspre bucătărie veneau mirosuri: deci peşte la prânz. Pe palierul de dedesubt era o ladă italiană sculptată. Trecusem de nenumărate ori pe acolo, dar niciodată nu o remarcasem. Acum îi studiam modelul de parcă aş fi intenţionat s-o cumpăr. Continuam să mă comport ca un somnambul. La etajul trei era o uşă deschisă. Camera era zugrăvită într-un verde deschis, geamurile erau deschise, iar camerista aranja saltelele. Ciudat câte lucruri observi când eşti atât de tulburat încât ai impresia că nu vezi nimic. Am bătut la uşa unui bărbat. Se numea Fischer şi odată îmi arătase revolverul lui. Îl păstra pentru că făcea viaţa să-i pară mai uşoară. Posibilitatea de a pune capăt oricând dorea vieţii sale de refugiat uitat de Dumnezeu îi dădea iluzia că trăieşte mai departe prin propria lui voinţă.

Fischer era plecat, dar camera lui nu era încuiată. Nu avea nimic de ascuns. Am intrat ca să-l aştept. Nu aveam nici un plan, dar ştiam că trebuia să împrumut arma de la el. Era absurd să-l omor

pe Georg în hotel, asta mi-era clar; ne-ar fi pus în pericol pe mine şi pe Helen, dar şi pe ceilalţi refugiaţi care locuiau acolo. M-am aşezat pe un scaun şi am încercat să mă calmez. N-am reuşit. Stăteam privind în gol.

A început să cânte un canar. Era o colivie atârnată între geamuri. N-o observasem până atunci şi am tresărit de parcă cineva s-ar fi ciocnit de mine. Apoi a intrat Helen.

„Ce faci aici?" a întrebat.

„Nimic. Unde este Georg?"

„A plecat".

Nu ştiam de cât timp eram în camera lui Fischer. Mie cel puţin, mi se părea că nu trecuse prea mult timp. „Se va întoarce?" am întrebat.

„Nu ştiu. E încăpăţânat. De ce ai plecat? Ca să ne laşi singuri?"

„Nu, Helen", am spus. „Dar nu mai suportam să-l mai văd".

Stătea în prag şi mă privea. „Mă urăşti?"

„Să te urăsc?" am întrebat eu cuprins de uimire. „De ce?"

„Gândul ăsta mi-a trecut prin cap după ce a plecat Georg. Dacă nu te-ai fi căsătorit cu mine nu ţi s-ar fi întâmplat toate astea".

„S-ar fi întâmplat la fel. Sau poate chiar mai rău. Poate că, în felul lui, Georg s-a purtat mai frumos cu mine de dragul tău. Nu m-au împins în gardul electric, nu m-au atârnat de un cârlig ca pe-o

halcă de carne... Eu, să te urăsc? Cum a putut să-ţi treacă aşa ceva prin cap?"

Dintr-o dată am văzut prin geamul lui Fischer verdeaţa de afară. Fereastra dădea spre spatele clădirii; era un castan în curte şi razele soarelui erau filtrate printre frunzele acestuia. Mi-a trecut criza de isterie. În după-amiaza târzie de vară am început să fiu din nou eu însumi. Ştiam în ce zi a săptămânii eram; ştiam că afară era vară, că eram în Paris şi că nu omori oamenii ca pe nişte iepuri.

„Mult mai uşor e să-mi imaginez că tu mă urăşti pe mine", am spus. „Sau că mă disprețuieşti".

„Să te disprețuiesc?"

„Da, pentru că nu pot să-l ţin pe fratele tău la distanţă. Pentru că..."

Am tăcut. Minutele care trecuseră fuseseră deja uitate. „Ce facem aici?" am întrebat. „În camera asta?"

Am urcat scările. „Tot ce a spus Georg este adevărat", am spus. „Trebuie să ştii asta. Dacă izbucneşte războiul, vom fi pentru francezi inamici aliaţi; tu, cu paşaport german, chiar şi mai mult decât mine".

Helen a deschis geamurile şi uşa. „Pute a cizme de militar şi a groază", a spus. „Lasă să intre vara. Să lăsăm geamurile deschise şi să plecăm. Nu s-a făcut ora mesei?"

„Ba da. A sosit vremea să părăsim şi Parisul".

„De ce?"

„Georg va încerca să ne creeze probleme cu poliția".

„Nu știe că ai un pașaport fals".

„O să-și dea seama și o să se întoarcă".

„Poate că da. Dar o să scap de el. Hai să ieșim afară".

Ne-am dus la un restaurant mic în spatele Palatului de Justiție și am mâncat la o masă așezată pe trotuarul străzii. Am mâncat *pâté maison, boeuf à la mode*, salată și Camembert. Am băut Vouvray *en carafe* și am încheiat cu cafea. Îmi amintesc totul foarte bine, chiar și coaja aurie a pâinii și ceștile de cafea ciobite. Eram dărâmat de oboseală, dar în același timp și plin de recunoștință, nu față de cineva anume; în general mă simțeam de parcă aș fi scăpat dintr-o tranșee întunecată și murdară și nici măcar nu îndrăzneam să mă uit înapoi pentru că și eu, fără să vreau, fusesem o parte din mizeria aceea. Dar acum scăpasem și stăteam la o masă acoperită cu o față de masă în pătrățele roșii și albe, simțindu-mă purificat și în siguranță. Văzut prin vin, soarele părea galben, vrăbiile ciripeau pe o grămadă de bălegar, pisica proprietarului le urmărea cu un dezinteres sătul, un vânt ușor adia deasupra pieței și viața era atât de frumoasă, cum numai în vise ți-o poți imagina.

Mai târziu ne-am plimbat prin Paris. Ne-am oprit în faţa vitrinei unei case de modă mai mici. Stătuserăm adesea acolo.

„Ar trebui să-ţi cumperi o rochie nouă", am spus.

„Acum?" a întrebat Helen. „Când războiul e gata să izbucnească? Nu e puţin cam extravagant?"

„Ba da", am spus. „Tocmai de aceea trebuie să o cumperi".

M-a sărutat. „Bine".

M-am aşezat liniştit într-un fotoliu în apropiere de uşa care dădea spre încăperea din dos. Vânzătoarea i-a adus lui Helen rochie după rochie. În curând a fost atât de absorbită cu încercatul lor încât aproape că m-a uitat de tot. Le auzeam vocile când se învârteau înainte şi înapoi şi vedeam rochiile schimbate prin uşa de la cabină şi, din când în când, câte puţin din spatele bronzat al lui Helen. Am fost cuprins de o uşoară plictiseală, un fel de moarte nedureroasă de care nici nu eşti conştient.

Mi-a fost puţin ruşine când mi-am dat seama de ce dorisem să-i cumpăr o rochie lui Helen. Era ca o revoltă împotriva acelei zile, împotriva lui Georg, împotriva neputinţei mele – o încercare copilărească de a mă justifica. M-am trezit din letargie când Helen a apărut în faţa mea într-o fustă foarte largă de culoare deschisă şi un pulover scurt, negru şi foarte strâmt.

„Exact ce căutam", am spus. „Le cumpărăm".

„Sunt foarte scumpe", a spus Helen.

Vânzătoarea ne-a asigurat că era un model al uneia dintre casele mari de modă – o minciună încântătoare, dar nu ne păsa. Am ieşit fericiţi cu pachetele în braţe. Era plăcut să cumperi ceva ce nu-ţi puteai permite, mă gândeam eu. Frivolitatea acestei cumpărături a îndepărtat orice urmă a lui Georg. Helen s-a îmbrăcat seara în toaleta cea nouă, precum şi în timpul nopţii – când ne-am sculat să admirăm de la fereastra noastră oraşul scăldat de razele lunii – lacomă ca de obicei, economisind din orele de somn, conştientă fiind că nu mai aveam mult timp la dispoziţie.

CAPITOLUL 11

Ce-a mai rămas din toate astea acum? a spus Schwarz. Culorile au început deja să se şteargă. Secvenţa de timp respectivă a început să se estompeze; peisajul şi-a pierdut contururile; n-a mai rămas nimic decât un tablou fără perspectivă, într-o lumină schimbătoare. Nici măcar un tablou coerent – mai degrabă imagini fără legă-

tură, ridicându-se dintr-un șuvoi de amintiri; fereastra hotelului, un umăr gol, cuvinte șoptite care plutesc în aer ca niște spirite, lumina de deasupra acoperișurilor verzi, mirosul râului noaptea, luna și lespezile cenușii ale bisericii Notre-dame, fața lui Helen, plină de dragoste și devotament, altă față în Provence și Pirinei și apoi acea ultimă față rigidă, pe care nu o mai văzusem niciodată, încercând să le îndepărteze pe toate celelalte, ca și cum aceasta n-ar fi fost decât o greșeală.

Și-a ridicat capul. Fața lui avea din nou acea privire chinuită, cu toate că se străduia să schițeze un zâmbet.

– Ceea ce a mai rămas este aici, a spus arătând spre capul său. Și chiar în mintea mea nu este mai în siguranță ca o rochie într-un dulap plin de molii. De aceea îți povestesc ție toate acestea. Cu tine vor fi în siguranță, cu tine nu e nici un pericol. Memoria ta nu va încerca să le șteargă ca să te salveze, așa cum mi se întâmplă mie. Cu mine nu ar fi pe mâini bune; chiar și acum fața aceea rigidă le îndepărtează pe celelalte ca un cancer – vocea i s-a ridicat – dar tocmai acelea erau fețele adevărate; erau viața noastră, și nu aceea necunoscută, groaznică, ultimă...

– Ai mai rămas în Paris? am întrebat.

– Georg s-a mai întors o dată, a spus Schwarz. A încercat cu vorba bună, apoi cu

amenințări. Eu eram plecat, când, a venit. Nu l-am văzut până în clipa în care ieșea din hotel. M-a oprit. „Ticălosule!" mi-a spus în șoaptă. „Îmi ruinezi sora. Dar așteaptă și o să vezi. O să vă ajungem din urmă. În câteva săptămâni o să vă avem pe amândoi. Și atunci, prietene, mă voi ocupa personal de tine. O să stai în genunchi în fața mea, rugându-mă să te lichidez – dacă vei mai fi în stare să vorbești".

„Îmi imaginez", am răspuns eu.

„Nu poți să-ți imaginezi nimic. Dacă ai fi putut, ai fi stat deoparte. Îți mai dau o singură șansă. Dacă sora mea este înapoi în Osnabrück în trei zile, atunci o să uit o parte din socoteală. În trei zile. Sper că am vorbit foarte clar".

„Niciodată nu ai fost prea subtil".

„Chiar așa? Oricum, nu uita că sora mea trebuie să se întoarcă. Știi și tu asta, porcule. Este bolnavă. Nu te fă că nu știi. Nu poți să-mi arunci praf în ochi".

M-am uitat la el. Nu știam dacă inventa asta sau dacă era adevărat sau dacă repeta numai ce îi spusese Helen când vrusese să meargă prima dată în Elveția. „Nu", am spus. „Nu știu nimic de genul ăsta".

„Nu știi, eh? Asta-ți convine. Mincinosule! Are nevoie de un doctor. Și urgent. Scrie-i lui Martens și întreabă-l. El știe".

Doi bărbați – forme întunecate în lumina zilei – treceau prin ușa deschisă a holului. „În trei zile", a spus Georg. „Sau o să-ți vomezi blestematul tău de suflet gram cu gram. O să mă întorc în curând. În uniformă!"

Bărbații erau deja în hol. Și-a făcut loc printre ei și a ieșit. Cei doi bărbați m-au ocolit și au urcat scările. I-am urmat. Helen se uita pe fereastra de la camera ei.

„L-ai întâlnit?" m-a întrebat.

„Da. Spune că trebuie să te întorci acasă pentru că ești bolnavă".

Și-a scuturat capul. „Ce-i mai trece prin cap!"

„Ești bolnavă?" am întrebat.

„Ce prostie!" a spus. „Am inventat asta ca să obțin un pașaport".

„Zice că și Martens știe".

Helen a râs. „Bineînțeles că știe. Nu-ți amintești? Mi-a scris când eram în Ascona. Cu el am pus la cale totul".

„Atunci nu ești bolnavă, Helen?"

„Arăt eu a bolnavă?"

„Nu, dar asta nu dovedește nimic. Într-adevăr nu ești bolnavă?"

„Nu", a spus pierzându-și răbdarea. „A mai spus Georg și altceva?"

„Amenințările obișnuite. Ce-a vrut de la tine?"

„Ca de obicei. Nu cred că se va mai întoarce".

„Dar în fond ce l-a determinat să vină în primul rând?"

Helen a zâmbit într-un mod ciudat. „Crede că îi aparţin. Crede că trebuie să fac tot ce spune. El a fost întotdeauna aşa. Chiar şi atunci când eram copii. Aşa sunt de multe ori fraţii. Crede că acţionează în interesul familiei. Îl urăsc".

„Pentru asta?"

„Îl urăsc. Ajunge, i-am spus. Dar o să fie război. El e sigur".

Am tăcut amândoi. Zgomotul produs de traficul de pe *Quai des Grands-Augustins* părea să crească în intensitate. În spatele Palatului de Justiţie clopotniţa Sfintei Capele se profila pe cerul senin. Am auzit strigătele vânzătorilor de ziare ridicându-se deasupra zgomotului motoarelor, precum se înalţă strigătele pescăruşilor deasupra vuietului mării.

„N-o să fiu în stare să te apăr", am spus.

„Ştiu".

„Vei fi internată".

„Dar tu?"

Am dat din umeri. „Probabil că mă vor interna şi pe mine. S-ar putea să fim despărţiţi".

A dat din cap.

„Închisorile franţuzeşti nu sunt case de odihnă".

„Şi închisorile germane?"

„În Germania nu ai fi închisă".

„Rămân aici", a spus Helen cu un gest de nerăbdare. „Ți-ai făcut datoria; m-ai prevenit. Acum uită asta. Rămân. N-are nici o legătură cu tine. Dar nu vreau să mă mai întorc".

Am privit-o.

„La naiba cu prudența!" a strigat ea. „M-am săturat să tot fiu atentă. M-am săturat până-n gât".

Am luat-o de după umeri. „E ușor să spui, Helen ..."

M-a respins. „Atunci lasă-mă!" a strigat. „Pleacă și nu vei fi răspunzător. Lasă-mă în pace! Lasă-mă, mă pot descurca și singură".

S-a uitat la mine de parcă aș fi fost Georg. „Încetează să te mai comporți ca o cloșcă! Nu înțelegi nimic! Încetează să mă mai sufoci cu grijile și cu frica ta de responsabilitate! Nu am plecat de dragul tău. Încearcă să-ți bagi asta în cap. N-am plecat de dragul tău. Am făcut-o pentru mine însămi".

„Știu".

S-a întors spre mine. „Trebuie să mă crezi", a spus calm. „În ciuda tuturor aparențelor. Trebuia să plec. A fost doar un accident faptul că ai apărut. Trebuie să înțelegi. Siguranța nu e totul".

„E adevărat", am spus. „Dar o dorești pentru alții dacă îi iubești".

„Nu există siguranță", a spus. „Nu mă contrazice. Știu! Știu asta mai bine decât tine. M-am

gândit foarte bine. Niciodată nu vei şti cât de mult m-am gândit. Să nu mai vorbim despre asta, dragul meu. Seara ne aşteaptă. Nu vom mai avea ocazia să petrecem multe seri în Paris".

„Dacă nu vrei să te întorci în Germania, atunci ce zici de Elveţia?"

„Georg spune că naziştii vor invada Elveţia în acelaşi fel în care Kaiser-ul a invadat Belgia în primul război mondial".

„Georg nu le ştie chiar pe toate".

„Hai să mai rămânem deocamdată aici. Poate că totul este un bluf. Cum putem să prevedem ce se va întâmpla? Şi înainte părea că va izbucni războiul. Apoi a venit pactul de la München. De ce nu ar mai fi şi un al doilea?"

Nu ştiam dacă credea ce spunea sau dacă încerca doar să mă liniştească. E aşa de uşor să crezi ceea ce corespunde speranţelor tale; asta am făcut în seara aceea. Cum ar fi putut Franţa să intre în război? Nu era pregătită. Trebuia să renunţe. De ce ar fi intrat francezii în război de dragul polonezilor? Pentru Cehoslovacia nu ridicaseră nici un deget.

Zece zile mai târziu s-au închis graniţele. Începuse războiul.

– Ai fost arestat imediat, domnule Schwarz? am întrebat.

– Am mai avut o săptămână la dispoziţie. Ni s-a interzis să părăsim oraşul. Era o ironie. De cinci

ani ne tot dădeau afară – şi apoi dintr-o dată nu ne mai lăsau să plecăm. Tu unde erai?

– În Paris, am spus.

– Ai fost şi tu închis la Vélodrome?

– Bineînţeles.

– Nu-mi amintesc faţa ta.

– Erau sute de refugiaţi acolo, domnule Schwarz.

– Îţi mai aduci aminte ultimele zile dinainte de izbucnirea războiului, când în timpul nopţii Parisul era camuflat?

– Bineînţeles. Parcă toată lumea s-ar fi cufundat în beznă?

– Luminiţele albastre de la colţurile străzilor, a spus Schwarz, îmi aduceau aminte de luminile de noapte dintr-un spital. În întunericul acela albastru şi rece tot oraşul părea bolnav. Te treceau fiorii. Ne-am gândit că ne-ar fi prins bine ceva bani gheaţă aşa că am vândut unul din desenele lui Schwarz. Nu era o vreme favorabilă tranzacţiilor comerciale. Negustorul la care m-am dus mi-a oferit o nimica toată pe el. Am renunţat şi mi-am luat desenul înapoi. În cele din urmă l-am vândut unui refugiat bogat care lucrase înainte în Germania în domeniul cinematografiei. Nu avea încredere în valută şi cumpăra tot pe ce putea să pună mâna. Ultimul desen l-am lăsat la proprietarul hotelului să mi-l păstreze. Apoi a venit poliţia după mine. Era

după-amiaza. Erau doi bărbați. Mi-au zis să-mi iau la revedere de la Helen. Era palidă și cu ochii scânteietori. „Nu se poate", a spus.

„Ba da", am spus. „Este foarte posibil. O să vină și după tine mai târziu. Ar fi mai bine să nu ne aruncăm pașapoartele. Păstrează-l și tu pe al tău".

„Așa e bine", a spus unul dintre polițiști într-o germană perfectă. „E mai bine să le păstrați".

„Mulțumesc", am răspuns. „Puteți să ne lăsați puțin singuri să ne luăm rămas bun?"

Polițistul s-a uitat înspre ușă. „Dacă aș fi vrut să fug, aș fi putut s-o fac acum câteva zile", am spus.

A dat din cap. M-am dus cu Helen în camera ei. „Când ți se întâmplă într-adevăr nu e același lucru ca atunci când nu mai vorbești despre asta". Am luat-o în brațe.

S-a smuls din brațele mele. „Cum o să iau legătura cu tine?"

Purtam obișnuita discuție din ultimul minut. Aveam două adrese, cea de la hotel și la nevoie pe cea a unui prieten francez. Polițistul a bătut la ușă. Am deschis. „Ia o pătură cu tine", a spus. „E numai pentru o zi sau două, dar oricum ia o pătură și ceva de mâncare cu tine".

„N-am nici o pătură".

„Îți aduc eu una", a spus Helen. A împachetat repede alimentele care-i erau la îndemână. „E într-adevăr numai pentru o zi sau două?"

„Cel mult", a zis poliţistul. „Numai să verificăm identitatea şi chestii din astea. *C'est la guerre*, madame".

Aveam să auzim foarte des această expresie.

Schwarz şi-a scos o ţigară din buzunar şi a aprins-o.

– Ştii cum era – aşteptarea la comisariatul de poliţie, alţi refugiaţi erau împinşi înăuntru, înconjuraţi de poliţişti de parcă ar fi fost naziştii periculoşi, călătoria cu duba neagră la prefectură, aşteptarea nesfârşită de acolo. Ai fost şi în *Salle Lépine?*

Am făcut semn că da. *Salle Lépine* era o încăpere spaţioasă a Prefecturii, un fel de cinematograf unde în mod obişnuit erau prezentate filme de instruire pentru poliţişti. Sala avea un ecran şi câteva sute de locuri.

– Am petrecut două zile acolo, am răspuns eu. Noaptea ne duceau într-o pivniţă mare pentru cărbuni, unde erau nişte bănci pe care dormeam. Dimineaţa arătam ca nişte coşari.

– Noi am stat pe scaunele alea din sală cu zilele, a spus Schwarz. Eram murdari. N-a durat mult până să arătam ca şi criminalii drept care ne luau. Georg se răzbunase pe mine, cu toate că nu avusese intenţia s-o facă în felul acesta. Prin prefectură aflase adresa noastră. Cineva, rugat de Georg, a consultat nişte dosare. Georg nu făcuse nici un secret din faptul că era membru al Partidului

Național Socialist – ceea ce mi s-a comunicat acum. Mă credeau spion. Eram interogat de patru ori pe zi despre relațiile mele cu Georg și cu Partidul Național Socialist. La început am râs; era prea absurd. Dar după aceea am descoperit că și absurdițățile pot fi foarte periculoase – de exemplu acest partid în Germania – și acum, sub impactul birocrației și al războiului, chiar și Franța, țara rațiunii, părea că înnebunise. Fără să știe, Georg lăsase o bombă care avea să explodeze în urma lui; nu e o glumă să fii luat drept spion în vreme de război.

În fiecare zi soseau noi grupuri de oameni speriați. Nu fusese omorât nici un om pe front – aceasta era *la drôle de guerre*, cum o numeau spiritualii – dar peste țară se așternuse o atmosferă de război. Viața și bunăstarea oamenilor nu contau deloc. Oamenii încetaseră să mai fie ființe umane – erau clasificați, după criteriile militare, drept soldați, apți pentru serviciul militar, inapți pentru serviciul militar și inamici.

În cea de-a treia zi consecutivă în *Salle Lépine* eram frânt de oboseală. Unii dintre noi fuseseră duși. Restul erau adânciți în conversații șoptite, dormeau sau mâncau. Viața era redusă la strictul necesar. Cu toate astea nu eram prea abătuți. Asta era nimic în comparație cu un lagăr de concentrare german. Aici în cel mai rău caz puteai să primești

o lovitură sau să fii împins puţin dacă nu executai destul de repede ordinele. Dar puterea este putere şi un poliţist este un poliţist oriunde în lume.

Eram foarte obosit din cauza atâtor interogatorii. Sub ecran, pe podium paznicii noştri şedeau pe un rând, cu picioarele întinse. Încăperea prost luminată, ecranul gol şi unsuros şi noi dedesubt – un tablou jalnic care părea că simbolizează viaţa însăşi: erai întotdeauna sau prizonier sau paznic, liber să decizi numai ce fel de film vroiai să urmăreşti pe ecranul gol – un film educativ, o comedie sau o tragedie. Până la urmă însă nu era nimic, în afară de un ecran gol, o inimă flămândă şi de reprezentanţii imbecili ai puterii care se comportau de parcă ar fi fost veşnici şi ar fi avut întotdeauna dreptate, cu toate că ecranul era gol de ani de zile. Întotdeauna avea să fie aşa, mă gândeam eu, nimic nu avea să se schimbe vreodată. Într-o zi aveam să dispar şi nimeni n-ar fi fost afectat. Cunoşti acele ore – când speranţa dispare – ai mai trecut prin ele.

L-am aprobat.

– Ora sinuciderii tăcute. Rezistenţa ţi-a dispărut; faci ultimul pas fără să te gândeşti, aproape din greşeală.

– Uşa s-a deschis – a continuat Schwarz – şi o dată cu lumina galbenă de pe coridor a intrat în încăpere şi Helen. Avea un coş şi câteva pături şi

ducea pe braţ o haină din piele de leopard. Am recunoscut-o după mers şi după felul în care îşi ţinea capul. S-a oprit pentru o clipă. Apoi a luat-o printre rânduri căutându-mă. A trecut prin apropierea mea fără să mă recunoască. Era aproape la fel ca în catedrala din Osnabrück.

„Helen", am spus.

S-a întors. M-am ridicat în picioare. M-a privit. „Ce ţi-au făcut?" m-a întrebat supărată.

„Mai nimic. Dormim într-o pivniţă cu cărbuni. Face rău la ten. Cum ai ajuns aici?"

„Am fost arestată," a spus cu o notă de mândrie în glas. „Exact ca şi tine. Şi mult mai repede decât celelalte femei. Speram să te găsesc aici".

„De ce te-au arestat?"

„De ce te-au arestat pe *tine?*"

„Mă cred spion".

„Şi pe mine la fel. Pentru că paşaportul meu e în regulă".

„De unde ştii asta?"

„Am fost interogată. Ei mi-au spus asta. Nu sunt o refugiată autentică. Încă nu au arestat femeile. Un bărbat mărunţel cu părul pomădat mi-a dat toate aceste informaţii. Este cel care te interoghează şi pe tine? Miroase ca un melc".

„Nu ştiu. Aici totul miroase aşa. Slavă Domnului că ai adus pături".

„Am adus tot ce am putut". Helen a deschis coşul. S-a auzit clinchetul a două sticle. „Coniac", a

spus. „Fără vin. Tăria contează acum. Cum e mâncarea?"

„Așa cum te poți aștepta. Ne-au lăsat să comandăm sandviciuri de afară".

Helen s-a aplecat și m-a inspectat. „Arăți ca un vas cu sclavi africani. Nu poți să te speli?"

„Până acum n-am avut ocazia. Dar nu e rea-voință. E numai dezorganizare".

A scos coniacul. „Dopurile au fost desfundate", a spus. „Proprietarul hotelului a făcut-o; a fost foarte amabil. Mi-a spus că nu am unde să găsesc un tirbușon aici. Ia și bea".

Am luat o înghițitură mare și i-am dat sticla înapoi. „Am chiar și un pahar", a spus. „Este tributul pe care-l plătesc civilizației. S-o mai facem cât încă mai putem".

A umplut paharul și a băut. „Miroși a vară și a libertate", am spus. „Cum e afară?"

„Ca în vreme de pace. Cafenelele sunt ticsite. Cerul este albastru". S-a uitat la rândul de polițiști de pe podium și a început să râdă. „Mă face să mă gândesc la un concurs de tir. Tragi în marionetele de acolo și dacă una dintre ele cade, atunci primești ca recompensă o sticlă de vin sau o scrumieră".

„Aici însă marionetele au armele".

Helen a pescuit din coș un *pâté*. „De la *patron*", a spus. „Cu cele mai bune urări și mesajul: *Merde à la guerre*. Este *pâté de volaille*. Am la

mine furculiţe şi un cuţit. Spun din nou: *Vive la civilization!"*

Dintr-o dată m-am simţit vesel. Helen era aici; nimic nu era pierdut. Încă nu se dădeau lupte şi poate că era adevărat că în curând ne eliberau.

În după-amiaza următoare am auzit că urma să fim despărţiţi. Eu aveam să fiu trimis într-un lagăr de tranzit în Colombes, iar Helen la închisoarea *La Petite Roquette*. Chiar dacă ar fi crezut că suntem căsătoriţi, tot nu ne-ar fi ajutat la nimic. Şi cei căsătoriţi erau despărţiţi.

Cu permisiunea unui paznic cumsecade am stat treji toată noaptea. Cineva adusese câteva lumânări. Unii dintre noi fuseseră deja mutaţi; mai rămăseserăm doar vreo sută. Erau şi destul de mulţi refugiaţi spanioli. Era ceva ironic în felul în care antifasciştii erau trataţi într-o ţară antifascistă. M-a făcut să mă gândesc la Germania.

„De ce vor să ne despartă?" a întrebat Helen.

„Nu ştiu. Nu e cruzime, ci mai degrabă prostie".

„Dacă ar pune femei şi bărbaţi la un loc în acelaşi lagăr", a spus un spaniol bătrân, „atunci s-ar ajunge numai la confruntări şi scene de gelozie. De aceea vă despart. *C'est la guerre!* "

Helen a dormit lângă mine, învelită în blana ei de leopard. Erau câteva bănci capitonate, mai confortabile, dar au fost puse de o parte pentru

niște femei mai în vârstă. Una dintre ele s-a oferit să-i cedeze banca lui Helen pentru a dormi pe ea de la trei la cinci; Helen a refuzat. „O să am o grămadă de timp la dispoziție, de acum încolo, să dorm singură", a spus.

A fost o noapte neobișnuită. Încetul cu încetul vocile s-au stins. Bătrânele au încetat în cele din urmă să se mai smiorcăie; din când în când câte una dintre ele se trezea plângând în hohote, dar adormea repede din nou. Lumânările s-au stins una câte una. Helen dormea pe umărul meu. M-a înconjurat cu brațele în timp ce dormea și când s-a trezit a început să-mi vorbească în șoaptă. Uneori vorbea ca un copil, alteori ca o femeie îndrăgostită – cuvinte pe care nu le spui în timpul zilei și nici noaptea, în mod obișnuit – cuvinte de suferință și despărțire, cuvinte ale trupului care se împotrivea despărțirii, cuvinte ale pielii, ale sângelui, cuvinte de tânguire, ale tânguirii din totdeauna: de ce nu putem rămâne împreună, de ce întotdeauna trebuie să plece unul mai repede, de ce eterna moarte ne trage de mânecă, făcându-ne să ne mișcăm, chiar și atunci când suntem obosiți, chiar și atunci când încercăm pentru un scurt timp să păstrăm iluzia veșniciei? Mai târziu capul i-a alunecat încet de pe umărul meu pe genunchi. I-am ținut capul în mâini și am văzut-o respirând în lumina ultimei lumânări. I-am auzit pe unii sculându-se și croindu-și drum

printre grămezile de cărbuni pentru a găsi un loc unde să urineze. Lumina slabă a clipit şi umbre imense au dansat în jurul ei. S-a stins şi ultima lumină şi n-a mai rămas nimic în afara unui întuneric plin de sforăituri. O dată a sărit în sus cu un strigăt scurt. „Sunt aici", i-am şoptit. „Nu-ţi fie teamă. Totul e în regulă".

S-a culcat înapoi şi mi-a sărutat mâinile. „Da, eşti aici", a murmurat. „Să stai cu mine întotdeauna".

„Întotdeauna am să fiu cu tine", i-am şoptit. „Chiar dacă vom fi separaţi pentru puţin timp, întotdeauna te voi găsi".

„O să mă găseşti?" a murmurat adormind din nou.

„Întotdeauna am să te găsesc. Întotdeauna! Oriunde ai fi. La fel cum te-am găsit şi data trecută".

„Asta-i bine", a oftat şi şi-a întors faţa astfel încât i-am cuprins-o între mâini. N-am dormit. Din când în când îi simţeam buzele pe degetele mele şi o dată mi s-a părut că simt lacrimi; dar n-am spus nimic. O iubeam foarte mult. Mi se părea că niciodată nu o iubisem mai mult – nici chiar atunci când o posedasem – ca în această noapte sordidă, plină de sforăituri şi întreruptă de zgomotul ciudat făcut de urina care cădea pe cărbuni. Eram foarte liniştit, eram distrus de prea multă dragoste. Apoi a venit dimineaţa, cu un cenuşiu care fură culoarea din obiecte

şi care îţi dezvăluie până şi scheletul de sub piele. Dintr-o dată mi s-a părut că Helen moare şi că eu trebuia s-o scol ca să o mai menţin în viaţă. S-a trezit şi a deschis un ochi. „Crezi că am putea obţine nişte cafea cu *croissants?*" a întrebat.

Eram foarte fericit. „O să încerc să mituiesc pe unul dintre paznici", am spus.

Helen a deschis şi celălalt ochi şi m-a privit. „Ce s-a întâmplat?" m-a întrebat. „Arăţi de parcă ai fi tras lozul cel mare. O să fim eliberaţi?"

„Nu", am răspuns. „M-am eliberat singur".

Adormită, şi-a mişcat capul în mâinile mele. „De ce nu-ţi acorzi puţină linişte?"

„Va trebui s-o fac", am spus. „Şi mi-e teamă că pentru destul de mult timp. Nu voi mai avea ocazia să mai hotărăsc pentru mine. Este o consolare dacă o priveşti în felul ăsta".

„Totul este o consolare", a spus Helen cu un căscat. „Atâta timp cât trăim totul este o consolare, nu ştiai? Crezi că ne vor împuşca pe loc ca pe nişte spioni?"

„Nu. Ne vor închide".

„Îi arestează şi pe refugiaţii care nu sunt bănuiţi de spionaj?"

„Da, îi arestează pe toţi pe care pun mâna. Pe bărbaţi i-au arestat deja".

Helen s-a ridicat pe jumătate. „Şi care-i diferenţa atunci?"

„Poate că celorlalţi li se va da drumul mai repede".

„Nu se ştie niciodată. Poate că ne vom bucura de un tratament mai bun tocmai pentru că ne cred spioni".

„Asta-i o prostie, Helen".

Şi-a scuturat capul. „Nu e prostie. Este experienţă. Nu ştii că în acest secol inocenţa este cea mai mare crimă şi că inocenţii sunt întotdeauna pedepsiţi cel mai sever? Mi se pare că ar fi trebuit să ştii asta după ce ai fost arestat în două ţări. Tu şi visele tale de dreptate! Mai este coniac?"

„Coniac şi *pâté*".

„Dă-mi din amândouă", a spus Helen. „Este un mic dejun neobişnuit, dar mi-e teamă că ne aşteaptă o viaţă plină de neprevăzut".

„E un mod bun de-a o privi", am spus şi i-am dat coniacul.

„Este singurul posibil. Ai prefera să mori de supărare? Din momentul în care ai renunţat la ideea de dreptate nu îţi mai vine aşa de greu să consideri toată afacerea asta ca pe o aventură. Nu eşti de acord?"

Aroma glorioasă a coniacului vechi şi pateul suculent o îmbiau pe Helen. A mâncat cu poftă. „N-am ştiut că pentru tine totul va fi aşa de simplu", am spus.

„Nu-ţi fă griji pentru mine", a spus, scoţând nişte pâine din coş. „O să trec şi peste asta. Drep-

tatea nu înseamnă pentru femei la fel de mult ca pentru bărbaţi".

„La ce ţin femeile?"

„La asta". A arătat spre pâine, sticlă şi pateu. „Mănâncă, dragă. O să ne descurcăm. Peste zece ani o vom considera o simplă aventură şi le-o vom povesti de atâtea ori prietenilor până se vor plictisi. Mănâncă, omule cu nume fals. Ce mâncăm acum nu va trebui să cărăm mai târziu".

– **Te voi scuti de toate detaliile**, a spus Schwarz. Ştii cum e cu refugiaţii. Am petrecut numai câteva zile pe stadionul din Colombes. Helen a fost trimisă la *La Petite Roquette*. În ultima zi petrecută pe stadion a venit proprietarul hotelului. L-am văzut numai de la distanţă; nu aveam voie să vorbim cu vizitatorii. *Patronul* a lăsat o prăjitură mică şi o sticlă mare cu coniac. În prăjitură am găsit un bilet: „Madame este sănătoasă şi veselă. Nu este în pericol. Se aşteaptă să fie trimisă într-un lagăr de femei care se amenajează acum în Pirinei. Va scrie via hotel. *Madame est formidable!*" Împachetat înăuntru era un bileţel scris de Helen. „Nu-ţi fă griji. Pericolul a trecut. Totul încă mai este o aventură. Pe curând. Cu toată dragostea".

Reuşise să străpungă blocada – o blocadă foarte dezorganizată, dar tot nu-mi puteam imagina

cum de fusese în stare. Mi-a povestit mai târziu. A susţinut că are la hotel în camera ei nişte hârtii foarte importante, aşa că au trimis-o la hotel însoţită de un poliţist. I-a strecurat *patronului* biletul pentru mine şi i-a zis cum să mi-l transmită. Poliţistul, care avea o slăbiciune pentru îndrăgostiţi, a închis ochii. Helen nu s-a întors cu hârtii, ci cu parfum, coniac şi un coş cu alimente. Îi plăcea să mănânce. Niciodată n-am putut să înţeleg cum de îşi păstra silueta. Când în zilele de pace mă trezeam şi găseam locul ei din pat gol, trebuia să mă duc numai până în colţul în care ne păstram mâncarea – ea stătea acolo în lumina lunii, cu zâmbetul pe buze, rozând carnea de pe vreun os sau îndopându-se cu desertul pe care-l pusese deoparte de la cină. Şi bând vin din sticlă. Era ca o pisică care flămânzea noaptea. *Patronul* tocmai cocea *pâté-ul* când a fost arestată, mi-a spus ea mie; l-a făcut pe poliţist să aştepte până când a fost gata. Era tocmai felul de *pâté* care-i plăcea cel mai mult şi trebuia să-l ia cu ea. A refuzat să plece fără el. Poliţistul a bombănit ceva, dar până la urmă a capitulat. Nu le place nici lor să împingă lumea spre duba neagră. Helen a ţinut minte să ia cu ea chiar şi un pachet de şervetele de hârtie.

În ziua următoare am fost încărcaţi în maşini pentru a fi transportaţi în Pirinei. Acesta a fost începutul unui episod epic plin de teroare, comedie, evadări, birocraţie, disperare şi dragoste.

CAPITOLUL 12

Poate că într-o zi – a spus Schwarz – vremea noastră va fi cunoscută sub numele de epoca ironiei. Nu ironia plină de umor a secolului al XVIII-lea, ci ironia stupidă şi răutăcioasă a unei ere a progresului tehnologic şi a regresului cultural. Hitler tot strigă că este un propovăduitor al păcii şi că alte ţări l-au forţat să intre în război; nu numai că o spune lumii întregi, dar crede şi el în ce spune. Alături de el mai cred şi cincizeci de milioane de germani. Faptul că numai ei s-au înarmat de ani de zile şi că nici o altă ţară nu era pregătită de război nu le afectează deloc părerea. Era doar o altă ironie faptul că aceia dintre noi care au reuşit să scape de lagărele germane au aterizat în altele franţuzeşti. Nici nu puteai să fii prea indignat – o ţară care luptă să se salveze are lucruri mult mai importante de făcut decât să asigure dreptate deplină pentru refugiaţi. Nu eram torturaţi, gazaţi sau împuşcaţi; numai internaţi; la ce altceva ne-am fi putut aştepta?

– Când ţi-ai revăzut soţia? am întrebat.

– După mai mult timp. Ai fost în *Le Vernet?*

– Nu, dar ştiu că era unul dintre cele mai proaste lagăre franţuzeşti.

Schwarz a zâmbit ironic.

– Asta este doar o chestiune de gradaţie. Ştii povestea cu crabii care au fost puşi într-un vas cu apă rece pentru a fi fierţi? Când temperatura apei a ajuns la 120°, au început să urle că era de nesuportat şi tânjeau după timpurile fericite, când fusese numai 100; când s-a ridicat la 140, au tânjit după timpul când fusese numai 120, când a ajuns la 160 după cel de la 140 şi aşa mai departe. *Le Vernet* a fost de o mie de ori mai bun decât cel mai bun lagăr de concentrare din Germania; tot aşa cum un lagăr de concentrare fără camere de gazare este mai bun decât unul cu.

L-am aprobat.

– Ce ţi s-a mai întâmplat?

– În curând vremea s-a răcit. Bineînţeles că nu aveam destule pături şi nu erau nici cărbuni. Obişnuita administraţie incompetentă. Dar nefericirea este şi mai greu de suportat atunci când îngheţi. Nu te voi plictisi cu descrierea unei ierni în lagăr. E prea uşor să fii ironic. Dacă eu şi Helen am fi admis că eram nazişti, am fi dus-o mult mai bine – am fi fost trimişi într-un lagăr special. În timp ce muream de foame şi îngheţam şi sufeream de diaree am văzut în fotografiile din ziare cum o duceau în lagăre prizonierii germani care nu erau refugiaţi; aveau cuţite şi furculiţe, mese şi scaune, paturi, pături şi chiar propria lor sală de mese. Ziarele scriau cu mândrie cât de bine erau trataţi în

Franţa cetăţenii aparţinând unor state inamice. Noi nu trebuia să fim trataţi cu mănuşi; nu eram periculoşi.

M-am adaptat. Am ascultat sfatul lui Helen şi am renunţat la ideea de dreptate. Seara, după ce terminam cu munca, stăteam pe „patul meu de cazarmă", o saltea de paie, lată de nouăzeci de centimetri şi lungă de un metru şi optzeci de centimetri şi-mi modelam starea sufletească. Mă antrenam să consider acea perioadă ca fiind o perioadă de tranziţie care nu avea nimic de a face cu eul meu personal. Se întâmplaseră anumite lucruri în jurul meu şi mă învăţasem să reacţionez ca un animal inteligent. O durere copleşitoare te poate ucide la fel de uşor ca şi dizenteria, iar dreptatea era un lux, bun numai pe timp de pace.

– Chiar credeai asta? am întrebat.

– Nu, a spus Schwarz. Trebuia să continui să-mi bat capul cu ceva. Erau micile nedreptăţi – bucata mai mică de pâine, munca mai dificil de executat – care erau cel mai greu de suportat. Trebuia să înveţi să ignori aceste iritări zilnice sau resentimentele pentru unele lucruri minore le-ar fi eclipsat de tot pe cele pentru lucruri mai importante.

– Deci ai trăit ca un animal inteligent.

– Da, până când am primit prima scrisoare de la Helen. Asta se petrecea după două luni. Fusese trimisă prin intermediul hotelului nostru din Paris.

Mă simţeam de parcă s-ar fi deschis o fereastră într-o cameră întunecată şi înăbuşitoare. Viaţa este şi mai departe tot afară, dar cel puţin există din nou. Scrisorile ei soseau neregulat; câteodată nu venea nici una timp de câteva săptămâni. Era ciudat cum aceste scrisori au schimbat şi au întărit imaginea pe care o aveam despre Helen. Mi-a scris că era bine, că în cele din urmă a fost trimisă într-un lagăr şi că lucra, la început la bucătărie, apoi la magazinul lagărului. De două ori a reuşit să îmi trimită câte un pachet cu mâncare, cum a izbutit, cu ajutorul căror şiretlicuri şi mituieli, nu-mi pot da seama. Am început să-i descopăr o faţă nouă. Cât se datora absenţei, propriilor mele dorinţe sau capriciilor imaginaţiei, nu ştiu. Totul ia proporţii supranaturale atunci când eşti izolat şi redus la câteva scrisori; ştii asta. Un cuvânt aruncat la întâmplare, care n-ar fi însemnat nimic dacă ar fi fost scris în alte împrejurări, putea deveni o lovitură de trăznet capabilă să-ţi distrugă toată existenţa; un altul, la fel de neînsemnat ca şi primul, poate să te încălzească săptămâni în şir. Îţi petreci luni întregi meditând la lucruri pe care expeditorul scrisorii le-a uitat în clipa în care a lipit plicul. A sosit o fotografie; Helen stând în faţa barăcilor alături de o femeie şi de un bărbat. A scris că erau membrii francezi ai personalului.

Schwarz şi-a ridicat privirea.

– Cum am mai studiat fața bărbatului acela! Am împrumutat o lupă de la un ceasornicar. Nu puteam să-mi dau seama de ce-mi trimisese Helen fotografia. Poate că nu se gândise la nimic când mi-o expediase. Sau poate totuși se gândise? Nu știu. Ai simțit vreodată așa ceva?

– Toți am trecut prin asta, am spus. Psihoza de prizonier. Nu-i nimic deosebit în asta.

Proprietarul barului ne-a adus nota de plată. Eram ultimii clienți.

– Nu știi unde ne-am putea duce? l-a întrebat Schwarz.

Ne-a spus de un local.

– Au fete, a spus. Drăguțe și grăsuțe. Nu e prea scump.

– Nu cunoști altul?

– La ora asta din noapte nu mai cunosc altul care să fie deschis. Și-a îmbrăcat haina. Vă duc eu acolo dacă doriți. Tot nu am nimic de făcut. Fetele sunt destul de șmechere. O să am grijă să nu fiți înșelați.

– Nu putem sta acolo fără fete?

– Fără fete? Bărbatul rămase cu gura căscată. Apoi fața i-a fost cuprinsă de un rânjet. Fără fete? O, înțeleg. Da, bineînțeles. Dar asta-i tot ce au, numai fete.

S-a uitat după noi când am pășit pe stradă. Era un răsărit de soare nemaipomenit. Soarele încă nu se ridicase pe cer, dar mirosul de sare devenise

mai puternic. Pe străzi se târau maşini; prin geamurile deschise se simţea miros de cafea şi somn. Toate luminile erau stinse. La câteva străzi depărtare am auzit huruitul unei căruţe invizibile; bărci de pescuit au înflorit ca nişte nuferi galbeni şi roşii pe neliniştitul Tejo, şi mai departe, şters, nemişcat şi fără lumini artificiale era ancorat vaporul, arca, ultima speranţă. Coboram dealul îndreptându-ne spre el.

Bordelul arăta destul de deprimant. Vreo patru-cinci femei grase şi neîngrijite fumau şi jucau cărţi. După o încercare nereuşită de a ne atrage atenţia, ne-au lăsat în pace. M-am uitat la ceas.

– Nu mai durează mult, a spus Schwarz. Şi consulatele nu se deschid înainte de ora nouă.

Ştiam asta la fel de bine ca şi el. Ceea ce părea să nu ştie era faptul că a povesti şi a asculta nu era totuna.

– Un an pare o eternitate, a spus Schwarz. Cu timpul nu ţi se mai pare deloc lung. Am încercat să scap în ianuarie, când am lucrat în afara lagărului. Am fost prins două zile mai târziu. Cunoscutul locotenent G. m-a izbit peste faţă cu cravaşa şi am stat trei săptămâni la carceră numai cu pâine şi apă. La a doua încercare am fost prins imediat. Am renunţat. Era aproape imposibil să te deplasezi fără cartelă şi fără acte. Orice jandarm te putea opri. Şi era o cale lungă până la lagărul lui Helen.

Apoi situaţia noastră a început să se schimbe. În mai a început adevăratul război şi la patru săptămâni după aceea era gata. Eram în zona neocupată, dar se răspândise zvonul că o comisie a armatei sau chiar a Gestapo-ului urma să inspecteze lagărul. Cred că-ţi aduci aminte ce panică ne-a cuprins pe toţi.

– Da, am spus. Panica, sinuciderile, petiţiile pentru a ne elibera mai înainte pe noi şi incompetenţa birocratică care a împiedicat adesea eliberarea noastră. Nu întotdeauna. Uneori mai era şi câte un comandant de lagăr îndrăzneţ care-i elibera pe refugiaţi pe propria lui răspundere. Unii dintre ei, e adevărat, au fost prinşi mai târziu în Marsilia sau la graniţă.

– În Marsilia! Pe vremea aceea Helen şi cu mine aveam deja otrava, m-a întrerupt Schwarz. Capsule mici. Îţi creau o stare de linişte şi de resemnare fatalistă. Mi le vânduse un farmacist din lagăr. Două capsule. Nu ştiam exact ce conţineau, dar l-am crezut când mi-a spus că dacă iei una mori rapid şi fără dureri. A spus că otrava ajungea pentru doi. Mi-a vândut-o mie pentru că i-a fost frică că ar fi înghiţit-o el însuşi într-o noapte, dacă l-ar fi cuprins disperarea, tocmai înainte de răsăritul soarelui.

Eram aliniaţi ca nişte ghiulele de argilă pentru tragere la ţintă. Înfrângerea venise prea repede. Nimeni nu o aşteptase aşa de curând. Nu eram încă

informați că Anglia nu avea să încheie pace. Nu puteam decât să ne dăm seama că totul era pierdut – Schwarz făcu un gest de scârbă – și nici acum nu suntem siguri că nu este așa. Am fost împinși înapoi spre coastă. În fața noastră nu era decât marea.

Marea, m-am gândit. Și vapoare care încă o mai traversează.

În ușă a apărut proprietarul barului pe care tocmai îl părăsisem. Ne-a salutat cu un zâmbet, imitând un salut militar. Apoi le-a șoptit ceva grăsanelor. Una dintre ele, o femeie cu un piept enorm, s-a apropiat de noi.

– Spuneți-ne și nouă cum o faceți.

– Ce?

– Cred că doare ca dracu'.

– Ce? a întrebat Schwarz absent.

– Felul în care o fac marinarii pe mările învolburate! a țipat din ușă proprietarul barului, râzând așa de tare încât mă așteptam din clipă în clipă să-și scuipe dinții.

– Profesorul și-a bătut joc de voi, i-am spus femeii care răspândea un miros de ulei de măsline, usturoi, ceapă, transpirație și viață. Nu suntem homosexuali. Am luat parte la războiul din Etiopia; băștinașii ne-au castrat.

– Sunteți italieni?

– Obișnuiam să fim, am replicat eu. Eunucii nu au nici un fel de naționalitate. Suntem cosmopoliți.

S-a gândit puţin, apoi a spus solemn: *Tu es comique*. S-a îndepărtat mişcându-şi fundul gigantic înspre uşa unde proprietarul barului a luat-o de mână.

– E un lucru ciudat legat de deznădejde, a spus Schwarz. Eul tău s-a dus. Nici nu mai ştii cine eşti. Dar tot mai este ceva în tine care-şi cere gălăgios dreptul la viaţă. Şi cât de încăpăţânat sună asta pentru existenţa ta curată şi liniştită! Uneori simţi o linişte perfectă, ca şi calmul nemaipomenit din interiorul unui taifun, despre care vorbesc marinarii. Renunţi – eşti ca un gândac care face pe mortul – dar nu eşti mort. Ai abandonat numai toate eforturile de a te concentra asupra existenţei în sine. Eşti treaz, dar complet pasiv. Nu ai nici o forţă de irosit. Taifunul distruge totul în jurul tău, dar tu eşti calm. Frica şi disperarea au dispărut; chiar şi ele au devenit obiecte de lux pe care nu ţi le mai poţi permite. Energia cheltuită pentru ele ar reduce din voinţa ta de a mai trăi – aşa că o blochezi. Eşti tot numai ochi, detaşat şi pasiv, fiind gata de orice. Totul se limpezeşte, se clarifică. În zilele acelea mă simţeam uneori ca un yoghin care dă la o parte tot ce e legat de eul său pentru ca să...

Schwarz s-a poticnit.

– Ca să-l caute pe Dumnezeu? am întrebat, pe jumătate în glumă.

Schwarz a dat din cap.

– Ca să-l găsească pe Dumnezeu. Întotdeauna îl căutăm pe El. Dar îl căutăm exact aşa cum am încerca să înotăm cu toate hainele pe noi şi cu o încărcătură, pe deasupra. Trebuie să fii dezbrăcat. La fel de gol ca în noaptea în care am părăsit o ţară străină sigură pentru a mă întoarce în patria mea plină de pericole, când am traversat Rinul de parcă ar fi fost un fluviu al destinului, o fâşie îngustă de viaţă scăldată în lumina lunii.

În lagăr mă gândeam uneori la noaptea aceea. Gândul la ea nu-mi consuma din putere – mă făcea mai puternic. Făcusem ceea ce viaţa îmi ceruse. Nu dădusem greş. Câştigasem o a doua viaţă, căzută ca din ceruri, alături de Helen – chiar şi disperarea care mă cuprinsese şi care din când în când mă împiedica să şi dorm, putea fi suportată numai pentru că înainte mai fusese şi altceva: Paris, Helen şi sentimentul de necrezut că nu eram singur. Pe undeva, Helen era în viaţă; poate că trăia cu altcineva, dar trăia. E groaznic să te gândeşti ce mult înseamnă aşa ceva în vremurile astea, când un om nu valorează nici câte o furnică sub o cizmă.

Schwarz a tăcut.

– L-ai găsit pe Dumnezeu? am întrebat. Era o întrebare crudă, dar eram foarte curios să ştiu.

– O faţă într-o oglindă, a răspuns Schwarz.

– A cui faţă?

– Este întotdeauna aceeaşi. Tu ţi-o cunoşti pe a ta? Faţa pe care ai avut-o înainte de a te naşte?

L-am privit cu consternare. Mai folosise aceleaşi cuvinte şi înainte.

– O faţă într-o oglindă, a repetat. Şi faţa care se uită peste umărul tău şi apoi în spatele ei o alta – dar dintr-o dată tu însuţi eşti oglinda cu repetiţiile nesfârşite. Nu, nu l-am găsit pe Dumnezeu. Ce am face cu El dacă l-am găsi? Ar trebui să încetăm să mai fim fiinţe umane. Numai să-l cauţi – asta este altceva.

A zâmbit.

– Şi apoi nici nu aveam destul timp şi destulă putere pentru aşa ceva. Eram prea jos. Mă puteam gândi numai la ce iubeam. Asta mă ţinea în viaţă. Am încetat să mă gândesc la Dumnezeu. Sau la dreptate. Cercul se închisese. Eram în aceeaşi situaţie ca atunci cu fluviul. Se repeta. Încă o dată eram de capul meu. Când se instalează această stare, nu mai ai ce să faci. Nu mai poţi nici măcar să gândeşti. Dar nici nu este necesar; gândirea te-ar aduce numai la confuzie. Lucrurile se întâmplă de la sine. Din izolarea ridicolă a unei fiinţe umane te-ai întors într-o lume a evenimentelor anonime. Tot ce trebuie să faci este să fii pregătit. Pregătit să pleci când o mână invizibilă te atinge pe umăr. Trebuie doar s-o urmezi; atâta timp cât nu pui întrebări, totul e în ordine. Probabil că-ţi închipui că spun prostii mistice.

Am scuturat din cap.

– Cunosc sentimentul. Şi alţii l-au cunoscut când s-au aflat într-un pericol mare. Şi soldaţii mi-au povestit despre acest sentiment. Fără nici un motiv, ceva te face să părăseşti adăpostul care părea foarte sigur; o clipă mai târziu o lovitură din plin îl transformă într-o groapă comună.

– Ceea ce am făcut în cele din urmă – a spus Schwarz – este ceva imposibil de imaginat. Dar părea cel mai natural lucru de pe lume. Mi-am împachetat lucrurile. Apoi într-o dimineaţă am plecat din lagăr. Majoritatea încercărilor de evadare se făceau noaptea. M-am dus la poarta principală în plină zi şi le-am spus santinelelor că am fost eliberat. Erau două. Am fluturat paşaportul lui Schwarz. În acelaşi timp am băgat mâna în buzunar, le-am dat ceva bani şi le-am spus să bea un pahar în sănătatea mea. Nici nu mi-au cerut să vadă actul de eliberare. Cum ar fi putut să le treacă prin cap acestor ţărani tineri în uniformă că cineva ar fi avut tăria să plece pe poarta principală dacă n-ar fi avut dreptul?

Am luat-o încet pe drumul alb. După primii paşi mă simţeam de parcă poarta lagărului s-ar fi transformat într-un dragon care mă urmărea. Dar n-am fugit. Foarte calm mi-am băgat paşaportul lui Schwarz în buzunar şi am mers mai departe. Aerul mirosea a rosmarin şi lămâiţă – mirosul libertăţii.

După un timp m-am prefăcut că mi s-a desfăcut şiretul. M-am aplecat şi m-am uitat înapoi. Nu

mă urmărea nimeni. Am început să merg mai repede.

Nu aveam nici unul din multele acte care ţi se cereau în zilele acelea. Franceza mea era destul de bună; speram că putea fi luată drept un dialect. Toată ţara era în mişcare. Oraşele erau pline de refugiaţi din zona ocupată, de dezertori. Străzile erau inundate de vehicule de toate felurile, multe dintre ele încărcate până sus cu aşternuturi şi ustensile de uz casnic.

Am ajuns la un han mic. Pe o latură a sa se puseseră câteva mese, mărginite de bucătăria de vară şi de o livadă mică. Barul era pardosit cu plăci de ceramică şi mirosea a vin vărsat, a pâine proaspătă şi a cafea.

Fata care mă servea era desculţă. A întins o faţă de masă şi a adus o cană cu cafea, o ceaşcă, o farfurie, pâine şi miere. Ce lux! Nu mai văzusem aşa ceva de la Paris.

Afară, în spatele gardului viu prăfuit, lumea distrusă continua să trăiască – aici, în acest loc binecuvântat, la umbra copacilor, era pace, bâzâit de albine, o tremurătoare lumină aurie de vară târzie. Am înghiţit totul în mine, aşa cum o cămilă bea apă înainte de a face o cursă în deşert. Am închis ochii, m-am tolănit la soare şi am început să beau.

CAPITOLUL 13

Lângă gară stătea un jandarm. M-am întors. Mă îndoiam că dispariţia mea ar fi putut să fie sesizată aşa de repede, dar era recomandabil pentru început să nu mă apropii prea mult de calea ferată. Atâta timp cât un internat este în siguranţă în spatele sârmei ghimpate, nimeni nu-i dă nici o atenţie, dar în clipa în care evadează, devine foarte important. În lagăr o coajă de pâine este chiar prea bună pentru el; ca să-l prindă când scapă, nici o cheltuială nu e prea mare. Companii întregi sunt mobilizate în acest scop.

O bucată de drum am mers cu un camion. Şoferul înjura războiul, pe germani, guvernul francez, guvernul american şi pe Dumnezeu; dar şi-a împărţit prânzul cu mine înainte de a ne despărţi. Am mai mers aproximativ o oră pe jos până am ajuns la următoarea gară. Învăţasem că trezeai suspiciunea tocmai dacă încercai să te comporţi astfel încât să nu fii remarcat. Aşa că am intrat direct în gară şi am cerut un bilet la clasa întâi până în oraşul următor. Casierul a ezitat. Fiindu-mi teamă că mă va întreba de acte, m-am răstit la el că se mişcă prea încet. Nedumerit şi intimidat mi-a dat biletul. Am intrat într-o cafenea şi am aşteptat venirea trenului. Avea o oră întârziere, dar cel puţin circula.

Mi-au trebuit trei zile ca să ajung la lagărul lui Helen. O dată m-a oprit un jandarm, dar am țipat la el în germană și i-am fluturat pe sub nas pașaportul lui Schwarz. S-a speriat de tot și a fost foarte încântat că am plecat și că m-am rezumat numai la atât. Austria făcea parte din Germania; un pașaport austriac era la fel de bun ca o carte de vizită a Gestapo-ului. Era uimitor cât de multe putea realiza pașaportul unui om mort, o bucată de hârtie cu ceva tipărit pe ea. Mult mai multe decât oricare om.

Ca să ajungi la lagărul lui Helen trebuia să urci un munte; la început se întindea o câmpie cu tufărișuri și rosmarin, apoi o pădure. Era într-o după-amiază târzie când am ajuns acolo. Lagărul era prevăzut cu obișnuitul gard de sârmă ghimpată, dar nu părea la fel de mohorât ca *Le Vernet*, probabil din cauză că era un lagăr pentru femei. Puteam să privesc din pădure în interiorul lagărului. Vedeam femei în rochii colorate și cu baticuri sau turbane în culori vii. Atmosfera părea destul de degajată.

Asta m-a pus pe gânduri. Mă așteptasem să găsesc un loc marcat de o tristețe deplină, în care să dau buzna ca Don Quijote sau Sfântul Gheorghe. Așa cum stăteau lucrurile, nu prea era nevoie de mine aici. Dacă Helen era într-un loc așa de plăcut, precis că mă uitase de mult.

Am rămas ascuns, încercând să-mi dau seama de așezarea lagărului. La căderea nopții o femeie

s-a apropiat de gard. Altele i s-au alăturat. În curând se adunase un grup întreg. Stăteau nemișcate, abia schimbând o vorbă una cu alta. Se uitau prin sârma ghimpată, cu niște ochi care nu vedeau. Ceea ce vroiau să vadă nu era acolo – libertatea. Cerul s-a făcut violet, umbrele s-au întins, din loc în loc se puteau vedea lumini de camuflaj. Femeile s-au transformat în umbre care și-au pierdut culorile și chiar și forma. Fețe palide, fără contururi, pluteau într-un rând neregulat deasupra siluetelor negre de după gard. Apoi rândul s-a subțiat; una după alta femeile s-au întors înspre barăci. Ora disperării trecuse. Așa o numeau ele, aveam să aflu mai târziu.

Doar o singură femeie mai stătea la gard. M-am apropiat cu atenție. „Nu-ți fie frică", am spus în franceză.

„Frică?" a întrebat după un timp. „De ce?"

„Vreau să-ți cer o favoare".

„N-are rost să te ostenești, porcule", a răspuns. „Nu mai e și altceva în oasele tale răpciugoase?"

M-am uitat cu gura căscată la ea. „Ce vrei să spui?"

„Nu te preface mai prost decât ești. Nu sunteți toți decât niște porci. N-aveți nici o femeie în satul vostru? De ce trebuie să te învârți pe aici?"

În cele din urmă am înțeles. „M-ai înțeles greșit", am spus. „Trebuie să vorbesc cu o femeie care se găsește aici în lagăr".

„Asta vreți cu toții. De ce cu una și nu cu două? Sau poate chiar cu toate?"

„Ascultă-mă", am spus. „Soția mea este aici. Trebuie să vorbesc cu ea".

„Și tu?" a început să râdă femeia. Nu părea supărată, ci doar obosită. „Asta-i o invenție nouă. În fiecare săptămână scorniți câte ceva nou".

„Nu am mai fost aici înainte".

„Ai învățat repede. Du-te dracului".

„Vrei, te rog frumos, să mă asculți", am spus în germană. „Vreau numai să-i spui unei femei din lagăr că sunt aici. Sunt neamț. Am fost și eu în lagăr. În *Le Vernet*".

„Ăsta-i unul tare bun", a spus femeia calmă. „Știe și germana. Alsacian nenorocit! Sper să mori de sifilis. Tu și toți prietenii tăi care vă aliniați aici în fiecare seară cu marfa voastră. Vreau să vă atace cancerul marfa voastră. N-aveți nici un fel de sentimente, porci blestemați ce sunteți. Nu știți ce faceți? Lăsați-ne în pace. Lăsați-ne în pace! Ne-ați închis. Nu vă ajunge? Lăsați-ne în pace!" La sfârșit începuse să țipe.

Le-am auzit și pe altele venind și m-am îndepărtat de gard. Am petrecut noaptea în pădure. Nu știam unde să mă duc. Am stat printre copaci. Lumina a început să pălească. Luna a răsărit deasupra unui peisaj de țară palid ca aurul alb și cuprins deja de ceața răcoroasă a toamnei.

Dimineața am coborât de pe munte și am reușit să-mi schimb costumul pe o salopetă de mecanic.

M-am întors la lagăr. Santinelei i-am spus că am venit să verific instalația electrică. Franceza mea nu m-a dat de gol; m-au lăsat să intru fără alte întrebări. Cine ar dori să intre într-un lagăr?

Am studiat topografia lagărului. Barăcile erau ca niște lăzi uriașe, despărțite în interior de perdele. Aveau două etaje. Erau străbătute pe mijloc de un coridor cu perdele pe ambele părți. Multe dintre perdele erau date la o parte; puteai să privești în interior și să vezi cum erau mobilate „confortabilele" cămăruțe. Majoritatea nu aveau decât strictul necesar, dar unora dintre ele, ocupantele le-au dat o patetică notă personală prin câte un articol de îmbrăcăminte, o fotografie sau una sau două vederi. Am străbătut barăcile semiluminate. Femeile și-au încetat lucrul și m-au privit.

„Ceva vești?" m-a întrebat una dintre ele.

„Da – pentru cineva cu numele de Helen. Helen Baumann".

Femeia a stat și s-a gândit. S-a mai apropiat și alta. „Nu e târfa aia nazistă care lucrează la magazin? Aia care-i încurcată cu doctorul?"

„Nu e nazistă", am spus.

„Nici cea de la magazin nu este", a spus prima femeie. „Cred că se numește Helen".

„Sunt naziști pe aici?"

„Bineînțeles. Este așa o amestecătură aici. Unde sunt nemții acum?"

„N-am văzut nici unul".

„Se presupune că o comisie militară este pe drum. N-ai auzit nimic?"

„Nu".

„Se bănuiește că va veni ca să-i elibereze pe naziști. Dar am auzit că vine și Gestapo-ul. Știi ceva despre asta?"

„Nu".

„Se spune că nemții nu-și vor mai bate capul cu zona neocupată".

„Asta e tipic pentru ei".

„N-ai auzit nimic?"

„Doar zvonuri".

„De la cine sunt veștile pentru Helen Baumann?"

Am ezitat puțin. „De la soțul ei. Este liber".

Cea de-a doua femeie a început să râdă. „Îl așteaptă o surpriză".

„Pot să mă duc la magazin?" am întrebat.

„De ce nu? Ești francez, nu-i așa?"

„Alsacian".

„Ți-e frică?" a întrebat cea de-a doua femeie. „De ce? Ai ceva de ascuns?"

„Cine n-are în zilele noastre?"

„Poți să mai spui asta o dată", a spus prima femeie. Cea de-a doua n-a zis nimic. Mă privea de

parcă aş fi fost un spion. Răspândea un nor de parfum – lăcrămioare.

„Mulţumesc", am spus. „Unde este magazinul?"

Prima femeie mi-a arătat drumul. Am trecut prin semiîntunericul barăcilor de parcă aş fi trecut printre două rânduri de vergi. De ambele părţi au apărut feţe cu ochi întrebători. Mă simţeam de parcă aş fi aterizat într-o colonie a amazoanelor. Apoi am ieşit din nou afară, înconjurat de lumina soarelui şi de mirosul obositor de captivitate care acoperă fiecare lagăr ca o pojghiţă de gheaţă cenuşie.

Mă simţeam de parcă aş fi orbit. Niciodată nu mă gândisem la fidelitatea sau infidelitatea lui Helen. Chestiunea era nesemnificativă. Se întâmplaseră prea multe; singurul lucru care conta era să rămâi în viaţă. Chiar dacă mi-ar fi venit un asemenea gând în *Le Vernet*, ar fi fost o abstracţie, o idee pe care eu însumi aş fi inventat-o, apoi aş fi îndepărtat-o şi aş fi reluat-o mai târziu.

Dar acum eram printre tovarăşele ei. Le văzusem cu o seară înainte la gard şi le vedeam acum din nou pe aceste femei înfometate, care erau singure de luni de zile. Erau femei în ciuda captivităţii lor; dimpotrivă captivitatea le făcea să fie şi mai conştiente de feminitatea lor. Era tot ce mai aveau.

M-am dus la magazin. O roşcată palidă stătea lângă tejghea vânzând hrana care se mai găsea

unor colege de prizonierat. „Ce doriți?" m-a întrebat. Am închis ochii și am făcut un semn cu capul. Apoi m-am dat la o parte. Le-a făcut repede socoteala cumpărătoarelor. „Termin în cinci minute", mi-a șoptit. „Bune sau rele?"

Mi-am dat seama că se referea la vești. Am dat din umeri. „Bune", am spus și am ieșit afară.

La scurt timp a ieșit și femeia și s-a apropiat de mine. „Trebuie să fim atenți", a spus. „Pentru cine ai vești?"

„Pentru Helen Baumann. Este aici?"

„De ce?"

N-am spus nimic. I-am văzut pistruii de pe nas și ochii îngrijorați. „Lucrează aici la magazin?" am întrebat.

„Ce vreți?" mi-a întors ea întrebarea. „Informații? Pentru cine? Sunteți electrician?"

„Pentru soțul ei".

„Nu cu mult timp în urmă", a spus cu amărăciune în glas, „un bărbat a întrebat același lucru despre altă femeie. Trei zile mai târziu cineva a venit s-o ia. Ne-a promis că ne va da de știre cum au mers lucrurile. N-am mai auzit nimic de la ea. Nu sunteți electrician".

„Sunt soțul ei", am spus.

„Și eu sunt Greta Garbo", mi-a replicat ea.

„De ce altceva m-aș interesa de ea?"

„Foarte mulți au venit să pună întrebări în legătură cu Helen Baumann", a spus femeia.

„Oameni ciudați. Vreți să știți adevărul? Helen Baumann este moartă. A murit și a fost înmormântată acum două săptămâni. Ăsta este adevărul. Credeam că aveți vești de afară".

„A murit?"

„Da. Și acum lăsați-mă în pace".

„Nu e moartă", am răspuns. „În barăci mi-au spus altceva".

„În barăci se spun multe prostii".

M-am uitat la femeia roșcată. „I-ați putea da o scrisoare? Eu plec, dar aș vrea să vă las o scrisoare".

„La ce bun?"

„De ce nu? O scrisoare nu poate face nici un rău nimănui".

„Nu?" a întrebat femeia. „De când sunteți pe lume? De ieri sau alaltăieri?"

„Nu știu", am răspuns. „Puteți să-mi vindeți ceva cu ce să scriu o scrisoare?"

„Găsiți hârtie și creion acolo pe masă", a spus. „Dar ce rost are să scrii unui mort?"

„E ultima modă".

Am luat o bucată de hârtie și am scris: „Helen, sunt aici. Te voi aștepta diseară, afară lângă gard".

Nu am lipit-o. „Vreți să i-o dați?" am întrebat-o pe femeie.

„Sunt mulți nebuni pe lume în ziua de azi".

„Da sau nu?"

I-am întins scrisoarea ca s-o citească. „Da sau nu?" am întrebat din nou.

„Nu", a răspuns.

Am pus scrisoarea pe masă. „Cel puţin vă rog să n-o distrugeţi", am spus.

Nu mi-a răspuns nimic. „Am să mă întorc şi am să vă omor dacă împiedicaţi scrisoarea asta să ajungă la soţia mea", am spus.

„Asta-i tot?" m-a întrebat femeia cu faţa consumată, privindu-mă fix cu nişte ochi verzi şi plictisiţi.

Am dat din cap şi m-am îndreptat spre uşă. „Ea nu e aici?" am întrebat întorcându-mă din nou.

Femeia m-a privit fără să spună nimic. „Mai rămân în lagăr vreo zece minute", am spus. „O să mă întorc şi o să vă întreb din nou".

Am pornit-o pe aleea principală a lagărului. N-am crezut-o; m-am hotărât să mai aştept puţin şi să mă întorc din nou la magazin să mai arunc o privire. Dintr-o dată am simţit că-mi dispăruse pelerina care mă făcea invizibil – deodată devenisem imens şi prezenţa mea bătea la ochi. Trebuia să mă ascund undeva.

Am intrat pe prima uşă care mi-a ieşit în cale. „Ce vrei?" m-a întrebat o femeie.

„Am fost trimis să verific instalaţia electrică", am spus cu o voce pe care nu mi-o recunoşteam. „Aveţi ceva stricat?"

„Nu mai multe ca de obicei".

Femeia era îmbrăcată într-un halat alb. „Acesta e spitalul?"am întrebat.

„Da. Aici trebuia să ajungi?"

„M-a trimis șeful din oraș. Să verific circuitele electrice".

„Atunci treci la treabă", a spus femeia.

A intrat un bărbat în uniformă. „Ce se petrece aici?"

Femeia în halat alb i-a explicat. M-am uitat la bărbat. Mi se părea că îl cunosc de undeva. „Curentul electric?" a întrebat. „Vitaminele și medicamentele ar fi de o mie de ori mai utile". Și-a aruncat chipiul pe masă și a plecat din nou.

„Totul e în regulă aici", i-am spus femeii în halat. „Cine a fost ăsta?"

„Doctorul, bineînțeles. Ceilalți nu dau doi bani pe sănătatea celor de aici".

„Aveți mulți pacienți?"

„Foarte mulți".

„Și decese?"

M-a privit. „De ce întrebi?"

„Doar așa", am răspuns. „De ce sunt toți așa de bănuitori pe aici?"

„Doar așa", a repetat femeia. „Dintr-un simplu capriciu, tu, înger nevinovat, cu casă și cu pașaport! Nu, n-a fost nici un deces de patru săptămâni. Dar înainte de asta au fost mai multe".

Cu patru săptămâni în urmă primisem o scrisoare de la Helen. Deci trebuia să mai fie încă aici. „Mulţumesc", am spus.

„Nu-mi mulţumi mie", a spus femeia. „Mulţumeşte-i lui Dumnezeu că părinţii tăi ţi-au dat o ţară pe care s-o iubeşti, chiar dacă ea trece prin vremuri grele – chiar dacă-i şi persecută pe cei nevinovaţi şi îi aruncă în ghearele lupilor – aceiaşi lupi care sunt răspunzători şi pentru greutăţile prin care treceţi. Pleacă acum! Continuă să faci lumina. *Ce bine ar fi dacă ai putea să faci puţină lumină* şi în capetele unor oameni!"

„A fost aici vreo comisie germană?" am întrebat grăbit.

„De ce te interesează?"

„Am auzit că este aşteptată una".

„Ţi se par informaţiile astea deosebit de interesante?"

„Nu, dar trebuie să previn pe cineva".

„Pe cine?" a întrebat femeia, pusă în gardă.

„Pe Helen Baumann", am spus.

Femeia m-a privit cu ochii mari.

„S-o previi? De ce?" m-a întrebat.

„O cunoaşteţi?"

„De ce?"

Din nou acel zid al neîncrederii – mi s-a explicat mai târziu.

„Sunt soţul ei", am spus.

„Poţi s-o dovedeşti?"

„Nu. Actele mele sunt pe un nume diferit. Dar poate veţi fi convinsă când vă voi spune că nu sunt francez".

Am scos paşaportul lui Schwarz. „Un paşaport de nazist", a spus femeia. „Exact la ce mă aşteptam. De ce faci asta?"

Mi-am pierdut răbdarea. „Ca să-mi revăd nevasta. Este aici. Mi-a scris de aici".

„Ai scrisoarea?"

„Nu. Am distrus-o după ce am evadat din *Le Vernet*. De ce sunt aici toţi atât de misterioşi?"

„Asta aş vrea să-mi spui chiar tu".

S-a întors doctorul.

„E nevoie de tine aici?" a întrebat-o pe femeie.

„Nu".

„Atunci vino cu mine. Ai terminat?" m-a întrebat pe mine.

„Nu încă. Trebuie să mai vin şi mâine".

M-am întors la magazin. Roşcata era în spatele tejghelei şi vindea lenjerie de corp. Erau două cliente în magazin. Am aşteptat. Din nou am avut impresia că mă părăseşte norocul; era mai indicat să plec sau puteam să am neplăceri mai târziu la poartă. Santinelele urmau să se schimbe şi ar fi trebuit să le explic totul de la capăt. N-am văzut nici urmă de Helen. Femeia mi-a evitat privirea. Era clar că trăgea de timp. Au mai sosit şi alte cliente. Am văzut un ofiţer trecând prin dreptul ferestrei. Am părăsit clădirea.

Încă nu se schimbaseră santinelele. Şi-au amintit de mine şi m-au lăsat să trec. Am avut acelaşi sentiment ca la *Le Vernet:* că mă urmăreau şi că aveau să mă prindă. Eram leoarcă de sudoare.

Se apropia de mine un camion vechi. Nu aveam unde să mă ascund. Am continuat să merg cu ochii în pământ. Camionul a trecut de mine, apoi a oprit. Am rezistat tentaţiei de a fugi. Camionul ar fi avut loc să întoarcă şi să mă urmărească fără nici o problemă. N-aş fi avut nici o şansă. Am auzit nişte paşi repezi în urma mea. Cineva a strigat: „Hei, mecanicule!"

M-am întors. Un bărbat între două vârste în uniformă s-a apropiat de mine.

„Te pricepi la motoare?"

„Nu, sunt electrician".

„Poate că este de la aprindere. Uită-te totuşi puţin".

„Da, vă rog să vă uitaţi", a spus şoferul. M-am uitat în sus. Era Helen. Stătea în spatele soldatului, privindu-mă fix şi având un deget dus la buze. Purta pantaloni şi un pulover. Era foarte slabă.

„Uitaţi-vă, vă rog frumos", a repetat ea şi mi-a făcut loc să trec. „Fii atent", mi-a şoptit. „Fă-te că ştii ce faci. Nu e nimic stricat".

Soldatul venea cu paşi mărunţi în urma noastră.

„De unde vii?" m-a întrebat ea în şoaptă.

Am deschis capota cu zgomot.

„Am evadat. Cum ne putem întâlni?"

Se uita și ea alături de mine la motor.

„Fac cumpărături de la magazinul din sat. Poimâine. Să fii în sat. Prima cafenea pe stânga, cum intri în sat. La nouă dimineața".

„Și între timp?"

„Durează mult?" a întrebat soldatul.

Helen a scos un pachet de țigări din buzunarul de la pantaloni și i l-a întins. „Doar câteva minute. Nu e nimic grav".

Soldatul și-a aprins țigara și s-a așezat pe marginea drumului. Eu mă prefăceam că meșteresc la motor, iar Helen mă urmărea.

„Unde?" am întrebat-o. „În pădure? La gard? Am fost ieri acolo. Poți să vii diseară?"

A ezitat o clipă. „Bine. Diseară. Dar nu pot să ajung înainte de zece".

„De ce nu?"

„Pentru că până atunci vor fi plecat toate celelalte. Dacă n-o să fiu la zece, atunci o să fiu mâine. Să fii atent".

„Cum e cu jandarmii?"

S-a apropiat soldatul.

„Nu e așa de rău", a spus Helen în franceză. „Va fi gata într-un minut".

„E o mașină veche", am spus.

Soldatul a început să râdă. „Şefii le au pe cele noi. Şi miniştrii. Gata?"

„Da", a spus Helen.

„Noroc că ne-aţi ieşit în cale", a spus soldatul. „Tot ce ştiu despre maşini e că au nevoie de benzină".

S-a urcat în maşină. Helen l-a urmat. A băgat cheia în contact. Probabil că iniţial pur şi simplu oprise motorul. Motorul a pornit fără probleme. „Mulţumesc", a spus ea, scoţându-şi capul pe geam. Buzele ei au mai pronunţat câteva cuvinte pe care nu le-am distins, apoi a zis cu voce tare: „Sunteţi un mecanic clasa întâi", şi s-a îndepărtat.

Am mai stat câteva secunde nemişcat, în gazele de eşapament. Mă simţeam de parcă aş fi trecut de la o căldură extremă la o răceală teribilă; cu alte cuvinte, nu simţeam nimic. Mergeam mecanic. Apoi încetul cu încetul am început să mă gândesc şi o dată cu gândurile şi-au făcut loc şi îngrijorarea şi amintirea a tot ce am auzit, precum şi chinurile dureroase ale îndoielii.

Am stat în pădure şi am aşteptat. Zidul plângător, cum numea Helen rândul femeilor care priveau fără să vadă în apusul soarelui, s-a subţiat. În curând majoritatea s-au retras în interiorul lagărului. A început să se întunece. Priveam stâlpii gardului care se transformaseră în nişte umbre. Printre umbrele lor a mai apărut o umbră întunecată.

„Unde eşti?" a întrebat Helen în şoaptă.

„Aici".

Am bâjbâit până am ajuns la ea. „Poţi să ieşi afară?" am întrebat-o.

„Mai târziu, după ce pleacă toate. Aşteaptă".

M-am retras din nou în pădure la o distanţă la care să nu fiu văzut dacă cineva ar fi îndreptat un proiector exact înspre pădure. Stăteam culcat pe pământ, respirând mirosul greu al frunzelor uscate. A început să bată un vânt uşor; în jurul meu se auzea un foşnet de parcă o mie de spioni s-ar fi târât înspre mine. Ochii mi s-au obişnuit cu întunericul; am văzut umbra lui Helen şi deasupra, foarte vag, faţa ei palidă. Nu puteam să-i disting trăsăturile. Era agăţată de sârma ghimpată ca o plantă neagră cu floare albă. Apoi mi-a făcut impresia că este o figură întunecată şi fără nume din trecutul întunecat. Faţa ei – pentru că nu puteam să-i disting trăsăturile – a devenit faţa tuturor martirilor din lume. Puţin mai departe am zărit o a doua femeie care stătea exact ca Helen, apoi o a treia şi o a patra – stăteau ca un şir de cariatide, sprijinind un acoperiş al durerii şi al speranţei.

Priveliştea era aproape de nesuportat. Am privit în altă parte. Când m-am uitat din nou, celelalte trei dispăruseră în tăcere. Am văzut că Helen s-a aplecat şi trăgea de sârma ghimpată. „Ţine-le distanţate", mi-a spus.

Am călcat pe cel mai de jos rând de sârmă şi l-am tras în sus pe cel de-al doilea.

„Aşteaptă", a spus Helen cu glas şoptit.

„Unde sunt celelalte?" am întrebat-o.

„S-au întors la barăci. Una dintre ele este o nazistă; de aceea nu am putut să vin mai devreme. M-ar fi denunţat. Ea era cea care plângea".

Helen şi-a scos bluza şi fusta şi mi le-a dat prin gard. „Nu trebuie să le rup", mi-a spus. „Sunt singurele pe care le mai am".

M-a dus gândul la o familie de oameni săraci: nu contează dacă copiii îşi rănesc genunchii, atâta timp cât nu-şi rup ciorapii, pentru că rănile se vindecă, în timp ce ciorapii trebuie cumpăraţi.

I-am simţit hainele în mână. Helen s-a aplecat şi a păşit cu atenţie printre sârme. Şi-a zgâriat umărul. Sângele arăta ca un şarpe subţire pe pielea ei. S-a ridicat.

„Crezi că putem scăpa?" am întrebat.

„Încotro?"

Nu ştiam.

„Spre Spania", am spus. „Sau Africa".

„Vino", a spus Helen. „Vino şi hai să stăm de vorbă. E imposibil să pleci de aici fără acte. De aceea nici nu sunt foarte vigilenţi".

A intrat în pădure înaintea mea. Era aproape goală – şi misterioasă şi foarte frumoasă, doar o urmă vagă a femeii care fusese soţia mea în Paris, abia de ajuns pentru o recunoaştere dulce şi dure-

roasă care mi-a făcut pielea să-mi tremure de nerăbdare. Femeia care tocmai părăsise friza cariatidelor aproape că n-avea nume. Era încă scufundată în cele nouă luni ale unei vieţi ciudate care depăşeau în greutate douăzeci de ani dintr-o existenţă normală.

CAPITOLUL 14

Proprietarul barului s-a apropiat de noi.

– Grăsana este nemaipomenită, ne-a informat cu demnitate. Franţuzoaică. Cunoaşte toate şmecheriile. V-o recomand cu căldură. Femeile noastre suntca o văpaie, dar ard prea repede.

A plescăit zgomotos din buze.

– Eu plec acum. Nimic nu e mai bun decât o franţuzoaică ca să-ţi înfierbânte sângele. Ele cunosc viaţa. Pe ele nu trebuie să le minţi aşa de mult ca pe femeile noastre. Sper să ajungeţi acasă cu bine, domnilor. Să nu le luaţi pe Lolita sau Juana. Nici una din ele nu e bună de nimic şi pe deasupra Lolita te mai şi fură, dacă nu eşti cu ochii-n patru.

Ne-a părăsit. Când a deschis ușa, în încăpere a pătruns dimineața cu zgomotele și lumina ei.

– Ar fi mai bine să mergem și noi, am spus eu.

– Aproape că am terminat, a spus Schwarz. Și mai avem încă ceva vin.

A comandat vin și cafele pentru cele trei fete ca să ne lase în pace.

– N-am vorbit prea mult în noaptea aceea, a continuat Schwarz. Mi-am întins haina pe pământ și când s-a făcut mai frig ne-am acoperit cu fusta și bluza lui Helen și cu puloverul meu. Helen a adormit, apoi s-a sculat din nou; o dată, pe când eram pe jumătate adormit, mi s-a părut că o aud plângând. Un minut mai târziu a devenit foarte afectuoasă. Era ceva nou, străin în felul în care mă mângâia. Nu i-am pus nici un fel de întrebări și nu am amintit nimic din ce auzisem în lagăr. O iubeam foarte mult, dar mă simțeam oarecum îndepărtat de ea, într-un fel ciudat și inexplicabil. Delicatețea mea era amestecată cu o tristețe care o făcea și mai puternică. Atâmam unul de altul la capătul unei alte lumi. Nu exista nici întoarcere, nici destinație, ci numai zbor, un zbor în doi, și disperare – o disperare tăcută, din altă lume, care ne înghițea lacrimile de fericire și lacrimile încă nevărsate, provocate de cunoașterea faptului că nu există decât o trecere, dar nici o întoarcere, sosire sau destinație.

„N-am putea să scăpăm?" am întrebat-o din nou, înainte de a păși din nou prin gardul de sârmă ghimpată.

Mi-a răspuns numai după ce a ajuns de partea cealaltă a gardului. „Nu pot", mi-a şoptit. „Nu pot. Alţii ar fi pedepsiţi din cauza mea. Întoarce-te. Întoarce-te mâine seară. Poţi să vii mâine seară?"

„Dacă nu sunt prins mai înainte".

M-a privit fix. „Ce s-a ales de viaţa noastră?" a spus. „Ce am făcut ca viaţa noastră să ajungă astfel?"

I-am întins bluza şi fusta. „Astea sunt cele mai bune haine ale tale?" am întrebat.

A făcut semn că da.

„Mulţumesc că le-ai purtat", am spus. „Voi fi mâine seara aici. Sunt sigur. Mă voi ascunde în pădure".

„Va trebui să mănânci. Ai ceva de mâncare la tine?"

„Bineânţeles. Şi poate că găsesc ceva fructe de pădure. Sau ciuperci sau nuci".

„Poţi să reziştI până mâine seară? Atunci am să-ţi aduc ceva de mâncare".

„Desigur. Şi în fond, acum e aproape dimineaţă".

„Să nu mănânci ciuperci. Nu le cunoşti. Am să-ţi aduc mâncare să-ţi ajungă pe săturate". Şi-a pus fusta. Era largă şi de culoare bleu, cu flori albe. Şi-a petrecut-o în jurul mijlocului şi şi-a închis nasturii de parcă s-ar fi pregătit pentru o bătălie. „Te iubesc", a spus cu disperare în glas. „Te iubesc mai mult decât poţi tu să-ţi imaginezi. Să nu uiţi. Niciodată!"

Spunea asta aproape de fiecare dată când ne despărţeam. În zilele acelea eram la cheremul tuturor. Jandarmii francezi ne urmăreau dintr-o pasiune pentru lege şi ordine, îndreptată într-o direcţie greşită. Gestapo-ul încerca să-ţi bage nasul în lagăre, cu toate că se vorbea de o înţelegere cu guvernul Pétain în sens contrar. Niciodată nu ştiai cine te putea prinde, aşa că în fiecare dimineaţă ne luam rămas bun de parcă am fi făcut-o pentru ultima oară.

Helen mi-a adus pâine, fructe şi din când în când câte o bucată de cârnat sau brânză. Mi-era teamă să stau în sat. Nu departe de lagăr am dat de ruinele unei mânăstiri vechi. Acolo mi-am întemeiat gospodăria. În timpul zilei dormeam sau citeam cărţile sau ziarele pe care mi le aducea Helen sau urmăream ce se petrecea pe drum dintr-un desiş din care nu puteam fi văzut. De asemenea, Helen îmi comunica toate ştirile şi zvonurile: germanii se apropiau continuu şi nu respectau nici un fel de înţelegeri care ar fi putut să le împiedice înaintarea.

Chiar şi aşa viaţa noastră era aproape idilică. Din când în când mă apuca frica, dar obişnuinţa de a trăi de pe o oră pe alta m-a scos din încurcătură. Vremea era bună; noaptea cerul era plin de stele. Helen adusese o bucată de pânză de cort. Am întins-o între ruinele mânăstirii şi am umplut-o cu frunze uscate.

„Cum reuşeşti să ieşi?" am întrebat-o o dată. „Şi aşa de des?"

„Am o slujbă specială" – a spus după un timp – „şi mă bucur de o serie de avantaje. Mă lasă să mă duc chiar şi în sat. Mă întorceam din sat atunci când te-am întâlnit".

„De acolo ai mâncarea?"

„Nu. De la magazinul lagărului. Poţi cumpăra orice dacă ai bani".

„Nu ţi-e frică că vei fi văzută aici şi denunţată?"

A zâmbit. „Numai pentru tine. Pentru mine nu mi-e frică. Ce mi s-ar putea întâmpla mie? Eu şi-aşa sunt prizonieră".

Noaptea următoare nu a mai apărut. Zidul plângător se dezintegrase. M-am târât până la gard. Barăcile păreau negre în lumina slabă. Am aşteptat-o, dar n-a venit. Toată noaptea am auzit femeile mergând spre latrine. Am auzit căscături şi oftaturi. Dintr-o dată am zărit luminile de camuflaj ale unor maşini pe drum. Toată ziua mi-am petrecut-o în pădure. Eram îngrijorat; trebuie că se întâmplase ceva. Pentru un timp m-am gândit la ceea ce auzisem în lagăr şi printr-o ciudată schimbare, îngrijorarea s-a transformat în uşurare. Orice era mai bine decât să fi fost bolnavă, mutată sau moartă – trei posibilităţi care mi se învălmăşeau în cap. Viaţa noastră era atât de lipsită de speranţă. Un singur lucru conta: să rămânem împreună şi să

încercăm, la timpul potrivit, să ajungem într-un port liniştit. Poate că într-o zi aveam să reuşim să uităm toate astea.

– Dar era imposibil, a continuat Schwarz. Nici chiar cu toată dragostea, compasiunea, bunătatea şi blândeţea din lume. Ştiam asta, dar nu-mi păsa. Stăteam în pădure şi priveam frunzele moarte, roşii, galbene şi brune, în timp ce cădeau de pe crengi şi singurul meu gând era: Las-o să trăiască! Las-o să trăiască, oh, Doamne, şi n-am s-o întreb niciodată nimic. Viaţa unui om este mult mai importantă decât toate încurcăturile în care se poate băga; las-o să trăiască, doar să trăiască, şi fără mine dacă trebuie, dar las-o să trăiască.

Helen n-a venit nici în noaptea următoare. Dar am văzut două maşini pe drumul spre lagăr. M-am strecurat într-un arc larg până am reuşit să văd drumul. Am distins uniforme. Dacă erau ale SS-ului sau ale armatei, nu mi-am putut da seama, dar cu certitudine erau germane. Toată noaptea a fost un chin. Maşinile au sosit aproximativ pe la ora nouă şi nu au plecat decât după ora unu. Trebuie că făceau parte din Gestapo, altfel nu ar fi venit noaptea. Când au plecat, nu am putut să văd dacă au luat cu ei pe cineva din lagăr. Toată noaptea m-am învârtit între gard şi drum. Dimineaţa m-am gândit să fac din nou pe electricianul, dar garda fusese dublată şi un civil stătea la poartă cu nişte liste în mână.

Ziua părea interminabilă. Când treceam pe lângă gard pentru a o suta oară am zărit un pachet învelit în hârtie de ziar, la câţiva paşi de gard, de partea mea. L-am luat. Conţinea o bucată de pâine, două mere şi un bilet nesemnat pe care scria: „Deseară". Helen trebuie că îl strecurase de partea cealaltă a gardului între două runde de-ale mele. Mă simţeam atât de slăbit încât am mâncat pâinea în genunchi. Apoi m-am dus la ascunzătoarea mea şi am adormit. Pe la amiază m-am trezit. Era o zi senină; lumina aurie avea culoarea vinului. Nuanţele frunzelor erau mai pronunţate. Sub razele calde ale soarelui de după-amiază care cădeau în luminişul meu, fagii şi teii băteau în galben şi maro, de parcă un pictor invizibil i-ar fi transformat, în timp ce eu dormeam, în torţe – imobili într-o lumină încremenită. Nu se mişca nici o frunză.

Schwarz s-a întrerupt.

– Te rog să nu te enervezi dacă ţi se pare că îţi fac nişte inutile descrieri ale naturii. În tot acest timp natura era pentru noi la fel de importantă ca pentru un animal. Natura nu ne alunga niciodată. Nu îţi pretindea nici paşaport, nici certificat că eşti arian. Natura dădea şi lua, dar era impersonală şi asta era ca un balsam. În după-amiaza aceea am stat întins pentru multă vreme. Mi-era frică să nu mă revărs ca un ulcior plin ochi cu apă. În liniştea perfectă sute de frunze s-au desprins de ramuri, au plutit în aerul curat şi în cele din urmă au căzut pe

pământ, de parcă ar fi răspuns unei comenzi tainice. Unele au căzut pe mine. În clipa aceea am văzut libertatea, consolarea fără margini a morţii. Nu am luat nici o hotărâre, dar ştiam că aveam puterea să-mi iau viaţa dacă Helen ar fi murit, că nu trebuia să trăiesc singur mai departe. Şi ştiam că această putere este o compensaţie pentru cei care iubesc prea mult, a căror dragoste este mai mult decât pământeană. Ştiam toate acestea fără să mă gândesc, şi o dată ce le-am ştiut, mi-am dat seama că nu mai era neapărat necesar să mor.

Helen nu făcea parte din zidul plângător. A venit numai după ce celelalte au plecat. Era îmbrăcată cu pantaloni scurţi şi o bluză. Mi-a întins prin gard o sticlă cu vin şi un pachet. Arăta foarte tânără în costumul ei neobişnuit. „Dopul a fost scos", a spus. „Uite, am şi o cupă".

A păşit cu abilitate printre sârme. „Cred că eşti aproape mort de foame. Am găsit în magazin ceva ce n-am mai văzut de când eram la Paris".

„Colonie", am spus. Răspândea un miros proaspăt în noaptea aceea răcoroasă.

A dat din cap. Am văzut că se tunsese; avea părul mai scurt decât înainte.

„Ce naiba se întâmplă?" am întrebat dintr-o dată furios. „Am crezut că te-au luat cu ei sau că erai pe moarte şi tu apari de parcă ai fi fost la coafor. Te pomeneşti că ţi-ai făcut şi manichiura!"

„Da, mi-am făcut-o singură". Mi-a arătat mâinile și a început să râdă. „Hai să bem vinul".

„Ce s-a întâmplat? A fost Gestapo-ul?"

„Nu. O comisie a armatei. Dar aveau și doi membri ai Gestapo-ului cu ei".

„Au luat pe cineva?"

„Nu", a spus. „Dă-mi să beau".

Am văzut că era foarte indispusă. Mâinile îi erau fierbinți și pielea îi era atât de uscată încât mă așteptam să-i plesnească.

„Au venit", a spus, „să facă o listă cu toți naziștii din lagăr. Vor fi trimiși înapoi în Germania".

„Sunt mulți?"

„O groază. Nu ne așteptam să fie chiar atâția. Unii n-au vrut să recunoască. A fost una pe care o știam – dintr-o dată a făcut un pas în față și a spus că era membră a partidului, că avea informații importante, că vroia să se întoarcă înapoi în patrie, că a fost tratată dezgustător – nu puteau s-o ia cu ei chiar acum? O cunoșteam foarte bine. Chiar prea bine. Știe..."

Helen a băut repede și mi-a întins cupa.

„Ce știe?" am întrebat.

„Nu-mi aduc aminte exact. Au fost atâtea nopți în care am vorbit și am tot vorbit. Știe cine sunt..." Și-a ridicat capul. „Nu mă mai întorc niciodată înapoi! Niciodată! Mă omor dacă vor încerca să mă ducă".

„Nu te vei omorî", am spus, „şi nici nu te vor duce înapoi. Dumnezeu ştie unde-i Georg acum; nici Georg nu ştie totul. Şi de ce să vrea această femeie să le spună ce ştie despre tine? La ce-i foloseşte?"

„Promite-mi că nu-i laşi să mă ducă înapoi".

„Îţi promit", am spus. Era atât de înnebunită încât nu aveam ce face – desigur că nu puteam face nimic, dar trebuia să vorbesc ca Dumnezeu atotputernicul.

„Te iubesc", a spus cu o voce răguşită în care se citea agitaţia. „Te iubesc, şi orice s-ar întâmpla trebuie să mă crezi".

„Te cred", am spus, crezând şi necrezând în acelaşi timp.

Obosită, s-a rezemat pe spate.

„Trebuie să plecăm de aici", am spus. „Chiar în noaptea asta".

„Unde? Ai paşaport?"

„Da. Cineva care lucra la biroul în care erau ţinute actele internaţilor mi l-a dat. Cine îl are pe al tău?"

Nu mi-a răspuns. Privea în gol.

„Este o familie de evrei aici", a spus apoi. „Soţ, soţie şi copil. Au ajuns aici acum câteva zile. Copilul e bolnav. Au făcut un pas înainte ca naziştii. Vor să se întoarcă în Germania. N-au fost evrei? i-a întrebat căpitanul. Soţul a răspuns că au fost germani şi că doreau să se întoarcă acasă.

Căpitanul a vrut să mai spună ceva, dar a intervenit unul dintre cei doi de la Gestapo. «Chiar vreţi să vă întoarceţi?» a repetat el întrebarea.

«Pune-i pe listă, căpitane» a spus râzând celălalt. «Dacă ţi-e chiar aşa de dor de casă, atunci o să-ţi facem această favoare». Numele le-au fost trecute pe listă. Parcă vorbeşti cu un perete când vorbeşti cu ei. Spun că nu pot continua; spun că le e bolnav copilul, că oricum toţi evreii vor închişi aşa că puteau foarte bine să se ofere d acum. Spun că suntem prinşi aici ca într-o cursă ş că ei au ocazia să plece de aici din propri iniţiativă. Se comportă ca nişte catâri încăpăţânaţi Vrei să le vorbeşti?"

„Eu? Dar ce pot eu să le spun?"

„Tu ai fost acolo. Ai fost într-un lagăr german Te-ai întors. Ai scăpat din nou".

„Şi unde să vorbesc cu ei?"

„Aici. O să-l aduc pe soţ. Ştiu unde e. Ne întoarcem imediat. I-am vorbit despre tine. Încă îl mai putem salva".

Câteva minute mai târziu s-a întors cu un om cu aspect bolnăvicios care a refuzat să se strecoare prin gardul de sârmă ghimpată. Stătea vizavi de mine, de partea lagărului şi mă asculta. Puţin mai târziu a venit şi soţia lui. Era foarte palidă şi nu scotea nici un cuvânt. Fuseseră prinşi cu vreo zece zile înainte. Fuseseră duşi în lagăre diferite; scăpaseră şi, ca printr-o minune, se regăsiseră. Şi-au

scris numele pe pereţi, pe trotuare, peste tot pe unde se duceau.

Schwarz s-a uitat spre mine.

– Ai auzit de Via Dolorosa?

– Cine n-a auzit? Se întindea din Belgia până în Pirinei.

Via Dolorosa data din primele zile ale războiului. Dar marele exod a început după ce Germania a ocupat Belgia şi după ce germanii au străpuns linia Maginot. La început veneau automobilele încărcate peste măsură cu obiecte de uz casnic şi cu lenjerie de pat, apoi vehicule de toate felurile, căruţe, cărucioare cu copii şi pe măsură ce timpul trecea, şiruri nesfârşite de oameni pe jos, toţi îndreptându-se spre sud, pe o vreme superbă de vară, urmăriţi de bombardiere în picaj. Şi refugiaţii s-au alăturat exodului general. Membrii ai unor familii despărţite au început să scrie nume şi mesaje cu cărbune, cretă, vopsea sau cu orice altceva aveau la îndemână pe pereţi, pe zidurile caselor, pe indicatoarele de pe drumuri. Ajunsese să fie un fel de „monitor oficial" la margine de drum. În plus, refugiaţii, care erau pe drumuri de ani de zile şi care se ascundeau de poliţie, înfiinţaseră o filieră clandestină, o reţea de adrese care se întindea de la Nisa la Neapole şi de la Paris la Zürich: prieteni de încredere pe care puteau conta ca să afle veşti, informaţii şi sfaturi, care puteau să te adăpostească o noapte sau două, dacă era cazul. Datorită

„monitorului" şi a reţelei clandestine evreul îşi găsise soţia şi fiul, care altfel ar fi fost pierduţi ca proverbialul ac în carul cu fân.

– Le era teamă – a continuat Schwarz – că dacă ar fi rămas în lagăr, ar fi fost despărţiţi din nou. Era un lagăr de femei. Fuseseră aduşi împreună, dar li se adusese deja la cunoştinţă faptul că soţul urma în curând să fie mutat într-un lagăr pentru bărbaţi.

„N-am putea suporta să ne despărţim din nou", a spus evreul. Se gândise foarte bine şi ajunsese la concluzia că era singura soluţie. Evadarea era imposibilă; încercaseră şi aproape că muriseră de foame. Acum copilul era bolnav şi mama era frântă de oboseală – şi el însuşi era la capătul puterilor. „Restul dintre voi", – a spus el în continuare – „nu sunteţi într-o situaţie mai bună decât vitele din curtea unui abator. O să vină şi o să vă ia când au chef. De ce," – s-a întrebat în cele din urmă – „nu ne-au lăsat francezii să plecăm când încă mai era timp?" Era un bărbat foarte slăbuţ, cu o faţă îngustă şi cu o urmă de mustaţă neagră.

Nimeni nu ştia răspunsul. Ei nu ne doreau, dar nici nu ne dădeau voie să plecăm – dar cui să-i mai pese de o absurditate în plus sau în minus, când o naţiune întreagă se prăbuşise? În orice caz, celor care ar fi putut să facă ceva în sensul acesta, nici nu le trecea prin cap aşa ceva.

În după-amiaza următoare se îndreptau spre lagăr două camioane. În același moment am văzut sârma ghimpată trezindu-se la viață. O duzină sau chiar mai multe de femei s-au ajutat unele pe altele să treacă prin gardul de sârmă și s-au năpustit în pădure. Am rămas ascuns până când am zărit-o pe Helen.

„Am fost avertizați de la prefectură", a spus Helen. „Germanii s-au întors să-i ia pe cei care vor să se întoarcă. Autoritățile franceze nu știu ce le mai poate trece prin cap germanilor, așa că ne-au dat voie să ne ascundem în pădure până pleacă nemții".

Era prima dată când o vedeam în timpul zilei, exceptând întâlnirea noastră de pe drum din prima zi. Fața și picioarele ei lungi îi erau bronzate, dar era foarte slabă. Ochii îi erau prea mari și prea strălucitori, talia îi era trasă. „Tu mi-ai dat mie mâncarea ta și acum ești lihnită de foame", am spus.

„Am de mâncare la discreție", a spus. „De asta au grijă aici. Poftim" – și-a băgat mâna în buzunar – „am chiar și o bucată de ciocolată. Ieri am putut să cumpărăm *pâté de foie gras* și sardele, dar nu și pâine".

„Bărbatul cu care am vorbit pleacă?" am întrebat.

„Da".

Dintr-o dată toată fața a început să-i tremure. „Nu mă voi întoarce niciodată", a spus. „Niciodată. Ai promis. Nu vreau să mă prindă".

„Nu te vor prinde".

Camioanele au plecat o oră mai târziu. Femeile cântau și auzeam și noi frânturi de cântec: *Deutschland, Deutschland über alles.*

În noaptea aceea i-am dat lui Helen jumătate din otrava pe care o cumpărasem în Le Vemet.

În ziua următoare știa că Georg a aflat unde era.

„Cine ți-a spus?" am întrebat-o.

„Cineva care știe".

„Cine?"

„Doctorul lagărului".

„Și de unde știe?"

„De la comandantul lagărului. S-au făcut investigații".

„Ți-a spus doctorul ce să faci?"

„Mă poate ascunde câteva zile în spitalul lagărului. Însă nu pentru prea mult timp".

„Înseamnă că trebuie să pleci. Cine a fost cel care i-a sfătuit pe cei care erau în pericol să se ascundă în pădure?"

„Prefectul".

„Bine", am spus. „I-ați pașaportul înapoi și fă rost de o hârtie de eliberare de aici. Poate reușește doctorul să te ajute. Dacă nu, ne descurcăm și fără hârtie. Să nu sufli nici un cuvânt la nimeni. La nimeni. O să încerc să vorbesc cu prefectul. Pare să fie un om cumsecade".

„Nu fă asta. Fii atent. Pentru numele lui Dumnezeu, fii atent!"

Mi-am curăţat salopeta cât am putut de bine şi am ieşit dimineaţa din pădure. Aproape că mă aşteptam să dau peste patrule germane sau franceze, dar de-acum încolo trebuia să mă obişnuiesc cu această eventualitate.

Am reuşit să ajung la prefectură. Am păcălit pe unul dintre jandarmi şi pe un funcţionar dându-mă drept electrician german care avea nevoie de informaţii pentru a monta o linie de curent electric în scopuri militare. Învăţasem din experienţă că vorbele dure îţi aduc în cele mai multe cazuri rezultatul scontat. Dacă jandarmul m-ar fi luat drept refugiat, m-ar fi arestat pe loc. În loc de asta, am strigat la el. Cei ca el reacţionează cel mai bine la strigăte.

Când am ajuns la prefect, i-am spus adevărul. Primul lui impuls a fost să mă arunce afară. Apoi a fost amuzat de îndrăzneala mea. Mi-a dat o ţigară şi mi-a zis să mă duc la naiba; el nu văzuse şi nu auzise nimic. Zece minute mai târziu îmi spunea că nu poate să facă nimic pentru că germanii mai mult ca sigur că aveau liste şi l-ar fi făcut pe el răspunzător dacă lipsea cineva din lagăr. Nu vroia să-şi încheie zilele într-un lagăr de concentrare german.

„Monsieur le Préfet", am spus. „Ştiu că i-aţi protejat pe prizonieri. Şi ştiu că trebuie să respectaţi

ordinele. Dar amândoi ştim că Franţa este într-un haos general, că ordinele de azi pot cauza dizgraţia de mâine şi că dacă această confuzie degenerează în cruzime fără rost, va fi foarte greu să găsim scuze mai târziu. De ce aţi ţine, împotriva voinţei dumneavoastră, oameni nevinovaţi într-o cuşcă înconjurată cu sârmă ghimpată ca să fie trimişi la camerele de gazare şi în lagărele de concentrare? Este uşor de înţeles că în timp ce Franţa încă se mai apăra, exista o justificare pentru a interna străinii în lagăre, indiferent de faptul dacă erau pentru sau împotriva inamicului. Dar războiul s-a terminat. În urmă cu câteva zile victorioşii şi-au luat înapoi oamenii lor; tot ce v-au mai rămas în lagăre sunt victime care trăiesc cu frica în sân că vor fi constrânşi să se sinucidă. Ar fi trebuit să vă rog să interveniţi pentru toţi – dar am venit să vă implor pentru unul singur. Dacă vă e frică de liste, treceţi-o pe soţia mea la cei evadaţi – sau decedaţi, nu-mi pasă. Spuneţi că s-a sinucis, dacă vreţi. Asta vă scuteşte de orice responsabilitate".

M-a privit un moment. „Vino mâine înapoi", mi-a spus în cele din urmă.

Nu m-am clintit. „Până mâine poate că cineva mă va fi arestat", am spus. „Faceţi-o astăzi".

„Întoarce-te peste două ore".

„O să aştept afară, lângă uşă", am spus. „E cel mai sigur loc la care mă pot gândi în clipa de faţă".

Dintr-o dată a zâmbit.

„Quelle histoire d'amour!" a spus. „Sunteţi căsătoriţi şi trebuie să trăiţi de parcă n-aţi fi. De obicei este tocmai invers".

Am răsuflat uşurat. O oră mai târziu m-a chemat să intru. „Am vorbit la telefon cu comandantul lagărului", a spus. „E adevărat că s-au cerut informaţii în legătură cu soţia ta. Îţi vom urma sugestia şi o vom trece la decedaţi. Asta ar trebui să te liniştească şi pe tine, şi pe noi de altfel".

L-am aprobat. Dintr-o dată m-a cuprins o frică rece şi ciudată, o urmă de superstiţie. Mă jucam cu soarta. Dar nu murisem şi eu, cu mult timp în urmă, şi nu trăiam acum cu actele unui mort?

„Aranjăm totul mâine", a spus prefectul.

„Faceţi-o astăzi", am intervenit. „Am petrecut doi ani într-un lagăr de concentrare pentru că am întârziat cu o zi decizia de a dispărea".

Eram frânt de oboseală. Trebuie că observase şi el. Faţa mi se făcuse cenuşie; eram pe punctul de a leşina. A trimis pe cineva după coniac. „Cafea", am spus şi m-am trântit pe un scaun. Camera cu umbre gri şi roşii se învârtea în jurul meu. Nu trebuie să cad, m-am gândit când a început ţiuitul din urechi. Helen e liberă. Trebuie să plecăm de aici.

O voce şi o faţă s-au amestecat cu învârtitul şi ţiuitul. Vocea striga la mine, nedesluşit la început, apoi tare şi clar. Încercam să urmăresc faţa şi vocea, apoi în cele din urmă am auzit: „Crezi că pentru

mine-i o plăcere, *merde alors?* Ce naiba-i asta? Nu sunt un temnicier. Sunt un om cumsecade şi milos; la naiba cu toate – dă-le drumul la toată grămada!"

N-am mai putut urmări vocea. Nu eram sigur dacă zbierase aşa de tare sau dacă numai în urechile mele îmi sunase aşa de tare. A sosit cafeaua; m-am târât până afară şi m-am aşezat pe o bancă. Puţin mai târziu a venit un funcţionar şi mi-a spus să mai aştept câteva minute – nu avusesem nici o intenţie de a pleca.

Apoi a ieşit prefectul şi mi-a spus că totul era aranjat. Îmi făcea impresia că leşinul meu îmi făcuse un serviciu mai mare decât toate cuvintele pe care le rostisem. „Te simţi mai bine?" m-a întrebat prefectul. „Nu trebuie să-ţi fie teamă de mine. Sunt doar un obscur prefect francez de provincie".

„Sunteţi mai mult decât Dumnezeu", am spus fericit. „Tot ce mi-a dat Dumnezeu a fost un permis general de rezidenţă pe pământ, ceva cu totul inutil. Ceea ce îmi trebuie este un permis de rezidenţă pentru acest district şi nimeni nu mi-l poate da în afară de dumneavoastră, *Monsieur le Prefet*".

A început să râdă. „Dar dacă te caută, aici vei fi în cel mai mare pericol".

„Dacă mă caută, Marsilia este şi mai periculoasă decât zona asta. Acolo se aşteaptă să mă găsească, şi nu aici. Daţi-ne un permis pentru o săptămână. Până atunci vom fi trecut de Marea Roşie".

„Marea Roşie?"

„Este o expresie din vocabularul refugiaţilor. Trăim ca evreii în timpul fugii din Egipt. În spatele nostru armata germană şi Gestapo-ul, de ambele părţi mulţimea de poliţişti francezi şi spanioli şi în faţa noastră pământul făgăduinţei, Portugalia, cu portul Lisabona, o poartă spre America, acolo unde se găseşte cu adevărat „pământul făgăduit".

„Aveţi vize americane?"

„O să le obţinem".

„Pari a crede în minuni".

„Nu am de ales. Şi în fond, astăzi nu s-a întâmplat o minune?"

Schwarz mi-a zâmbit.

– E uimitor cu cât sânge rece calculezi totul când eşti disperat. Ştiam exact de ce am spus acele ultime cuvinte şi de ce l-am flatat pe prefect comparându-l cu Dumnezeu. Trebuia să scot neapărat de la el un permis de rezidenţă pe o perioadă scurtă. Când depinzi în întregime de altcineva, atunci devii un foarte bun psiholog, chiar dacă eşti atât de speriat încât ţi-e teamă să şi respiri, sau poate tocmai de aceea. Frica şi precauţia sunt două sentimente diferite, nu se confundă unul cu celălalt. Frica îţi este autentică, suferinţa la fel, ca de altfel şi calculele pe care le faci. Toate au acelaşi scop: salvarea ta.

Schwarz devenise vizibil mai calm.

– În curând voi termina, a spus. Într-adevăr am primit permise de rezidenţă pentru o săptămână. Stăteam la poartă, aşteptând-o pe Helen. Era după-amiaza târziu. Cădea o ploaie uşoară. Doctorul era cu ea. Înainte de a mă vedea, am observat-o vorbind cu doctorul. Vorbea cu foarte multă însufleţire, faţa ei arăta mai multă emoţie decât de obicei; mă simţeam ca un trecător care se uită de pe stradă prin fereastră într-o casă. Apoi m-a zărit.

„Soţia dumitale este foarte bolnavă", mi-a spus doctorul.

„E în regulă", a spus Helen râzând. „Îmi dau drumul ca să mă duc într-un spital să mor. Aceasta a fost înţelegerea".

„Vorbesc serios". Tonul doctorului era ostil. „Soţia dumitale ar trebui deja să fie într-un spital".

„De ce nu a fost trimisă în unul mai de mult?" am întrebat.

„Ce-i cu toată vorbăria asta?" a spus Helen. „Nu sunt bolnavă şi nu mă duc în nici un spital".

„Aţi putea s-o băgaţi într-un spital în care să fie în siguranţă?" l-am întrebat pe doctor.

„Nu", a răspuns după ce s-a gândit un moment.

Helen a râs din nou. „Bineînţeles că nu. Ce discuţie absurdă! *Adieu,* Jean".

A pornit-o pe drum înaintea mea. Am vrut să-l întreb pe doctor ce avea Helen, dar n-am

putut. M-a privit fix, apoi s-a întors repede şi s-a îndreptat spre lagăr. Am urmat-o pe Helen.

„Ai paşaportul" am întrebat-o.

A făcut semn că da.

„Dă-mi sacoşa să ţi-o duc", am spus.

„Nu e mare lucru în ea".

„Dă-mi-o, oricum".

„Încă mai am toaleta de seară pe care mi-ai cumpărat-o în Paris".

Ne târam cu greu mai departe.

„Eşti bolnavă?" am întrebat-o.

„Dacă aş fi într-adevăr bolnavă, atunci n-aş fi în stare să merg mai departe, nu-i aşa? Aş avea temperatură. Nu sunt bolnavă. El te-a minţit. Vroia să mai rămân. Priveşte-mă. Arăt a bolnavă?"

A stat pe loc.

„Da", am spus.

„Nu fii rău", a spus.

„Nu sunt".

Ştiam că era bolnavă şi că nu va recunoaşte niciodată.

„Te-ar ajuta dacă-ai fi internată într-un spital?" am întrebat.

„Nu", a răspuns. „Absolut deloc. Trebuie să mă crezi. Dacă aş fi bolnavă şi dacă o internare m-ar ajuta, atunci crede-mă că m-aş interna. Crede-mă".

„Te cred".

Ce puteam să fac? Dintr-o dată m-am simţit descurajat.

„Poate că ar fi fost mai bine să rămâi în lagăr", am spus în cele din urmă.

„M-aș fi omorât dacă n-ai fi venit după mine".

Am continuat să mergem. A început să plouă și mai tare. Picăturile ne înconjurau ca un voal cenușiu.

„Vom încerca să ajungem la Marsilia", am spus. „Apoi la Lisabona și în cele din urmă în America".

Acolo sunt doctori buni, mă gândeam. Și spitale în care nimeni nu vine să te aresteze. Și poate că mă vor lăsa să lucrez. „Vom uita Europa ca pe un vis urât", am spus.

Helen nu mi-a răspuns.

CAPITOLUL 15

Aceasta a fost începutul odiseei noastre, a continuat Schwarz să povestească. Marșul prin deșert și Marea Roșie. Bănuiesc că știi totul despre asta.

Am dat din cap.

– Bordeaux. Pirineii. Încerci să treci granița. Retragere la Marsilia. Bătălia să înmoi inimi împietrite atunci când se apropie hoardele de

barbari. Şi tot timpul nebunia unei birocraţii dezlănţuite. Fără permis de rezidenţă, dar şi fără permis de ieşire. În cele din urmă obţii permisul de ieşire, dar între timp ţi-a expirat viza spaniolă de tranzit. Nu poţi să obţii alta până când nu ai o viză portugheză, şi asta depinde la rândul ei, de altceva. Ceea ce înseamnă că trebuie să iei totul de la capăt – zilele ţi le petreci aşteptând la poarta consulatelor, a acestor anticamere ale raiului sau ale iadului. Un cerc vicios al nebuniei!

– La început am intrat într-o zonă de calm, a spus Schwarz. În seara aceea Helen a avut o criză de plâns. Am găsit o cameră într-un hotel retras. Pentru prima dată după luni de zile eram ca o pereche căsătorită, cu camera noastră, împreună şi singuri – asta i-a produs accesul de plâns. După aceea am stat tăcuţi în grădina micuţă a hotelului. Era foarte rece, dar nu aveam chef să mergem să ne culcăm. Am băut o sticlă de vin şi am privit drumul din apropiere, care ducea spre un lagăr. M-a cuprins un sentiment de mulţumire atât de adânc şi de puternic încât era aproape dureros. În noaptea aceea a îndepărtat orice altceva, chiar şi teama mea pentru sănătatea lui Helen. După plâns a părut detaşată şi foarte calmă, ca un peisaj după ploaie, şi la fel de frumoasă ca anumite chipuri de pe vechile camee. Sunt sigur că înţelegi, a spus Schwarz. Într-o existenţă ca a noastră boala are altă

semnificaţie. Înseamnă că trebuie să încetezi să mai fugi.

– Ştiu, am răspuns cu amărăciune în glas.

– Seara următoare – a continuat Schwarz – am văzut luminile de camuflaj ale unei maşini care urca pe drumul ce ducea spre lagărul de lângă noi. Helen a început să fie neliniştită. Toată ziua nu ne mişcasem aproape deloc din camera noastră. Să ai un pat şi o cameră a ta era ceva atât de minunat încât nu vroiam să irosim nici un minut. Amândoi ne dăduserăm seama cât de obosiţi eram. Aş fi fost fericit să nu mă mişc din hotel săptămâni întregi. Dar Helen vroia să plece. Nu suporta să vadă drumul care ducea la lagăr. Îi era teamă că încă o mai căuta Gestapo-ul.

Ne-am împachetat puţinele lucruri pe care le aveam. Era logic să pornim la drum cât încă mai aveam un permis de rezidenţă pentru districtul nostru; dacă am fi fost prinşi în altă parte, cel mai rău lucru, pe care puteau să ni-l facă, era să ne trimită înapoi; nu să ne închidă – cel puţin aşa speram.

Mi-a venit ideea să mergem spre Bordeaux; dar pe drum am auzit că era prea târziu. Un Citroën mic, cu patru locuri, ne-a luat o bucată de drum. Şoferul ne-a sfătuit să ne ascundem altundeva. Ne-a recomandat un castel mic, nu departe de locul în care mergea el. Ştia că era gol; poate că puteam să petrecem noaptea acolo.

Nu prea aveam de ales. Spre seară şoferul ne-a lăsat lângă castel. În lumina cenuşie castelul părea mai degrabă o casă de ţară. Ferestrele erau întunecate; nu aveau perdele. Am urcat treptele de piatră şi am încercat uşa. Era deschisă; încuietoarea părea forţată. Paşii mi-au răsunat pe coridorul întunecos. Am strigat şi singurul răspuns a fost un ecou spart. Camerele erau goale. Tot ce se putuse lua, fusese luat. Cu toate acestea era un interior foarte frumos, din secolul al XVIII-lea, cu pereţii lambrisaţi, cu ferestrele elegant aşezate, cu tavanele frumoase şi cu scările luxoase şi impunătoare.

Încet am cercetat casa. Nimeni nu răspundea apelurilor noastre. Am căutat întrerupătoarele să aprindem lumina, dar n-am găsit nici unul. Nu era legat la curent electric; castelul rămăsese ca atunci când fusese construit. Sufrageria era în alb şi auriu; primul dormitor în care am intrat era auriu cu verde. Nici o urmă de mobile; proprietarii precis că o depozitaseră undeva în siguranţă.

La mansardă am găsit o ladă cu măşti şi costume ieftine şi de prost gust care rămăseseră, fără îndoială, de la vreo petrecere şi câteva pachete de lumânări. Şi mai grozav a fost că am găsit un schelet de pat de fier şi o saltea. În bucătărie am descoperit nişte pâine, câteva conserve de sardele, o legătură de usturoi, un borcan pe jumătate plin cu miere, iar în pivniţă câteva kilograme de cartofi,

câteva sticle de vin şi o grămadă de lemne. Pe scurt, eram în lumea basmelor.

Aproape în fiecare cameră era câte un cămin. Ne-am ales un dormitor în care să ne instalăm. Am pus la geam în loc de perdele câteva costume vechi, din cele pe care le găsisem. Am ieşit din casă şi am găsit curtea unde erau un petec de pământ cu legume şi câţiva pomi fructiferi. Am descoperit nişte mere şi pere în pomi. Le-am cules şi le-am dus în casă.

Când s-a întunecat destul ca să nu mai poată fi văzut fumul, am făcut focul în cămin şi am început să mâncăm. Era o atmosferă fantomatică, vrăjită. Focul lumina splendidul tavan şi umbrele noastre dansau pe pereţi, ca spiritele dintr-o lume fericită.

Încăperea s-a încălzit şi Helen şi-a scos hainele ca să şi le usuce. Şi-a scos din bagaj toaleta cumpărată de la Paris şi s-a îmbrăcat cu ea. Am deschis o sticlă de vin. Nu aveam pahare aşa că beam din sticlă. Mai târziu Helen s-a schimbat din nou. Într-un dominou şi cu o mască pe care le luase din lada de sus, urca şi cobora scările întunecate. Striga de sus şi de jos şi ecourile vocii ei se întorceau din toate direcţiile. Nu puteam s-o văd; îi auzeam numai paşii. Dintr-o dată s-a oprit în spatele meu, în întuneric. Îi simţeam respiraţia pe gât. „Am crezut că te-am pierdut", am spus şi am strâns-o în braţe.

„Niciodată n-o să mă pierzi", a spus în șoaptă prin deschizătura măștii. „Și știi de ce? Pentru că niciodată nu ai încercat să ții la mine așa cum un țăran ține la pământul său. Fără această calitate și cel mai fascinant om este plictisitor".

„Știu că nu sunt fascinant", am spus surprins.

Stăteam pe treptele de sus ale scării. Ușa de la dormitor era crăpată și prin deschizătură o rază pâlpâitoare de lumină cădea pe ornamentele de bronz ale balustradei, precum și pe gura și umerii lui Helen.

„De unde ai putea să știi ce ești?" a murmurat. În spatele măștii, privirea îi era ca a unui șarpe – fixă, aprinsă, cu pupilele dilatate. „De-ai ști cât de jalnici sunt toți tipii ăștia care se cred Don Juan! Sunt ca o rochie pe care poți s-o porți doar o singură dată. Tu – tu ești altfel; tu ești inima mea".

Poate că felul în care eram deghizați ne încuraja să vorbim astfel. Cu o oarecare reținere, îmbrăcasem și eu un dominou ca să-mi pot pune salopeta la uscat lângă foc. Vâlvătaia focului, hainele ciudate, atmosfera de *belle-époque* ne aduceau cuvinte stranii pe buze. Cuvinte obișnuite își schimbau sensul. „Credincios" și „necredincios" își pierduseră înțelesul și intransigența lor din evul mediu; sensurile lor aproape că se contopiseră. Erau atât de multe grade și nuanțe.

„Suntem morţi", a spus Helen în şoaptă. „Amândoi. Nu există nici o lege pentru morţi. Tu eşti mort datorită paşaportului pe care-l ai, iar eu am murit în spital. Uită-te la hainele tale. Suntem ca nişte lilieci stridenţi zburând printr-un secol mort. A fost un secol frumos, cu menueturile sale, cu graţia sa caracteristică şi cu cerul său rococo – dar sărbătorile se terminau cu ghilotina, strălucitoare şi nemiloasă în dimineaţa rece. Mă întreb unde o fi ghilotina noastră".

„Helen", am spus. „Nu mai vorbi aşa".

„Nu va fi nicăieri", a spus în şoaptă mai departe. „Pentru morţi nu există ghilotină. Nu ne pot tăia capetele; nu poţi să tai capul luminii şi umbrei. Ţine-mă, aici în acest întuneric auriu şi vrăjit şi poate că o parte din el va rămâne cu noi să ne lumineze ora nenorocită când ne vom da ultima suflare".

M-au trecut fiorii. „Helen", am implorat-o, „nu mai vorbi aşa".

„Să-ţi aminteşti întotdeauna de mine aşa cum sunt acum", a continuat să spună în şoaptă. „Cine ştie ce se va alege de noi..."

„Vom merge în America", am spus. „Într-o zi se va termina şi războiul".

„Nu mă plâng", a spus, cu faţa lipită de a mea. „În fond de ce ne-am putea plânge? Ce am fi fost altfel? Un cuplu banal, mediocru, ducând o viaţă banală şi mediocră în Osnabrück, cu emoţii

banale şi mediocre şi cu câteva săptămâni de concediu vara..."

Nu m-am putut stăpâni să nu râd. „Da, iată un mod de a privi lucrurile".

A fost foarte veselă şi expansivă în noaptea aceea. Ţinând în mână o lumânare a coborât scările alergând în pantofii aurii pe care-i cumpărase în Paris şi pentru care ar fi trecut prin apă şi prin foc ca să-i păstreze. A adus o sticlă de vin din pivniţă. Am aşteptat-o în capul scărilor. Venea din întuneric, urmărită de o multitudine de umbre. Faţa-i luminată de lumânare privea în sus spre mine. Eram fericit, dacă acest cuvânt este potrivit pentru o oglindă care reflectă faţa iubită, curată şi perfectă, deşi înconjurată de numeroase umbre.

Focul s-a stins. A adormit sub o grămadă de costume. A fost o noapte ciudată. Mai târziu a început să se audă zgomotul asurzitor al avioanelor. Oglinzile rococo au început să vibreze puternic.

Am stat în castel singuri timp de patru zile, după care m-am dus în cel mai apropiat sat după provizii. Am auzit că din Bordeaux plecau două vapoare.

„Ne-au ocupat nemţii oraşul?" am întrebat pe un localnic.

„Şi da şi nu. Depinde de cine întreabă".

Am discutat cu Helen despre vapoare. Spre surprinderea mea nu era prea interesată.

„Vapoare, Helen!" am spus eu nemaiputând de fericire. „Poate că reuşim să plecăm de aici. Spre Africa. Lisabona. Oriunde".

„De ce să nu rămânem aici?" a întrebat Helen. „În grădină sunt fructe şi legume. Eu pot să gătesc atâta timp cât ne ajung lemnele. Putem cumpăra pâine din sat. Mai avem ceva bani?"

„Ceva. Şi mai am un desen. Pot să-l vând în Bordeaux pentru a achita biletele de vapor".

„Cine mai cumpără în ziua de azi desene?"

„Cei care au bani de investit".

A râs. „Bine. Atunci vinde-l şi rămânem aici".

„Aş vrea să putem rămâne".

Se îndrăgostise de casă. Într-o parte a ei era un mic parc; în spatele casei era curtea şi grădina de legume. Erau chiar şi un eleşteu şi un ceas solar. Helen iubea casa şi casa părea s-o iubească pe ea. Schimbarea de decor îi pria; era ceva diferit faţă de hoteluri şi barăci. Viaţa noastră în travesti din această casă cu un trecut fermecător mi-a dat speranţă şi uneori chiar şi o credinţă în viaţa de după moarte – ca şi cum aceasta ar fi fost o repetiţie cu costume. Şi eu aş fi fost fericit să mai trăiesc aşa încă o sută de ani.

Cu toate acestea am continuat să mă gândesc la Bordeaux. Am ajuns la concluzia că era puţin probabil ca nave să părăsească oraşul, dacă

acesta ar fi fost deja parţial ocupat – dar acelea erau zile ale unui război ciudat. Franţa obţinuse un armistiţiu, dar încă nu era semnat un tratat de pace; ar fi trebuit să existe o zonă ocupată şi una neocupată, dar pe de o parte Franţa nu avea puterea să determine încheierea unor înţelegeri, iar pe de altă parte Germania era reprezentată şi de armată şi de Gestapo, care nu lucrau întotdeauna mână în mână.

„Trebuie să aflu care este situaţia", am spus. „Tu rămâi aici şi eu voi încerca să ajung până la Bordeaux".

Helen a dat din cap că nu. „Nu rămân aici singură. Vin cu tine".

Într-adevăr era mai indicat. Nu mai erau nişte zone clar delimitate în care să fii în siguranţă sau în pericol. Puteai să scapi cu viaţă de la cartierul general al inamicului şi să fii prins de agenţi ai Gestapo-ului pe o insulă îndepărtată; nu mai era nici o lege pe care să te poţi baza.

Am ajuns la Bordeaux într-un mod foarte ciudat. Cred că îţi este cunoscut acest fel de a călători. Când te gândeşti mai apoi la el, nici nu-ţi vine să crezi că a fost posibil. Pe jos, într-un camion – imaginează-ţi, o bucată de drum am mers chiar şi călare pe doi cai foarte solizi şi blânzi, pe care angajatul unei ferme îi ducea să-i vândă.

În Bordeaux erau deja trupe. Oraşul nu era ocupat, dar erau trupe. A fost pentru noi ca un şoc;

ne aşteptam în orice clipă să fim arestaţi. Îmbrăcămintea lui Helen era discretă; în afara toaletei de seară tot ce mai avea erau o pereche de pantaloni şi două pulovere. Eu aveam un costum în rucsac.

Ne-am lăsat bagajele la o cafenea. Oamenii cu bagaje atrăgeau atenţia, cu toate că erau destul de mulţi francezi care se deplasau cu bagaje. „Mergem la un birou de voiaj şi ne interesăm de vapoare", am spus. Nu cunoşteam pe nimeni în oraş.

Până la urmă am găsit totuşi un birou deschis. Pe geamuri erau lipite postere vechi: „Petreceţi toamna în Lisabona" – „Alger, perla Africii" – „Vacanţă în Florida" – „Granada însorită". Majoritatea erau foarte decolorate, dar culorile Lisabonei şi ale Granadei încă îţi mai luau ochii.

N-a trebuit să aşteptăm mult la ghişeu. Un „expert" în vârstă de paisprezece ani ne-a spus ce şi cum. Vapoare? Inexistente. Zvonuri despre aşa ceva circulau de săptămâni de zile. Cu mult timp înainte de sosirea germanilor venise un vapor englezesc pentru a-i lua pe polonezi şi pe alţi voluntari care ar fi dorit să se înroleze în Legiunea Poloneză care se organiza pe teritoriul Angliei. În momentul de faţă nu pleca nici un vapor.

L-am întrebat atunci de ce venise aşa de multă lume acolo.

„La fel ca şi dumneavoastră, majoritatea", ne-a informat „expertul".

„Dar tu?"

„Eu am renunţat la ideea de a mai pleca", a răspuns el. „Eu câştig foarte bine în situaţia asta. Sunt traducător, consultant, specialist în vize şi posibilităţi de cazare..."

Nu eram surprins. Vremurile grele îndeamnă la precocitate. Tinerii nu sunt afectaţi de sentimentalisme sau de idei preconcepute. Ne-am dus la o cafenea şi „expertul" ne-a făcut o trecere în revistă a situaţiei. Era posibil ca trupele să părăsească oraşul; dar era greu să obţii un permis de rezidenţă pentru Bordeaux, iar cu vizele era foarte greu. Se spunea că la Bayonne se puteau obţine mai uşor vize pentru Spania, dar în momentul de faţă era supraaglomerat; în aceste condiţii Marsilia era cea mai indicată, dar până acolo era un drum foarte lung. Toţi apucăm drumul acela mai devreme sau mai târziu. L-ai făcut şi tu? m-a întrebat Schwarz.

– Da, am răspuns. A fost calvarul nostru.

Schwarz m-a aprobat.

– Bineînţeles că am încercat la consulatul american. Dar Helen avea un paşaport german valabil, emis de nazişti; cum puteam dovedi că eram în pericol de moarte? Evreii îngroziţi, fără acte de nici un fel, care stăteau pe trotuar în faţa uşilor consulatului păreau să fie într-un pericol mai mare decât noi. Paşapoartele noastre stăteau mărturie

împotriva noastră. Chiar şi paşaportul fostului Schwarz.

Ne-am hotărât să ne întoarcem la castel. Am fost opriţi de două ori de jandarmi. De fiecare dată umorul meu contagios ne-a fost de ajutor – am mormăit ceva, le-am băgat paşapoartele sub nas şi le-am spus ceva despre autorităţile militare. Helen a râs, i se păruse foarte comică scena. Mă gândeam la această schimbare de tactică când ne-am întors la cafenea să ne recuperăm bagajele. Patronul a spus că n-a auzit de nici un bagaj.

„Chemaţi poliţia, dacă aveţi poftă", a spus cu un zâmbet. „Dar mă îndoiesc c-o veţi face".

„N-am nevoie de poliţie", am spus. „Doar dă-mi lucrurile mele".

Patronul i-a făcut semn chelnerului. „Henri, domnul doreşte să plece".

Henri şi-a suflecat mânecile şi s-a apropiat.

„În locul tău, Henri, eu m-aş mai gândi", i-am spus eu. „Sau chiar mori de nerăbdare să vezi cum arată un lagăr de concentrare german pe dinăuntru?"

„Tacă-ţi fleanca", a spus Henri şi şi-a ridicat pumnii.

„În regulă, sergent, trage!" am strigat, uitându-mă pe deasupra lui Henri.

Henri a muşcat. S-a uitat în jur. Pumnii îi erau încă ridicaţi, aşa că l-am lovit cu toată puterea sub

centură. Cu un geamăt a căzut la pământ. Patronul a apucat o sticlă şi a venit din spatele barului.

Eu am luat o sticlă de Dubonnet, i-am spart gâtul de un colţ al tejghelei şi mi-am fluturat arma ucigaşă. Patronul s-a liniştit. În spatele meu s-a mai spart o sticlă. Nu m-am uitat în spate; nu puteam să-l pierd pe patron din ochi.

„Eu sunt", a spus Helen şi a ţipat către patron: „Nemernicule! Dă-ne imediat lucrurile înapoi sau o să rămâi fără faţă!"

Cu sticla spartă în mână, încordată la maximum, s-a apropiat de patron. Am apucat-o cu mâna liberă. Sticla ei trebuie să fi fost Pernod pentru că dintr-o dată tot localul a început să trăznească a anason. O serie de înjurături de birjar s-au desprins de pe buzele patronului. Helen a încercat să se elibereze din strânsoarea mea. Patronul s-a retras în spatele tejghelei.

„Ce se petrece aici?" a întrebat din uşă o voce în germană.

Patronul a început să rânjească. Helen s-a întors.

Sergentul german pe care-l inventasem de dragul lui Henri apăruse în carne şi oase.

„E rănit?" a întrebat sergentul.

„Porcul ăla?" Helen a făcut semn spre Henri care încă mai stătea jos, năucit, cu pumnii între picioare. „Nu e sânge. E doar Dubonnet".

„Sunteți nemți?" a întrebat sergentul.

„Da", am răspuns. „Și am fost jefuiți".

„Aveți acte?"

Patronul rânjea. Trebuie că înțelegea puțin nemțește.

„Bineînțeles că avem", a spus Helen clocotind de mânie. „Și trebuie să vă rog să ne ajutați". I-a întins pașaportul. „Sunt sora lui Jürgens, Obersturmbannführer. Uitați..." I-a arătat datele din pașaport. „Stăm la Chateau de –" A pronunțat un nume pe care nu-l mai auzisem în viața mea. „Am venit în Bordeaux doar pentru o zi. Ne-am lăsat lucrurile aici, la hoțul ăsta. Acum susține că nu le-a văzut niciodată. V-aș ruga frumos să ne ajutați".

S-a uitat din nou la patron. „E adevărat?" l-a întrebat pe patron.

„Bineînțeles că este adevărat. O femeie de naționalitate germană nu minte!" a spus Helen.

Ăsta era unul din sloganurile idioate ale regimului național-socialist.

„Și cine sunteți dumneavoastră" m-a întrebat sergentul.

„Șoferul", am răspuns, culegându-mi niște scame imaginare de pe salopetă.

„În regulă. Ce mai așteptați?" l-a luat tare pe patron.

Omul din spatele tejghelei încetase să mai rânjească.

„Vrei să-ţi închidem cârciuma?" l-a întrebat sergentul.

Helen i-a tradus cu încântare, adăugând şi câţiva de „nemernicule" şi „străini împuţiţi" cu de la sine putere. Fusesem eu însumi de atâtea ori apostrofat cu aceste epitete încât îmi producea o adevărată bucurie s-o aud numindu-l pe francez străin împuţit în propria sa ţară.

„Henri!" a zbierat patronul. „Unde le-ai ascuns? Eu nu ştiu nimic", a spus sergentului. „El trebuie să le fi luat".

„Minte", a spus Helen. „Încearcă să arunce vina pe gorila lui. Hai, dă-ne lucrurile", – a ţipat ea la patron – „sau chemăm şi Gestapo-ul!"

Patronul i-a dat una lui Henri. Henri s-a făcut nevăzut.

„Îmi cer scuze", a spus patronul către sergent. „N-a fost decât o neînţelegere. Nu doriţi să serviţi ceva pe cheltuiala mea?"

„Coniac", a spus Helen. „Din cel mai bun".

Patronul a pus un pahar pe tejghea. Helen i-a aruncat o privire dură. A mai adăugat două pahare.

„Sunteţi o femeie curajoasă", a spus sergentul.

„O nemţoaică nu se teme de nimic", a citat Helen din manualul nazistului şi a lăsat din mână sticla de Pernod.

„Ce fel de maşină aveţi?" a întrebat sergentul.

Am privit direct în ochii săi gri şi nevinovaţi. „Un Mercedes, bineînţeles. Aceasta este maşina Führer-ului".

M-a aprobat. „Un loc frumos aici, nu-i aşa? Nu ca acasă, dar destul de drăguţ. Cum vi se pare?"

„Încântător. Dar desigur, nu ca acasă".

Am băut. Coniacul era excelent. Henri s-a întors cu bagajele noastre şi le-a pus pe un scaun. M-am uitat în rucsac. Nu lipsea nimic".

„Totul e în ordine", i-am spus sergentului.

„A fost vina chelnerului", a spus patronul. „Eşti concediat, Henri. Şterge-o".

„Mulţumim, domnule sergent", a spus Helen. „Sunteţi un soldat german şi un adevărat gentleman".

Sergentul a salutat. Avea sub douăzeci şi cinci de ani.

„Dar mai este şi nota de plată pentru sticlele sparte de Dubonnet şi Pernot", a spus patronul, prinzând curaj.

Helen a tradus. „Nu este un gentleman", a adăugat ea. „N-am făcut nimic. A fost autoapărare".

Sergentul a luat din raft prima sticlă care i-a căzut în mână. „Daţi-mi voie", a spus cu un aer de galanterie. „Victoriosul trebuie să se bucure de anumite privilegii".

„Doamna nu bea Cointreau", am spus. „Luaţi coniacul, domnule sergent, chiar dacă a fost deschis".

Sergentul i-a oferit sticla lui Helen. Am băgat-o în rucsac. Odată ajunşi afară ne-am luat

rămas bun. Mi-a fost teamă că sergentul ar fi vrut să ne conducă până la Mercedes, dar Helen s-a descurcat cu abilitate. Cuvintele lui de despărţire au fost: „Asemenea lucruri nu se întâmplă în ţara noastră. La noi e ordine".

M-am uitat după el. Ordine, m-am gândit. Cu tortură, gloanţe-n ceafă şi crimă în masă. Mai bine un milion de escroci neînsemnaţi ca patronul cafenelei.

„Cum te simţi?" m-a întrebat Helen.

A început să râdă. „Am învăţat în lagăr. Ce uşurare! M-a eliberat de un an de internare. Dar unde ai învăţat să te lupţi cu sticle sparte şi să loveşti tocmai la nestematele familiei?"

„Luptând pentru drepturile omului", am răspuns. „Trăim într-o epocă a paradoxurilor. Pentru a păstra pacea, purtăm războaie".

Asta era aproape adevărat. Singurul mod în care puteam să rămânem în viaţă era să mintim şi să înşelăm. În săptămânile care au urmat am furat fructe din pomii ţăranilor şi lapte din grajdurile lor. A fost o vreme fericită. A fost periculos, ridicol, uneori sfâşietor, alteori amuzant – dar n-a fost niciodată nici un pic de amărăciune. Numai ce ţi-am povestit de incidentul cu patronul cafenelei. Asemenea lucruri au început să ni se întâmple la tot pasul. Probabil că şi tu ai trecut tot prin aşa ceva, nu-i aşa?

Am dat din cap.

– Da. În regulă, era amuzant, dacă puteai să priveşti lucrurile aşa.

– Am învăţat s-o fac, a spus Schwarz. Datorită lui Helen. Încetase să mai păstreze trecutul. Ceea ce trăisem ocazional devenise realitatea ei zilnică. Pe zi ce trecea trecutul se îndepărta tot mai mult de ea. Toată experienţa vieţii ei se concentra numai în clipa prezentului; dar nu era nimic isteric sau delirant legat de această concentrare. Era ceva foarte destins, la fel de limpede ca şi Mozart şi la fel de implacabil ca şi moartea. Moralitatea şi responsabilitatea în limite pământeşti încetaseră să mai existe, fiind înlocuite de motivaţii mai înalte, aproape nepământene. Nu era timpul pentru banalităţi. Helen scânteia ca un foc de artificii care nu lăsa cenuşă. Nu ştiam că îşi pierduse dorinţa de a mai fi salvată; ştia că era imposibil. Dar cum eu insistam, ea îmi cânta în strună – şi eu, ca un nebun, o căram dintr-un loc în altul, ca pe Golgota. Şi astfel am parcurs tot drumul de la Bordeaux la Bayonne, apoi la Marsilia şi în cele din urmă aici.

Când am ajuns la castel era ocupat. Am văzut uniforme, soldaţi transportând mese de lucru din lemn, ofiţeri în pantaloni ai aviaţiei şi cizme înalte şi lustruite, învârtindu-se ţanţoşi ca nişte păuni.

Ascunşi în parc, în spatele unui fag şi al unei zeiţe din marmură, i-am privit. Era o după-amiază catifelată. „Am uitat ceva?" am întrebat.

„Merele din copaci, aerul, un octombrie de aur și visele noastre", a spus Helen.

„Le-am uitat peste tot", am răspuns eu. „Ca pânzele de păianjen mișcându-se în aerul toamnei".

Un ofițer de pe terasă a lătrat o comandă. „Vocea secolului al XX-lea", a spus Helen. „Haide să plecăm de aici. Unde dormim la noapte?"

„Undeva în fân", am spus. „Sau poate chiar într-un pat. În orice caz, împreună".

CAPITOLUL 16

Ții minte piața din fața consulatului din Bayonne? m-a întrebat Schwarz. Refugiații se aliniau în coloane de câte patru, dar după un timp rândurile se stricau; refugiații intrau în panică și blocau intrarea, plângând, suspinând și luptându-se pentru un loc.

– Țin minte, am spus. Se vindeau bilete pentru loc, care-ți dădeau dreptul să stai în fața intrării. Dar cu toate astea, mulțimea bloca intrarea. Când se deschidea un geam murmurele se transformau

în țipete și urlete. Trebuiau să arunce pașapoartele pe geam. O sută de brațe se ridicau în sus. Mulțimea arăta ca o pădure.

Fetele se duseseră la culcare, cu excepția a două. Una dintre ele, care era mai degrabă drăguță, a venit agale spre masa noastră, căscând.

– Sunteți amuzanți. Nu faceți decât să vorbiți și iar să vorbiți. Pentru noi a sosit ora de culcare. Dar toate cafenelele sunt deschise, dacă doriți să mai vorbiți.

A deschis ușa. Albă și stridentă, dimineața a pătruns înăuntru. Soarele strălucea. A închis ușa după noi. M-am uitat la ceas.

– Vaporul nu pleacă astăzi, ci abia mâine seară, a spus Schwarz.

Și-a dat seama că nu-l credeam.

– Hai să mergem și să ne convingem, a spus.

După bordelul liniștit gălăgia de acum era aproape de nesuportat. Schwarz s-a oprit. Niște copii au trecut pe lângă noi, cărând coșuri pline cu pește.

– Privește-i fugind și țipând, a spus. Ca și cum nu ar lipsi nimeni.

Am coborât înspre port. Apa era agitată, sufla un vânt rece, era un soare cu dinți care nu încălzea deloc; pânzele fluturau în vânt. Fiecare dintre oamenii pe care-i întâlneam era nemaipomenit de ocupat cu dimineața, cu munca sa și cu sine. Ne mișcam prin agitația aceea ca două frunze uscate.

– Nu crezi că vaporul pleacă mâine? a întrebat Schwarz.

Arăta foarte obosit şi consumat în lumina nemiloasă a zilei.

– Nu pot, am spus. Mi-ai spus că pleacă astăzi. Să întrebăm. Înseamnă prea mult pentru mine.

– La fel de mult cum a însemnat şi pentru mine. Apoi dintr-o dată, nu mai înseamnă nimic.

Nu am răspuns nimic. Am continuat să mergem. M-a cuprins o nerăbdare disperată. Viaţa mă chema cu strigătele şi culorile ei. Noaptea se terminase. Trebuia să continuăm să evocăm umbre?

Ne-am oprit în faţa unui magazin acoperit cu postere. În geam era un afiş alb care anunţa că se amânase călătoria pentru a doua zi.

– Aproape am terminat, a spus Schwarz.

Câştigasem o zi. Dar în ciuda afişului am încercat uşa. Era încuiată. Zece oameni sau chiar mai mulţi mă priveau. Din toate părţile s-au apropiat cu câţiva paşi în clipa în care am pus mâna pe clanţă. Erau refugiaţi. Când au văzut că uşa era tot închisă, s-au întors şi s-au făcut că se uită în vitrinele altor magazine.

– Vezi că încă mai ai timp, a spus Schwarz şi a propus să bem o cafea în port.

A băut cafeaua fierbinte foarte repede, ţinând ceaşca cu ambele mâini parcă vrând să le încălzească.

– Cât e ceasul? a întrebat.

– Șapte și jumătate.

– O oră, a murmurat. O să vină peste o oră. A ridicat privirea. N-am vrut să-ți spun o poveste lacrimogenă. Sună cumva a așa ceva?

– Nu.

– Dar cum sună?

– Ca o poveste de dragoste.

Trăsăturile i s-au relaxat.

– Mulțumesc, a spus înviorându-se. Partea groaznică a început în Biarritz. Auzisem că pleca un vapor mai mic spre Saint-Jean-de-Luz. Nu era adevărat. Când m-am întors înapoi la pensiunea unde stăteam, am găsit-o pe Helen zăcând pe podea. Avea fața congestionată.

„Un spasm", a spus în șoaptă. „O să-mi treacă. Lasă-mă singură".

„Mă duc să chem un doctor".

„Nici un doctor", a spus cu voce întretăiată. „N-am nevoie de doctor. Întoarce-te peste cinci minute. Lasă-mă singură! Fă ce-ți spun. Fără doctor. Pleacă!" a strigat. „Știu ce fac. Întoarce-te peste cinci minute. Atunci tu..."

Mi-a făcut semn să plec. Nu mai putea să vorbească. Dar ochii îi erau atât de plini de o rugăminte teribilă și de neînțeles, încât am plecat. Stăteam în fața casei, uitându-mă fix la stradă. Apoi m-am interesat de un doctor și am aflat că un doctor Dubois stătea cu câteva străzi mai încolo. Am alergat până la casa lui. S-a îmbrăcat și a venit cu mine.

Când ne-am întors Helen stătea pe pat. Fața îi era udă de transpirație, dar era mai liniștită. „Ai adus un doctor", mi-a spus cu reproș în glas, de parcă i l-aș fi adus pe cel mai groaznic dușman.

Dr. Dubois s-a apropiat de pat cu pași mici și afectați.

„Nu sunt bolnavă", a spus ea.

„Doamnă", a spus Dubois cu un zâmbet, „ce-ar fi să-l lăsăm pe doctor să stabilească asta".

Și-a deschis trusa și și-a scos instrumentele.

„Lasă-ne singuri", a spus Helen.

Am ieșit nedumerit din cameră. Mi-am adus aminte ce-mi spusese doctorul din lagăr. Mergeam în sus și în jos pe stradă, uitându-mă la omul gras, confecționat din cauciucuri Michelin, pus ca reclamă deasupra garajului de pe partea cealaltă a străzii. Am auzit ciocănituri din garaj, de parcă cineva ar fi meșterit un sicriu din metal. Dintr-o dată am știut că această amenințare a fost de mult cu noi, un fundal plumburiu pe care viața noastră luase contururi ascuțite, ca o pădure luminată de soare pe fundalul unor nori de furtună.

Nu știu cât timp a trecut până când a ieșit Dubois. Avea o bărbuță scurtă și am bănuit că ocupația lui era mai ales să prescrie remedii blânde pentru răcelile și indispozițiile turiștilor care veneau vara în oraș. Mersul său afectat mă călca pe nervi. În Biarritz însă acum era sezon mort; fără îndoială că era încântat de orice indispoziție care apărea.

„Soţia dumneavoastră..." a spus şi s-a oprit.

L-am privit fix. „Sau îmi spuneţi adevărul, sau nu-mi spuneţi nimic".

Pentru o clipă un zâmbet foarte înduioşător i-a schimbat complet fizionomia. „Luaţi asta", a spus scoţând un reţetar pe care a mâzgălit ceva neinteligibil. „Mergeţi la un farmacist să v-o prepare. Să nu uitaţi să cereţi reţeta înapoi. O puteţi folosi de câte ori aveţi nevoie. Am specificat asta pe ea".

Am luat reţeta. „Ce este?" am întrebat.

„Dumneavoastră n-o puteţi ajuta cu nimic", a răspuns doctorul. „Ţineţi minte. N-o puteţi ajuta cu nimic".

„Ce este?"

„Un sedativ puternic. Îl puteţi obţine numai pe baza unei reţete".

Am luat reţeta. „Cât vă datorez?"

„Nimic".

S-a îndreptat cu mersul său afectat. La colţ s-a întors. „Luaţi-l şi lăsaţi-l unde-l poate găsi soţia dumneavoastră. Să nu vorbiţi cu ea despre asta. Ea ştie. Este extraordinară".

„Helen", i-am spus. „Ce înseamnă toate astea? Eşti bolnavă. De ce nu-mi spui ce ai?"

„Nu mă chinui", a venit răspunsul slab. „Lasă-mă să trăiesc în felul meu".

„Nu vrei să vorbeşti despre asta?"

A scuturat din cap. „Nu avem ce discuta".

„Nu pot să fac ceva ca să te ajut?"

„Nu, dragul meu", a răspuns. „De data asta nu mă poți ajuta. Dacă ai putea, fii sigur că ți-aș fi spus".

„Încă mai am desenul mic de Degas. Pot să-l vând aici. În Biarritz sunt oameni bogați. Voi obține destui bani pe el ca să te poți interna într-un spital".

„Și să mă aresteze? Și în plus, tot n-ar avea nici un rost. Crede-mă".

„Este chiar atât de grav?"

Privirea îi era atât de chinuită și de suferindă încât n-am mai întrebat nimic.

Schwarz a tăcut.

– Avea cancer? am întrebat.

A dat din cap.

– Ar fi trebuit să-mi fi dat seama cu mult timp înainte. În Elveția îi spuseseră că putea fi operată din nou, dar că n-ar fi avut nici un efect. Fusese operată o dată; de la operație era cicatricea pe care o văzusem. Specialistul îi spusese adevărul. Avea de ales între încă câteva operații inutile, care ar fi ținut-o permanent în spital, sau o viață scurtă în afara spitalului. I-a mai spus, de asemenea, că nu era nici o certitudine că în spital ar fi trăit mai mult. Se hotărâse să nu se mai opereze.

– N-a vrut să-ți spună?

– Nu. Își ura boala. Încerca s-o ignore. Se simțea mânjită, de parcă viermii ar fi mâncat-o în

interior. Avea sentimentul că boala era ca o meduză, trăind şi dezvoltându-se în interiorul ei. Credea că aş fi fost scârbit dacă aş fi ştiut asta. Poate că şi spera să se vindece de boală, ignorând-o.

– Şi niciodată n-ai vorbit cu ea despre boală?

– Foarte puţin. Vorbea cu Dubois; mai târziu l-am făcut să-mi spună adevărul. Mi-a mai dat şi alte medicamente. Mi-a spus că durerea avea să se accentueze; dar era, de asemenea posibil a spus el, ca sfârşitul să fie rapid şi fără suferinţă.

Nu vorbeam cu Helen despre asta. Ea n-o dorea. M-a ameninţat că se omoară, dacă n-o las în pace. După asta m-am prefăcut că o cred – că erau numai spasme inofensive.

A trebuit să plecăm din Biarritz. Încercam să ne amăgim unul pe altul. Helen mă urmărea, eu o urmăream, dar în curând minciuna dintre noi a ajuns să aibă o putere ciudată. La început a distrus lucrul de care mi-era cel mai mult teamă: noţiunea timpului. Am pierdut noţiunea săptămânilor şi a lunilor. Încă ne îngrozea gândul la timpul scurt pe care-l mai aveam în faţa noastră, dar frica noastră a devenit transparentă ca sticla. Nu mai constituia un nor deasupra zilelor noastre; a devenit un scut care îndepărta toate gândurile neliniştitoare; aceste gânduri pur şi simplu nu puteau să pătrundă. Aveam accesele mele de disperare când Helen dormea. Priveam în acelaşi timp faţa ei, în timp ce

respira foarte lin, şi mâinile mele sănătoase şi am înţeles cumplita dezolare pe care ne-o provoacă pielea noastră – golful care nu poate fi traversat niciodată de un pod. Sângele meu sănătos nu avea nici o putere să vindece sângele fiinţei iubite. Era imposibil de înţeles. Ca şi moartea.

Clipa devenise totul. Mâine era la distanţă de o eternitate. Când se scula Helen, începea ziua, iar când adormea şi o simţeam lângă mine, gândurile mele oscilau între speranţă şi disperare. Făceam planuri fantastice bazate pe minuni sau îmi imaginam o filosofie a clipei, oarbă la orice altceva. Dar toate visele mele se destrămau o dată cu zorile, fiind înghiţite de ceaţa de dimineaţă.

Vremea s-a răcit. Am încercat să vând Degas-ul; ar fi trebuit să ne ajungă să ne plătim drumul până în America. Aş fi fost încântat să-l vând, dar nimeni din oraşele mici şi satele prin care treceam nu era dispus să ne ofere un preţ rezonabil pe el. Din loc în loc mai găseam câte ceva de lucru. Am învăţat să muncesc pe câmp. Am săpat; eram încântat să fiu ocupat. Am văzut profesori tăind lemne şi cântăreţi de operă prăşind sfecla. Ţăranii se purtau ca... ţăranii; profitau de munca ieftină. Unii plăteau puţin; alţii îţi dădeau doar mâncare şi un loc de dormit. Alţii te goneau. Aşa am ajuns la Marsilia. Ai fost acolo?

– Cine n-a fost? am întrebat eu. Era terenul de vânătoare al jandarmilor şi al Gestapo-ului. Îi

înconjurau ca pe niște iepuri pe refugiații care stăteau pe lângă consulate.

– Aproape că ne-au prins, a spus Schwarz. Prefectul de la conducerea Serviciului pentru Străini din Marsilia a făcut tot ce a stat în puterea lui să-i salveze pe refugiați. Încă mă mai bătea gândul să obțin o viză americană. O viză americană mi se părea că ar fi fost în stare să oprească și cancerul. Ca să obții o viză – știi bine – trebuia să demonstrezi că viața ți-era în pericol sau să fii pe lista, întocmită în America, cu numele artiștilor, oamenilor de știință sau intelectualilor renumiți. Ca și cum nu ne-am fi aflat cu toții în pericol – ca și cum nu am fi fost egali cu toții. Nu aduce această distincție dintre oamenii obișnuiți și cei valoroși cu concepția nazistă despre opoziția dintre supraom și parazitul subuman?

– Nu pot să-i primească pe toți, am spus eu.

– Nu? a replicat Schwarz.

Nu am răspuns. Care era răspunsul? Și da și nu erau același lucru.

– De ce să nu-i primească pe cei mai oropsiți? a întrebat Schwarz. „Pe cei fără nume și renume?"

Din nou nu am spus nimic. Schwarz avea două vize americane – ce-și dorea mai mult? Nu știa că americanii dădeau oricui o viză cu condiția ca cineva de dincolo să dea o declarație prin care garanta statului american că persoana respectivă n-avea să trăiască pe banii contribuabililor americani?

– Nu cunoşteam absolut pe nimeni în America. Cineva mi-a dat o adresă în New York; am trimis o scrisoare. Le-am scris şi altora. Am descris situaţia în care ne găseam. Apoi un prieten mi-a spus că pornisem pe o cale greşită; invalizii nu erau primiţi în Statele Unite. Incurabilii nici măcar nu erau luaţi în consideraţie. Trebuia să spun că Helen era sănătoasă tun. Helen a auzit o parte a conversaţiei. Era inevitabil; nimeni nu vorbea despre nimic altceva în Marsilia. Era ca într-un roi de albine care înnebuniseră.

În seara aceea ne-am dus la un restaurant. Vântul bătea pe străzi. Nu eram descurajat. Speram să găsesc un doctor care să-i dea lui Helen un certificat de sănătate. Continuam să jucăm teatru, prefăcându-ne că ne credeam unul pe celălalt, prefăcându-mă că nu ştiam nimic. I-am scris prefectului, care ne ajutase la eliberarea ei din lagăr, să ne trimită un certificat care să ateste că fuseserăm în pericol. Găsiserăm o cămăruţă; obţinusem un permis de rezidenţă pentru o săptămână şi noaptea lucram la negru într-un restaurant la spălatul vaselor; aveam ceva bani; un farmacist îmi dăduse pe baza reţetei lui Dubois zece fiole de morfină – deocamdată aveam tot ce ne puteam dori.

Stăteam la o masă, în apropierea unui geam care dădea spre stradă – pentru noi un adevărat lux, pentru că timp de o săptămână nu era nevoie

să ne ascundem. Dintr-o dată, Helen a tresărit şi m-a prins de mână. „Georg", a şoptit ea.

„Unde?"

„În maşina aceea decapotabilă. Tocmai a trecut pe aici".

„Eşti sigură?"

Mi-a făcut semn că da.

Mi se părea imposibil. Am făcut mai multe încercări ca să disting trăsăturile persoanelor din maşinile care treceau şi am descoperit că mi-era imposibil. Dar asta nu m-a liniştit.

„De ce din toate locurile de pe lume ar fi tocmai în Marsilia?" am întrebat. Dar imediat mi-am dat seama că Marsilia era pentru el locul cel mai normal în care să fie – Marsilia era ultima speranţă a tuturor refugiaţilor din Franţa.

„Va trebui să plecăm din Marsilia?"

„Unde ne putem duce?"

„În Spania".

„Nu e şi mai periculos?"

Circulau zvonuri că Gestapo-ul se simţea în Spania ca la el acasă şi că poliţia spaniolă arestase refugiaţi, pe care apoi îi predase autorităţilor germane; dar în zilele acelea circulau tot felul de zvonuri; nu puteai să le crezi pe toate.

Am încercat din nou să obţin viza spaniolă de tranzit, care ţi se dădea numai dacă aveai viza portugheză, iar aceasta la rândul ei depindea de o

altă viză. Ca să nu mai menţionez cea mai mare birocraţie dintre toate: viza de ieşire din Franţa.

Într-o noapte ne-a surâs norocul. Un american tânăr a intrat în vorbă cu noi. Era puţin făcut şi căuta pe cineva cu care să vorbească englezeşte. Puţin mai târziu stătea la masa noastră, oferindu-ne de băut. Avea în jur de douăzeci şi cinci de ani. Aştepta un vapor care să-l ducă înapoi în America. „De ce nu veniţi şi voi cu mine?" a întrebat.

Pentru moment nu am spus nimic. Întrebarea sa naivă părea să fi căscat o prăpastie între noi. Trăia pe o altă planetă. Ceea ce pentru el părea la fel de natural ca un pahar cu apă, pentru noi era la fel de inaccesibil ca Pleiadele.

„N-avem vize", am spus în cele din urmă.

„Asta nu constituie un obstacol. Avem un consulat aici la Marsilia. Sunt oameni foarte drăguţi".

Îi cunoşteam pe oamenii foarte drăguţi. Erau semizei; aşteptai ore întregi în stradă doar ca să le vezi secretarii. Mai târziu ni s-a dat voie să aşteptăm în pivniţă, pentru că refugiaţii erau adesea adunaţi de pe stradă de agenţi ai Gestapo-ului.

„Vă duc mâine acolo", a spus americanul.

„Bine", am spus fără să-l cred nici o clipă.

„Să bem pentru asta".

Am băut. Faţa sa proaspătă şi sinceră era mai mult decât puteam să suport. Ne-a vorbit despre marea de lumini de pe Broadway. Poveşti cu zâne într-un oraş întunecat. Am urmărit faţa lui Helen

când el amintea nume de actori, piese, cluburi de noapte, când evoca zarva nevinovată a unui oraş care nu cunoscuse niciodată războiul; eram nenorocit şi în acelaşi timp fericit văzând că Helen îl asculta, pentru că până atunci privise orice informaţie despre America cu o indiferenţă tăcută. Faţa i se aprinsese; zâmbea prin fumul de ţigară; i-a promis americanului că îi dă voie s-o ducă la piesa lui preferată. Beam şi ştiam că totul va fi uitat a doua zi.

Dar ne-am înşelat. Tânărul american a fost la noi fix la ora zece. Eu aveam o uşoară indispoziţie, iar Helen a refuzat să vină cu noi. Ploua. În faţa consulatului se adunaseră deja, ca de obicei, refugiaţii. Era ca un vis. Mulţimea se despărţea în faţa noastră ca Marea Roşie în faţa evreilor. Paşaportul american de culoare verde era cheia de aur care deschidea toate uşile.

Incredibilul s-a întâmplat. Când tânărului american i s-a prezentat situaţia s-a oferit să garanteze pentru noi. Totul părea absurd; era atât de tânăr. Mi se părea că trebuia să fii mai în vârstă ca să poţi garanta pentru cineva. Am petrecut aproape o oră la consulat. Cu câteva săptămâni înainte completasem o declaraţie prin care arătam de ce ne găseam în pericol. Prin intermediari din Elveţia – n-am precupeţit nici un efort – obţinusem documente prin care se arăta că fusesem într-un lagăr de concentrare din Germania. De asemenea

le adusesem dovezi că Georg ne căuta pe amândoi ca să ne ducă înapoi în Germania. Mi s-a spus să mă întorc peste o săptămână. Afară am dat mâna cu americanul. „Mi-a părut grozav de bine să vă cunosc. Aici" – mi-a întins o carte de vizită – „să mă sunaţi când ajungeţi în America".

Mi-a făcut cu mâna şi vroia să se îndepărteze. „Dar dacă ceva nu merge bine? Dacă am nevoie de dumneavoastră?" am întrebat.

„Ce ar putea să nu meargă bine? Totul e aranjat". „A râs. „Tatăl meu este un om foarte cunoscut. Am auzit că pleacă mâine un vapor spre Oran; cred că trag o fugă până acolo înainte de a mă întoarce. Cine ştie când o să mai vin aici? Cel mai bine e să văd chiar acum cât pot de mult".

A dispărut. Mai mulţi refugiaţi m-au înconjurat, cerându-mi numele şi adresa lui; ghiciseră ce se întâmplase şi vroiau şi ei să profite. Când le-am spus că nu ştiam unde stă în Marsilia, m-au făcut cu ou şi cu oţet. Într-adevăr nu ştiam. Le-am arătat cartea de vizită cu adresa din America. Şi-au notat-o. Le-am spus că n-avea nici un sens pentru că omul se ducea la Oran. Au spus că o să-l aştepte pe chei înainte de plecarea vaporului. M-am întors acasă cu sentimente contradictorii. Poate că stricasem totul arătându-le cartea de vizită, dar tulburarea care mă cuprinsese era atât de mare încât îmi pierdusem complet prezenţa de spirit. Şi

oricum, după cum mă convingeam la fiecare pas, eram într-o situaţie fără ieşire.

I-am povestit totul lui Hlen. A zâmbit. În seara aceea a fost foarte blândă. Subînchiriasem camera de la un chiriaş care la rândul său o subînchiriase – ştii doar de acele adrese care trec din gură în gură. Canarul verde, de care promisesem să avem grijă, cânta ca un nebun în colivia sa; nu înceta deloc. Din când în când, de pe acoperişurile din jur apărea la geamul nostru o pisică, care-l mânca din ochi. Era rece, dar Helen dorea să stea cu geamurile deschise. Aşa făcea de fiecare dată când avea dureri.

În casă nu s-a făcut linişte decât noaptea târziu.

„Îţi mai aminteşti micul castel?" m-a întrebat Helen.

„Mi-l amintesc ca şi cum cineva mi-ar fi povestit despre el", am spus. „Ca şi cum n-am fi fost eu însumi acolo, ci altcineva".

M-a privit. „Poate că aşa şi este. Fiecare dintre noi are în sine mai multe fiinţe. Toate diferite. Uneori una dintre ele devine independentă şi le acoperă pe toate celelalte pentru un timp. Atunci devii altcineva, o persoană pe care nici n-ai cunoscut-o vreodată. Dar până la urmă ne revenim". S-a întors spre mine foarte grăbită: „Sau nu-i aşa?"

„Eu n-am avut niciodată mai multe fiinţe contradictorii în mine", am spus. „Eu am continuat să fiu întotdeauna cu monotonie acelaşi".

A scuturat violent din cap. „Te înşeli. Într-o zi îţi vei da seama".

„Ce vrei să spui?"

„Las-o baltă. Priveşte la pisica de pe pervaz. Şi la pasărea asta proastă. Atât de nebănuitoare. Victima triumfătoare!"

„Pisica nu-l va prinde niciodată. Este în siguranţă în colivia lui".

Helen a izbucnit în râs. „În siguranţă în colivie", a repetat Helen. „Dar cine vrea să fie în siguranţă într-o colivie?"

Ne-am trezit spre dimineaţă. Portăreasa imobilului ţipa şi înjura. Complet îmbrăcat şi gata să fug la nevoie, am deschis uşa, dar nu era nici urmă de poliţie. „Sânge!" urla femeia. „N-a putut s-o facă altfel? Ce mizerie! Şi acum o să ne vină poliţia pe cap. Asta păţeşti, dacă ai o inimă bună. Oamenii profită de tine. Şi mai îmi datora şi chiria pe cinci săptămâni!"

Şi ceilalţi chiriaşi ieşiseră în lumina slabă a coridorului. Priveau cu toţii în camera lipită de a noastră. O femeie de şaizeci de ani se sinucisese tăindu-şi venele de la o mână. Sângele se scursese de pe pat pe podea. „Chemaţi un doctor!" a spus Lachmann, un refugiat din Frankfurt, care-şi câştiga existenţa la Marsilia vânzând cărţi de rugăciuni şi icoane cu sfinţi.

„Un doctor!" a zbierat şi portăreasa. „E moartă de mai multe ore. Nu vedeţi? Aşa păţeşti când

primeşti lume să stea la tine. Acum o să ne vină poliţia pe cap. Din partea mea n-au decât să vă aresteze pe toţi. Şi patul – cum o să mai reuşesc eu vreodată să-l curăţ?"

„Îl curăţăm noi", a spus Lachmann. „Dar nu chema poliţia".

„Şi chiria? Cum rămâne cu chiria ei?"

„Vom face o colectă", a spus o bătrână într-un chimonou roşu. „Unde altundeva am putea să ne ducem? Fie-vă milă de noi".

„Mi-a fost milă de ea şi uite cum a profitat. De-ar fi avut măcar ceva de valoare la ea!"

Portăreasa a cotrobăit peste tot. Becul fără abajur dădea o lumină slabă şi palidă. Sub pat era un geamantan ieftin. Portăreasa a îngenuncheat la capătul patului de fier, la capătul fără sânge desigur, şi a scos geamantanul. Sub halatul ei vărgat de casă prezenta posteriorul unei insecte mari şi obscene gata să se arunce asupra prăzii. A deschis geamantanul. „Nimic! Zdrenţe. Pantofi vechi".

„Ia priviţi aici!" a spus bătrâna în chimonoul roşu, arătând spre o cutie mică. O chema Lucie Löwe; vindea ciorapi pe piaţa neagră şi lipea obiecte de porţelan sparte.

Portăreasa a deschis cutia. Pe o bucată de bumbac roz era pus un lănţişor subţire şi un inel cu o piatră mică.

„Aur?" a întrebat portăreasa. „Trebuie că sunt suflate".

„Aur", a spus Lachmann.

„Dacă ar fi fost aur", a spus portăreasa, „atunci le-ar fi vândut înainte de a ajunge să se sinucidă".

„Nu întotdeauna foamea este cea care te face să recurgi la așa ceva", a spus Lachmann calm. „Este aur, sută la sută. Și piatra de la inel este rubin. Valorează cel puțin șapte sau opt sute de franci".

„Nu mă fă să râd".

„Pot să vi le vând, dacă doriți".

„Și să mă înșeli, eh? O nu, prietene, ai greșit adresa".

A trebuit să cheme poliția. Nu se putea altfel. Între timp refugiații dintre chiriași au dispărut. Majoritatea și-au început activitățile zilnice – așteptând la consulate, încercând să vândă câte ceva sau căutând de lucru. Restul ne-am dus la cea mai apropiată biserică. Unul a rămas la colț să ne spună când puteam să ne întoarcem. În biserică erai în siguranță.

Era slujbă. În strane stăteau femei îmbrăcate în rochii negre, ca niște mormane de minereu închis la culoare. Lumânările ardeau netulburate, orga cânta, lumina strălucea pe potirul de aur care conținea sângele lui Christos, prin care acesta salvase omenirea. Și la ce a condus? La cruciade

sângeroase, la fanatism religios, la torturile inchiziţiei, la vânători de vrăjitoare, la arderea ereticilor – toate făcute în numele dragostei de semeni.

„De ce să nu mergem la gară?" am întrebat-o pe Helen. „Este mai cald acolo".

„Bine, dar mai aşteaptă un moment".

S-a dus într-o strană de lângă amvon şi a îngenuncheat. Nu ştiu dacă se ruga sau cui se ruga, dar mi-am adus aminte de ziua în care am aşteptat-o în catedrala din Osnabrück. Găsisem o femeie pe care nu o cunoşteam şi care pe zi ce trecea îmi devenea tot mai străină, dar în acelaşi timp şi mai apropiată. Acum părea că se îndepărtează din nou de mine într-o împărăţie în care toate numele sunt uitate, unde este numai întuneric şi eventual unele legi necunoscute ale întunericului. A respins acea împărăţie a întunericului; s-a întors, dar nu mai îmi aparţinea, aşa cum încercasem să mă amăgesc. Poate că niciodată nu îmi aparţinuse; cine la urma urmei aparţine cuiva şi ce înseamnă să aparţii cuiva, să aparţii unul altuia? Nu este cumva o iluzie disperată, o convenţie? S-a apropiat de mine. Timpul se întorsese înapoi, cum îi plăcea ei să spună, pentru o oră, pentru durata unei priviri, pentru o noapte. Şi eu întotdeauna mă simţeam ca un contabil care n-are voie să participe la o revizie contabilă. Nu puteam decât să accept fără nici o întrebare tot ce această creatură imprevizibilă,

nefericită, blestemată şi iubită hotăra să fie sau să-mi spună. Ştiu că mai exista şi alte nume pentru asta, nume ieftine, înjositoare, necomplicate – dar ele sunt pentru alte circumstanţe şi pentru cei care-şi confundă dorinţele lor egoiste cu nişte plăci cu inscripţii votive. Singurătatea are nevoie de un tovarăş şi nu întreabă cine este acesta. Dacă nu ştii asta, poate că ai fost vreodată singur, dar niciodată însingurat.

„Pentru ce te-ai rugat?" am întrebat-o şi am regretat imediat.

Mi-a aruncat o privire stranie. „Pentru o viză americană", a răspuns şi am ştiut imediat că nu-mi spusese adevărul. Poate că se rugase exact pentru contrariu. Am stat şi m-am gândit o clipă – mă izbise adesea pasivitatea cu care privea proiectele mele legate de America. „America?" a spus într-o noapte. „Ce o să faci în America? De ce să fugi aşa de departe? Când vei ajunge acolo, va fi o altă Americă spre care să te îndrepţi, apoi o alta, nu-ţi dai seama?" Nu mai dorea nici un fel de schimbări. Abandonase orice speranţă de viitor. Moartea care o măcina n-avea nici o intenţie de a o lăsa în pace. Era ca şi cum ar fi disecat-o pe viu şi în acelaşi timp ar fi urmărit schimbările survenite în urma modificării, urmată de distrugere, a unui organ, apoi a altuia, a unei celule, apoi a alteia. Moartea juca cu ea un joc dur al măştilor, nu prea diferit de mascarada nevinovată de la castel. Dintr-o

clipă în alta, această femeie care mă privea cu ochi timizi putea să simtă faţă de mine numai ură sau, din contră, numai devotament; uneori era un jucător, pierzând cu un curaj care-ţi sfâşia inima, alteori era numai disperare şi dorinţă. Dar întotdeauna era o fiinţă umană care nu mă avea decât pe mine, la care să se întoarcă din întuneric şi pentru asta era recunoscătoare în adâncul inimii.

Omul nostru pus de pază s-a întors să ne anunţe că a plecat poliţia. „Ar fi trebuit să ne ducem la muzeu", a spus Lachmann. „E încălzit".

„E vreun muzeu pe aici?" a întrebat o tânără cocoşată. De şase săptămâni îşi aştepta soţul care fusese înhăţat de poliţie.

„Bineînţeles".

Nu m-am putut abţine să nu mă gândesc la fostul Schwarz. „Ţi-ar place să mergem să-l vizităm?" am întrebat-o pe Helen.

„Nu acum. Hai să ne întoarcem acasă".

Nu voiam să vadă din nou cadavrul bătrânei, dar a insistat. Portăreasa se calmase între timp. Poate că dăduse deja lănţişorul şi inelul la evaluat. „Săraca femeie", a spus ea. „Acum nu mai are nici măcar un nume".

„N-a avut nici un fel de acte?"

„A avut un permis de liberă trecere. Ceilalţi l-au tras la sorţi înainte de venirea poliţiei. L-a câştigat roşcata aceea scundă".

„Foarte bine. Tot nu avea nici un act. Sunt convins că bătrânei nu i-ar fi părut rău".

„Vreţi s-o vedeţi?"

„Nu", am spus eu.

„Da", a spus Helen.

M-am dus cu ea. Moarta încetase să mai sângereze. Când am intrat în cameră, două refugiate îi spălau trupul. Îl întorceau ca pe o scândură albă. Părul îi atârna până la pământ. „Ieşiţi!" mi-a şuierat una dintre ele.

Am plecat. Helen a rămas. Puţin timp după aceea m-am dus s-o recuperez. Stătea singură în camera îngustă, lângă pat, uitându-se la faţa albă suptă, în care un ochi nu era închis complet. „Haide acum", i-am spus.

„Deci aşa arătăm", a spus în şoaptă. „Unde o s-o înmormânteze?"

„Nu ştiu. Unde-i îngroapă pe săraci. Dacă trebuie plătit ceva, atunci portăreasa va organiza o colectă".

Helen n-a răspuns. Pe geamul deschis intra un aer rece. „Când va fi înmormântată?" m-a întrebat.

„Mâine sau poimâine. Poate că o să vrea să-i facă autopsia".

„De ce? N-o să creadă că a fost sinucidere?"

„Oh, cred că nu".

A intrat portăreasa. „Mâine o duc la un spital să-i facă autopsia. Aşa învaţă doctorii tineri să

opereze. Pentru ea oricum nu mai contează şi în felul acesta este pe gratis. Doriţi cumva să beţi o ceaşcă de cafea?"

„Nu", a răspuns Helen.

„Eu am nevoie de una", a spus portăreasa. „Sunt tare întoarsă pe dos şi nu văd de ce. Toţi va trebui să murim într-o zi".

„Da", a spus Helen. „Dar nimeni nu vrea să creadă asta".

M-am sculat în toiul nopţii. Stătea în fund în pat şi părea că ascultă. „Simţi şi tu mirosul?" m-a întrebat.

„Care?"

„Al cadavrului. Eu l-am simţit. Închide geamul".

„Nu e nici un miros, Helen. Nu are cum să fie aşa de repede".

„Eu îl simt".

„Poate e din cauza frunzelor". Chiriaşii puseseră nişte crenguţe de dafin şi o lumânare lângă patul moartei.

„La ce bun toate astea?" a întrebat Helen. „Mâine va fi disecată; când vor fi terminat cu ea, vor azvârli toate organele într-o găleată şi le vor vinde grădinii zoologice".

„Nu vor vinde nimic", am spus. „După autopsie corpul va fi incinerat sau înmormântat". Am încercat s-o cuprind pe după umeri, dar m-a respins.

„Nu vreau să fiu tăiată", a spus.

„De ce să fii tăiată?"

Nu m-a auzit. „Promite-mi că n-o să le dai voie să mă taie".

„Promit".

„Închide geamul. Din nou simt mirosul".

M-am sculat și am închis geamul. Luna era strălucitoare. Pisica stătea pe pervaz. A sărit speriată, când am atins-o cu geamul. „Ce-a fost asta?" a întrebat Helen în spatele meu.

„Pisica".

„Vezi, și ea a simțit mirosul".

M-am întors. „Stă aici în fiecare noapte așteptând să iasă canarul din colivie. Și acum încearcă să dormi din nou, Helen. Ai visat. Nu vine absolut nici un miros din camera ei".

„Atunci înseamnă că sunt eu".

Am privit-o. „Nimeni nu miroase, Helen. Probabil că ai visat".

„Dacă nu e cadavrul, atunci sunt eu. Încetează să mai minți!" mi-a răspuns nervoasă.

„Doamne, Helen. Nimeni nu miroase. Dacă se simte vreun miros, atunci e cel de usturoi de la restaurantul de jos. Uite". Am luat sticluța de colonie – unul din articolele pe care le vindeam pe piața neagră – și am vărsat câteva picături pe pat. „Vezi, acum totul miroase foarte plăcut".

Încă mai stătea în fund. „Deci recunoști", a spus ea, „sau altfel n-ai fi stropit cu colonie".

„Nu recunosc nimic. Am făcut-o ca să te liniștesc pe tine".

„Știu ce gândești", a spus. „Crezi că miros. Ca un cadavru. Nu mă minți! Văd din felul în care mă privești. Mi-am dat seama de mai multe săptămâni. Crezi că nu am observat cum mă privești când crezi că nu sunt atentă? Știu că te dezgust; o știu, o văd, o simt în fiecare zi. Știu ce crezi. Nu crezi ce spun doctorii. Crezi că am altceva și că poți s-o miroși. Te dezgust. De ce nu recunoști?"

Stăteam nemișcat. Dacă avea mai multe de spus, să le spună. Dar s-a oprit. Îmi dădeam seama că tremura. Sprijinită pe mâini, era aplecată în față – o umbră palidă, fără formă. Ochii îi ieșeau din orbite; buzele îi erau rujate foarte tare. Se obișnuise să se machieze înainte de a se culca. Mă ațintea cu privirea ca un animal rănit gata să-mi sară de beregată.

A durat foarte mult până s-a calmat. În cele din urmă am bătut în ușa lui Baum de la etajul al doilea și am cumpărat o sticlă de coniac de la el. Am stat în pat bând și așteptând dimineața. Au venit după cadavru dis-de-dimineață. Le-am auzit cizmele grele pe scări; targa se izbea de pereții holului îngust. Glumele lor se auzeau neclar prin peretele subțire. O oră mai târziu s-au mutat deja noii chiriași.

CAPITOLUL 17

Timp de câteva zile am comercializat ustensile de bucătărie, răzători, cuţite, storcătoare de fructe; obiecte mici pentru care nu ai nevoie de un geamantan care să te dea de gol. De două ori m-am întors din oraş mai devreme şi nu am găsit-o acasă pe Helen. Am aşteptat, devenind din ce în ce mai îngrijorat; portăreasa m-a asigurat că nimeni nu a venit după ea, că plecase cu câteva ore înainte, că ieşea din casă adesea.

Se făcuse deja târziu când s-a întors acasă. Avea o faţă ostilă. Nu s-a uitat la mine. Nu ştiam ce să fac, dar dacă n-aş fi întrebat-o nimic, ar fi părut şi mai ciudat.

„Helen, unde ai fost?" am spus în cele din urmă.

„Să mă plimb".

„Pe vremea asta?"

„Da, pe vremea asta. Nu încerca să-mi ţii socoteala".

„Nu încerc să fac aşa ceva", am spus. „Îmi făceam griji că te-a înhăţat poliţia".

A râs brutal. „Niciodată n-o să mă prindă poliţia".

„Aş vrea să te cred".

M-a privit fix. „Dacă mai îmi pui vreo întrebare, plec din nou. Nu suport să fiu supravegheată tot timpul, nu-ţi dai seama? Casele de afară nu mă supraveghează. Nu prezint nici un interes pentru ele, ca de altfel nici pentru oamenii de pe stradă. Ei nu-mi pun întrebări şi nici nu mă urmăresc".

Mi-am dat seama ce vroia să spună. Afară, nimeni nu-i cunoştea boala. Afară nu era o pacientă, ci o femeie. Şi ea vroia să continue să fie femeie. Vroia să trăiască; a fi pacient însemna o moarte lentă.

Noaptea plângea în somn. Dimineaţa totul era uitat. Nu putea suporta întunericul care se lăsa ca o pânză otrăvitoare de păianjen pe inima ei speriată. Mi-am dat seama că avea nevoie de mai multe sedative. Am vorbit cu Lewisohn, fost doctor, acum vânzător ambulant de horoscoape. Mi-a spus că era prea târziu pentru orice altceva. Exact ce îmi spusese şi Dubois.

După aceea, Helen a început să se întoarcă de multe ori acasă foarte târziu. Îi era teamă să nu-i pun întrebări. N-am făcut-o. Odată, când eram singur acasă, un comisionar a adus un buchet de trandafiri. Am plecat în oraş; când m-am întors trandafirii dispăruseră. A început să bea. Prietenii au găsit de cuviinţă să-mi spună că au văzut-o prin baruri – şi nu era singură. M-am agăţat de ultima mea speranţă – consulatul american. Obţinusem

deja permisiunea de a aştepta în hol, dar zilele treceau şi nu se întâmpla nimic.

Apoi am fost prins. Eram la douăzeci de paşi de consulat când s-a făcut un cordon de poliţişti. Am încercat să trec prin el, ceea ce le-a trezit bănuiala. O dată intrat în consulat, erai în siguranţă. L-am văzut pe Lachmann dispărând pe uşa clădirii şi m-am smuls, într-o încercare de a-l urma, dar un jandarm a întins piciorul şi mi-a pus piedică. „Ţineţi-l bine pe ăsta", a spus un tânăr zâmbitor îmbrăcat în haine civile. „Este prea grăbit". Ni s-au controlat actele. Am fost reţinuţi şase. Poliţia s-a retras lăsându-ne în mâinile unor civili. Am fost încărcaţi într-un camion închis şi duşi la o casă dintr-o suburbie a oraşului. Era o casă izolată, în mijlocul unei grădini mari. Totul părea să fie o secvenţă dintr-un film de categoria B – a spus Schwarz. Dar ce altceva au fost ultimii ani, dacă nu un film idiot şi cu vărsare de sânge?

– Era Gestapo-ul? am întrebat.

Schwarz a dat din cap.

– Astăzi mi se pare un miracol faptul că nu au pus mâna pe mine mai devreme. Ştiam că Georg nu avea să înceteze să ne caute. Tânărul zâmbitor a menţionat numele lui Georg imediat după ce mi-a văzut actele. Din nefericire, aveam şi paşaportul lui Helen la mine; mă gândisem că poate

aveam nevoie de el la consulat. „În sfârşit, l-am prins pe peştişorul nostru", a spus tânărul. „Nu mai durează mult până vine şi muierea". A zâmbit şi mi-a dat un pumn în plină figură. Părea să aibă inele la toate degetele. „Eşti de acord cu mine, Schwarz?"

Mi-am şters sângele de pe buze. În cameră mai erau încă doi bărbaţi în haine civile. „Sau n-ar fi mai înţelept" – a continuat tânărul – „să ne spui adresa ei?"

„N-o am", am răspuns. „Şi eu însumi îmi caut soţia. Ne-am certat acum o săptămână şi de atunci m-a părăsit".

„V-aţi certat? Ce neplăcut!" Tânărul mi-a ars încă una peste faţă. „Asta-i pentru că te-ai certat cu nevastă-ta".

„Să-l legănăm puţin, şefule?" a întrebat una dintre gorile.

Tânărul cu faţa feminină a zâmbit. „Explică-i, Möller, ce-i aia legănat".

Möller mi-a explicat că o să-mi lege organele genitale cu o sârmă de telefon şi că apoi o să mă legene. „Ştii cum e?" a întrebat tânărul. „La urma urmei, ai mai fost într-un lagăr".

Nu ştiam. „Este invenţia mea", a spus el. „Dar putem începe cu ceva mai simplu. Îţi legăm „giuvaerurile" atât de strâns încât să nu mai ajungă până la ele nici o picătură de sânge. Într-o oră o

să faci ca locomotiva. Ca să te liniştim, o să-ţi băgăm nişte rumeguş în guriţă".

Ochii lui, de un albastru deschis, erau ciudat de apoşi. „Suntem plini de idei interesante", a continuat el. „Ai zăbovit vreodată gândindu-te ce se poate face cu un foc mic?"

Gorilele au început să râdă.

„Cu o sârmă înroşită în foc", a spus tânărul zâmbitor. „Se obţin rezultate remarcabile prin introducerea ei încet în urechi sau pe nări în sus, domnule Schwarz. Suntem foarte norocoşi să vă avem aici pentru a ne ajuta la continuarea experimentelor noastre".

M-a călcat foarte tare pe picior. Îi simţeam parfumul. Nu m-am mişcat. Ştiam că era inutil să opun rezistenţă şi chiar şi mai inutil să fac o demonstraţie de curaj. Călăii mei de abia ar fi aşteptat să-mi demoleze rezistenţa. La următoarea lovitură, administrată cu o cutie de tablă, m-am prăbuşit cu un geamăt. Toţi au izbucnit în hohote de râs. „Învie-l, Möller", a spus tânărul cu o voce blândă.

Möller a tras un fum din ţigară şi apoi mi-a apăsat-o pe pleoapă. Parcă mi-ar fi turnat cineva foc pe ochi. „Scoală-te, fiule", a spus Zâmbăreţul.

Clătinându-mă, încercam să mă ridic. Nici nu mă ridicasem bine în picioare, când mi-a mai dat o lovitură. „Astea sunt numai exerciţii de încălzire", mi-a explicat. „Avem timp, o viaţă întreagă – a ta.

Data viitoare, când îţi mai dă prin gând să te prefaci că eşti bolnav, avem o surpriză încântătoare pentru tine. O să ajungi până-n tavan".

„Nu m-am prefăcut", am spus. „Stau prost cu inima. Este foarte posibil ca data viitoare să nu mă mai pot ridica, orice aţi face voi".

Zâmbăreţul s-a întors spre gorile. „Băiatul nostru spune că are inima bolnavă. Să-l credem?"

M-a lovit din nou, dar am constatat că făcusem impresie. Nu mă putea da mort lui Georg. „Ţi-ai amintit adresa?" m-a întrebat. „Ar fi mai simplu să ne-o spui acum, cât mai ai dinţii în gură".

„N-o ştiu. Aş vrea să o fi ştiut".

„Băiatul nostru este un erou. Ce impresionant! Păcat însă că nu va şti nimeni altcineva în afară de noi".

M-a tot lovit până a obosit. Zăceam pe podea încercând să-mi apăr faţa şi organele genitale. „Mi se pare că ajunge pentru moment", a spus în cele din urmă. „Închideţi-l în beci. După cină vom începe cu adevărat. Sesiunile de noapte sunt atât de stimulatoare!"

Eram obişnuit cu asemenea lucruri. Făceau parte din cultura germană, tot atât de mult ca Goethe şi Schiller; trecusem prin toate astea în timpul cât am stat în lagăr. Acum aveam otrava la mine. Mă percheziţionaseră, dar nu cu foarte mare atenţie; n-o descoperiseră. Aveam o lamă de ras, protejată într-o bucată de plută dintr-un dop – era

cusută în manşeta de la pantaloni; nici pe asta n-o găsiseră.

Stăteam în întuneric. Bineînţeles că eram disperat. Dar ciudat, ce m-a deranjat cel mai mult nu erau perspectivele sumbre, ci prostia mea că mă lăsasem prins.

Lachmann i-a văzut arestându-mă. Nu ştia că era vorba de Gestapo, pentru că şi poliţia franceză părea să fie implicată. Dacă nu mă întorceam în cel mult douăzeci şi patru de ore, Helen ar fi încercat să mă caute la poliţie şi probabil că ar fi aflat cine m-a arestat. Dar avea să aştepte Zâmbăreţul atâta? Mi-am imaginat că Georg avea să fie anunţat imediat. Dacă Georg era în Marsilia, atunci precis că avea să mă „intervieveze" chiar în noaptea aceea.

Era într-adevăr în Marsilia. Helen nu se înşelase. A venit să îmi acorde toată atenţia. Nu o să te plictisesc cu toate amănuntele. Când am leşinat, m-au stropit cu apă şi m-au târât înapoi în beci. Otrava pe care o aveam asupra mea era singura care îmi dădea puterea să mai rezist. Din fericire Georg n-a avut răbdare pentru torturile rafinate pe care mi le promisese Zâmbăreţul; dar în felul său, Georg era foarte eficient.

În noaptea aceea s-a mai întors o dată, ceva mai târziu. Şi-a adus un scaun. Stătea acolo, în toată splendoarea, cu pieptul umflat cât un butoi, plin de mulţumire de sine, un simbol al puterii absolutiste,

pe care credeam că am lăsat-o în urmă, undeva prin secolul al XIX-lea, şi care cu toate acestea – sau poate tocmai din acest motiv – a devenit o emblemă a anilor douăzeci. În ziua aceea văzusem două întrupări ale răului – Zâmbăreţul şi Georg, adevărate forţe ale răului şi ale bestialităţii pure. Dacă s-ar fi putut face o comparaţie, atunci Zâmbăreţul era cel mai rău dintre cei doi – tortura din plăcere, pe când Georg o făcea pentru a-şi impune voinţa. Între timp îmi făcusem un plan. Trebuia să ies din casa aceea. Când s-a întors Georg, m-am purtat de parcă aş fi fost complet distrus. Îi voi mărturisi totul, i-am spus, dacă mă va cruţa. Avea un rânjet de om bine hrănit, dispreţuitor, caracteristic unui om care nu fusese niciodată într-o asemenea situaţie şi care era convins că, în locul meu, s-ar fi comportat ca un erou, asemenea acelora din cărţile de şcoală. Adevărul e că unul ca el s-ar fi prăbuşit imediat.

– Ştiu, am spus eu. Am auzit odată un ofiţer al Gestapo-ului urlând cât îl ţinea gura pentru că îşi zdrelise degetul într-un lanţ de fier cu care omora în bătaie pe cineva. Cel care era bătut nu zicea nici pâs.

– Georg m-a lovit, a continuat Schwarz. „Oho", a spus. „Încercăm deci să ajungem la o înţelegere?"

„Nu încerc să ajung la nici o înțelegere", am răspuns eu. „Dar dacă o iei pe Helen în Germania, va fugi sau se va omorî".

„Prostii", a tunat Georg.

„Viața nu mai înseamnă mare lucru pentru Helen", am spus. „Știe că are cancer și că este incurabil".

M-a privit. „E o minciună, porcule. Nu are cancer. Are una din bolile femeiești".

„Are cancer. A fost depistat atunci când a fost operată la Zürich. Chiar și atunci era deja prea târziu. Așa i-a spus doctorul".

„Care doctor?"

„Chirurgul care a operat-o. Ea a vrut să știe adevărul".

„Ce porc fără inimă!" a urlat Georg. „Dar o să pun mâna și pe el. Elveția va fi Germania peste un an".

„Eu am vrut ca Helen să se întoarcă", am spus. „A refuzat. Dar cred că va merge, dacă eu aș rupe relațiile cu ea".

„E ridicol".

„Aș putea să mă port atât de bestial încât să mă urască tot restul vieții", am spus.

Am văzut că mintea lui Georg lucra. Îmi proptisem capul în mâini și îl priveam. M-a apucat o durere cumplită între ochi de la încercarea de a-mi impune voința asupra lui.

„Cum?" a întrebat în cele din urmă.

„Crede că dacă aş cunoaşte boala de care suferă, atunci aş considera-o respingătoare. Asta este cea mai mare teamă a ei. Dacă i-aş spune asta, ar termina-o cu mine pentru totdeauna".

Georg a cântărit spusele mele. Puteam să-i urmăresc gândurile. Şi-a dat seama că acceptând propunerea mea, avea cele mai mari şanse de reuşită. Chiar dacă ar fi reuşit să-mi smulgă prin tortură adresa lui Helen, ea ar fi continuat să-l urască; dar dacă eu mă purtam ca un nemernic, atunci ea m-ar fi urât pe mine şi el ar fi putut să apară în chip de salvator şi să-i spună: „Te-am prevenit".

„Unde locuieşte?" a întrebat.

I-am dat o adresă falsă. „Dar sunt cel puţin şase căi prin care poate la nevoie să fugă de acolo", am spus. „Prin pivniţe şi prin alte străzi. Dacă poliţia încearcă s-o aresteze, poate să scape foarte uşor. Nu va fugi dacă mă duc eu singur".

„Sau eu", a spus Georg.

„Va crede că m-ai omorât. Are o doză de otravă".

„Prostii!"

Am aşteptat. „Şi ce ceri în schimb?" a întrebat Georg.

„Să-mi dai drumul".

A zâmbit pentru un moment, arătându-şi dinţii ca un animal de pradă. Eram sigur că niciodată nu mi-ar fi dat drumul să plec.

„Bine", a spus. „Hai cu mine. În felul acesta nu poţi să recurgi la nici o şmecherie. O să-i comunici totul în prezenţa mea".

Am dat din cap. „Să mergem", a spus. S-a ridicat. „Spală-te la robinetul de acolo".

„Îl iau cu mine", i-a zis uneia dintre gorile, care se tolănise într-o cameră decorată cu coarne de cerb. Gorila a salutat şi ne-a condus până la maşina lui Georg. „Urcă aici lângă mine!" a spus Georg. „Cunoşti drumul?"

„Nu de aici. Doar de la Canebière".

Am pornit la drum prin noaptea răcoroasă. Bătea vântul. Sperasem să mă pot arunca din maşină, când ar fi încetinit sau oprit, dar Georg încuiase uşa din partea mea. Nu avea nici un rost să ţip; nimănui nu i-ar fi trecut prin cap să răspundă la ţipetele care se auzeau dintr-o maşină germană, şi înainte ca să mă audă cineva, Georg mi-ar fi dat un pumn de mi-aş fi pierdut cunoştinţa.

„Ar fi mai bine să-mi spui adevărul" – s-a răstit Georg – „sau am să te jupoi de viu şi am să te dau prin piper".

Mă ghemuisem pe scaun. Când Georg a apăsat pe frână ca să evite o căruţă neluminată, m-am lăsat să cad în faţă.

„Laşule", a lătrat Georg. „Nu e momentul să faci pe bolnavul".

„Mă simt ameţit", am spus, ridicându-mă cu greu pe scaun.

„N-ai pic de voinţă!"

Îmi desfăcusem manşeta de la pantaloni. Când a trebuit să frâneze a doua oară, am reperat locul în care era ascunsă lama; a treia oară mi-am trântit capul în parbriz. Când m-am aşezat la loc, aveam lama în mână.

Schwarz a ridicat privirea. Fruntea îi era scăldată în sudoare.

– Niciodată nu mi-ar fi dat drumul, a spus. Mă crezi?

– Desigur.

– În timp ce luam o curbă, am ţipat cât am putut de tare: „Fii atent la stânga!"

Ţipătul meu neaşteptat l-a luat pe Georg prin surprindere. Capul i s-a întors automat la stânga; a frânat şi a strâns volanul. M-am aruncat asupra lui Georg. Nu era o lamă mare, dar îl nimerisem pe partea laterală a gâtului. Am împins lama în faţă, spre trahee. A dat drumul la volan şi şi-a dus mâinile la gât. Apoi s-a prăbuşit pe uşă. Cu mâna a atins mânerul. Maşina a ajuns în nişte tufe. Uşa s-a deschis şi Georg a căzut din maşină. Horcăia şi sângera foarte rău.

Am coborât şi am ascultat. Tot ce auzeam era numai zgomotul motorului. L-am oprit. În liniştea care s-a lăsat mi se părea că şuiera vântul, dar era de fapt sângele pe care-l auzeam pulsându-mi în urechi. L-am privit pe Georg. Am început să caut lama. Am văzut-o strălucind pe scara maşinii. Am

luat-o şi am aşteptat. Mă gândeam că Georg putea să sară în orice moment asupra mea. Apoi l-a scuturat un tremur şi în cele din urmă a rămas nemişcat. Am aruncat lama, dar apoi am luat-o din nou ca s-o înfund în pământ. Am stins farurile şi am ascultat. Nici un zgomot. Nu mă gândisem până atunci ce urma să fac mai departe; trebuia să acţionez foarte repede. Orice minut conta.

Am luat hainele lui Georg şi le-am prins într-o legătură. Apoi am târât cadavrul între tufişuri. Nu avea să fie găsit prea curând şi apoi va mai dura ceva până aveau să-l identifice. Dacă aveam noroc, îl treceau la necunoscuţi. Am verificat maşina. Nu fusese accidentată. Am adus-o din nou pe drum. Am vomat. În maşină am găsit o lanternă. Era sânge pe scaun şi pe uşă. Amândouă erau din piele şi deci uşor de curăţat. Era apă în şanţ; am folosit cămaşa lui Georg pe post de cârpă. Am şters şi scara. Am controlat toată maşina la lumina lanternei şi am tot şters-o până a fost curată. Apoi m-am spălat şi m-am urcat la volan. Mă ameţea să stau pe locul lui Georg; aveam impresia că avea să se năpustească din întuneric asupra mea. Am pornit.

Am lăsat maşina pe o stradă laterală, în apropiere de casă. Începuse să plouă. Am traversat strada, respirând adânc. M-am oprit în faţa unei pescării; era o oglindă la marginea vitrinei. Nu

puteam să văd prea mult în argintul întunecat, dar din câte mi-am putut da seama aveam faţa umflată. Am respirat adânc în aerul umed. Îmi venea greu să cred că mai fusesem acolo în după-amiaza care trecuse.

Am reuşit să mă strecor nevăzut pe lângă portăreasa care dormita. Doar a murmurat ceva. Pentru mine nu era ceva neobişnuit să mă întorc târziu din oraş. Am urcat în fugă treptele.

Helen nu era acolo. M-am uitat la pat şi la dulapul de haine. Trezit de lumină, canarul a început să cânte. Pisica, cu ochii ei fosforescenţi, s-a apropiat de geam şi a început să privească iscoditor înăuntru, ca un suflet necurat. Am aşteptat un timp. Apoi m-am furişat până la uşa lui Lachmann şi am bătut încet.

S-a trezit imediat. Fugarii au somnul foarte uşor. „Eşti... – "a început. Apoi m-a privit şi a tăcut din gură.

„Ai văzut-o pe soţia mea?" l-am întrebat.

A făcut semn că nu. „A fost plecată. Acum o oră nu se întorsese încă".

„Slavă domnului".

M-a privit de parcă mi-aş fi pierdut minţile. „Slavă Domnului", am spus din nou. „Atunci probabil că n-a fost arestată. E numai plecată".

„Numai plecată", a repetat Lachmann. „Ce ţi s-a întâmplat?" m-a întrebat apoi.

„M-au interogat. Am scăpat".

„Poliția?"

„Gestapo-ul. Acum s-a terminat. Dormi mai departe".

„Știu cei de la Gestapo unde ești?"

„Dacă ar ști, n-aș fi aici. Până dimineață voi fi plecat".

„Așteaptă o clipă". Lachmann a scotocit și s-a întors cu niște cărți de rugăciuni și cu niște icoane. „Ia-le cu tine. Uneori fac minuni. Pe Hirsch l-au ajutat să treacă granița. Oamenii din Pirinei sunt foarte credincioși. Obiectele astea au fost binecuvântate de papa în persoană".

„Într-adevăr?"

Fața lui era luminată de un zâmbet prietenos. „Dacă ne salvează pe noi, atunci înseamnă că au fost binecuvântate chiar de Dumnezeu. La revedere, Schwarz".

M-am întors în cameră să fac bagajul. Mă simțeam gol, dar încordat, ca o tobă care nu are nimic înăuntru. În sertarul lui Helen am găsit un pachet de scrisori adresate ei prin intermediul Serviciului General de Distribuție din Marsilia. Nu m-am gândit la nimic și le-am băgat în sacoșa ei. De asemenea i-am pus toaleta de seară cumpărată de la Paris. Apoi m-am așezat lângă chiuvetă și am dat drumul la apă. Mă ardeau unghiile arse; aveam dureri când respiram. Priveam la acoperișurile ude din jur, fără să mă gândesc la nimic.

În cele din urmă am auzit pașii lui Helen. Stătea în ușă ca o nălucă cu fața frumoasă și devastată în același timp. „Ce faci?" Nu știa nimic. „Ce s-a întâmplat?"

„Trebuie să plecăm din Marsilia", am spus. „Imediat".

„Georg?"

Am dat din cap. Mă hotărâsem să-i spun cât se putea de puțin. „Ce ți-au făcut?" m-a întrebat speriată și s-a apropiat de mine.

„M-au arestat. Am reușit să scap. Mă vor căuta".

„Unde ne putem duce?"

„În Spania".

„Cum?"

„Cât putem de mult **vom merge** cu o **mașină**. Poți să fii gata repede?"

„Da".

S-a crispat. „Ai dureri?" am întrebat.

Mi-a făcut semn că da. Cine era persoana din cadrul ușii? m-am întrebat. Cine? Era o străină pentru mine. „Au mai rămas ceva fiole?" am întrebat.

„Nu prea multe".

„O să mai cumpărăm altele".

„Lasă-mă te rog puțin singură", m-a rugat.

Stăteam pe coridor. Au început să se întredeschidă uși. Prin crăpături au început să apară fețe cu ochi somnoroși. Fețe cu un singur ochi și cu guri schimonosite. Lachmann, în indispensabili gri, a

urcat scările în fugă ca un greier și mi-a vârât în mână o sticlă de coniac pe jumătate plină. „O să-ți prindă bine", mi-a șoptit. „V.S.O.P."

Am tras pe loc o dușcă zdravănă.

„Poți să mai îmi vinzi o sticlă?" l-am întrebat. „Uite, am bani destui".

Primul meu impuls fusese să arunc servieta lui Georg, dar mi-am schimbat repede intențiile. Înăuntru am găsit o sumă considerabilă de bani – și, și mai important, pașaportul lui împreună cu cel al lui Helen și al meu.

Am atârnat un bolovan de hainele lui Georg și le-am scufundat în port. Apoi după ce am examinat cu atenție pașaportul lui Georg la lumina lanternei, m-am dus la Gregorius și l-am sculat din somn. Putea „să aranjeze" pașaportul lui Georg cu poza mea? La început a fost îngrozit și m-a refuzat categoric. Meseria lui era să „rectifice" pașapoartele refugiaților și în îndeplinirea ei se simțea mai cinstit decât Dumnezeu, pe care-l considera vinovat pentru toată mizeria – dar până atunci nu pusese niciodată ochii pe un pașaport al unei înalte oficialități de la Gestapo. I-am spus că nu trebuia să-și semneze opera ca un pictor, că toată responsabilitatea era a mea și că nimeni nu avea să știe că el se ocupase de acel pașaport.

„Și dacă te torturează?"

I-am arătat mâinile și fața. „Peste o oră voi fi plecat", am spus. „Ca refugiat n-aș putea să fac nici

zece mile cu o față în halul ăsta. Și trebuie să plec din Franța. Asta este singura mea șansă. Uite pașaportul meu. Fotografiază poza și pune copia pe celălalt pașaport. Cât costă? Am bani". În cele din urmă s-a învoit.

Lachmann a adus și cea de-a doua sticlă de coniac. I-am plătit și m-am întors în cameră. Helen stătea lângă noptieră. Sertarul în care fuseseră scrisorile era deschis. L-a închis trântindu-l și a venit spre mine. „Georg ți-a făcut asta?" m-a întrebat.

„A fost o întreagă comisie".

„Blestemat să-i fie sufletul!" S-a dus la geam. Pisica a fugit. A deschis jaluzelele. „Blestemat să-i fie sufletul!" a repetat cu convingerea adâncă și pătimașă a unui vraci care-i blestemă pe dușmanii tribului său. „Blestemat să-i fie sufletul în lumea asta și în cea viitoare..."

I-am apucat pumnii încleștați și am luat-o de la geam.

„Trebuie să plecăm".

Am coborât scările. Ne urmăreau ochi de la toate ușile. Un brat gri ne-a făcut un semn. „Schwarz! Nu lua un rucsac. Poliția este în căutare de rucsacuri. Am un geamantan din piele artificială. Ieftin și foarte șic..."

„Mulțumesc", am spus. „N-am nevoie de geamantan. De noroc am nevoie".

„O să vă ținem pumnii".

Helen o luase înainte. L-am auzit pe un trecător ud leoarcă, ce se adăpostise sub poarta clădirii, recomandându-i să stea acasă, pentru că pe ploaie nu prea merge treaba. Bine, m-am gândit; din punctul meu de vedere, străzile nu puteau fi niciodată prea goale. „De unde a mai apărut și asta?" a întrebat Helen când a văzut mașina. „Furată", am spus. „Trebuie să ne ducă o bucată din drum. Urcă".

Era încă întuneric. Ploaia curgea șiroaie pe parbriz. Dacă ar mai fi fost ceva sânge pe scară, acum s-ar fi șters precis. M-am oprit în apropiere de casa în care locuia Gregorius.

„Stai acolo", i-am spus lui Helen arătându-i acoperișul de sticlă care proteja intrarea unui magazin cu unelte de pescuit.

„Nu pot să rămân în mașină?"

„Nu. Dacă apare cineva, poartă-te de parcă ai aștepta clienți. Mă întorc imediat".

Gregorius terminase. Frica lui fusese înlocuită acum de mândria artistului. „Singura dificultate a fost uniforma", mi-a explicat el. „Poza ta era în haine civile. Așa că i-am tăiat capul".

Dezlipise poza lui Georg, îi tăiase capul și gâtul, pusese partea din fotografie cu uniforma peste poza mea și a fotografiat colajul. „Obersturmbannführer Schwarz", a spus plin de mândrie. Poza se uscase și fusese deja lipită pe pașaport. „Ștampila a ieșit destul de bine. Dacă se

uită cineva la ea cu atenție, trebuie să recunosc, ești terminat – ai fi și dacă ar fi autentică. Uite aici vechiul pașaport – neatins".

Mi-a dat amândouă pașapoartele și ce-a mai rămas din poza lui Georg. Am rupt poza în bucățele, în timp ce coboram scările, și am aruncat-o în apa din rigolă.

Helen mă aștepta. Am verificat rezervorul. Era plin. Cu puțin noroc ar fi ajuns ca să trecem granița. În compartimentul de mănuși de sub bordul mașinii găsisem un *carnet,* documentul cerut pentru a trece o mașină peste graniță – fusese folosit de două ori. Mă hotărâsem să nu trec granița prin locurile în care mașina mai fusese văzută înainte. Am mai găsit o hartă Michelin, o pereche de mănuși și un atlas rutier al Europei.

Am condus prin ploaie. Mai aveam câteva ore până în zori. Ne-am îndreptat spre Perpignan. Mă hotărâsem să merg pe drumul principal până avea să se lumineze de ziuă. „N-ai vrea să mă lași pe mine să conduc?" m-a întrebat Helen după un timp. „Cu mâinile tale..."

„Ai putea? N-ai dormit deloc".

„Nici tu".

Am privit-o. Părea foarte proaspătă și calmă, dar nu-mi dădeam seama cum de reușea. „Vrei niște coniac?"

„Nu. O să conduc până undeva unde putem să bem o cafea".

„Lachmann mi-a mai dat o sticlă de coniac".

Am scos-o din buzunarul hainei. Helen a scuturat din cap. Luase înainte o fiolă.

„Mai târziu", mi-a spus cu un glas foarte blând. „Încearcă să dormi. O să conducem cu schimbul".

Helen conducea mai bine decât mine. După un timp a început să cânte; cântece monotone şi copilăreşti. De ore întregi eram cu nervii încordaţi la maximum; acum zumzetul motorului şi cântatul lui Helen m-au făcut să aţipesc. Ştiam că trebuia să dorm, dar mă tot trezeam. Zburam prin peisajul mohorât de ţară; foloseam farurile puternice, ignorând regulamentele legate de camuflaj.

„L-ai omorât?" a întrebat dintr-o dată Helen.

„Da".

„Era necesar?"

„Da".

Am continuat să mergem. Priveam drumul; îmi treceau tot felul de lucruri prin cap până când, în cele din urmă, am adormit buştean. Când m-am trezit, ploaia încetase. Era dimineaţă, motorul torcea, Helen era la volan şi eu aveam sentimentul că totul nu fusese decât un vis.

„Ce ţi-am spus nu este adevărat", am spus.

„Ştiu", a răspuns.

„A fost altcineva", am spus.

„Ştiu".

Nu m-a privit.

CAPITOLUL 18

M-am hotărât să obţin o viză spaniolă pentru Helen din ultimul oraş de dinainte de graniţă. În faţa consulatului era o mulţime de speriat. Ştiam că poliţia putea să fie deja în căutarea maşinii, dar trebuia să-mi asum riscul. Altă cale nu exista. Paşaportul lui Georg avea deja viza pentru Spania.

M-am apropiat încet de consulat. Lumea a început să se dea în lături abia când a văzut numărul de înmatriculare german al maşinii. Ne-au făcut un culoar. Unii dintre refugiaţi s-au îndepărtat în fugă. Printr-un bulevard al urii ne-am apropiat de intrare. Ne-a salutat un jandarm. Asta nu mi se mai întâmplase de mult timp. I-am întors neglijent salutul şi am intrat. Jandarmul s-a dat la o parte ca să-mi facă loc să intru. Trebuia să fii un ucigaş, mă gândeam cu amărăciune, ca să fii tratat cu respect.

Mi s-a dat viza pentru Helen imediat ce am arătat paşaportul meu. Viceconsulul m-a privit direct în faţă. Nu putea să-mi vadă mâinile. Îmi pusesem mănuşile pe care le găsisem în maşină. „O amintire din război", am spus. „Luptă corp la corp". A dat din cap cu simpatie.

„Şi noi am avut anii noştri de luptă. *Heil* Hitler! Un om mare, ca şi Caudillo al nostru".

Am ieşit. Se făcuse un gol în jurul maşinii. Pe bancheta din spate am văzut un băiat speriat, de vreo unsprezece sau doisprezece ani. Stătea ghemuit în colţ, cu mâinile duse la gură. Nu puteam să-i văd decât ochii. „Trebuie să-l luăm cu noi", a spus Helen.

„De ce?"

„Are acte care-i expiră peste două zile. Dacă-l prind, va fi trimis înapoi în Germania".

Am simţit cum a început să-mi curgă sudoarea de-a lungul şirei spinării. Helen m-a privit. Era foarte calmă. „Am luat o viaţă", mi-a spus în engleză. „Este datoria noastră să salvăm alta".

„Dă-mi să-ţi văd actele", i-am spus băiatului.

Mi-a întins permisul de rezidenţă fără să scoată nici un cuvânt. L-am luat şi m-am întors în consulat. Îmi era foarte greu să mă întorc; maşina părea că-şi urlă secretul printr-o sută de difuzoare. I-am spus cu nonşalanţă secretarului că am uitat că mai aveam nevoie de încă o viză – pe linie de servici, pentru o identificare de partea cealaltă a graniţei. A ezitat când a văzut hârtia; apoi a zâmbit cu un aer de complicitate şi mi-a dat viza.

Am urcat în maşină. Mulţimea era şi mai duşmănoasă decât înainte. Probabil că-şi închipuiau că îl duceam pe băiat într-un lagăr.

Am părăsit oraşul cu speranţa că norocul nu mă va părăsi. Volanul a început să-mi ardă mâinile. Mă gândeam că din clipă în clipă s-ar fi putut să

fim nevoiţi să abandonăm maşina, dar n-aveam nici o idee ce ne-am fi făcut atunci. Helen nu putea să traverseze munţii pe poteci întortocheate pe o vreme ca asta; era prea slăbită. Pierderea maşinii ar fi însemnat sfârşitul ciudatei noastre protecţii faţă de duşmanii noştri. Nici unul dintre noi nu avea permis de ieşire din Franţa. Şi asta era mult mai important când erai pe jos decât când călătoreai cu o maşină luxoasă.

Am mers mai departe. Era o zi ciudată. *Realitatea părea că fusese înghiţită de un* abis. Călătoream de-a lungul unei culmi înalte şi înguste, sub nori de mică altitudine, ca în cabina unui funicular. Cea mai bună asemănare la care mă puteam gândi era unul din desenele acelea chineze şti în tuş reprezentând călători mergând monoton printre vârfuri de munţi, nori şi cascade. Băiatul stătea ghemuit şi aproape că nici nu îndrăznea să se mişte. De-a lungul scurtei sale vieţi învăţase să nu se încreadă în nimeni şi nimic. Altceva nu ştia. Avea trei ani când promotorii culturii naţionalist-socialiste îi zdrobiseră ţeasta bunicului său; avea şapte ani când tatăl său a fost prins şi spânzurat, nouă ani când mama sa a fost gazată – un adevărat copil al secolului al XX-lea. A reuşit să scape din lagărul de concentrare şi să treacă graniţa cu forţe proprii. Dacă ar fi fost prins, ar fi fost trimis înapoi în lagărul de concentrare şi lichidat. Acum încerca să ajungă la Lisabona, unde avea un

unchi ceasornicar, după cum îi spusese mama lui în noaptea dinainte de a fi gazată, când l-a binecuvântat şi i-a mai dat nişte sfaturi.

Totul a mers bine. Nimeni de la graniţa franceză nu ne-a cerut nici o viză de ieşire. Fără multă vorbă le-am arătat paşaportul şi am completat actele pentru maşină. Jandarmii au salutat, bariera s-a ridicat şi am ieşit din Franţa. Câteva minute mai târziu vameşii spanioli admirau maşina. Mă întrebau ce consum are. Le-am îndrugat ceva, apoi ei au început să bată câmpii cu Hispano-Suiza lor. Le-am spus că avusesem şi eu una şi le-am descris emblema de pe radiator – un cocor în zbor. Au fost încântaţi. Am întrebat unde puteam să-mi alimentez maşina cu benzină. Aveau o rezervă specială pentru prietenii Spaniei. Nu aveam pesetas. Mi-au schimbat francii mei. Ne-am luat rămas bun cu un formalism plin de efuziuni.

M-am urcat în maşină. Culmile muntoase şi norii dispăruseră. O ţară străină se găsea în faţa noastră, o ţară care nu mai arăta a Europa. Nu eram încă în siguranţă, dar era foarte important că reuşisem să ieşim din Franţa. M-am uitat la străzi, măgari, oameni, costume, peisajul stâncos – parcă eram în Africa. Această ţară de după Pirinei simţeam că era adevăratul occident. Apoi am văzut că Helen plângea.

„Acuma eşti unde ai vrut să fii", a spus.

Nu mi-am dat seama ce vroia să spună. Eram copleşit de uşurinţa cu care trecusem graniţa. M-am gândit la politeţea care ni s-a arătat, la saluturi şi zâmbete – aşa ceva nu mi se mai întâmplase de ani de zile şi trebuise să omor pe cineva ca să fiu tratat ca o fiinţă umană. „De ce plângi?" am întrebat-o. „Nu suntem încă în siguranţă. Spania este plină de agenţi ai Gestapo-ului. Trebuie s-o traversăm cât putem de repede".

Am dormit într-un sat mic. Aş fi vrut să abandonez maşina pe undeva şi să ne continuăm călătoria cu trenul. Dar până la urmă m-am răzgândit. Spania nu prezenta siguranţă; cel mai rapid mod de călătorie era cel mai indicat. Într-un fel inexplicabil maşina a devenit un fel de mascotă neagră; perfecţiunea ei tehnică a reuşit să destrame şi oroarea mea faţă de ea. Nevoia de maşină m-a făcut să şi uit de Georg. De prea mult timp constituise o ameninţare asupra vieţii mele; acum se dusese şi mă simţeam puţin mai uşurat; m-am gândit la Zâmbăreţul; era încă în viaţă şi poate că încerca să ne dea de urmă cu ajutorul telefonului. Toate ţările îi extrădează pe ucigaşi. Fusese autoapărare – dar ar fi trebuit să dovedesc asta în oraşul în care se comisese crima.

Am ajuns la graniţa portugheză foarte târziu în noaptea următoare. Pe drum reuşisem să obţin vizele fără nici o problemă. La graniţă am lăsat-o pe Helen în maşină cu motorul pornit. Dacă ceva

ar fi mers prost, ea ar fi condus maşina exact spre locul în care mă aflam, eu aş fi sărit în maşină şi am fi trecut de partea portugheză. Nu ni se putea întâmpla mare lucru; era un punct de trecere a frontierei foarte mic şi înainte ca grănicerii să aibă timp să ochească şi să tragă în întunericul care ne înconjura, noi am fi fost deja departe. Ce avea să se întâmple în Portugalia, asta era altă poveste.

Nu s-a întâmplat nimic. Grănicerii în uniformă stăteau în întuneric ca nişte personaje dintr-o pictură de Goya. Ne-au salutat şi am ajuns la portughezi, care ne-au dat voie să trecem la fel de uşor. După ce am pornit, unul dintre grăniceri a venit alergând după noi, ţipând să ne oprim. După o scurtă ezitare m-am conformat; dacă aş fi mers mai departe, maşina ar fi putut fi oprită foarte uşor în următorul oraş. Am oprit. Abia mai îndrăzneam să respirăm.

Grănicerul s-a apropiat. „*Carnet*-ul dumneavoastră!" a spus. „L-aţi lăsat pe birou. Veţi avea nevoie de el la întoarcere".

„Vă mulţumesc foarte mult".

În spatele meu băieţelul a scos un oftat de uşurare. Şi eu însumi am avut pe moment sentimentul că mi s-a luat o piatră de pe inimă. „Acum eşti în Portugalia", i-am spus băiatului. Încet şi-a luat mâinile de la gură şi pentru prima dată s-a sprijinit de spătarul banchetei. Tot timpul călătoriei stătuse ghemuit şi aplecat în faţă.

Satele zburau pe lângă noi. Câinii lătrau. Am văzut focul unui fierar strălucind în dimineața timpurie; fierarul potcovea un cal alb. Încetase să mai plouă. Am așteptat să mă cuprindă sentimentul de ușurare pe care-l doream de atâta timp; dar n-a venit. Helen stătea tăcută alături de mine. Vroiam să fiu fericit, dar mă simțeam pustiit.

La Lisabona am sunat la consulatul american din Marsilia. Le-am spus ce mi s-a întâmplat până în momentul în care a apărut Georg. Bărbatul de la celălalt capăt al firului mi-a spus că, ei bine, acum eram în siguranță. Tot ce am putut să scot de la el a fost promisiunea că dacă apărea o viză, o va înainta consulatului din Lisabona.

Trebuia să scăpăm de mașina care ne protejase atâta timp. „Vinde-o", a spus Helen.

„N-ar trebui să-i fac vânt în mare pe undeva?"

„Asta n-ar schimba nimic", a spus ea. „Ai nevoie de bani. Vinde-o".

A avut dreptate. Era foarte ușor de vândut. Cumpărătorul mi-a zis că avea să plătească vama și după aceea avea de gând s-o vopsească în negru. Era un comerciant. I-am vândut mașina în numele lui Georg. O săptămână mai târziu am văzut-o cu număr de înmatriculare portughez. Erau mai multe de tipul respectiv în Lisabona; am recunoscut-o

după o mică adâncitură de pe **aripa stângă. Am ars** pașaportul lui Georg.

Schwarz s-a uitat la ceas.

– Nu mai e mult de povestit. O dată pe săptămână mă duceam la consulat. La început am stat la hotel pe banii care-i obținusem din vânzarea mașinii. Vroiam ca Helen să se bucure de cât mai mult confort. Am găsit un doctor care a ajutat-o să obțină sedative. Am dus-o chiar și la cazinou. Am închiriat un smoching pentru ocazia respectivă. Helen încă mai avea toaleta de seară de la Paris. I-am cumpărat o pereche de pantofi aurii. Pe ceilalți îi uitaserăm la Marsilia. Cunoști cazinoul?

– Da, din păcate. Am fost acolo aseară. A fost o mare greșeală.

– Am vrut ca ea să joace, a continuat Schwarz. A câștigat. A avut un noroc nemaipomenit. Arunca jetoanele la întâmplare și numerele jucate ieșeau câștigătoare.

Ultimele zile au avut prea puțină legătură cu realitatea. Era ca și cum reîncepuse viața noastră de la castel. Amândoi ne-am obișnuit să jucăm teatru; dar pentru prima dată am avut sentimentul că îmi aparținea în întregime, cu toate că pe măsură ce se scurgeau orele, se îndepărta tot mai mult de mine, în brațele celui mai neîndurător dintre toți iubiții. Încă nu capitulase, dar încetase să mai lupte. Erau nopți întregi de chinuri, atunci când plângea; dar urmau apoi momente sublime, când dulceața,

tristețea, înțelepciunea și o dragoste fără limite trupești ajungeau la o asemenea intensitate încât abia îndrăzneam să mă mișc. „Iubitul meu", mi-a spus într-o noapte, singura dată când a vorbit despre asta. „Nu vom vedea împreună țara ta a făgăduinței".

Am dus-o la doctor în după-amiaza aceea. Dintr-o dată am fost copleșit de sentimentul revoltei neputincioase a bărbatului care nu este în stare să păstreze ceea ce iubește. „Helen" – am spus cu o voce sugrumată de emoție – „ce s-a ales de noi?"

Nu mi-a răspuns nimic. Apoi și-a scuturat capul și a început să râdă. „Am făcut tot ce-am putut", a spus. „Și asta ajunge".

Apoi a sosit ziua în care la consulat m-au anunțat că incredibilul se produsese. Sosiseră cele două vize. Toanele de bețiv ale unei cunoștințe întâmplătoare realizaseră ceea ce nu fuseseră în stare să facă zeci de rugăminți disperate. Am râs. Era o adevărată isterie. Dacă ești în stare să râzi, atunci ai pe lumea asta foarte multe motive de râs. Ești de acord?

– La un moment dat trebuie să încetăm să mai râdem, am răspuns eu.

– Partea mai ciudată este că am râs foarte mult în ultimele zile, a spus Schwarz mai departe. Parcă eram într-un port, protejați de toate vânturile.

Amărăciunea dispăruse, lacrimi nu mai erau şi durerea noastră devenise atât de transparentă încât adesea nu se putea distinge de veselia noastră ironică şi melancolică. Ne-am mutat într-un apartament mic. Cu o incredibilă orbire am tot continuat cu planul meu de a ajunge în America. O perioadă mai lungă de timp nu a plecat nici un vapor spre America, apoi în sfârşit s-a anunţat o cursă. Mi-am vândut ultimul Degas şi am cumpărat biletele. Eram fericit. Am crezut că eram salvaţi. În ciuda a tot ce ne stătea împotrivă! În ciuda previziunilor doctorului!

Călătoria s-a amânat câteva zile. Apoi alaltăieri m-am dus din nou la agenţia liniilor maritime. Fusese fixată data plecării pentru ieri. I-am spus lui Helen şi am plecat să cumpăr câte ceva. Când m-am întors, am găsit-o fără viaţă. Toate oglinzile din cameră erau sparte. Toaleta ei de seară era ruptă în fâşii pe covor şi lângă ea zăcea Helen.

Mi-a trecut prin cap că a fost ucisă de un hoţ. Apoi că a fost ucisă de un agent al Gestapo-ului; dar acela m-ar fi urmărit pe mine, nu pe ea. Abia după ce-am văzut că în afară de rochie şi de oglinzi totul era neatins, am înţeles. Mi-am adus aminte de otrava pe care i-am dat-o şi pe care pretindea că n-o mai avea. Stăteam şi o priveam pierdut. Am început să caut o scrisoare. N-am găsit nici una. Nu era nimic. Plecase fără nici un cuvânt. Poţi să înţelegi?

– Da, am spus.

– Înțelegi?

– Da, am răspuns din nou. Ce ar fi putut să-ți scrie?

– Ceva. De ce. Sau...

A tăcut. Se gândea probabil la câteva cuvinte de adio, la o ultimă dovadă a iubirii, la ceva ce ar fi putut să ia cu sine în singurătatea lui. Luase în considerare multe ipoteze, dar probabil că nu și pe ăsta.

– O dată ce ar fi început să scrie – am spus – nu s-ar mai fi putut opri din scris. Nescriindu-ți ți-a spus mult mai mult decât ar fi putut s-o facă prin cuvinte.

A cântărit ce i-am spus.

– Ai văzut anunțul de la agenție? mi-a spus apoi în șoaptă. Amânat pentru douăzeci și patru de ore. Dacă ar fi știut, ar fi trăit cu o zi mai mult.

– Nu.

– Nu vroia să plece. De aceea a făcut-o.

Am scuturat capul.

– N-a mai suportat durerea, am spus.

– Nu-mi vine să cred, a replicat Schwarz. De ce s-o fi făcut exact când totul era aranjat pentru plecare? Sau poate că se gândea că nu va fi primită în America cu boala ei?

– Nu crezi că ar trebui să lăsăm o muribundă să hotărască când a ajuns la capătul frânghiei? am

spus eu. Îmi face impresia că măcar atâta putem face.

M-a privit în ochi.

– A rezistat atât de mult cât a putut, am spus. De dragul tău, nu-ţi dai seama? Numai de dragul tău. O dată ce a ştiut că eşti salvat, a renunţat.

– Şi dacă n-aş fi fost atât de orb? Dacă n-aş fi insistat să mergem în America?

– Domnule Schwarz, am spus, asta n-ar fi vindecat-o niciodată.

Şi-a mişcat capul într-un fel ciudat.

– S-a dus – a spus în şoaptă – şi dintr-o dată este ca şi cum nici n-ar fi existat. Am privit-o şi n-am găsit nici un răspuns. Ce am făcut? Am omorât-o sau am făcut-o fericită? M-a iubit sau am fost numai un baston de care se sprijinea doar când avea nevoie? Nu pot să găsesc nici un răspuns.

– Trebuie să găseşti unul?

– Nu, a spus. Iartă-mă. Probabil că nu.

– Nu există nici un răspuns. Nu există nici unul, în afară de cel pe care ţi-l dai singur.

– Ţi-am spus povestea – a continuat Schwarz după o vreme – pentru că trebuie să ştiu. Ce a fost viaţa mea? A fost o viaţă searbădă, fără nici un sens, viaţa unui om care nu e bun de nimic, a unui încornorat, a unui criminal...?

– Nu ştiu, am spus. Dar dacă preferi, a fost şi viaţa unui om care a iubit sau, dacă asta-ţi sună

mai bine, a unui sfânt. Dar ce rost au **calificativele?** A fost viaţa ta. Nu-i de ajuns?

– A fost! Dar acum?

– Va fi atâta timp cât vei trăi.

– Numai noi o mai păstram, a spus Schwarz în şoaptă. Tu şi cu mine; nu mai e nimeni altcineva.

M-a privit în ochi.

– Să nu uiţi asta, a continuat. Cineva trebuie să o păstreze. Nu trebuie să moară. Suntem numai noi doi. Cu mine nu e în siguranţă. Dar nu trebuie să moară. Trebuie să continue să trăiască. Cu tine e în siguranţă.

Cu tot scepticismul meu, m-a cuprins un sentiment straniu. Ce vroia să spună? Vroia să-mi lase moştenire şi trecutul său o dată cu paşaportul? Avea de gând să-şi ia viaţa?

– De ce ar muri cu tine? am întrebat. Vei continua să trăieşti, domnule Schwarz.

– N-o să mă sinucid, mi-a răspuns Schwarz calm. Nu, când ştiu că Zâmbăreţul mai este în viaţă. Dar mintea mea va încerca să distrugă amintirile, să le disece, să le reducă, să le falsifice, să le îmblânzească, să le transforme în ceva cu care aş putea să continui să trăiesc mai departe. Chiar şi numai peste câteva săptămâni, nu voi mai fi în stare să-ţi povestesc ceea ce ţi-am spus astăzi. De aceea am vrut să mă asculţi. Tu nu vei încerca să falsifici aceste amintiri pentru că pentru tine ele nu prezintă nici un pericol. Şi undeva trebuie să mai dăinuiască.

Era complet disperat.

– Cineva trebuie să păstreze intacte aceste amintiri, măcar pentru un timp. A scos din buzunar două paşapoarte şi mi le-a pus în faţă. Uite, aici e şi paşaportul lui Helen. Biletele le ai deja. Acum ai şi vize americane. Pentru amândoi.

Un zâmbet fugar i-a cuprins faţa, apoi a tăcut din nou.

Mă holbam la paşapoarte. Cu un efort enorm am reuşit totuşi să întreb:

– Şi chiar nu mai ai nevoie de ele?

– Poţi să mi-l dai în schimb pe al tău, a spus. O să am nevoie de el doar pentru o zi sau două, până trec graniţa.

M-am uitat la el.

– La Legiunea Străină nu îţi cere nimeni acte. Cred că nu trebuie să-ţi spun că acceptă refugiaţi. Şi atâta timp cât mai există barbari în viaţă ca Zâmbăreţul, ar fi o crimă să-mi iau viaţa, să irosesc o viaţă care ar putea fi cheltuită în lupta împotriva lui.

Mi-am scos paşaportul din buzunar şi i l-am dat.

– Mulţumesc, am spus. Îţi mulţumesc din toată inima, domnule Schwarz.

– Uite şi ceva bani. Eu nu o să mai am nevoie de prea mulţi.

Schwarz s-a uitat la ceas.

– Vrei să mai îmi faci o favoare? a spus. O să vină după ea în jumătate de ceas. Vrei să vii cu mine?

– Da.

Schwarz a achitat nota de plată. Am ieşit în dimineaţa zgomotoasă.

Afară, pe Tejo, era vaporul, alb legănându-se pe valuri.

Am stat în cameră alături de Schwarz. Ramele oglinzilor încă mai atârnau goale pe pereţi. Cioburile fuseseră adunate.

– N-ar fi trebuit să petrec ultima noapte cu ea? a întrebat Schwarz.

– Ai fost alături de ea.

Femeia stătea în sicriu aşa cum stau morţii; faţa-i părea foarte distantă. Nimic n-o preocupa, nici Schwarz, nici eu, nici ea însăşi. Era imposibil să-ţi imaginezi cum arătase. Acolo era o statuie şi numai Schwarz avea o imagine a felului cum fusese când încă mai respira. Dar Schwarz era convins că acum mi-o imaginam şi eu la fel.

– Nişte scrisori... – a spus. Numai ieri...

A scos nişte scrisori dintr-un sertar.

– Nu le-am citit, a spus. Ia-le.

Am luat scrisorile şi aveam de gând să le bag în sicriu. În ultima clipă m-am răzgândit: acum, în cele din urmă, moarta îi aparţinea numai lui Schwarz, sau cel puţin aşa credea el. Scrisorile altora

deveniseră nerelevante – el nu vroia ca ea să le ia cu sine, iar pe de altă parte nu vroia să le distrugă pentru că la urma urmei fuseseră ale ei.

– Le iau, am spus și le-am băgat în buzunar. Și-au pierdut sensul. Nu mai aveau nici o valoare, nici măcar cât o bancnotă pe care o cheltuiești pentru o supă.

– Cârje, mi-a răspuns Schwarz. Știu. Le-a numit odată cârje de care avea nevoie pentru a continua să fie sinceră cu mine. Înțelegi? E absurd...

– Nu, am spus și apoi am continuat foarte precaut, cu toată compasiunea de care eram în stare: De ce nu poți s-o lași în pace măcar acum? Te-a iubit și a vrut să stea cu tine atâta timp cât a putut.

A dat din cap. Dintr-o dată arăta foarte slăbit.

– Asta am vrut să știu, a murmurat.

Era o atmosferă înăbușitoare în cameră – moarta, mirosul stridент, muștele, lumânările arse și soarele de afară. Schwarz mi-a văzut privirea.

– M-a ajutat o femeie, a spus. E greu să te descurci într-o țară străină. Doctorul. Poliția. Au luat-o cu ei. Apoi azi-noapte au adus-o înapoi. Poliția. Autopsie. Cauza morții.

Mi-a aruncat o privire neajutorată.

– Ei... unele părți lipsesc... mi-au spus să n-o dezvelesc...

Au venit să ia sicriul. I-au pus capacul. Schwarz părea gata să leșine.

– Vin cu tine, i-am spus.

Nu era drept. Dimineața era strălucitoare. Vântul gonea ca un câine ciobănesc urmărind o turmă de nori pufoși. La cimitir Schwarz părea mic și pierdut sub întinsul cerului.

– Vrei să te întorci în apartament? l-am întrebat.

– Nu.

Luase un geamantan cu el.

– Știi pe cineva care se pricepe la falsificarea pașapoartelor? am întrebat.

– Gregorius. A ajuns aici săptămâna trecută.

Ne-am dus să-l vedem pe Gregorius. Foarte repede a modificat pașaportul meu pentru Schwarz; nu era cazul să fie meticulos. Schwarz avea la el un bilet de la un centru de recrutare al Legiunii Străine. Trebuia doar să treacă granița. O dată ajuns la Legiune, urma să arunce pașaportul meu. Legiunea nu era interesată de trecutul soldaților.

– Ce s-a ales de băiatul pe care l-ai adus la Lisabona? am întrebat.

– Unchiul lui îl urăște, dar băiatul este fericit. Consideră că e mai bine să fii urât de un membru al familiei tale decât de străini.

L-am privit pe bărbatul care acum îmi purta numele.

– Îți doresc din toată inima mult noroc, i-am spus, având grijă să nu-i spun Schwarz. Nu-mi dădeam seama ce altceva aș mai fi putut să-i spun.

– N-o să ne mai vedem, a spus. E mai bine așa. Ți-am spus prea multe ca să mai vreau să te mai văd.

Nu eram așa de sigur de asta. Mi se părea posibil ca mai târziu să dorească să mă vadă tocmai din acest motiv. Numai eu singur, așa credea el, păstram o imagine nefalsificată asupra vieții lui. Dar asta îl putea face să mă urască; poate că ar simți că îi luasem soția de lângă el, de data aceasta irevocabil – dacă credea cu adevărat că propria lui memorie îl înșela și că numai a mea rămânea clară.

L-am văzut coborând strada, cu geamantanul în mână, un personaj care-ți trezea mila – eternul încornorat și îndrăgostitul care face pe eroul. Dar n-a posedat el oare femeia pe care a iubit-o mai profund decât toți cuceritorii aceia stupizi? Și în fond ce posedam noi cu adevărat? De ce facem atâta scandal pentru lucruri care în cazul cel mai bun ne sunt împrumutate numai pentru un timp foarte scurt; și de ce toată această discuție despre treptele diferite ale posesiunii, când cuvântul iluzoriu „a poseda" înseamnă pur și simplu să îmbrățișezi aerul?

Aveam la mine o poză de pașaport a soției mele; în zilele acelea tot timpul îți trebuiau poze

pentru diferite acte de identitate. Gregorius s-a pus imediat pe treabă. Am stat cu el. Mi-era teamă să nu pierd paşapoartele din ochi nici o clipă.

La prânz erau deja gata. M-am grăbit spre vizuina în care locuiam. Ruth stătea la geam şi-i privea pe copiii de pescari jucându-se în curte.

– Te-ai rătăcit? m-a întrebat când am apărut în pragul uşii.

I-am întins paşapoartele.

– Plecăm mâine. Vom avea fiecare alt nume şi în America va trebui să ne căsătorim din nou.

Nici nu îmi păsa că acum purtam numele unui om care putea fi căutat pentru crimă. Ne-am îmbarcat a doua zi şi am ajuns în America fără probleme. Dar paşapoartele îndrăgostiţilor nu ne-au adus noroc; Ruth a divorţat de mine şase luni mai târziu. Pentru a fi legal a trebuit la început să ne căsătorim din nou. Mai târziu Ruth s-a căsătorit cu americanul bogat care garantase pentru Schwarz. Toată chestia asta i s-a părut americanului prea amuzantă pentru a fi exprimată în cuvinte; a fost cavaler de onoare la cea de-a doua căsătorie a noastră. O săptămână mai târziu divorţam de Ruth în Mexic.

Restul războiului l-am petrecut în America. Destul de ciudat, a început să mă intereseze pictura, care înainte nu însemnase absolut nimic pentru mine – o moştenire, mi se părea, de la originalul Schwarz, cel de demult, ulterior decedat. Adesea

mă gândeam la celălalt Schwarz, care probabil că încă mai era în viaţă. Cei doi se contopeau într-un spirit confuz, a cărui prezenţă o simţeam uneori. Pare chiar să mă şi influenţeze, cu toate că ştiu că asemenea impresii sunt nişte prostii. În cele din urmă am găsit de lucru la un magazin de artă; în camera mea atârnau mai multe fotografii ale unor desene de Degas, de care începusem să fiu foarte încântat.

Mă gândeam adesea la Helen, pe care nu o văzusem decât moartă şi un timp, cât am stat singur, începusem chiar să o visez. În prima noapte pe mare am aruncat peste bord scrisorile pe care mi le dăduse Schwarz, fără să le citesc. Într-unul din plicuri am găsit un obiect mic şi tare. Pe întuneric l-am scos din plic. Mai târziu, la lumină, am văzut că era o bucată netedă de chihlimbar în care cu mii de ani în urmă fusese prins un ţânţar şi apoi pietrificat. Am păstrat-o – agonia unui ţânţar, conservat într-o colivie de lacrimi aurii, în timp ce tovarăşii săi îngheţaseră sau fuseseră mâncaţi, dispărând astfel de pe suprafaţa pământului.

După război m-am întors în Europa. Am avut destule probleme cu stabilirea identităţii pentru că la vremea aceea erau mii de membri ai nobilei rase germane care încercau să şi-o piardă pe-a lor. I-am dat paşaportul meu unui rus care fugise peste graniţă – începuse un nou val de refugiaţi. Dumnezeu ştie ce s-a mai ales de ei de atunci

încoace. În ceea ce îl priveşte pe Schwarz, n-am mai auzit nimic despre el. O dată m-am dus chiar până în Osnabrück să întreb de el, cu toate că îi uitasem adevăratul nume. Dar oraşul era în ruine, nimeni nu auzise de el şi nici nu interesa pe nimeni. La întoarcere, pe drumul spre gară, mi s-a părut că îl recunosc. Am alergat după el. Dar era un factor poştal care mi-a spus că îl chema Jansen şi că avea trei copii.

© Editura HELICON
ISBN 973-574-346-9

Bun de tipar: 12.6.1997
Apărut: 1997
Coli tipar: 10,94

Culegere şi paginare computerizate

Tiparul executat la
S.C. „Helicon" Banat S.A.
1900 Timişoara, Calea Aradului 1
☎ 056/142735*, 142772*, 122329
Telefax: 056/190356
sub comanda nr. 364

ROMANUL DE DRAGOSTE • Colecţia JEU D'AMOUR •

EDITURA
HELICON
TIMIŞOARA

ISBN 973-574-347-7

9803
196 TL
Lei 9999